

Харківський національний
економічний університет

**Управління
розвитком**

Збірник наукових робіт

№ **8**(148) 2013

видається щомісячно

Харків · ХНЕУ · 2013

Засновник і видавець ХНЕУ.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779-5351 ПР. від 21.05.2010 р.

Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 8 від 27.05.2013 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Гришова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дорохов О. В. — канд. техн. наук, професор ХНЕУ

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор

Української академії банківської справи Національного банку України

Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор

Уральського федерального університету імені першого Президента Росії Б. Н. Ельцина (Россія)

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор

Харківського національного університету радіоелектроніки

Луцай Л. А. — докт. екон. наук, професор

Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Малярець Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ (заступник головного редактора)

Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Сєдова Л. М. — відповідальний секретар

Чернов В. Г. — докт. екон. наук, професор

Владимирського державного університету (Россія)

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор

Національного університету "Львівська політехніка"

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Chauchat Jean-Hugues — Professeur (HdR)

de l'Université Lumière Lyon2 (France)

Chen Wei — PhD, Professor, Hebei University

of Science and Technology (China)

Gang Fan — Dr., Professor, Graduate School

of Chinese Academy of Social Sciences; Director

of China's National Economic Research Institute (China)

Hofshabler Hannes — Professor, Upper Austria

University of Applied Sciences (Austria)

Hollner Helmut — FH-Prof. DL Dr Techn University

of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Kalashnikov Vitaliy — Economy Doctor (ED), Assistant

Professor, Universidad Autónoma de Nuevo León (Mexico)

Ohrimenco Serghei — Dr. Sc. (Econ.), Professor,

Academy of Economic Studies (Moldova)

Pucher Robert — FH-Prof. DL Dr Techn, University

of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Sarkisyan Agop — PhD, D.A., Tsenov Academy

of Economics (Bulgaria)

Solarz Jan Krzysztof — Prof. nadzw. dr hab., Akademia

finansów, Warszawa (Poland)

Vulanovic Milos — PhD, Assistant Professor

of Finance, Western New England University (USA)

Wackowski Kazimierz — Prof. nzw. dr hab.,

Politechnika Warszawska (Poland)

John (Jack) William McNeill — PhD, Professor

of Anthropology and Intercultural Studies, Providence

University College (Canada)

Irina Yatskiv — Dr. Sc. Eng., Vice rector, Professor,

Transport and Telecommunication Institute (Latvia)

Duro Benic — PhD, Full Professor with tenure,

University of Dubrovnik (Croatia)

Поштова адреса

засновника і видавця:

61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Головний редактор **Пономаренко В. С.**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд

Зав. редакції **Сєдова Л. М.** (057)702-07-38

Редакція (057)702-07-28

Редактори: **Новицька О. С., Бутенко В. О.,
Пушкар І. П.**

Комп'ютерна верстка — **Сосненко Л. С.**

E-mail: vydav@ksue.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 24.05.2013 р.

Формат 84×108 1/16. Папір MultiCopy.

Ум.-друк. арк. 21,5. Обл.-вид. арк. 27,09. Зам. № 179.

Ціна договірна.

Видавець і виготовник — видавництво ХНЕУ, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний економічний університет, 2013.

© Видавництво ХНЕУ,
дизайн обкладинки, 2013.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ НАД ЦІНАМИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ

Анотація. Наведено основні теоретичні положення державного регулювання цін. Проведено дослідження та здійснено порівняльну характеристику методів державного регулювання цін у розвинутих країнах світу та Україні.

Аннотация. Представлены основные теоретические положения государственного регулирования цен. Проведено исследование и дана сравнительная характеристика методов государственного регулирования цен в развитых странах мира и Украине.

Annotation. The article presents the theoretical principles of state regulation of prices. The author has investigated and made a comparative description of methods of the state regulation of prices in the developed countries of the world and Ukraine.

Ключові слова: державне регулювання цін, пряме регулювання, опосередковане регулювання.

Невід'ємною складовою ринкового формування економіки України є необхідність формування нових підходів до ціноутворення, якісного аналізу змін та ознайомлення зі світовим досвідом у цій сфері. Необхідність державного регулювання процесу ціноутворення обумовлена тим, що вільне функціонування ринку не обов'язково гарантує високу ефективність економічної діяльності.

Теоретичні аспекти державного регулювання цін в Україні та в зарубіжних країнах розглянуто в працях Наумова В. В., Лева М. Ю., Салимжанова І. К., Беседіної В. Н., Васюхіна О. В., Герасименко В. В. [1 – 6].

Мета дослідження полягає в теоретичному узагальненні підходів до державного регулювання цін та порівнянні оцінки параметрів моделей державного регулювання цін у різних країнах світу.

Важлива роль ціни в економічному житті виявляється в тому, що вони є основою всіх економічних вимірювань, мають значний вплив на витрати та результати всіх господарських суб'єктів. Ціна є провідною ринковою категорією – зміна ціни призводить до серйозних соціальних, економічних, а також політичних наслідків. Як відомо, існує багато поглядів на економічну природу ціни [4].

Ціна як економічна категорія відображає економічні відносини між виробником та споживачем, між продавцем та покупцем товару з приводу його виробництва та реалізації. Але деколи відносини виробників та споживачів з приводу цін можуть бути суперечливими, тому держава залишає за собою право регулювати ціни на групи товарів та послуг [1].

Державне регулювання цін являє собою комплекс важелів прямого та опосередкованого впливу держави на механізм ціноутворення. Воно відображає об'єктивну необхідність у сучасних умовах, оскільки регулювання безпосередньо пов'язане з проблемою формування, розподілу та перерозподілу доходів різних соціальних груп населення, та від його ефективності значною мірою залежить соціальна стабільність у народному господарстві. Із проблемою цін органічно пов'язана проблема інфляції та економічного циклу, оскільки, виконуючи стимуляційну функцію, ціни впливають на розвиток виробництва та, нарешті, від динаміки цін, їх рівноваги залежить питання, які товари та послуги виробляти, як та для кого їх виробляти [5].

Державне регулювання цін є результатом рішення держави за допомогою законодавчих, адміністративних та бюджетно-фінансових заходів впливати на ціни таким чином, щоб сприяти стабільному розвитку економічної системи в цілому, тобто через ціни нівелювати циклічні коливання процесів відтворення.

Державне регулювання цін є засобом досягнення певних цілей державної економічної політики. Можна виділити кілька таких найбільш типових цілей (за Левом М. Ю.):

- узгодження інтересів суб'єктів ринкової економіки – товаровиробників, покупців та держави;
- забезпечення економічної безпеки держави;
- захист вітчизняного товаровиробника;

захист найменш забезпечених верств населення від необґрунтованого зростання цін на товари першої необхідності;
створення умов для нормальної конкуренції;
державний вплив на діяльність підприємств-монополістів;
обмеження інфляційного зростання цін у результаті виникнення товарного дефіциту, різкого зростання цін на фактори виробництва;
підтримка цінових пропозицій;
субсидювання виробництва, що знаходиться поза контролем держави, захист відсталих галузей економіки від іноземної конкуренції, сприяння зовнішньоекономічній діяльності [2].

Розрізняють два види адміністративного державного регулювання цін: пряме та опосередковане. Пряме втручання держави в процес ціноутворення означає участь держави в особі її адміністративних органів у формуванні рівнів, структури, співвідношень та динаміки цін, встановленні певних правил ціноутворення. Таке регулювання може здійснюватись шляхом встановлення державних фіксованих цін; граничних рівнів цін; граничних відхилень від державних фіксованих цін та тарифів. Також у якості заходів регулювання може бути запроваджене обов'язкове декларування зміни цін.

Опосередковане втручання в ціноутворення забезпечується застосуванням сукупності засобів та інструментів, що сприяють розширенню товарної пропозиції на ринку, управлінню доходами населення, регулюванню податків. Опосередковане регулювання цін може здійснюватись через зміну ставки банківського відсотка, рівня мінімальної заробітної плати, проведення певної податкової політики та політики доходів. Держава може впливати на ціни через сферу грошового обігу, прийняття та застосування антимонопольних законів шляхом впливу на баланс попиту та пропозиції, а також розробку ефективної системи митних тарифів та мит тощо.

Досвід країн із ринковою економікою впевнено показує, що держава не усувалася і не усувається від контролю над цінами на внутрішньому ринку, але вирішує ці завдання методами, властивими ринковому механізму. Тож проведемо дослідження державного регулювання цін у різних країнах (таблиця) [6].

Таблиця

Державне регулювання цін у зарубіжних країнах
(узагальнено за [1; 3; 6])

Країна	Цілі регулювання	Форми регулювання		Наслідки державного регулювання	
		Пряме	Опосередковане	Позитивні	Негативні
1	2	3	4	5	6
США	Оздоровлення економічного становища. Стабілізація економіки	Використовується у високомонополізованих галузях: електроенергетиці, деяких комунікаційних послугах. Регулювання цін на продукти аграрного комплексу та молочної промисловості	Регулювання облікової ставки федеральних резервних банків. Скорочення дефіциту державного бюджету. Федеральні закупівлі товарів та послуг. Податкова політика	Зростання зайнятості; захист фермерів; надання фермерам кредитів під заставу продукції	Держава регулює ціни не постійно, а лише в період недостатньої пропозиції або інфляції; державне втручання в ціноутворення має примусовий характер
Японія	Попередження монополізації ринку. Стимулювання попиту з метою його підтримки на необхідному рівні	Регулювання ціни на рис, пшеницю, м'ясо та молочні продукти, залізничні тарифи, тарифи на водопостачання, теплопостачання, електроенергія та газ, освіта та медичне обслуговування	Введені обмежувальні заходи щодо одночасного підвищення цін, які розповсюджуються на галузі, де обсяги виробництва перевищують 30 млрд ієн (близько 370 тис. дол.); квоти на імпорт	Підтримка фермерів; зменшення ступеня контролю над оптовими та роздрібними цінами з боку крупних корпорацій	Великі затрати на попередження монополізації ринку
Франція	Проведення політики лібералізації цін, але держава впливає на виробництво с/г продукції	Регулювання цін на с/г продукцію, електроенергетику, газ, транспортні послуги	Державний сектор включає національний та комерційні банки, страхові компанії та встановлює мінімальний вплив на економічні параметри діяльності цих галузей, спонукаючи їх конкурувати з приватним сектором	Перехід від жорсткої політики "дирижизму" до ліберального встановлення цін; зміна структури державних органів із регулювання цін	Заборона виникнення союзів виробників, імпортерів, оптових та роздрібних торговців. Заборона встановлення "мінімальних цін" на промислову продукцію, товари народного споживання

1	2	3	4	5	6
Данія	Формування максимального сприятливих умов для вільної конкуренції	Надання субсидій на придбання медичних препаратів, гарантій на позики та пільгові рентні умови для будівництва, впровадження енергозберігальних систем у с/г комплексі	Гнучке застосування системи споживчих податків (наприклад, обмеження споживання алкогольних напоїв)	Підтримка фермерів: надання пільгових кредитів, поліпшення системи соціального забезпечення населення	Фактично відсутня система державних дотацій до цін
Швеція	Уникнення різких дисбалансів на ринку та придушення сплесків інфляції	Встановлення максимального рівня цін на окремі товари. Введення порядку, за якого підвищення цін дозволяється лише після подачі попереднього повідомлення про це та обґрунтування розміру підвищення. Державне регулювання закупівельних цін на найважливіші види с/г продукції	Встановлення митних зборів на товари, що імпортуються. Обмеження частки заробітної плати, яку компанії мають право переносити на ціни	Підтримка фермерів; надання житлових субсидій та позик; проведення індексації товарів, що входять до споживчого кошика	Зниження рівня імпорту за рахунок встановлення тарифів на імпорт; індексація доходів масштаб; обмеження частки заробітної плати, яка переноситься на ціни, що призводить до обмеження можливості підвищення заробітної плати
Норвегія	Проведення політики захисту економіки	Визначення максимальних та мінімальних рівнів цін, "замороження" цін, встановлення граничних цін на м'ясо, молоко, цемент, хімічні добрива, лікарські препарати	У ситуації, коли імпорт призводить до небажаних змін співвідношення на внутрішньому ринку, уряд вдається до скорочення імпорту	Стимулювання підприємств, що реалізують продукцію за цінами, доступними для середнього та нижчих шарів населення; підвищення життєвого рівня	Великі витрати на проведення політики захисту економіки; залежність внутрішніх цін від світових
Іспанія	Захист конкуренції. Попередження монополізації економіки	Встановлення дозвільних (електроенергія, газ, фармацевтичні товари; послуги телефонного зв'язку; залізничні перевезення), повідомних (молоко, зерно, рослинна олія, мінеральні добрива) та місцевих цін (водопостачання, міські пасажирські перевезення, послуги клінік, лікарень)	Уряд держави переймає досвід застосування прямих методів регулювання. Деякі ціни на товари регулюються на рівні ЄС	Доступність товарів першої необхідності для всього населення	Скорочення кількості галузей, у яких активно проводиться державне регулювання цін. Складний механізм клопотання для підприємств, який передбачає великий перелік документів

Метою державного регулювання цін в Україні, відповідно до Закону України "Про ціни та ціноутворення", на сучасному етапі розвитку економіки є: забезпечення раціонального співвідношення між монополіями та конкуренцією, яке не призводить б до руйнівних наслідків економіки; здійснення соціальної політики та захист соціально вразливих верств населення; стримування інфляційного підвищення цін; розширення попиту товарів та послуг шляхом зниження цін і впровадження податкових пільг; запобігання споживанню шкідливих товарів або тих, що можуть загрожувати життю та здоров'ю людини; розвиток національної економіки та підприємницької діяльності; протидія зловживанню монопольним положенням у сфері ціноутворення; збалансування ринку товарів та послуг і підвищення їх якості [7].

Державні фіксовані та регульовані ціни й тарифи в Україні встановлюються на ресурси, які справляють визначальний вплив на загальний рівень та динаміку цін, а також на товари та послуги, що мають соціальне значення. Державні ціни можуть встановлюватися і стосовно суб'єктів господарювання, які є природними монополістами. Також уряд вводить тимчасове цінове регулювання на окремі товари, наприклад, у певні місяці вводиться державне регулювання цін на пшеницю, жито, цукор та іншу сільгосппродукцію. На окремі види лікарських препаратів встановлюються граничні збутові та торгові (роздрібні) надбавки.

Важливим аспектом економічної реформи, що проводиться в Україні, є демократизація ціноутворення, яка спрямована на те, щоб головним контролером рівня цін став сам споживач.

Державне регулювання здійснюється на макроекономічному та мікроекономічному рівнях. Мікроекономічні заходи впливу держави на ціни включають: контроль за рівнем цін на продукцію та послуги природних монополій, підприємств, що займають монопольне та домінуюче положення на ринку; встановлення цін на товари та послуги, що мають особливу соціальну значимість; встановлення акцизів та субсидіювання окремих товаровиробників; встановлення торговельних надбавок на деякі види продукції; регулювання цін та митних тарифів у зовнішньоекономічній діяльності.

На макроекономічному рівні державне регулювання цін забезпечує підтримку на ринку конкурентного середовища та запобігання монополізації; відбувається боротьба з інфляцією та забезпечується стабільність цін; проводиться соціально орієнтована політика цін; забезпечується оптимальне співвідношення зовнішньоторговельних та внутрішніх цін.

Як показує аналіз моделей державного регулювання цін, у розвинутих країнах регулювання цін, у першу чергу, стосуються товарів першої необхідності, лікарських препаратів, послуг транспортно зв'язку, медичного обслуговування та освітніх закладів. В Україні можна перейняти досвід провідних країн світу, проте політику державного регулювання цін слід проводити, максимально враховуючи особливості та можливості національної економіки.

Наук. керівн. Попов О. Є.

Література: 1. Наумов В. В. Ценообразование / В. В. Наумов. – М. : МИЭМП, 2010. – 190 с. 2. Лев М. Ю. Государственное регулирование цен в зарубежных странах / М. Ю. Лев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 424 с. 3. Салимжанов И. К. Ценообразование / И. К. Салимжанов. – М. : КНОРУС, 2007. – 304 с. 4. Беседина В. Н. Ценообразование / В. Н. Беседина, Е. Е. Волкова. – М. : Экономистъ, 2006. – 141 с. 5. Васюхин О. В. Основы ценообразования / О. В. Васюхин. – СПб. : ИТМО, 2010. – 110 с. 6. Герасименко В. В. Ценообразование / В. В. Герасименко. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 430 с. 7. Про ціни і ціноутворення : Закон України № 5007-VI від 03.08.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Джоракулыев У.

УДК 339.9:316.323

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ЕЁ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ

Аннотация. Исследована сущность процесса глобализации в современных условиях развития мировой экономики и, в первую очередь, процессы модернизации как средства более высокого уровня развития. Определены социально-экономические последствия глобализации мировой экономики и усиление взаимозависимости и взаимовлияния различных сфер и процессов мировой экономики.

Анотація. Досліджено сутність процесу глобалізації в сучасних умовах розвитку світової економіки і, в першу чергу, процеси модернізації як засоби вищого рівня розвитку. Визначено соціально-економічні наслідки глобалізації світової економіки й посилення взаємозалежності та взаємовпливу різних сфер і процесів світової економіки.

Annotation. The essence of globalization process is investigated in the modern terms of development of world economy, and first of all the processes of modernization as facilities on higher level of development. The socioeconomic consequences of world economy globalization and strengthening the interdependence and mutual influence of different spheres and processes of world economy are determined.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, международное разделение труда, транснациональные корпорации (ТНК), индекс глобализации, внешняя торговля, иностранные инвестиции.

Одной из особенностей развития мировой экономики в современных условиях является её прогрессирующая глобализация как процесс всемирной экономической, политической и культурной интеграции. Отношение к глобализации в обществе неоднозначно, и связано это с различными точками зрения на последствия глобализационных процессов, в которых одни усматривают серьёзную угрозу мировой экономической системе, а другие видят механизм дальнейшего прогресса экономики. Поэтому исследование процесса глобализации мирового хозяйства и её социально-экономических последствий приобретает все большую актуальность.

В современных рыночных условиях тенденции и проблемы глобализации освещаются в трудах зарубежных экономистов А. Аппадурай, У. Бека, Е. Гидденса, Р. Робертсона, Л. Склера и др.

© Джоракулыев У., 2013

Они разработали теоретические и методологические основы явления глобализации, приведены позитивные и негативные аспекты этого процесса. Среди украинских авторов, которые также анализируют глобализационные процессы, необходимо отметить В. Андрущенко, А. Белоуса, В. Будкина, А. Гальчинского, Д. Лукьяненко, В. Новитского, А. Румянцева и др.

Целью исследования статьи является определение сущности процесса глобализации в современных условиях развития мировой экономики и социально-экономических последствий, связанных с этим процессом, а также определение уровня глобализации в Туркменистане.

Глобализацию мировой экономики можно охарактеризовать как усиление взаимозависимости и взаимовлияния различных сфер и процессов мировой экономики, выражающееся в постепенном превращении мирового хозяйства в единый рынок товаров, услуг, капитала, рабочей силы и знаний. Глобализация имеет объективный характер, который обусловлен целым рядом предпосылок: технологических, экономических, организационных, информационных, политических и социально-культурных [1, с. 59–65].

Организационные предпосылки связаны с созданием многонациональных компаний и других организаций, как частных, так и государственных. Глобальное значение приобрели такие международные организации, как ООН, Международный валютный фонд, Международный банк реконструкции и развития, Всемирная торговая организация. Задачей ВТО, например, является установление общих принципов международной торговли: равных прав торговых партнеров в реализации экономических интересов, взаимовыгодности, прозрачности отношений [1, с. 206–258]. Информационные предпосылки связаны с появлением и развитием новых систем получения, передачи и обработки информации, созданием глобальных сетей. Развитие системы электронных счетов и пластиковых карт, новых форм связи позволяет практически мгновенно перемещать финансовую информацию, заключать сделки независимо от расстояния и государственных границ. Политические предпосылки обусловлены возросшей открытостью национальных экономик, стиранием противоречий между странами, формированием политики государств, адекватной объективным условиям развития мировой экономики. Особенно это касается государств, ставших независимыми после распада мировой социалистической системы. Все эти предпосылки дополняются преодолением национальной ограниченности, повышением мобильности людей в территориальном, духовном и психологическом отношениях.

Для количественной оценки уровня глобализации используется индекс глобализации. Индекс глобализации – агрегатный показатель, с помощью которого оценивается уровень экономической интеграции страны в мировую экономику (объем внешней торговли, иностранных инвестиций), персональные контакты (количество международных деловых и туристических поездок, международные телефонные связи, количество пользователей международной почты), использование международных технологий (количество интернет-серверов, пользователей Интернета), степень участия страны в деятельности международных организаций [1, с. 78–90]. По результатам исследований 2011 года, Туркменистан в рейтинге 186 стран по уровню глобализации находится на 159-м месте, для сравнения: Украина – на 53-м, Азербайджан – на 82-м. Страны-лидеры в этом рейтинге – это Бельгия, Австрия, Нидерланды, Швеция и Швейцария [2]. Показатель данного индекса в Туркменистане говорит о недостаточном развитии процессов глобализации в социально-экономических аспектах Туркменистана.

Хотя на протяжении ряда последних лет Туркменистан активно принимал участие в деятельности специализированных учреждений ООН, в работе функциональных и региональных комиссий ЭКОСОС (Экономический и Социальный Совет ООН) [3]. Являясь членом авторитетных международных структур, Туркменистан вносит свой весомый вклад в развитие взаимовыгодных отношений, выработку оптимальных решений экономических вопросов регионального и международного значения. В качестве яркого примера можно привести промежуточную встречу управляющих из стран, входящих в Швейцарскую группу, состоявшуюся в прошлом году, а также Международную конференцию высокого уровня под названием "Глобализация финансовой системы и межрегиональные критерии ее устойчивого развития", проведенную в нынешнем году совместно с МВФ и Всемирным банком [4].

Анализируя динамику объема иностранных инвестиций в экономику Туркменистана в 2010 году по сравнению с 2005 годом, можно отметить его увеличение в более чем в 8,6 раза. Так, в 2010 году по рейтингу стран СНГ приток иностранных инвестиций в Туркменистан составил 2 083 млн дол. – это 4-е место после Украины (6 495 млн дол.), первое место заняла Россия (41 194 млн дол.) [5]. В основном инвестиции направлялись на создание новых производств, модернизацию и техническое перевооружение отраслей экономики, на развитие социальной сферы, а также в нефть и газ, текстильную промышленность, телекоммуникации, туризм, малые и средние предприятия.

В отчете Государственного департамента США по состоянию инвестиционного климата в Туркменистане говорится, что основным препятствием для потенциальных инвесторов является климат, где нет четких правил и высоки риски, "недостаток установленного верховенства закона, непоследовательная регулятивная практика, незнание международных норм бизнеса являются основными препятствующими факторами для иностранного инвестирования" [3].

Последствия глобализации носят двойственный характер. С одной стороны, глобализация способствует:

- специализации производства и международному разделению труда, эффективному распределению ресурсов;
- повышению производительности труда, сокращению издержек производства;

созданию новых технологий и распространению их среди стран;

увеличению прямых инвестиций, которые способствуют экономическому развитию;

решению всеобщих проблем человечества, в первую очередь, экологических.

С другой стороны, по мнению специалистов, глобализация имеет и негативные последствия:

она приводит к углублению неоднородности мира, к увеличению разрыва между богатством и бедностью, к возникновению новой модели мира – мира 20 : 80. Это когда 80 % всех ресурсов контролирует так называемый "золотой миллиард", который охватывает лишь пятую часть населения планеты (в том числе США и страны Западной Европы – 70 % мировых ресурсов). Процветающие 20 % стран распоряжаются 84,7 % мирового ВВП, на их граждан приходится 84,2 % мировой торговли и 85,5 % сбережений на внутренних счетах: формируется зависимость национальных экономик менее развитых стран. Существует угроза перехода контроля над экономикой от национального правительства в другие руки, в том числе к более сильным государствам, ТНК или международным организациям;

растет внешний долг менее развитых стран, который препятствует их развитию;

растет безработица в результате внедрения новых технологий, что усиливает социальную напряженность;

массовая миграция населения превращается в серьезный источник обострения социально-экономической обстановки в мире. Приток дешевой рабочей силы извне обострил конкуренцию на рынке труда развитых стран, что приводит к осложнению межэтнических отношений и росту национализма в этих странах;

огромные масштабы производства ТНК могут угрожать местной экологии, так как затраты на поддержание экологического баланса слишком велики.

Проанализировав статистические данные индекса глобализации на примере Туркменистана, можно сделать вывод, что ее вхождение в глобализационные процессы социально-экономического развития экономики имеет стойкую, но медленную тенденцию к росту.

В принципе, сдерживание негативных последствий глобализации можно осуществить путем общественного влияния на решения международных организаций, правительств стран и транснациональных компаний с целью обеспечения баланса между интересами крупных бизнес-групп и интересами мирового сообщества.

Наилучшим выходом из сложившейся для человечества противоречивой ситуации является поиск путей, направленных на использование преимуществ глобализации и минимизацию ее отрицательных последствий.

Научн. рук. Пономаренко А. А.

Литература: 1. Осьмова М. Н. Глобализация мирового хозяйства : учебн. пособ. / М. Н. Осьмова. – М. : ИНФРА-М, 2006. –376 с. 2. Индекс глобализации стран мира по версии КОФ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/kof-globalization-index/info>. 3. World Trade Organization [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.wto.org>. 4. Слагаемые финансово-экономического "чуда" современного Туркменистана [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.turkmenistan.gov.tm/?id=2871>. 5. В 17 раз возрос приток ПИИ на душу населения в странах СНГ за последние 15 лет [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://woc-org.com/research/index.php?name=News&op=article&sid=23>.

Коваль І. А.

УДК 339.72:316.323

Студент 4 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Досліджено сутність глобалізації фінансових ринків, проаналізовано сучасні тенденції та визначено глобальні чинники, які впливають на розвиток міжнародних фінансових ринків. Розглянуто позитивні та негативні сторони розвитку світового фінансового ринку.

Анотация. Исследована сущность глобализации финансовых рынков, проанализированы современные тенденции и определены глобальные факторы, влияющие на развитие международных финансовых рынков. Рассмотрены положительные и отрицательные стороны развития мирового рынка.

© Коваль І. А., 2013

Annotation. The essence of financial markets globalization is researched, current tendencies and global factors that influence the international financial markets development are determined and analyzed. Positive and negative aspects of the global financial market are investigated.

Ключові слова: фінансовий ринок, світовий фінансовий ринок, глобалізація, глобалізація фінансового ринку.

У структурі економічної глобалізації особливе місце посідає процес глобалізації фінансового сектору, що призвів до формування міжнародних та світового (глобального) фінансових ринків. Вибухоподібне зростання в останні роки світового фінансового ринку, фінансових транзакцій, що здійснюються між різними суб'єктами світогосподарських зв'язків, є однією з найяскравіших форм прояву процесу глобалізації. Саме тому дослідження основних тенденцій розвитку фінансових ринків в умовах глобалізації є сьогодні надзвичайно актуальним.

Загалом аналіз проблем фінансової глобалізації та розвитку фінансових ринків знайшов відображення в роботах як іноземних, так і вітчизняних науковців: В. Башкирова, С. Гофмана, В. Дорофеева, Г. Колодко, Суэтина А. А., Хансона Дж. А., П. Хонохана, Стукало Н. В., П. Герста, Мауера Л. Дж., Роуза Е. К., Г. Томпсона, С. Шіратсука та ін. Але на сьогодні недостатньо висвітлено деякі аспекти взаємозв'язків між процесами загальноекономічної глобалізації, фінансової глобалізації та новітніми тенденціями розвитку міжнародного фінансового ринку.

Метою дослідження є визначення сутності глобалізації фінансових ринків та аналіз сучасних тенденцій їх розвитку у світовому економічному просторі.

У широкому розумінні під глобалізацією світових фінансових ринків мають на увазі об'єднання в єдину світову систему всієї сукупності міжнародних фінансових відносин. Глобалізація фінансових ринків пов'язана з радикальними змінами в ролі фінансового сектору в розвитку світового господарства. Сьогодні фінансовий сектор є складною системою, в якій учасники мають можливість забезпечення самостійного обігу фінансових активів незалежно від обсягів обігу реальних товарів [1].

Особливість світового фінансового ринку полягає в забезпеченні перерозподілу між країнами акумульованих вільних фінансових ресурсів для сталого економічного розвитку світового господарства й одержання від цих операцій певного доходу. Головною функцією світового фінансового ринку є забезпечення міжнародної ліквідності [2].

В основі глобалізації фінансової системи лежить взаємодія таких явищ [3]: технічний прогрес, що дозволяє здійснювати міжнародні фінансові угоди в режимі реального часу й значно скоротити витрати на транспорт і комунікацію; зростаюча конкуренція між кредитними й фінансовими установами на фінансовому ринку; реструктуризація кредитних і фінансових установ шляхом їхнього злиття й поглинання як наслідок зростаючої конкуренції між ними; широка інтернаціоналізація бізнесу через посилення транснаціонального характеру діяльності корпорацій; консолідація регіональних інтеграційних об'єднань (у Європі – Економічний і валютний союз); послаблення контролю за здійсненням міжнародних угод, пов'язаних з рухом капіталу фондових бірж; макроекономічна стабілізація й реформи в ряді країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою, які створили сприятливий клімат для іноземних інвесторів; широке використання "принципу важеля" (значне позичання коштів для своїх інвестицій) і розвиток процесів сек'юритизації активів у промислово розвинених країнах.

У зв'язку з тим, що світова економічна система постійно змінюється та з'являються нові чинники глобалізації, які впливають на світові фінансові ринки, дослідження національних ринків країн, що розвиваються, та їх інтеграція у всесвітню фінансову систему є дуже актуальними. Також не можна не враховувати того факту, що існують бар'єри на шляху міжнародних інвестицій, які продовжують стримувати глобалізацію світових фінансових ринків. Перш за все, до них слід віднести незнання іноземних продуктів, компанії, методів ведення бізнесу, стандартів обліку та звітності, політичних переваг, державного регулювання.

Деякі сфери глобалізації, зокрема фінансова, характеризуються певною примусовістю, вони пов'язані з жорсткими зовнішніми впливами на національні, регіональні ринки капіталів. Такі впливи не тільки найретельнішим чином регламентують діяльність індивідумів, груп, корпорацій, а й визначають правила гри національних, регіональних фінансових ринків, вони впливають також на суспільно-політичне та духовне життя країн, регіонів світу, інколи не враховуючи їх національно-культурних особливостей [4].

Тому фінансова глобалізація має небезпеки як для розвинутих країн, так і для країн, що мають невисокий економічний рівень розвитку. Існують реальні небезпеки фінансової глобалізації: небезпека глобальних фінансових криз; небезпека підриву суверенітету країн із невисоким рівнем розвитку з причин боргової та іншої фінансової залежності; розрив рівня фінансового і в цілому економічного розвитку окремих країн; фінансове підпорядкування країн із невисоким рівнем розвитку розвинутих країнам.

До позитивних сторін розвитку світового фінансового ринку в умовах глобалізації можна віднести [5]: сприяння міжнародному розподілу праці і, як наслідок, поглиблення спеціалізації; економію на масштабах виробництва; вільну торгівлю; можливості мобілізації більшого обсягу фінансового капіталу з меншими витратами.

Але водночас є й ряд негативних наслідків названого процесу, це, зокрема: нерівномірний розподіл переваг від глобалізації між окремими країнами та галузями національної економіки; загроза переходу контролю над економікою певної країни в інші руки; швидке поширення кризових

явиш на всі країни, незалежно від рівня розвитку; посилення технологічного відставання країн, що розвиваються.

Якісний розвиток світових фінансових ринків свідчить про їх більш високу ефективність і про зростаючу роль саме міжнародних ринків капіталу в галузі залучення кредитних ресурсів. Одним із наслідків глобалізації є економічне розшарування між країнами та регіонами світу. Найбільший вигравш від глобалізації фінансових ринків зможуть одержати ті держави і компанії, які мають більш високий рівень організації, володіють значними фінансовими ресурсами.

Наук. керівн. Філатов В. М.

Література: 1. Орлова Н. С. Особливості розвитку світового фінансового ринку в умовах глобалізації / Н. С. Орлова, А. Л. Свечкіна // Схід. – 2007. – №5 (83). – С. 5–9. 2. Карпінський Б. А. Фінансова система : навч. посібн. / Б. А. Карпінський, О. В. Герасименко. – Львів : "Магнолія+", 2007. – С. 272–278 с. 3. Суэтин А. А. Финансовые рынки в мировой экономике / А. А. Суэтин. – М. : Экономистъ, 2008. – 587 с. 4. Стукало Н. В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України : монографія / Н. В. Стукало. – Донецьк : Вид. "Інновація", 2006. – 248 с. 5. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи // Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : аналітичні матеріали до Парламентських слухань / Л. І. Федулова, Ю. М. Бажал, І. А. Шовкун та ін. ; за ред. І. І. Федулової, Г. О. Андрощука. – К. : Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. – 196 с.

Чарыева К. К.

УДК 504.03(477)

Магістр 2 года обучения
факультета международных экономических отношений ХНЭУ

ЕКОЛОГИЧЕСКАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Анотація. Проаналізована ефективність муніципального рівня реалізації екологічної складової сталого розвитку України. Розкрито базові принципи сталого розвитку міст та проаналізовано ряд проектів підвищення екологічного свідомості в м. Донецьку.

Анотация. Проанализовано эффективность муниципального уровня реализации экологической составляющей устойчивого развития Украины. Раскрыты базовые принципы устойчивого развития городов и проанализирован ряд проектов повышения экологического сознания в г. Донецке.

Annotation. The efficiency of the municipal level of the environmental constituent of sustainable development in Ukraine has been analyzed in the paper. The basic principles of sustainable urban development has been discussed and a number of projects to increase environmental awareness in Donetsk has been analyzed.

Ключевые слова: экология, устойчивое развитие.

Стремительное развитие современной индустриальной цивилизации привело к планетарному кризису, который охватывает разнообразные аспекты человеческой жизни. Постепенное осознание новых угроз заставляет народы и их политических лидеров искать принципиально новые подходы к социально-экономическому развитию и природопользованию. Одним из таких подходов может стать переход на путь устойчивого, или всесторонне сбалансированного развития.

Цель статьи – проанализировать эффективность муниципального уровня реализации экологической составляющей устойчивого развития в Украине.

Идеи и принципы, концепция и стратегия устойчивого развития изложены в решениях конференции ООН по охране окружающей среды и развитию (Рио-де-Жанейро, 1992 г.) [1]. Для перехода на путь устойчивого развития каждое государство должно разрабатывать национальную программу действий с учетом собственных, существующих в данный период, тенденций в социальной, экономической и экологической сферах. В Украине инициатором создания такой стратегии в 2004 году выступило Министерство экологии и природных ресурсов.

Состояние современного украинского общества характеризуется обилием разнообразных проблем, большое количество которых требуют безотлагательного разрешения. Все эти проблемы тесно взаимосвязаны, и поэтому решать их необходимо комплексно. Но для этого следует

© Чарыева К. К., 2013

преодолеть стереотипы мышления, такие, как, например, противоречие экологии и экономики, которое заключается в том, что любые экологические мероприятия являются некупаемыми затратами для производства. На самом же деле существует множество примеров, когда деньги, вложенные в экологизацию производства, приносят прибыль.

Так, например, в 1988 году Университет Цюриха решил обновить устаревший лабораторный курс 1971 года, сопровождающий вводные лекции по неорганической, органической и физической химии. Каждый год студенты проводили лабораторные работы, в результате которых чистые, простые реактивы стоимостью 8 000 дол. превращались в сложную, грязную, ядовитую вязкую массу, и, чтобы от нее избавиться, необходимо было потратить еще 16 000 дол. Тогда профессора Х. Фишер и С. Ойгстер решили повернуть процесс вспять и стали обучать студентов, как превратить ядовитые отходы в чистые, простые реактивы. Это сократило затраты и поощрило формирование "циклического мышления". Студенты добровольно занимались этой работой во время каникул, и к 1991 года переработка отходов в чистые реактивы превысила поступление отходов. С тех пор курс ежегодно производит лишь несколько килограммов химических отходов – меньше, чем по 100 г на студента, то есть количество отходов сократилось на 99 %, а суммарные производственные расходы сократились на 20 000 дол., или приблизительно на 130 дол. на одного студента [2, с. 78].

Успешную реализацию идей устойчивого развития в Украине в соответствии с Хартией устойчивого развития европейских городов необходимо начинать с муниципального уровня.

Это обусловлено базовыми принципами устойчивого развития городов:

1. Города представляют собой, с одной стороны, наибольшую территориальную единицу, население которой непосредственно испытывает на себе нарушения социального, архитектурного, экономического, ресурсного и экологического равновесия. С другой стороны, городской уровень – это тот наименьший масштаб, на котором эти проблемы могут найти конструктивное целостное решение в реализуемых стратегиях развития.

2. Признается важность рационального использования территории и формирования эффективной политики пространственного планирования, включающей стратегическую экологическую оценку всех планов. Преимущество отдается созданию многофункциональных зон, совмещающих жилье, места работы и оказания услуг, чтобы сократить потребность в переездах и, соответственно, снизить уровень загрязнения.

3. Признается важность партнерства всех секторов общества (власти, бизнеса, общественности), обеспечивается доступ всех граждан и заинтересованных групп к необходимой информации и участие каждого жителя в разработке локальных стратегий развития, осуществляются программы обучения и подготовки по вопросам устойчивого развития как для широкой общественности, так и для работников органов местного самоуправления [3].

Таким образом, оптимальным уровнем реализации идей устойчивого развития в целом и его экологической составляющей в частности является муниципальный уровень, и именно на этом уровне в Украине наметились положительные сдвиги. Так, ряд городов подписали Ольборгскую хартию, благодаря чему сдвинулся с мертвой точки процесс взаимодействия общественности в лице общественных организаций с властью и бизнесом.

В г. Донецке в 2000 – 2003 годах реализовался проект повышения общественного экологического сознания жителей города "Роза Ветров". Этот проект был направлен на три целевые аудитории (общественность, местную власть, бизнес) и включал три компонента деятельности. Среди достижений проекта можно отметить: создание Комитета устойчивого развития г. Донецка, подписание Донецким городским головой Ольборгской хартии (20 октября 2000 года), разработку индикаторов устойчивого развития города, проведение ряда общественных кампаний (например, "Нажми на мусор"), консультирование с общественностью по поводу строительства новых объектов, подготовку Концепции механизма информирования и вовлечения общественности в процесс принятия экологически значимых решений для Донецкого городского совета и Госуправления экологии и природных ресурсов в Донецкой области [3].

В настоящее время Центром устойчивого развития "Роза Ветров" (г. Донецк) реализуется новая инициатива – "сеть городов устойчивого развития Украины". Проект направлен на привлечение, в первую очередь, опыта Великобритании и других стран, которые пришли к выводу, что партнерство может стать ключевым элементом для максимально эффективного использования имеющихся ресурсов, гарантией того, что развитие имеет сбалансированный характер и отвечает потребностям всех заинтересованных сторон, в особенности общественности, и способствует развитию тенденции долгосрочной устойчивости. Проект также направлен на привлечение дополнительных финансовых ресурсов и механизмов для реализации современных инициатив [3]. К Сети городов, помимо городов Украины, подписавших Ольборгскую хартию, присоединились города: Евпатория, Ивано-Франковск, Павлоград, Дзержинск, Днепродзержинск, Бердянск, Черновцы. Власти этих городов изъявили желание при активном участии общественности внедрять идеи устойчивого развития, реализация которых будет способствовать решению экологических проблем города, созданию новых рабочих мест, снижению заболеваемости населения, достижению качественно нового уровня жизни горожан.

Города, вступившие в Сеть, предоставляют информацию о собственных наработках в области реализации идей устойчивого развития, которая выкладывается на интернет-сайте проекта [3]. Так, г. Никополь, подписавший Ольборгскую хартию еще в январе 1999 года, имеет разработанную экологическую политику, основанную на концепции устойчивого развития и определяющую основные направления экологического развития, способы реализации этих направлений, а также индикаторы устойчивого экологического развития, оценку и информирование о прогрессе в направлении устойчивости.

Подводя итог, можно сказать, что Украина имеет все возможности для перехода к устойчивому развитию, однако для этого необходимо приложить немало усилий, особенно в сфере формирования нового типа экологического мышления у жителей Украины. Усилия, которые прилагаются на всех уровнях, должны найти поддержку законодательных и исполнительных государственных органов власти.

Научн. рук. Крюкова О. Н.

Литература: 1. Повестка дня на XXI век, принятая Конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3 – 14 июня 1992 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rema44.ru/seminar/eco/glava3_4.html. 2. Хокен П. Естественный капитализм. Грядущая промышленная революция / П. Хокен, Э. Ловинс, Х. Ловинс. – М., 2003. – С. 78. 3. Сайт проекта. – Режим доступа : <http://www.sukraine.kharkov.ua/lebedev.html>.

Керимова Ж. Н.

УДК 338.2.001

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ

МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ И НАПРАВЛЕНИЯ ИХ АКТИВИЗАЦИИ

Аннотация. Исследованы макроэкономический аспект инновационной деятельности в экономике Украины, условия внедрения достижений новшеств в производство, разработаны предложения по активизации инновационной деятельности.

Анотація. Проаналізовано макроекономічний аспект інноваційної діяльності в економіці України, досліджено умови впровадження досягнень нововведень у виробництво, розроблено пропозиції щодо активізації інноваційної діяльності.

Annotation. Macroeconomic aspect of innovation in the economy of Ukraine, the conditions of introducing the achievements of innovations in production, proposals for innovative activity have been investigated.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, инновационные процессы, инновационная деятельность, нововведения, научно-техническое развитие, технопарки.

Сегодня большинство индустриально развитых стран связывает длительный стабильный рост в экономике, прежде всего, с переходом на инновационный путь развития. Выбранная инновационная модель развития предполагает постоянную связь науки с производством на взаимовыгодной (коммерческой) основе, концентрацию ресурсов на приоритетных направлениях, первоочередное значение среди которых должны иметь научные исследования, создание техники и технологий, опережающих мировой уровень.

Именно поэтому анализ инновационных процессов на сегодняшний день является насущной и актуальной необходимостью для активизации инновационной деятельности.

Закономерности развития инновационных процессов исследовались в научных работах многих известных ученых-экономистов: С. Валдайцева, Х-К. Вахрейна, В. Гриневой, А. Длугопольского, П. Друкера, Р. Купера, В. Пригожина, Б. Санто, И. Шумпетера и других.

Целью работы является теоретическое обоснование направлений активизации процессов инновационной деятельности, которые должны стать составляющей промышленной стратегии государства.

Мировая практика предлагает широкий спектр экономических инструментов научно-технической и инновационной политики, с помощью которых можно управлять инновационным процессом на макроэкономическом уровне. Главная проблема заключается в том, чтобы с учетом накопленного мирового опыта выбрать и использовать наиболее эффективные в конкретных условиях инструменты управления. То есть нужно найти рычаги экономического управления, которые позволили бы выйти на траекторию инновационного роста с наименьшими затратами наиболее дефицитных ресурсов [1].

Предполагается, что наиболее универсальными рычагами будут следующие [2].

Во-первых, это выравнивание инновационного потенциала регионов и территорий путем активизации научно-технических ресурсов, которые они имеют. Существует ряд организационно-экономических путей, способствующих региональному инновационному развитию: осуществление

специальных региональных программ на общегосударственном уровне, прямые государственные субсидии и целевое финансирование региональных органов власти.

Во-вторых, более широкое использование возможностей технологических трансферов в национальном и международном масштабах. Это позволяет передать промышленным предприятиям и предпринимателям технологические разработки, либо имеющие место в государственном секторе, либо при финансовой поддержке государства.

В-третьих, это создание благоприятных условий для частных капиталовложений в сферу НИОКР и осуществлению инновационной деятельности.

В связи с особенностями инновационного процесса необходимо разработать и реализовать программы формирования национальных инновационных и технологических лидеров, крупных предприятий, холдингов, высокотехнологичных производств и предприятий, которые имеют приоритетное значение для формирования национальной модели промышленно-экономического роста [3].

В Украине реализуется ряд государственных научно-технических программ. Самые прибыльные из них (по прогнозным данным): "Экологически чистые технологии, машины и оборудование для контроля и защиты окружающей среды" (прирост прибыли – 3,8 млрд грн), "Развитие судостроения" (прирост прибыли – 2,4 млрд грн), "Развитие авиационной промышленности" (прирост прибыли – 1,2 млрд грн), "Развитие автомобилестроения" (прирост прибыли – 1,4 млрд грн).

В государстве источником инвестиций на 80 % являются собственные средства предприятий. Только 11 % этих средств направляется на освоение новой продукции, а остальные – на капитальные вложения. По состоянию на начало 2011 года, инновационную деятельность в Украине вели 1,4 тыс. предприятий, поэтому доля инновационно активных предприятий очень низкая – всего 9 % (в частности, в промышленности – 14,8 %). Одновременно в течение 2010 – 2011 годов зафиксированы определенные позитивные тенденции. Возросла численность предприятий, которые внедряют средства автоматизации и механизации. Активнее внедряются прогрессивные технологии (это делает треть инновационно активных предприятий). В течение 2011 года в промышленности использовано 1,3 тыс. новых технологических процессов (рост за год – 16,6 %). На реализацию технологических инноваций в 2011 году было направлено 175,7 млн грн (рост за год – 66,7 %) [4].

Наибольшую долю инноваций внедряют предприятия авиастроения, медицинской, судостроительной, стекольной, электротехнической промышленности, химического, нефтяного, сельскохозяйственного машиностроения, металлургии. Наиболее распространенное направление инновационной деятельности – обновление продукции (количество таких предприятий составляет 1,4 тыс.), в среднем осваивается 20 тыс. наименований новых видов продукции в год.

Экономический аппарат государства должен работать на перспективу – обеспечивать функционирование инновационной модели развития экономики и промышленности, разрабатывать гибкие механизмы поддержки инновационных производств, реформировать амортизационную политику, внедрять мероприятия по повышению уровня самофинансирования компаний, активнее интегрироваться в международный инвестиционный рынок. Надо активнее создавать (и поощрять созданные) технопарки, технологические инкубаторы, инновационные производства, прежде всего, в приоритетных областях: радиоэлектронике и приборостроении, сельскохозяйственном машиностроении, тяжелом машиностроении, судостроении.

Таким образом, с учетом изложенного, с целью активизации инновационной деятельности в экономике Украины необходимо:

- разработать и внедрить механизм предоставления существенных льгот промышленным предприятиям, которые внедряют инновации и реализуют инновационную продукцию (установление налоговых каникул, финансирование части научно-прикладных исследований за счет бюджета, государственный заказ инновационной продукции и т. д.);

- создать ведомственные инновационные фонды, которые формируются за счет бюджетных средств, взносов предприятий и спонсоров;

- распространить практику предоставления инновационным предприятиям среднесрочных кредитов со сниженной кредитной ставкой;

- реформировать систему управления научно-технической и инновационной деятельностью;

- усовершенствовать экономико-правовые отношения по охране прав промышленной собственности;

- устранить возможность неоднозначной трактовки требований нормативно-правовых актов по регулированию инвестиционной и инновационной деятельности;

- расширить применение организационно-экономических форм стимулирования инновационной деятельности, а именно проведение чтений, выставок и конференций, расширение научных исследований этой проблематики, информирование через СМИ и т. д.

Научн. рук. Сотников В. И.

Література: 1. Drucker P. F. The discipline of innovation / P. F. Drucker. – Harvard Business School Publishing, Product Number 3480, 2008. – 294 p. 2. Піддубна Л. І. Формування економічної моделі управління комерціалізацією інноваційної продукції / Л. І. Піддубна, М. Ю. Серпухов // Бізнес Інформ. – 2010. – № 11. – С. 160–162. 3. Сотніков В. І. Взаємозв'язок макро- та мікроекономічних аспектів інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання / В. І. Сотніков // Економіка розвитку. – 2011. – № 2. – С. 56–58. 4. Інноваційна активність промислових підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. 5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. 6. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади / О. М. Ястремська. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2006. – 472 с.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ

ФИРМА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ

Аннотация. Обобщены институциональные подходы к исследованию экономики фирмы. Проанализированы современные подходы к выявлению природы, сущности и роли фирмы в экономике. Рассмотрена эволюция теоретических концепций фирмы и предпринята попытка их классификации.

Анотація. Узагальнено інституціональні підходи до дослідження економіки фірми. Проаналізовано сучасні підходи до з'ясування природи, сутності й ролі фірми в економіці. Розглянуто еволюцію теоретичних концепцій фірми і зроблена спроба їхньої класифікації.

Annotation. This article is devoted to generalization of institutional approaches to research of the economic firm. It analyzes the current approaches to revealing the nature, essence and role of the company in the economy. The evolution of theoretical concepts of the company is discussed and an attempt to classify them has been made.

Ключевые слова: фирма, рынок, институциональный подход, контрактная теория, агентская модель фирмы, институционально-эволюционная теория, концепция "иерархической фирмы", поведенческая теория фирмы.

Масштабные социально-экономические изменения, происходящие на постсоветском пространстве, отразились на всех субъектах хозяйствования, в том числе и на поведении фирмы как одного из основных элементов рыночного хозяйства. А неудовлетворенность экономистов объяснительными и прогностическими возможностями "мейнстрима" подтолкнула к поиску новых теоретических подходов к исследованию экономики фирмы. В этой связи актуальность обращения к институциональной экономике, которая опирается на философскую концепцию прагматизма, междисциплинарный и системный подходы, принципы историзма и эволюционизма, учитывает исторический, бихевиористский, социологический, правовой, политологический и другие аспекты деятельности, становится все более очевидной.

Предпосылки исследования природы фирм как особых форм организации экономической деятельности восходят к трудам классиков Т. Мена, У. Петти, А. Смита, Д. Рикардо, К. Маркса, Ж. Сисмонди, Т. Мальтуса, А. Маршалла, А. Пигу и Дж. М. Кейнса. Заметное влияние на развитие теории фирмы оказали представители институционального направления Т. Веблен, Г. Мюрдаль, Дж. Стиглер, Дж. Бьюкенен, Р. Коуз, О. Уильямсон и др. В этой области специализируется и украинские экономисты: М. Белоусенко, Р. Пустовийт, Д. Соколовский, В. Усачева, Г. Назарова и др. Но, несмотря на многочисленность публикаций, множественность подходов к сущности фирмы сохраняется. Это обстоятельство определило актуальность, а главное – цель настоящей публикации, которая заключается в обобщении институциональных подходов к исследованию экономики фирмы.

Подобно тому, как сама фирма прошла длительный путь формирования внутренних структур и внешних взаимосвязей, сложной и многогранной представляется эволюция ее теоретических концепций.

Сегодня все существующие теории фирмы условно объединяют в три большие группы. Это технологическая теория фирмы, базирующаяся на неоклассической теории, контрактная теория, базирующаяся на институциональной теории, и, наконец, стратегическая концепция, исследующая фирму как сложную иерархическую структуру.

Первая рассматривает фирму как целостный самостоятельный субъект, интерес которого состоит в максимизации прибыли путем выбора оптимального размера производства. В этой связи фирма выполняет три функции: приобретение факторов производства, их использование для создания благ и реализацию последних.

В отличие от технологического подхода, задачей институциональной теории является не изучение стремления к максимизации прибыли, а объяснение возникновения фирмы, способов дальнейшего развития и, в конечном счете, возможностей ухода с рынка. Причем подходы к решению этой задачи различны.

В традиционной институциональной теории фирма рассматривается как альтернатива рынку, как один из типов институциональных соглашений (институтов), с помощью которых минимизируются транзакционные издержки (сокращаются издержки поиска информации, издержки измерения, исчезает необходимость постоянного перезаключения контрактов и т. п.). По мнению основа-

теля институциональной теории фирмы Р. Коуза, основной причиной существования фирм в экономике является наличие и величина трансакционных издержек, а основной целью – минимизация издержек по осуществлению деловых операций [1, с. 386–405].

В неоинституциональной теории фирма представляет собой коалицию владельцев факторов производства, связанных между собой сетью долговременных контрактов. Под контрактом здесь понимаются правила, упорядочивающие в пространстве и во времени обмен между двумя (и более) экономическими агентами посредством определения обмениваемых прав и взятых обязательств, а также механизма их соблюдения. Такой подход к фирме, по мнению многих исследователей, обеспечивает минимизацию не только производственных, но и трансакционных издержек.

Представители бихевиористской теории указывают на то, что не всегда фирмы преследуют цели максимизации прибыли. Поэтому надо следить за поведением компании, изучать его и только на основе этого поведения обобщать цели деятельности. Типичным представителем бихевиоризма является Г. Саймон, который считает, что "фирмы будут стремиться достигнуть скорее удовлетворения, чем максимизации" [2, с. 53]. Данный подход существенно приближен к реальности, поскольку признает, что цели фирмы могут зависеть от разных ситуаций и людей, которые управляют фирмой. Тем не менее, и он не позволяет найти общей методологической основы для объяснения целей деятельности фирмы.

Агентская модель фирмы, или модель "принципала-агента", описывает поведение фирмы исходя из интересов руководителей (работников) и ее производственной и рыночной политики. Здесь фирма характеризуется системой взаимосвязей между интенсивностью работы менеджеров и оплатой труда, между интенсивностью их работы и эффективностью деятельности фирмы в целом, а также аналогичных зависимостей, которые описывают взаимоотношения между руководителями и работниками.

В рамках институционально-эволюционной теории разработан ряд моделей, которые объясняют развитие фирмы как результат ее инновационной деятельности. Эти модели корреспондируются с идеями И. Шумпетера об эндогенном технологическом прогрессе. Здесь фирма является носителем "генов" – стойких технологических, управленческих и других правил, названных рутинами, которые обеспечивают ее идентичность во времени и отличие от других фирм. Подобно тому, как человек следует привычкам, фирма сохраняет рутинные, пока они обеспечивают рентабельность и ее выживание на рынке.

В рамках предпринимательского подхода фирма и предприниматель рассматриваются как единое целое. Личность предпринимателя и его способности определяют успех фирмы и ее поведение, при этом цель фирмы зависит от целей самого предпринимателя. Такой подход кажется наиболее предпочтительным при попытках сравнить его результаты с практическим опытом, однако очевидно, что он может использоваться для описания деятельности только малой фирмы – той, где предприниматель является собственником и управленцем в одном лице [3].

Ограничения данного подхода преодолевает Дж. Гелбрейт, который рассматривает корпорации как основные субъекты институциональной экономики в новом индустриальном обществе [4].

Анализ деятельности современных корпораций позволяет утверждать, что институциональная природа фирмы раскрывается в том, что наличие институтов снижает риски, которые свойственны любому трансформационному или обменному процессу. Люди как рыночные субъекты больше доверяют фирме (институту), чем отдельным частным лицам. Поэтому объединение людей для создания фирм (институтов) – это процесс, обусловленный человеческим желанием избежать потенциальных рисков или обмана, то есть гарантировать себе безопасность трансакций, а не их более низкую стоимость (например, более низкие трансакционные издержки). Формальные и неформальные институты гарантируют исполнение определенных ожиданий индивидов, удовлетворение их потребности и получение определенных ценностей, на которые они рассчитывают.

О. Уильямсон уточнил представление о трансакционных издержках, связанных с функционированием специфических активов. В противоположность предпринимательской фирме И. Шумпетера, он выдвинул концепцию "иерархической фирмы", которая представляет собой консервативную организацию, закрепившуюся на товарном рынке (в отрасли) и продолжающую эксплуатировать старые преимущества путем инвестиций в минимизацию издержек.

Важно также отметить современную тенденцию, изменяющую роль фирмы в системе удовлетворения потребительских ценностей. Если раньше предприятие возникало как ответ на существующие рыночные потребности, то сегодня все чаще оно возникает для того, чтобы создавать потенциальный спрос на новые потребности, которые были разработаны внутри фирмы. Таким образом, все чаще институты традиций (особенно в сфере потребления) формируют не потребители, а фирмы. Это повышает их социальную ответственность перед обществом, однако требует не только развития внешней институциональной среды для контроля их деятельности, но и трансформации внутренней институциональной среды (внутри предприятия) для обеспечения социально ответственного принятия решений сотрудниками фирм.

Безусловный вклад в развитие теории фирмы принадлежит теории прав собственности и теории игр, которую начиная с 1970-х гг. экономисты активно применяют для исследования поведения фирмы в условиях неопределенности и риска.

И наконец, стратегическая концепция фирмы рассматривает ее в качестве активного агента экономических взаимоотношений, который не только и не столько подчиняется сложившейся структуре окружающей внешней среды, сколько активно своими собственными действиями формирует ее. Стратегия в данном случае понимается в широком смысле, то есть как сознательное, целенаправленное поведение фирмы в краткосрочном или долгосрочном периодах. Выбирая ли-

нию стратегического поведения, фирма принимает во внимание поведение других агентов (в первую очередь – конкурентов), а также конъюнктуру рынка и действия правительства. Она может активно воздействовать на спрос, формируя требуемые параметры потребительских предпочтений (включая качественные, временные и ценовые), а также оказывать воздействие на правительство (промышленное лобби) для проведения желаемых для нее мероприятий. Главное, что параметры поведения фирмы – цена, качество и количество выпускаемого товара, закупки ресурсов, найм персонала, выпуск ценных бумаг, финансовые отношения с поставщиками и заказчиками – выступают как факторы стратегического поведения фирмы, через которые фирма реализует свои цели. Таким образом, фирма оказывается активным участником формирования отраслевой, микроэкономической, а зачастую и макроэкономической политики государства.

Результаты исследования позволяют утверждать, что, во-первых, институциональная теория фирмы все еще находится в процессе своего становления и развития. А это предоставляет возможность учесть достижения и недостатки разных теоретических позиций, прийти к правильному пониманию сущности и природы фирмы. Во-вторых, фирма является экономической организацией и особым институтом современной экономической системы одновременно. Она представляет собой довольно сложное экономическое образование: то, что раньше было отдельным предприятием, в современных условиях институционально трансформировалось, став частью крупной компании, холдинга или сети. В-третьих, являясь одним из основных институциональных элементов хозяйственной системы, фирма определяет не только институциональную структуру, но и жизнеспособность общества и государства в целом. В-четвертых, институциональный подход открывает новые горизонты для ученых в области экономики фирмы. Он обеспечивает им необходимые условия для реализации своих возможностей, поскольку в природу фирмы включены правила, правила игры, кодексы поведения, типы отношений и связей.

Научн. рук. Украинская Л. О.

Литература: 1. Алчян А. Производство, стоимость информации и экономическая организация / А. Алчян, Г. Демсец // Вехи экономической мысли. Том 5. Теория отраслевых рынков. – СПб. : Экономическая школа, 2003. – 670 с. 2. Саймон Г. Теория принятия решений в экономической теории и науке о поведении / Г. Саймон // Теория фирмы / под ред. В. М. Гальперина. – СПб. : Экономическая школа, 1999. – С. 33–53. 3. Шаститко А. Е. Новая институциональная экономическая теория / А. Е. Шаститко. – 4-е перераб. и доп. изд. – М. : ТЕИС, 2010. – 828 с. 4. Бекетов Н. В. Институциональный подход к теории современной корпорации / Н. В. Бекетов // Экономический анализ: теория и практика. – 2008. – № 21. – С. 13–16.

Соболева І. В.

УДК 330.332

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНИХ НАДХОДЖЕНЬ У ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

Анотація. Висвітлено особливості інвестиційної діяльності в Україні та проведено аналіз інвестиційних надходжень в українську економіку. Досліджено можливі умови для покращення інвестиційного клімату. Уповільнення темпів економічного зростання України наразі спричиняє стагнацію в інвестиційній діяльності.

Анотация. Освещены особенности инвестиционной деятельности в Украине и проведен анализ инвестиционных поступлений в украинскую экономику. Рассмотрены возможные условия для улучшения инвестиционного климата. Замедление темпов экономического роста Украины вызывает стагнацию в инвестиционной деятельности.

Annotation. The article deals with the features of investment activity in Ukraine and the analysis of investment income in the Ukrainian economy. The problem of possible conditions for improving the investment climate is regarded. Slow economic growth in Ukraine is currently causing stagnation in investment activity.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний клімат, угоди зі злиття та поглинання, інвестиційна привабливість, іноземний капітал, інвестор.

© Соболева І. В., 2013

Суспільство зараз перебуває в очікуванні істотного збільшення обсягів іноземних інвестицій, із цим пов'язують можливості запобігання економічній стагнації, у небезпечну фазу якої втягується українська економіка. Проблема інвестицій в українську економіку зараз цікавить і хвилює майже всіх.

Проблемою інвестиційної діяльності займалися багато українських та іноземних вчених. Зокрема, в роботі було використано праці таких авторів, як: Гладкий В. В., Очимовська Т. В., Малютін О. К. [1 – 3]. Інші автори, які займалися цією проблемою – це Пересада А. А., Геєць В. М., Семиноженко В. П., Федулова Л. І., Громов О. В., Коюда В. О., Груба Г. І., Гаман М. В., Гриньова В. М., Судоргін М. Г.

Метою даної статті є проведення аналізу інвестиційних процесів, що відбуваються в господарській діяльності України, виявлення шляхів покращення ситуації та інвестиційної привабливості України і її інвестиційного клімату.

У нещодавно складеному рейтингу умов ведення бізнесу від Forbes та податкового тиску від PricewaterhouseCoopers і Світового банку Україна зайняла 104 місце зі 141 та 165 зі 185 країн відповідно. Податкове навантаження на бізнес у нашій державі – на рівні країн Центральної Азії, за цим показником вона поступається Росії та Білорусії. Кількість податкових платежів, які лягають на плечі підприємців в Україні, сягає 28, тоді як, наприклад, у Грузії їх лише п'ять. Загалом же найменший податковий тиск у нафтоносних близькосхідних державах [4].

З цього боку зовсім не дивним є те, що іноземні інвестори останнім часом масово згортають свої капітали. Уповільнення темпів економічного зростання України наразі спричиняє стагнацію в інвестиційній діяльності. Зрозуміло, що орієнтована на експорт національна економіка зараз відчуває наслідки боргової кризи, що триває в єврозоні. Зменшення попиту на зовнішніх ринках на традиційні статті українського експорту, зокрема металопрокат, зумовлене спадом ділової активності на європейському ринку. Зокрема, на 4,2 % зменшилось промвиробництво в Україні у жовтні цього року [5].

Окрім загроз подальшого зменшення зовнішнього попиту, боргова криза в єврозоні пов'язана з не менш серйозним ризиком зменшення припливу зовнішнього капіталу в економіку України. Можливості зовнішніх кредитів для вітчизняних підприємств зменшились, оскільки європейські фінансові інститути відчувають дефіцит інвестиційних ресурсів. Із цієї причини українська влада намагається переорієнтуватися на кредити від МВФ, Китаю та Російської Федерації [6].

В умовах очікуваного зменшення зовнішнього попиту державі необхідно застосувати заходи стимулювання зростання: заміщення зовнішнього попиту внутрішнім та збільшення засобів, які мають підприємства, для стимулювання інвестиційної діяльності, а також створення умов для активізації підприємницької діяльності і припливу капіталу [4].

На сьогодні Україна переживає нову кризу в інвестиційній сфері. Кількість угод із приводу злиття та поглинання (M&A) українських компаній іноземними скоротилося порівняно з минулим роком більш ніж удвічі. Надалі експерти прогнозують тільки падіння.

За розрахунками компанії "Ернст і Янг" в Україні з початку 2012 року було здійснено близько 30 угод M&A на суму \$1,5 млрд. Порівняно із 2011 роком обсяг ринку M&A оцінювався експертами в \$5 млрд. За оцінками "Трійка Діалог Україна" у 2011 році рекордсменами за кількістю укладених угод були такі галузі, як телекомунікації (\$1,35 млрд) та хімічна галузь (\$1,7 млрд). У 2012 році лідерами стали транспортний сектор (\$265 млн) і енергетика (\$250 млн) [2].

На споживчому ринку України сума угод перевищила \$220 млн, найбільшу суму було внесено пивоварною галуззю: відбулося об'єднання української пивоварної компанії "Перша приватна броварня" з російською групою Oasis CIS і придбання турецькою компанією Anadolu Efes Biracilik ve Malt Sanayii A.S. бізнесу британської SABMiller plc в Росії та Україні. Активним виявився і агропромисловий комплекс: група "Кернел" придбала агрохолдінг "Інтер-Агро" (у володінні земельний банк 39,3 тис. га у Полтавській та Харківській областях). Серед інших угод на цьому ринку – придбання агрохолдінгом "Мрія" компанії Faruka Limited, що володіє сільськогосподарськими активами в Україні. За оцінками експертів, вартість цієї угоди склала \$19,98 млн. Активність у цій галузі була обумовлена об'єднанням активів та розширенням географії бізнесів. Перспективи в даній галузі досить непогані – це ринок із низьким рівнем консолідації та зростаючим товарообігом, який тільки за 7 місяців 2012 року збільшився на 16 %.

У банківському секторі України відбувається масове згортання капіталів іноземних інвесторів. На початку 2012 року австрійські інвестори продали Сбербанку Росії за 505 млн євро Volksbank. Шведською SEB Group було продано український SEB Банк, а німецький Commerzbank продав свій дочірній банк "Форум" українському "Смарт-холдингу" [7].

Для покращення інвестиційного клімату та ситуації з іноземними інвесторами можуть бути використані такі важелі впливу: збільшення обсягів капітальних вкладень суб'єктів господарювання за рахунок прибутку і нової амортизаційної політики; посилення впливу держави на активізацію інвестиційного процесу через збільшення обсягів бюджетного фінансування капітального будівництва великих інфраструктурних об'єктів і введення кредитних основ бюджетного фінансування інвестицій; створення умов для залучення довгострокових кредитів комерційних банків, впорядкування діяльності інвестиційних та інноваційних фондів, перехід від сертифікації до грошової приватизації; збільшення інвестиційних ресурсів, які формуються на фондовому ринку і за рахунок заощаджень населення; введення економічного механізму страхування ризиків внутрішніх і зовнішніх інвестицій; утворення відповідних інститутів із питань інтеграції промислового і банківського капіталу; мобілізація засобів під ефективні інвестиційні проекти в пріоритетні галузі економіки.

З метою полегшення пошуку ефективних об'єктів інвестування та інвесторів у багатьох міністерствах і відомствах України утворені банки даних об'єктів інвестування в розрізі галузей народного господарства і регіонів, наприклад, база даних Мінекономіки включає більш ніж 2 000 таких об'єктів.

На підставі інформації посольств, країн – потенційних інвесторів – і матеріалів, які надходять до уряду, утворено базу даних іноземних інвестиційних фірм (їх більш ніж 200), яку використовують українські виробники для пошуку іноземних інвесторів [3].

Збільшення надходжень іноземних інвестицій в економіку України сприяло б утворенню окремих експортно-промислових зон (варіант вільних економічних зон) [8].

Держава повинна прикладати всі зусилля для реструктуризації економіки, стабілізації загальної політичної та економічної ситуації, що сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату в Україні.

Наук. керівн. Пономаренко О. О.

Література: 1. Гладкий В. В. Єдиний вихід – створити умови для бізнесу / В. В. Гладкий // Бізнес. – 2012. – № 41 (1028). – С. 10–11. 2. Очимовська Т. В. Інвестори втрачають інтерес / Т. В. Очимовська // Коментарі. – 2012. – № 45 (333). – С. 3–5. 3. Малютін О. К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О. К. Малютін // Фінанси України. – 2010. – №11 (156). – С. 65–74. 4. Міжнародне рейтингове агентство PricewaterhouseCoopers. – Режим доступу : <http://www.pricewaterhousecoopers.com/>. 5. Державне агентство України зі статистики від 28 листопада 2012 року. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 6. Бізнес № 40 від 01.10.12 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.business.ua/>. 7. Державне агентство України з інвестицій та інновацій від 30 липня 2012 року. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua/>. 8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України "Про хід виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні" : Указ Президента України № 659/2007 від 20 липня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rainbow.gpw.ua/>.

Логінова К. С.

УДК 330.101.54

Магістр 2 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ МАСШТАБІВ "ТІНЬОВОЇ" ЕКОНОМІКИ ЗА СТРУКТУРНИМ КРИТЕРІЄМ

Анотація. Розглянуто вітчизняні та закордонні методики визначення обсягу "тіньової" економіки. Запропоновано вдосконалену модель оцінки "тіньової" економіки. Визначено детермінанти та індикатори тіньової економіки України. Розраховано рівень "тіньової" економіки України за 2008 – 2011 рр.

Аннотация. Рассмотрены отечественные и зарубежные методики определения объема "теневой" экономики. Предложена усовершенствованная модель оценки "теневой" экономики. Определены детерминанты и индикаторы теневой экономики Украины. Рассчитан уровень "теневой" экономики Украины за 2008 – 2011 гг.

Annotation. Domestic and foreign methods of determining the scope of "shadow" are discussed. An improved model for evaluating the "shadow" economy is provided. Determinants and indicators of the "shadow" economy in Ukraine have been identified. The level of the "shadow" economy Ukraine for 2008 – 2011 has been calculated.

Ключові слова: "тіньова" економіка, MIMIC, метод Лацко, неформальна економіка.

Сучасні тенденції розвитку світового господарства змушують Україну шукати свої шляхи стабілізації. Історично склалося, що під час економічної кризи підприємства для власного виживання починають приховувати значну частину не тільки прибутку, але й сам процес виробництва. Таким чином, виробники намагаються ухилитися від сплати податків.

Зараз "тіньова" економіка має свій прояв у всіх сферах життя України. Саме тому загострилась проблема її розрахунку. Необхідність створення нових механізмів оцінки обсягів даного економічного явища диктує некерований розвиток світової економіки. Для подолання кризових явищ необхідно вдосконалити підходи до оцінки, це й обумовлює актуальність обраної теми та доцільність проведення дослідження для розвитку цього питання.

© Логінова К. С., 2013

Об'єктом дослідження є сукупність економічних і соціальних відносин, які виникають у процесі функціонування тіньової економіки. Предметом дослідження є наявні світові та національні методики оцінки тіньової економіки. Метою роботи є розробка нової методики розрахунку обсягів "тіньової" економіки та її оцінка для України.

Методи дослідження – методи індукції та дедукції, аналізу й синтезу, групування та порівняння, регресії та кореляції, математичного моделювання.

Дослідженням цієї проблематики займаються такі вітчизняні науковці, як: Базилевич В. Д., Варналій З. С., Мазур І. І., Харазішвілі Ю. М. та ін.; російські науковці – Ю. Латов, В. Радаєв та ін.; закордонні вчені – Е. Фейг, Ф. Шнайдер, В. Канніаінен, Дж. Пааккьонен, Дж. Томас, Джайлс Д. Е., Коуелл Ф. А., С. Чаудхурі та Д. Банерджи, Р. Рен, М. Бай та інші.

Це дослідження спирається на таке визначення поняття: "тіньова" економіка – це економічна діяльність, яка з яких-небудь причин не враховується офіційною статистикою і не потрапляє до ВВП [1, с. 120]. Це визначення наведене Е. Фейгом, і воно є рекомендованим західними вченими.

Особливістю дослідження є структурний підхід до оцінки рівня "тіньової" економіки. Структурний підхід означає, що оцінювати, а головне, скорочувати вплив "тіньової" економіки необхідно не однаково для нелегальної, неформальної та кримінальної "тіньової" економіки, а залежно від її структурних компонентів.

Отже, в ході аналізу існуючих теоретичних підходів визначено таку структуру "тіньової економіки":

неформальна економіка – це економічна діяльність домогосподарств, тобто виробництво товарів та послуг і їх споживання всередині домогосподарства та для власних потреб;

нелегальна (неофіційна) економіка – законна діяльність, що приховується або умисно занижується виробниками з метою ухиляння від сплати податків або виконання інших зобов'язань;

кримінальна економіка – це нелегальна діяльність, що заборонена законодавством (виробництво і розповсюдження товарів та послуг, що заборонені законом).

Виходячи зі структури, запропоновано наступну методику визначення "тіньової" економіки. Для розрахунку неформальної економіки в методиці використано електричний метод Лацко. Його суть полягає в розрахунку неформальної економіки домашніми господарствами через визначення об'єму спожитої електроенергії.

Для розрахунку нелегальної економіки використано метод економетричного моделювання. Його суть полягає у визначенні основних детермінант, що спричиняють появу і розвиток нелегальної економічної активності. Для розрахунку обсягу кримінальної економіки використано метод, що базується на динаміці злочинів.

Оскільки структурні частини складають єдність одного цілого, то обсяг "тіньової" економіки – це сума трьох структурних частин, що має одиницю вимірювання – гривню.

Головною особливістю неформальної економіки є те, що її важко виміряти, але її існування не просто необхідне, воно історично обумовлене менталітетом української нації. На дану структурну одиницю неможливо вплинути державно, та для визначення обсягу "тіньової" економіки важливо виміряти масштаби неформальної економіки. Саме електричний метод Лацко враховує неформальний сектор "тіньової" економіки. За допомогою пакета MS Excel проведено регресійний аналіз для розв'язання рівнянь методу Лацко (рисунок).

Регрессионная статистика									
Множественный R	1								
R-квадрат	1								
Нормированный R-квадрат	65535								
Стандартная ошибка	0								
Наблюдения	4								
Дисперсионный анализ									
	df	SS	MS	F	Значимость F				
Регрессия	3	0,760535	0,253512	#ЧИСЛО!	#ЧИСЛО!				
Остаток	0	0	65535						
Итого	3	0,760535							
Коэффициент		Статистика	P-Значение	Нижние 95%	Верхние 95%	Нижние 95,0%	Верхние 95,0%		
Y-пересечение	1,02141E-14	0	65535	#ЧИСЛО!	1,02141E-14	1,02141E-14	1,02141E-14	1,02141E-14	
Переменная X 1	1,06925	0	65535	#ЧИСЛО!	1,06925	1,06925	1,06925	1,06925	
Переменная X 2	-1,033	0	65535	#ЧИСЛО!	-1,033	-1,033	-1,033	-1,033	
Переменная X 3	1,72555	0	65535	#ЧИСЛО!	1,72555	1,72555	1,72555	1,72555	

Рис. Регресійний аналіз для методу Лацко

З рисунка видно, що коефіцієнт детермінації дорівнює 1, тобто модель має високу функціональну залежність.

У ході розрахунків визначено обсяг "тіньової" економіки (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг "тіньової" економіки за методом Лацко

Роки	Обсяг "тіньової" економіки, млн грн
2008	206,5645399
2009	257,4522951
2010	249,6955263
2011	241,9522814

Отже, з табл. 1 видно, що "тіньова" економіка за методом Лацко в середньому за 4 роки складає лише 0,023 % від ВВП України.

Наступним методом структурної оцінки є економетрична модель MIMIC, що була запропонована Ф. Шнайдером, який визначає такі механізми та змінні, що ведуть до збільшення "тіньової" економіки: коливання рівня доходу, державне втручання або регулювання економіки, податкова мораль, суспільні блага та державні трансферти, стан економіки, звичка до готівкової оплати.

Що ж до України, то можна виділити такі причини, що є змінними для розрахунку: частка прямих і непрямих податків, соціальне забезпечення населення, соціальні трансферти, податкова мораль (виміром податкової моралі слугує відсоток сплати податків згідно із даними Державного казначейства України), рівень безробіття. Виходячи із причин зростання "тіньової" економіки, визначаються такі індикатори: рівень зайнятого населення, темпи зростання ВВП, приріст готівкової валюти на душу населення. Після математичного розрахунку визначено обсяг "тіньової" економіки (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг "тіньової" економіки за моделлю MIMIC

Роки	MIMIC, млн грн
2008	784 457,8792
2009	783 244,8013
2010	780 881,0183
2011	777 873,8891

Останнім компонентом моделі є метод, що базується на динаміці злочинів. Цей метод запропоновано Силаєвою С. А. Метод засновано на таких припущеннях: 1) "тіньові" угоди укладаються в основному за допомогою готівки та бартеру; 2) реальна швидкість обігу грошей визначається, виходячи з темпів зростання кількості злочинів.

Метод розраховується в 7 етапів: 1) розрахунок скорегованого показника M2 (корегується на величину бартерних операцій та операцій в іноземній валюті); 2) розрахунок швидкості обігу грошей; 3) визначення структури злочинів; 4) розрахунок темпів зростання кількості злочинів; 5) розрахунок скорегованого показника швидкості обігу грошей; 6) розрахунок величини грошового обігу у сфері "тіньової" діяльності; 7) розрахунок величини грошового обігу за рахунок функціонування "тіньової" економіки.

Необхідно зазначити, що всі дані для розрахунку методики взято з державних статистичних джерел (Держкомстату, Державного казначейства України, Нацбанку та ін.).

У результаті розрахунків за методом, заснованим на динаміці злочинів, отримано такий обсяг "тіньової" економіки (табл. 3).

Таблиця 3

Обсяг "тіньової" економіки за методом динаміки злочинів

Роки	Кримінальна економіка, млн грн
2008	27 017,53116
2009	17 3808,0756
2010	114 517,942
2011	28 230,04155

Кінцевим результатом розрахунку є сумування обсягів "тіньової" економіки та визначення її рівня (табл. 4).

Обсяг та рівень "тіньової" економіки України за 2008 – 2011 рр.

Роки	Сума обсягу "тіньової" економіки, млн грн	ВВП, млн грн	% від ВВП
2008	788 666,8144	948 056	83,18779
2009	803 292,4104	913 345	87,9506
2010	798 207,7005	1 082 569	73,73273
2011	789 282,0441	1 316 600	59,94851

Як можна побачити з табл. 4, найбільший рівень "тіньової" економіки можна було спостерігати в найбільш кризові 2008 – 2009 роки, а вже у 2011 році капітал поступово "перетікає" в легальний сектор економіки. Таке скорочення "тіньової" економіки може бути викликано прийняттям Податкового кодексу України або поступовим відновленням економіки України після фінансової кризи.

Отже, наведена модель має теоретичний характер, оскільки будується на припущеннях та непрямих методах. Це спричиняє дещо завищений результат розрахунків, що притаманно непрямим методам обчислення "тіньової" економіки.

Подолати недолік завищених даних можна двома шляхами. Перший – це ввести додатково прямий метод оцінки рівня "тіньової" економіки. Та через відсутність доступу до статистичних даних окремих підприємств і галузей у цілому введення прямого методу в методику за структурним критерієм унеможлиблюється.

Другий шлях – це скорегувати рівень "тіньової" економіки в часі. Основною передумовою існування "тіньової" економіки в сучасній Україні є "спадок" СРСР. Тому для штучного "заниження" обсягу "тіньової" економіки можливе використання методу часового корегування.

Динаміка результатів оцінки обсягу "тіньової" економіки має цілком логічне пояснення – через світову фінансову кризу і податковий тягар підприємства "переходять" в неофіційний сектор економіки задля власного виживання. Водночас поступове скорочення у 2010 і 2011 рр. рівня "тіньової" економіки може свідчити про позитивні очікування щодо відновлення економіки України після фінансової кризи. Запропонована методика дозволить більш ефективно оцінювати стан "тіньової" економіки.

Наук. керівн. Українська Л. О.

Література: 1. Мазур І. І. Детінізація економіки України: теорія та практика / І. І. Мазур. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2006. – 329 с. 2. Внутрішній валовий продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. 3. Грошова і банківська статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

УДК [338.23:336.74] (477)

Бєлова О. А.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. Проаналізовано сучасний стан, основні теоретичні та практичні аспекти монетарної політики України. Розглянуто основний інструментарій Національного банку щодо стабілізації фінансової системи України та визначено ключові проблеми, пов'язані з їх реалізацією в сучасних умовах.

Аннотация. Проанализированы современное состояние, основные теоретические и практические аспекты монетарной политики Украины. Рассмотрен основной инструментарий Национального банка по стабилизации финансовой системы Украины и определены ключевые проблемы, связанные с их реализацией в современных условиях.

© Белова О. А., 2013

Annotation. The article analyzed the present state, the basic theoretical and practical aspects of monetary policy of Ukraine. The main instruments of the National Bank to stabilize the financial system of Ukraine were discussed and key problems associated with their implementation in modern conditions were identified.

Ключові слова: монетарна політика, індекс споживчих цін, норма обов'язкових резервів, облікова ставка НБУ.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що сучасний етап розвитку економіки України висуває нові вимоги до економічної політики держави, які полягають у необхідності зміщення акцентів із зовнішньої орієнтації економіки на активізацію та стимулювання розвитку внутрішнього ринку. Для цього монетарна політика Національного банку України як складова частина економічної політики країни має забезпечити відповідне підґрунтя для стабільного соціально-економічного розвитку – цінову стабільність та низьку інфляцію у довгостроковому періоді.

Питання монетарної політики держави у своїх працях розглядали такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як: Б. Адамик, Д. Бегг, А. Гриценко, В. Костюк, Н. Костіна, Т. Кричевський, В. Стельмах, А. Мороз, І. Лютий, Я. Грудзевич, А. Єпіфанов, В. Міщенко, Н. Гребеник, П. Нікіфоров, В. Осецький, М. Островський та інші, які досліджували проблеми монетарної політики, теоретичні та методологічні засади її здійснення. Однак малодослідженим залишається питання ефективного застосування окремих видів монетарної політики в Україні.

Метою дослідження є висвітлення основних засад сучасної монетарної політики України та проблем, пов'язаних з ефективністю її проведення.

На сучасному етапі розвитку в Україні діє різноплановий монетарний устрій, який визначає декілька цілей проведення монетарної політики, пов'язаних із рівнем обмінного курсу, рівнем інфляції, обсягами окремих монетарних агрегатів. Реалізація монетарної політики забезпечується змішаним методом, частково з використанням ринкових інструментів, а частково – адміністративних.

Головним орієнтиром монетарної політики, що відображає рівень і тенденції стабільності грошової одиниці, є індекс споживчих цін (ІСЦ). Пріоритетною метою монетарної політики у 2012 – 2014 роках є сприяння утриманню темпів приросту індексу споживчих цін у межах до 7,9 %, оскільки це є не тільки надійним підґрунтям для посилення довіри до гривні та зростання її ролі в обслуговуванні економічного обороту, а й чинником зменшення валютної складової у структурі пасивних та активних банківських операцій, зниження рівня доларизації національної економіки. Необхідно зазначити, що протягом січня – вересня 2012 року в Україні підтримувалося низькоінфляційне середовище, що відображено на рис. 1, побудованому на базі даних роботи [1].

Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін з 2006 року до січня – вересня 2012 року, %

Аналізуючи динаміку ІСЦ, можна простежити її стрімке зростання на 10,7 % в період з 2006 до 2008 року. На ІСЦ у 2006 – 2008 роках істотно вплинуло зростання цін виробників промислової продукції, а також несприятлива дія чинників зовнішнього походження, зокрема загальносвітові тенденції до зростання цін на енергоносії та продовольство. Починаючи з II півріччя 2008 року спостерігається стійка тенденція до сповільнення темпів інфляції – приріст ІСЦ в 2009 році знизився порівняно з 2008 роком на 10 % і становив 12,3 %. Вже у вересні 2012 року приріст ІСЦ у річному обчисленні становив 0 %.

Стримання цінової динаміки в січні – вересні 2012 року відбулось в основному за рахунок високої пропозиції продовольчих товарів, яка була сформована завдяки рекордному врожаю минулого року та значних його обсягів у 2012 році, а також зваженої монетарної політики, зокрема підтримки прогнозованої динаміки обмінного курсу гривні, що обумовлювало низький внесок цін імпортованих товарів у динаміку ІСЦ і відсутність суттєвих коригувань тарифів на комунальні послуги [2].

З усіх інструментів монетарної політики головне місце належить обліковій ставці, адже на її основі розраховуються всі інші процентні ставки НБУ. Облікова ставка НБУ залежить від рівня інфляції та темпів зростання реального ВВП. У разі якщо темпи інфляції знижуються, а рівень реального ВВП у країні підвищується, то облікова ставка знижується. Отже, за тенденціями зміни облікової ставки можна судити про тенденції економічного розвитку держави.

Облікова ставка в Україні має тенденції до зниження, що говорить про позитивний напрям розвитку економіки. Так, НБУ у 2012 році вперше з літа 2010 року знизив облікову ставку на 0,25 %, а саме до 7,5 %, що відображено на рис. 2, побудованому на базі даних [3]. Зі зниженням облікової ставки, яка є базовою для всієї системи процентних ставок, знизилися й інші ставки рефінансування: середньозважена ставка рефінансування у червні 2012 року становила 7,99 % і є нижчою на 4,41 %, ніж у цілому за 2011 рік (12,4 %) [3].

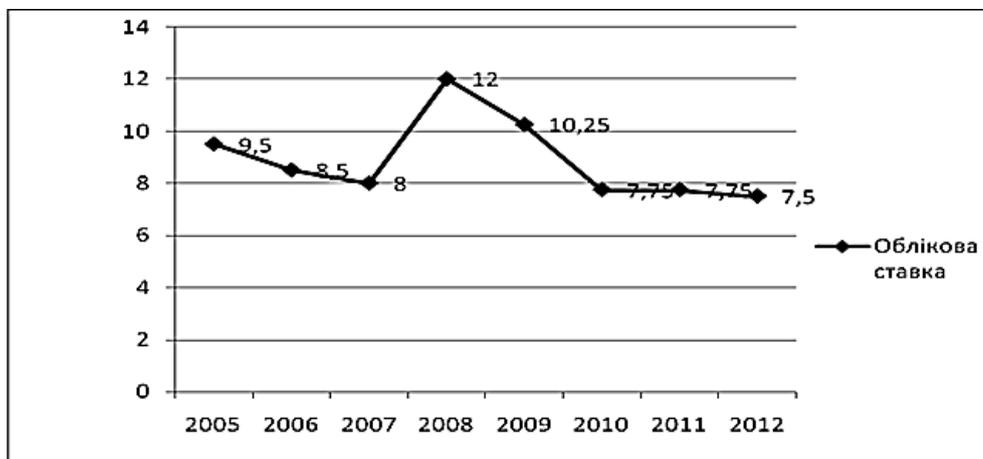

Рис. 2. Динаміка облікової ставки НБУ з 2005 до 2012 року, %

Досліджуючи облікову політику НБУ в період з 2009 до 2012 року, слід зазначити її невпинну тенденцію до зниження. Облікова ставка з 2009 до вересня 2012 року знизилась на 2,75 %. Найбільший рівень облікової ставки в 2005 – 2012 роках спостерігався у 2008 році (12 %), що було зумовлено існуванням економічної та фінансової кризи в Україні. У цей період для активної підтримки ліквідності банківської системи головним монетарним важелем впливу на цінові процеси була процентна політика, спрямована на підвищення вартості гривні і зниження інфляції.

Але починаючи з червня 2012 року внаслідок погіршення ринкових очікувань, у тому числі внаслідок дії сезонних чинників, а також посилення нестабільності на світових фінансових ринках, зокрема, суттєвих коливань курсу євро до долара США, відбулося зростання попиту на іноземну валюту на внутрішньому ринку. Це стало причиною підвищення вартості позичкових ресурсів. У вересні 2012 року порівняно з груднем 2011 року середньозважені процентні ставки в національній валюті зросли за: кредитами на 1,7 % (18,9 %); депозитами на 2,2 % (13,3 %); угодами на міжбанківському кредитному ринку на 2,5 % (12,0 %). Середньозважена процентна ставка за депозитами в іноземній валюті збільшилася на 0,5 % (6,2 %), відповідний показник за кредитами в іноземній валюті – на 0,1 % (8,3 %) [2].

Серед завдань монетарної політики України на 2012 рік було підвищення рівня ліквідності комерційних банків [4]. Чинником зростання ліквідності банків стало вивільнення коштів обов'язкових резервів з окремого рахунку. Обсяг коштів, що обліковуються на цьому рахунку, на 1 вересня 2012 року становив 6,4 млрд грн, що на 0,8 млрд грн менше порівняно з 2011 роком [2].

Обсяг обов'язкових резервів, сформованих банками у встановленому нормативі, у вересні 2012 року становив 19,8 млрд грн, що на 4,8 млрд грн (32 %) більше, ніж у 2011 році [2].

На жаль, дії НБУ щодо зменшення обов'язкових банківських резервів не достатньо мірою стимулювали ліквідність комерційних банків. Основною причиною цього стало проведення інтервенції Національного банку з продажу іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку, сальдо яких за січень – вересень 2012 року становило "мінус" 3,6 млрд дол. США (в еквіваленті). Ці дії призвели до вилучення з обігу коштів на суму 28,8 млрд грн. До того ж, стимулювання кредитної активності банків було пригальмоване через спрямування значної частини вільних ресурсів на підтримку Уряду, що відбулося через купівлю державних цінних паперів. Обсяг придбаних Національним банком України державних облігацій України (за номінальною вартістю) на 1 вересня 2012 року становив 9,7 млрд грн [2].

Необхідно зазначити, що у зв'язку з надмірною доларизацією економіки України Національний банк ухвалив рішення з 31 березня 2013 року підвищити ставки резервування для короткострокових депозитів в іноземній валюті на 0,5 %, а саме до 8 %. Це змусить банки переглянути дохідність валютних депозитів у бік зменшення, а клієнтам стане вигідніше тримати гроші в банках у національній валюті [4].

Недосконалість діючої монетарної політики НБУ і проблеми економіки України в цілому за 2012 рік проявляються внаслідок посилення нестабільності на світових фінансових ринках, зростання попиту на іноземну валюту на внутрішньому ринку, надмірної доларизації економіки, недовіри до національної грошової одиниці і підвищення вартості позичкових ресурсів. Це є причиною недостатнього забезпечення стабільності грошової одиниці та неефективного проведення монетарної політики на сучасному етапі розвитку економіки України.

Негативні риси монетарної політики, які пов'язані з надмірною доларизацією економіки України в 2012 році, можуть бути усунуті за допомогою підвищення ставки резервування для короткострокових депозитів в іноземній валюті, що допоможе досягти головної мети НБУ в проведенні монетарної політики – забезпечення стабільності грошової одиниці України.

Наук. керівн. Крюкова О. М.

Література: 1. Соціально-економічний розвиток України за січень – вересень 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Монетарний огляд за III квартал 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58037. 3. Учетная ставка НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/rate>. 4. Основні засади грошово-кредитної політики на 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-12>.

Корнєєва Г. Ю.

УДК 504.03:316.323

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розглянуто теоретичні аспекти екологічної складової сталого розвитку в умовах глобалізації та ключові проблеми міжнародної екологічної безпеки. Проаналізовано основні джерела фінансування екології, які на сьогодні існують у світі та безпосередньо в Україні. На основі проведеного аналізу обґрунтовано роль екологічної складової концепції сталого розвитку та запропоновано низку заходів, які повинні лежати в основі механізму вирішення екологічних проблем.

Аннотация. Рассмотрены теоретические аспекты экологической составляющей устойчивого развития в условиях глобализации и ключевые проблемы международной экологической безопасности. Проанализированы основные источники финансирования экологии, которые сегодня существуют в мире и непосредственно в Украине. На основе проведенного анализа обоснована роль экологической составляющей концепции устойчивого развития и предложен ряд мер, которые должны лежать в основе механизма решения экологических проблем.

Annotation. Some theoretical aspects of ecological part of sustainable development in globalization conditions and the key issues of international ecological safety were reviewed. The main sources of ecology financing, that exist worldwide and particularly in Ukraine, were also analyzed. Depending on the analysis held, the importance of ecological aspect in sustainable development concept was approved and a number of measures that the mechanism of solving ecological problems could base on were also suggested.

Ключові слова: глобалізація, глобальні проблеми, екологічна безпека, сталий розвиток.

У наш час глобалізаційні процеси набувають все більшого поширення та характеризуються якісно новими напрямками проникнення в економіку будь-якої країни. Глобалізація безпосередньо стосується міжнародного співробітництва різних країн, тому вона знаходиться в центрі уваги економістів, політиків та екологів. Вивчення явища глобалізації стає найбільш актуальним питанням сьогодення. Світовий досвід показує, що в процесі вирішення питань економіки необхідно паралельно вирішувати екологічні проблеми шляхом вивільнення коштів і спрямування їх в екологічне русло як на рівні підприємств, так і на рівні держави.

Загальнотеоретичні позиції, що стосуються аналізу становлення концепції екологічної безпеки, найбільш повно наведені в роботах Арнольда В. І., Дж. Ная-молодшого, Евтеєва С. А., Донченкової В. К., Хоружая Т. А., Кондратьєва К. Я., Старікова Ю. А., Р. Парі, Данілова-Данильяна В. І., Буркова В. Н., Щепкіна А. В., Сергуніна А. А., Г. Каурова, Моїсєєва Н. Н. та ін.

Питанням створення організаційних структур глобальної екологічної безпеки приділяли велику увагу У. Томас, С. Чарновіц, Рунге К. Ф., Ф. Бірман, К. Юма, Д. Есті, Дж. Валлей, Б. Зіссімос, Дж. Палмер, Дж. Кеннан, П. Хаас та ін.

© Корнєєва Г. Ю., 2013

Багато зарубіжних вчених виявляють цікавість до міжнародно-правових проблем екологічної безпеки, а саме: К. Баслар, Л. Белленджер, Дж. Бруні, М. Ваккернагель, Берні П. В., Бойл А. Є., А. Кісі, Ф. Сандс, Т. Хомер-Діксон, Б. Уейс, Д. Шелтон та ін.

Водночас проблема комплексного підходу до питання забезпечення міжнародної екологічної безпеки залишається недостатньо вирішеною.

Мета статті – визначити основні проблеми екологічної безпеки сталого розвитку та основні джерела її фінансування в умовах глобалізації.

Стратегія сталого розвитку, прийнята на Міжнародній конференції з охорони навколишнього природного середовища в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, затвердила головну ідею – ідею балансу між навколишнім середовищем і його ресурсами, економікою і населенням Землі. Запропонована ООН і схвалена більшістю країн світу, вона передбачає такий варіант глобального розвитку, який поєднує в собі задоволення потреб поточного часу і турботу про те, щоб майбутні покоління також мали всі можливості для свого розвитку. При цьому вона враховує комплексну взаємодію трьох компонентів: економічного, соціального та екологічного.

У сучасних умовах глобалізації існує приблизно 130 індикаторів, які характеризують різні сторони й аспекти сталого розвитку, а саме: правовий, економічний, соціальний, екологічний, інформаційний, міжнародний і т. д.

В екологічному розділі зосереджена найбільша кількість індикаторів – 55, які поділені на п'ять підрозділів: водні ресурси, земельні ресурси, інші природні ресурси, атмосфера, відходи.

Екологічні принципи сталого розвитку в сучасних умовах не враховуються багатьма суб'єктами господарювання. Як результат, в останні десятиліття сформувалися глобальні проблеми та загрози, серед яких однією з центральних є деградація навколишнього середовища. Отже, одним із негативних наслідків процесу глобалізації можна виділити погіршення екологічної ситуації на планеті, яке обумовлене недотриманням низкою держав норм міжнародного екологічного права.

На сьогодні поширена класифікація глобальних екологічних проблем, згідно з якою виділяють: зміну клімату; виснаження озонового шару; забруднення навколишнього середовища, тобто закислення; забруднення атмосферного повітря, навколоземного космічного простору; хімічні, токсичні, радіоактивні, біологічні та генетичні забруднення; проблему "чистої води"; проблему відходів; втрату біорізноманіття; проблеми міського середовища; продовольчу проблему.

Так, наприклад, основні наслідки глобальної зміни клімату будуть пов'язані з підйомом рівня моря, переміщенням кліматичних зон, зникненням значної частини гірських льодовиків і нестачею води, що позначиться на врожаї сільськогосподарських культур, продовольчій безпеці та здоров'ї людини. Згідно з дослідженнями, через зміни світового клімату до 2030 року економічні втрати сягнуть 3,2 % світового ВВП, а в найменш розвинених країнах збитки можуть скласти до 11 %. За деякими даними, втрати світової економіки від зміни клімату до 2100 року можуть досягти 20 % від глобального ВВП [1].

Необхідно зазначити, що в умовах глобалізації жодна держава не може існувати ізолювано без взаємодії з іншими державами, тобто глобальні проблеми можуть бути вирішені лише спільними зусиллями. Проблема екологічної безпеки є комплексною, оскільки включає в себе аспекти різних галузей знань: економічних, технологічних, правових, філософських, педагогічних та інших, тому навколишнє середовище й екологічну безпеку необхідно розглядати як єдину глобальну систему з величезною кількістю взаємозв'язків.

Для її вирішення були переглянуті пріоритети зовнішньої політики багатьох держав, що привело до екологізації міжнародних відносин. Так, в урядових заходах більшості країн почали поєднуватися ресурсозберігальні технології та виробництво конкурентоспроможних екологічно чистих товарів. Найбільш значущим пріоритетом екологічної модернізації стало впровадження в економічну складову фактора екологічної раціональності. Усе це передбачає здійснення тісної міждержавної співпраці та координації дій не тільки в галузі охорони навколишнього середовища, але і в соціально-економічній і навіть політичній сферах.

Найбільш повно концепції екологічної безпеки сталого розвитку відповідає формування біоекономіки. Основою сировинної бази в біоекономіці є біомаса, яка завдяки використанню сучасних технологій може застосовуватися в багатьох галузях промисловості, таких, як: АПК, енергетика, фармакологія і медицина, хімічна промисловість, біоінженерія та ін. Стимулювання біоекономіки в останні роки здійснюється багатьма передовими державами. Тільки на біотехнологічні дослідження США і ЄС за рік витрачають десятки мільярдів доларів, в КНР фінансування біотехнологій до сьогодні перевищило 1 млрд дол. на рік при тенденції до подальшого зростання. У ряді країн відбувається поступове заміщення традиційних виробництв на біотехнологічні. Так, внесок біотехнології у виробництво полімерів в США за період з 2001 до 2010 року зріс з 1 до 15 %, або з 2 до 50 млрд дол. у вартісному виразі [2].

Біоекономіка потребує великих коштів, а для вдалого подолання кризових явищ в екології повинні залучатися інвестиції в розвиток концепції міжнародної екологічної безпеки. На сьогодні у світовій практиці найбільшого поширення набули такі джерела фінансування екологічної безпеки:

1. Державний бюджет (і бюджети інших рівнів у випадку федеративного устрою держави).
2. Власні кошти підприємств-забруднювачів.
3. Комерційні банки.
4. Лізингові компанії.
5. Спеціальні інвестиційні фонди.
6. Екологічні фонди.
7. Страхові компанії.
8. Міжнародні фінансові організації.
9. Бюджетні фонди країн-донорів (на двосторонній основі).

Перші сім джерел є внутрішніми, останні два – міжнародними. Перші три джерела отримали найбільшого поширення в країнах ОЕСР, де уряди висувають певні екологічні завдання, які повинні бути досягнуті в певні терміни.

Екологічні фонди (ЕФ) є важливими механізмами фінансування природоохоронних витрат та мобілізації зарубіжних засобів. У цілому їх капітал формується за рахунок природоохоронних податків і зборів. ЕФ отримали значне поширення в країнах з перехідною економікою в Центральній і Східній Європі та СНД і знаходяться на різних стадіях розвитку: від фінансування і реалізації великих ефективних інвестиційних проектів (Польща та Угорщина) до вирішення питань формування дохідної бази на законодавчому рівні (країни Середньої Азії).

У якості прикладу загальнодержавних програм з екологічної безпеки можна навести програми федеральних грантів у США на цілі екології: SBIR (програма стимулювання інноваційних досліджень малого бізнесу), STTR (програма передачі технологій малого бізнесу), TIP (програма технологічних інновацій) та інші [3].

Для покращення фінансування "зелених" технологій в Україні у 2007 році створене та діє Національне агентство екологічних інвестицій України, діяльність якого на сьогодні сконцентрована на продажу вуглецевих квот. Агентство розробило і затвердило нормативну базу для роботи на цьому ринку, завдяки чому вже більше десятка підприємств отримали гроші на скорочення викидів вуглекислого газу. Функціонує Національний електронний реєстр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів України. Аналогічні програми діють і в Росії [3].

Екологічна ситуація, яка склалася в Україні на сьогодні, потребує активного втручання держави та суб'єктів господарювання у сферу екології задля забезпечення екологічної безпеки. Тому дуже важливо підвищувати технології виробництва з метою зниження шкідливих викидів в атмосферу і гідросферу, впроваджувати безвідходні виробництва, здійснювати закупівлю нових технологій, які поліпшують екологічний стан виробництва. Звичайно, це все можливо за наявності достатніх фінансових ресурсів у підприємств, органів місцевої влади та уряду й за відповідної політики держави, спрямованої на заощадження природної спадщини України.

Універсального підходу до вирішення глобальних екологічних проблем ще не вироблено, і є серйозні підстави вважати, що навряд чи він існує. З іншого боку, очевидно, що ні адміністративно-командні методи, ні ринкові відносини не в змозі запропонувати дієвого механізму вирішення екологічних проблем. Мова повинна йти про комплекс заходів, що передбачають поєднання ринкових механізмів і державного регулювання екологічних проблем в умовах глобалізації. У першу чергу, автор пропонує такі заходи, як:

- розробка національних програм екологічної безпеки в умовах сталого розвитку;
- безперервний моніторинг екологічної ситуації з боку держав та міжнародних організацій;
- встановлення лімітів на забруднення та законодавчих норм проти несанкціонованого (понад ліміт) викиду шкідливих речовин підприємствами;
- удосконалення законодавчої бази ООН, яка стосується проблем екологічної безпеки;
- активне залучення інвестицій в екологічні проекти;
- стимулювання розвитку концепції біоекономіки.

Таким чином, екологічна безпека є метою всього світового співтовариства, до якої необхідно прагнути, тому що від цього залежить виживання всього людства. Результатом буде такий рівень навколишнього середовища, який відповідає необхідній якості життя для підтримання здоров'я і добробуту людей в умовах сталого розвитку.

Наук. керівн. Крюкова О. М.

Література: 1. Клапцов В. М. Социально-экономические последствия изменения климата [Электронный ресурс] / В. М. Клапцов. – Режим доступа : <http://www.riss.ru/?newsId=868>. 2. Биоекономика как одна из основ устойчивого развития: состояние и перспективы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.riss.ru/doklady_i_vystuplenija/?newsId=667#.ULaLzORg_c. 3. Финансирование экологических проектов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.credit-rating.ua/ru/analytics/review/12562/>.

Коцюба О. В.

УДК [338.23:005.334] (477)

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто причини фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років у світі та в Україні, економічний стан нашої держави у даний період. Проаналізовано антикризову політику України. Надано рекомендації щодо її покращення.

© Коцюба О. В., 2013

Аннотация. Рассмотрены причины финансово-экономического кризиса 2008 – 2009 годов в мире и в Украине, экономическое состояние нашего государства в данный период. Проанализирована антикризисная политика Украины. Предложены рекомендации по ее улучшению.

Annotation. The article discusses the grounds of financial and economic crisis in 2008 – 2009 in the world and Ukraine, economic situation in our country in this period. The anticrisis policy in Ukraine is analyzed. Suggestions on its improvement are given.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, антикризова політика.

Актуальність даної теми полягає в тому, що економічна ситуація, яка склалася в останні п'ять років в Україні, потребує негайного корегування. Фінансово-економічна криза гальмує розвиток економіки, що впливає на рівень добробуту населення.

На сьогодні науково доведеним є той факт, що економіка має циклічний характер розвитку. Даною темою займалися такі вчені, як М. Кондратьєв, К. Жюльєр, С. Кузнець, Дж. Китчин, О. Григор'єв, А. Кобяков, М. Хазін. Регулювання фінансових криз досліджувалось такими економістами, як Л. Еліот, Дж. Арріжі, І. Ахмада, Ф. Норріс та інші.

Метою даної роботи є аналіз стану економіки України за останні п'ять років, виявлення причин фінансово-економічної кризи на території держави, аналіз антикризової політики України та надання рекомендацій щодо її покращення.

Сучасна фінансова криза бере свій початок у 2007 році на ринку нерухомості в США, коли стрімке підвищення цін на житло в 2006 році досить раптово змінилось на падіння у 2007 році. 25 агентств нерухомості стали банкрутами, що вплинуло на світові фондові ринки та біржові індекси. Поступово масштаби кризи розширювалися і вже скоро вона охопила всі ринки США і набула глобального характеру.

Очевидним є той факт, що падіння ділової активності та рецесія негативно вплинули на міжнародну торгівлю. Проявами цієї ситуації є:

скорочення попиту в усіх країнах світу;

обмеження кредитування з боку фінансового та банківського сектору;

активна протекціоністська політика з боку держав, що є засобом збереження зайнятості на необхідному рівні.

Одним із наслідків глобальної кризи є падіння світових товарних цін. У табл. 1 наведено ціни основних товарів за період 2006 – 2012 років.

Таблиця 1

Світові товарні ціни, 2006 – 2012 рр.

Реальна зміна, %	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Нафта	20,4	10,6	42,3	-50,0	62,6	16,3	19,7
Природний газ	33,9	1,0	57,2	-73,3	3,9	19,0	9,4
Вугілля	3,1	33,9	97,8	-56,6	103,2	17,2	-14,7
Неенергетичні товари	29,1	17,0	22,4	-18,7	11,0	22,2	1,5
Сільськогосподарська продукція	12,7	20,0	28,4	-18,5	13,0	26,8	6,9
Метали та мінеральні ресурси	56,9	12,0	-0,6	-48,0	1,2	21,9	1,4

Згідно з табл. 1, ціни на всі види товарів у 2009 році різко зменшилися. Це падіння пояснюється ревальвацією долара, падінням попиту через нестабільність ситуації. Падіння цін на нафту стало поштовхом до зменшення цін на сировинні товари [1, с. 35]. Поступово ціни на товари стабілізувалися у 2010 – 2012 роках. Підвищення цін на нафту в основному спричинене зменшенням її запасів, що викликало підвищення цін на сільськогосподарську продукцію.

Перерахуємо основні причини виникнення фінансово-економічної кризи на території України. По-перше, неправильне визначення економічного зростання та інвестиційних ризиків. Завдяки новим фінансовим інструментам інвестори отримали можливість занижувати оцінку ризиків до таких розмірів, якими можна було нехтувати в процесі вибору глобальних напрямів та форм інвестування [2, с. 10]. По-друге, низька інвестиційна активність України. Державний бюджет не може самостійно фінансувати інноваційно-інвестиційні проекти. За роки незалежності України в економіку залучено лише 20 млрд дол. США, що є недостатнім для нормального розвитку. Ця сума була занадто малою для економічного зростання [3]. По-третє, це залежність держави від імпорту палива. Оскільки в основному збережено застарілу структуру економіки, яка характеризується аномально високою енергоємністю виробництва, загальнонизьким технологічним рівнем, існує сильна залежність від імпорту палива. Ринки газу та нафти є ринками низької конкуренції, а отже, ціни на них досить високі. По-четверте, низька питома вага малого й середнього бізнесу в державі. Нормальне зростання малого й середнього бізнесу в Україні є неможливим через недосконалу законодавчу базу. На прикладі антикризових заходів, які впроваджував уряд Німеччини, можна переконатися, що малий та середній бізнес є рушійною силою для розвитку економіки держави, адже виникає конкуренція, поступово знижується монополізація ринку. По-п'яте, фіксований курс вітчизняної валюти. Станом на лютий 2009 року було

вивезено 30 млрд дол. США із 44 млрд дол. США, вкладених у фінансовий сектор України. Низький курс гривні є досить вигідним для іноземних інвесторів [4].

Розглянемо вплив світової фінансової кризи на Україну. У нашій державі криза розпочалась як криза ліквідності, потім переросла у валютну, а згодом перетворилася на економічну через падіння обсягів виробництва і зростання заборгованості за кредитами. Протягом 2006 – 2008 років підвищувався попит на кредити з боку резидентів української економіки. Внутрішніх ресурсів було недостатньо для задоволення попиту в рамках України, таким чином, необхідним було залучення іноземного капіталу, тобто відбувалося нарощування державного боргу, який на 1 січня 2009 року досяг розміру 17 млрд дол. США, що становило 34,8% ВВП. Станом на 1 січня 2012 року обсяг державного боргу становив 59,22 млрд дол. США, що складає 36,0 % ВВП.

Ситуація на фінансових ринках відбивається на реальних секторах економіки, тобто сповільнюється виробництво. Найбільшого спаду зазнала металургійна промисловість. Випуск окремих видів продукції став збитковим, рентабельність стрімко зменшилася. Через те що металургійну галузь промисловості сконцентровано на сході України, зменшення обсягу виробництва негативно впливає на зайнятість населення в даному регіоні. Так, "Індустріальний союз Донбасу" на третину скоротив робочі місця і призупинив фінансування інвестиційних проектів.

Відбулася девальвація гривні у 2008 – 2009 роках: у 2008 році курс гривні до долара становив 4,8 грн за 1 дол. США, а вже у 2009 році – 8 грн. Оскільки низький курс гривні є привабливим для іноземних інвесторів, то відбувається відтік іноземної готівки з банківської системи. Банківська система встановила досить високі кредитні й депозитні ставки, що сприяло погіршенню ситуації. У 2009 рік за постановою Національного банку України ліквідовано 6 банків, у 2012 році – 3 банки [5].

У табл. 2 наведено основні показники економічного стану України на 2007 – 2011 роки, які свідчать, що криза спричинила значне скорочення реального ВВП та обсягу промислового виробництва.

Таблиця 2

Основні макроекономічні показники, 2007 – 2011 роки

Показники	Роки				
	2007	2008	2009	2010	2011
ВВП (реальна зміна порівняно з відповідним періодом попереднього року), %	7,6	2,3	-14,8	4,1	5,2
Індекс споживчих цін (до відповідного періоду попереднього року)	112,8	125,2	115,9	109,4	108
Інвестиції в основний капітал (реальна зміна порівняно з відповідним періодом попереднього року), %	29,8	-2,6	-41,5	-0,6	22,4
Промислове виробництво (реальна зміна порівняно з відповідним періодом попереднього року), %	7,6	-5,2	-21,9	11,2	7,6
Сальдо зовнішньоторгівельного балансу (реальна зміна порівняно з відповідним періодом попереднього року), %	-83,6	-84,6	-72,8	-65,3	-60,4
Державний борг, % до ВВП	9,9	13,8	24,9	29,6	29,1
Доходи населення (реальна зміна порівняно з відповідним періодом попереднього року), %	32,0	35,7	6,2	23,1	13,6

Перейдемо до тих заходів, які вже впроваджені урядом України задля пом'якшення впливу кризи:

- здійснювалося рефінансування банків (у 2008 році 88 банків було рефінансовано на суму 36,937 млрд грн, у 2012 році – на суму 27 млрд грн);
- процентна політика спрямовувалася на підвищення вартості грошей;
- співпраця з МВФ, що сприяла зовнішньому фінансуванню та підвищенню рівня довіри населення до банківської системи [2, с. 10].

Україна опинилась у трійці країн, які найбільше постраждали від кризи. За допомогою уряду звертався до Міжнародного валютного фонду про надання 14 млрд дол. США. Додаткова допомога надійшла й від Європейського Союзу у розмірі 1,8 млрд дол. США. Ці кошти пішли на відновлення стабільності банківської системи та секторальної економіки.

Існуючий режим прив'язки гривні до долара США у 1999 році відіграв роль стабілізатора економіки в перехідний період. Проте у 2008 році збереження фіксованого валютного курсу гривні не враховувало зміни валютного курсу долара США щодо інших ключових валют. Отже, НБУ поступово почав лібералізувати курсоутворення, що зумовило перехід до плаваючого валютного курсу [6, с. 16].

На думку автора, дані антикризові заходи не розраховані на перспективу, тобто не мають можливості зберегти стабільний стан економічної системи України на довгостроковий період, а отже, можлива й друга хвиля кризових явищ. Для того щоб уникнути даної ситуації, необхідно, по-перше, визначити пріоритетні напрями економічного розвитку. На думку автора, необхідно чітко виділити ті галузі промисловості та сільського господарства, які потребують нагального вкладання коштів із мінімальним періодом окупності, що буде свідчити про конкурентоспроможність продукції не тільки на вітчизняних, а й на світових ринках.

По-друге, слід реально оцінювати можливості країни та державного бюджету. Бюджетна політика, яка засновується на реалістичних даних, є основою для нормального та стабільного економічного зростання країни. Тому правильне та достовірне економічне прогнозування має стати базисом для формування зведеного бюджету країни.

По-третє, необхідно підвищувати інвестиційну активність регіонів. Інвестиції – це базис для економічного розвитку країни. Дефіцит інвестиційних коштів є головною причиною кризи, оскільки виникає проблема зношення основних фондів і, як наслідок, зниження зайнятості, продуктивності праці та ефективності наявної технології. Низький рівень інвестиційної активності пояснюється високим рівнем зовнішнього боргу країни, дисбалансом інвестиційної активності та економічної свободи, відтоком капіталу, високим рівнем доларизації економіки (30 %), невиконанням Україною зобов'язань перед міжнародними організаціями у сфері легалізації економіки тощо.

По-четверте, треба адекватно оцінювати ризики, пов'язані з інвестиційною та банківською діяльністю.

По-п'яте, слід рівномірно розподіляти видатки між місцевими та державними бюджетами. Нині реальний баланс між доходами й видатками місцевих бюджетів забезпечується не за рахунок приросту податкових надходжень, адекватних зростанню видатків, а за рахунок фінансової допомоги з державного бюджету.

Фінансова криза охопила всі країни світу за досить невеликий відрізок часу з 2008 по 2009 рік. Україна не стала винятком і посіла третє місце у рейтингу країн, які зазнали найбільших втрат від кризи. Причинами цього явища є неправильне визначення економічного зростання та інвестиційних ризиків, низька інвестиційна активність держави, залежність держави від імпорту палива тощо. Відбулося зменшення обсягу виробництва у металургійних та інших галузях промисловості, зниження купівельної спроможності населення та макроекономічної стабільності. Уряд України намагався зупинити та покращити ситуацію, яка склалася. Проте впроваджені заходи не спрямовані на довгостроковий період. На думку автора, необхідно визначити пріоритетні напрями розвитку економіки держави, проаналізувати ризики, пов'язані з інвестиційною та банківською діяльністю, максимально точно, рівномірно розподілити видатки між державним та місцевими бюджетами. Сукупність уже впроваджених та запропонованих антикризових заходів допоможе уряду вивести державу із затьяжної фінансової кризи.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Бураковський І. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І. Бураковський, О. Плотніков. – Х. : Фоліо, 2009. 2. Буковинський С. А. Фінансова криза в Україні: вплив на розвиток економіки та деякі заходи з досягнення фінансової стабілізації / С. А. Буковинський // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 10. 3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrstat.gov.ua. 4. Дорошенко І. В. Наслідки глобальної фінансової кризи та розробка ефективної макроекономічної моделі для України / І. В. Дорошенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. 5. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : www.bank.gov.ua. 6. Оганян Г. Світова фінансова криза і Україна / Г. Оганян // Персонал. – 2009. – № 1. – С. 16.

УДК 339.72:316.323

Дурдыев А. Д.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ

ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ГЛОБАЛИЗАЦИИ МИРОВЫХ ФИНАНСОВЫХ РЫНКОВ

Аннотация. Рассмотрены вопросы формирования и развития глобального финансового рынка. Определены предпосылки возникновения и процессы распространения кризисных тенденций.

Анотация. Розглянуто питання формування і розвитку глобального фінансового ринку. Визначено передумови виникнення і процеси поширення кризових тенденцій.

Annotation. This article is devoted to the issues of forming, global financial market, preconditions of origin and processes of distribution of crisis tendencies development.

Ключевые слова: мировая финансовая система, финансовые рынки, финансовый кризис, тенденции, меры регулирования финансовой системы.

В современных условиях исследование тенденции и перспектив глобализации в мировых финансовых рынках приобретает большое значение в экономике любого государства.

© Дурдыев А. Д., 2013

Наиболее значимый вклад в разработку вопросов функционирования финансового рынка сделали такие современные западные экономисты, как: Г. Марковиц, Р. Мертен, Ф. Мышкин, Е. Петерс. Исследованию теории и практики организации финансового рынка Украины способствуют труды таких отечественных ученых-экономистов, как: А. Гальчинский, В. Гетман, М. Коваленко, Ю. Лисенкова.

Целью статьи является рассмотрение тенденции и перспектив глобализации мировых финансовых рынков и государственная поддержка развития финансовой системы в условиях глобализации.

Глобальный финансовый рынок, обеспечивая свободу передвижения капиталов в международном масштабе, выступает важным условием функционирования мировой экономики. Одним из наиболее впечатляющих результатов современной эволюции мировой экономики стала глобализация финансовых рынков [1].

Основное предназначение международного финансового рынка заключается в том, чтобы на его основе собирать временно свободные финансовые средства из одних стран, обеспечивая механизм перераспределения, что поддерживает развитие мировой экономики. Заимствование ресурсов на интернациональных финансовых рынках увеличивает финансовый потенциал каждой страны, что создает предпосылки для увеличения общественного благосостояния [2].

Международный финансовый рынок имеет три составляющих: кредитный рынок, денежный рынок (валютный рынок) и рынок ценных бумаг.

1. Валютный рынок – это купля и продажа иностранных денежных единиц на базе предложения и спроса. Спрос на иностранную денежную единицу возникает у импортеров, поскольку им она необходима для закупки товаров. Компании, занимающиеся экспортом продукции, в свою очередь, имеют валютную выручку, которую нужно конвертировать в национальную денежную единицу. Иностранные деньги необходимы компаниям и инвесторам, а также лицам, осуществляющим международные платежи. В глобальный валютный рынок входят национальные валютные рынки всех государств.

2. Международный кредитный рынок обеспечивает движение кредитных ресурсов между различными странами. Их движение базируется на трех основополагающих принципах: срочности, возвратности и платности. Развитие кредитного рынка реализуется в условиях глобализации мировой торговли, оказывая содействие развитию системы международных расчетов. Главным предназначением международного кредитного рынка является мобилизация временно свободных средств с их последующей передачей в другие страны, в которых они обеспечат более высокий доход. Институциональная структура кредитного рынка формируется как совокупность кредитных учреждений и компаний, обеспечивающих движение капитала по всему миру. При этом заемные ресурсы делятся на краткосрочные, долгосрочные и среднесрочные.

3. Транснациональный рынок ценных бумаг также обеспечивает мобилизацию и движение капиталов из одной страны в другую, где права инвестора подтверждаются ценными бумагами. Главной целью функционирования этого рынка являются международные инвестиции. В основном на этом рынке находятся в обращении следующие ценные бумаги: акции, депозитные сертификаты, векселя, облигации. Возникновение этого рынка обусловлено, в первую очередь, тем, что кредитные организации были не способны обеспечить необходимые потоки кредитных ресурсов [3].

Важной тенденцией международного финансового рынка с начала XXI ст. стал рост (количественный и качественный) институциональных инвесторов или финансовых учреждений коллективного инвестирования. Процессы институционализации финансовых рынков, которые нашли свое выражение в усилении роли страховых компаний, пенсионных и взаимных фондов, инвестиционных компаний, привели к ориентации инвестиций на фондовые ценности, поскольку последние имеют долгосрочный характер, который, в свою очередь, ведет к дальнейшей секьюритизации мировых финансовых потоков. Таким образом, среди наиболее значительных тенденций развития мирового финансового рынка на современном этапе можно назвать такие, как:

глобализация рынков, усиление роли международных рынков с точки зрения операций кредитования и одалживания резидентами разных стран;

интернационализация рынков, международный характер операций заемщиков и кредиторов, широкая диверсификация их активов и пассивов по странам и регионам, существование стойкой сети структурных подразделов за границей не дают возможности определить их национальную принадлежность;

рост международной конкуренции между субъектами рынка, которые являются резидентами разных стран, в частности между ТНК и глобальными финансовыми учреждениями, между банковскими и небанковскими учреждениями;

интеграция сегментов международного финансового рынка, интеграционные процессы оказывали содействие повышению мобилизации ссудного капитала, снижению транзакционных расходов, международной торговле ценными бумагами, получению оперативной информации о состоянии международных финансовых рынков;

конвергенция сегментов международного финансового рынка, процесс снятия законодательных ограничений, препятствий (барьеров), регулирование и увеличение количества международных операций как международными заемщиками, так и кредиторами, постепенное стирание границ между секторами и сегментами международных рынков долгосрочного финансирования;

концентрация сегментов международного финансового рынка, происходящая путем заключения соглашений слияния и поглощения финансовых учреждений, в том числе и среди корпораций-заемщиков. Вследствие этого наблюдается концентрация значительных финансовых ресурсов у

ограниченного круга глобальных участников мирового финансового рынка, которые способны вести активные операции на всех его сегментах;

проблемы компьютеризации и информатизации рынков, принятие решений базируется на сложном компьютерном моделировании, статистическом анализе больших массивов данных и применении методов математико-статистических симуляций и нейронных систем прогнозирования [3].

На базе полученных результатов делается вывод об особенностях функционирования современного мирового финансового рынка, предлагаются новые направления модернизации архитектуры мирового финансового рынка с точки зрения реформирования его институциональной структуры, обосновываются пределы и определяются актуальные возможности совершенствования регулирования мирового финансового рынка. На основе выводов относительно принципов распределения функций регулирования между регуляторами предлагаются направления реформы регулирования Украинского финансового рынка.

Таким образом, можно сказать, что в условиях глобализации международный финансовый рынок является генератором свободных ресурсов, движение которых осуществляется на условиях и принципах свободной конкуренции.

Научн. рук. Пономаренко А. А.

Литература: 1. Белорус О. Императивы стратегии развития Украины в условиях глобализации / О. Белорус // Экономика Украины. – 2010. – № 11. – С. 4–13. 2. Перспективы развития мировой экономики 2012 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.imf.org>. 3. Шмелев В. В. Глобализация мировых валютно-финансовых рынков / В. В. Шмелев, О. В. Хмыз. – М. : Эксмо, 2012. – 200 с. 4. Законодательство Украины о финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. 5. Глобальные трансформации и стратегии развития / О. Г. Белорус, Д. Г. Лукьяненко, О. М. Гончаренко и др. ; НАН Украины ; рук. авт. кол. и научн. ред. О. Г. Белорус. – К. : Ин-т мировой экономики и международных отношений, 2009. – 422 с.

УДК 658.589

Худайназарова Д. А.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Проанализированы закономерности инновационной деятельности в Украине, выявлены основные проблемы, связанные с экономической оценкой инновационно-инвестиционной деятельности, предложены подходы к оценке эффективности инвестиций для предприятий различной форм собственности и государственных органов.

Анотація. Проаналізовано закономірності інноваційної діяльності в Україні, виявлено основні проблеми, що пов'язані з економічною оцінкою інноваційно-інвестиційної діяльності, запропоновано підходи до оцінки ефективності інвестицій для підприємств різних форм власності та державних органів.

Annotation. This article analyzes patterns of investment and innovation activity in Ukraine, the main problems associated with the assesment of enterprises innovative development. Some approaches to estimating the efficiency of investments for enterprises of different ownership patterns and for state bodies have been offered.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, приоритетность инноваций, оценка инвестиций, эффективность инвестиций, инновационное развитие.

Особенностью современного этапа развития экономики Украины является усиление роли новых инновационных технологий на предприятии. В то же время существующая в стране концепция экономической оценки инновационно-инвестиционной деятельности является несовершенной, а имеющиеся нормативные документы не отвечают требованиям предприятий. Поэтому вопрос

разработки и внедрения в практику методов оценки инновационно-инвестиционной деятельности предприятий является очень актуальным.

Исследованию проблемы экономической оценки инновационно-инвестиционной деятельности посвящены труды таких известных украинских и зарубежных экономистов, как: Г. Бирман, М. Браун, Р. Бурместер, А. Гринев, П. Завлин, Н. Лапин, П. Орлов, А. Перлаки, Э. Уткин, Р. Фатхутдинов, Р. Форстер, А. Яковлев, Е. Ястремская и др.

В связи с изложенным целью исследования является обоснование направлений активизации процессов инновационной деятельности, решение задачи оценки эффективности инвестиций в инновационную деятельность предприятий.

При обосновании инвестиционных решений, имеющих особую актуальность, чрезвычайно сложной является задача оценки эффективности инвестиций в инновационную деятельность предприятий. Таким инвестициям присущи специфические особенности, которые необходимо постоянно учитывать [1].

Во-первых, проблема оценки инвестиций в инновации характерна как для предприятий различных форм собственности, так и для государственных органов, связанных с реализацией региональных, отраслевых и общегосударственных инновационных программ.

При этом следует учитывать, что подходы к оценке эффективности таких инвестиций с точки зрения отдельного предприятия и государства будут иметь некоторые отличия. Кроме того, оценка инвестиций в инновации предусматривает согласование целей и интересов инвестора и предприятия, реализующего инновационный проект [2].

Во-вторых, оценка любого инновационного проекта предусматривает решение двух взаимосвязанных и взаимодополняющих методических задач: оценки эффективности инновационного проекта на стадии принятия решения о его финансировании и оценки эффективности инновационного проекта по результатам его реализации. Это необходимо для обеспечения обратной связи в процессе такой оценки и проверки корректности методов, выбранных для ее осуществления.

В-третьих, как уже отмечалось, характерной чертой инновационной деятельности является то, что инвестиции в научные разработки будут эффективными не только для отдельной фирмы, которая их осуществляет, но и для общества в целом. В последние годы, благодаря интенсификации информационной деятельности, эффект от инвестирования в инновации можно рассматривать и в международном масштабе.

Поэтому, на взгляд автора, оценку эффективности инвестиций в инновационные программы и проекты можно было бы дополнить оценкой побочных эффектов от такого инвестирования. Эта сторона эффекта от вложений в инновации заинтересует, прежде всего, государство.

Как видно из предложенной схемы, государство является полноправным субъектом инновационных процессов, участвует в финансировании инновационной деятельности, реализуя свои экономические интересы [3].

В этой связи для успешного осуществления инновационной деятельности любому хозяйствующему субъекту необходимо знать, как оцениваются инвестиционные предложения с общественно-экономической точки зрения.

При этом в оценке инвестиций с точки зрения общества и отдельного предприятия есть ряд серьезных противоречий, которые проявляются в следующем.

1. *Сбережения и потребление.* Предприятие оценивает инвестиции с точки зрения дохода, не задумываясь о его распределении.

Если потребители могут использовать доходы от инвестиций каким-либо образом, альтернативная ценность денег, направляемых на потребление и сбережения, будет одинаковой. Общество интересуется, прежде всего, направлением использования сбережений. Если низкий уровень сбережений и инвестиций сдерживает развитие экономики страны, то прирост дохода, направленный на сбережения и инвестиции, будет более ценным, чем прирост дохода, направленный на текущее потребление. Дополнительная ценность реинвестируемого дохода, направленного на сбережение, будет альтернативной стоимостью сбережений.

2. *Налоги.* Интересы предприятия – денежные поступления от инвестиционной деятельности после уплаты налогов. Экономия налоговых платежей выступает положительным эффектом от инвестиций в деятельности предприятия.

Общество интересуется денежными поступлениями после уплаты налогов тогда, когда налоги – это цены за специфические услуги, предоставляемые бизнесу государством (водоснабжение, пожарная охрана). Хотя большая часть налогов не может считаться платой за услуги государства. Если получаемые от инвестиций налоги будут направлены государством на сбережения, очевидно, они будут иметь большую альтернативную стоимость с точки зрения достижений социальных целей экономики.

3. *Цены.* При оценке инвестиций коммерческие предприятия используют рыночные цены для определения соответствующих денежных потоков.

При оценке инвестиций государство может заменить рыночные цены на альтернативные, которые отражают стоимость ресурсов при использовании их наиболее эффективным способом. Такая замена имеет смысл, когда разница между рыночными и альтернативными ценами слишком очевидна.

4. *Внешние побочные эффекты.* Инвестиционный проект может неблагоприятно повлиять на эффективность использования ресурсов, которые либо потребляются другими видами экономической деятельности, либо улучшают благосостояние и здоровье населения.

Эти изменения будут учитываться при оценке бизнеса только в том случае, если они противостоят действующему законодательству. Если же закон не предусматривает выплаты соответствующей компенсации, эти последствия нужно учитывать как навязанные (скрытые) расходы или доходы.

Если предприятие не платит компенсации за ущерб, причиненный обществу в виде дополнительных налогов или штрафов, то эти изменения, с точки зрения общества, являются негативным экономическим эффектом, который не компенсируется.

В некоторых случаях инвестиции могут прямо повлиять на эффективность использования ресурсов на других предприятиях. Так, если в результате осуществления инвестиций другими компаниями был получен положительный экономический эффект в виде снижения риска, получения дополнительных доходов или информации, данное предприятие не рассматривает это как выгоду от инвестиций [4].

С точки зрения общества, эти изменения в некоторых случаях могут рассматриваться как дополнительный эффект от реализации инвестиций.

5. *Ставка дисконтирования.* Ставка дисконтирования для коммерческих предприятий состоит из безопасного уровня инвестирования (ставки банковского депозита), поправок на инфляцию, а также премии за риск и ликвидность, которая устанавливается инвестором субъективно.

При определении ставки дисконтирования, с точки зрения государства, есть альтернативный выбор: либо выбрать ставку процента по государственному долгу, либо ставку дисконта, установленную коммерческими предприятиями. Использование первой имеет свои плюсы и минусы: ее можно объективно определить и измерить, однако эта ставка определяется самим государством и не всегда отражает альтернативную стоимость инвестиций для экономики страны [4]. Кроме того, ставка дисконтирования, предназначенная для учета фактора времени, не должна содержать в себе поправку на риск. Анализ риска – отдельная статья анализа эффективности инвестиций.

6. *Валютные курсы.* Твердо установленные государством валютные курсы могут существенно исказить эффект от реализации инвестиционной стратегии. В этом случае официальный валютный курс может исказить альтернативную стоимость иностранной валюты.

Если предприятие импортирует товары, государство платит за них мировую цену, переведенную во внутреннюю стоимость по официальному обменному курсу. Также из-за использования заниженного валютного курса валютная выручка от экспорта может быть недооценена.

Противоречия между валютными и альтернативными стоимостями исчезают, если государство вводит свободно плавающий курс валюты. Целью государства может быть защита отечественного товаропроизводителя (поощряется производство товаров, которые могли бы заменить собой импортные).

Это поможет сэкономить иностранную валюту, так как потребность в валюте для импорта уменьшится. Сумму экономии иностранной валюты можно определить, рассчитав стоимость импорта по альтернативному, а не официальному курсу.

Таким образом, оценка эффективности инвестиций в инновации вытекает из интересов не только бизнеса, но и государства. Особенно это следует учитывать в том случае, если реализация инновационного проекта предполагается в значительной мере осуществлять за счет государственных источников финансирования.

Научн. рук. Сотников В. И.

Література: 1. Інновації: проблеми науки та практики : монографія / під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. О. Кизима, д-ра екон. наук, проф. В. С. Пономаренка. – Х. : ФОП Павленко О. Г., 2011. – 276 с. 2. Фатхутдинов Р. А. Производственный менеджмент : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Дашков и Ко, 2002. – 266 с. 3. Коробейников О. П. Роль инноваций в процессе формирования стратегии предприятия / О. П. Коробейников, А. А. Трифилова, И. А. Коршунов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2008. – № 3. – С. 29–43. 4. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методологічні та методичні засади : наукове видання / О. М. Ястремська. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2004. – 472 с.

УДК 330.59 (477)

Марченко А. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено теоретичні аспекти людського розвитку, подано позицію України в рейтингу країн світу за індексом людського розвитку, а також запропоновано важливі напрями підвищення його рівня.

© Марченко А. О., 2013

Аннотация. Исследованы теоретические аспекты человеческого развития, представлена позиция Украины в рейтинге стран мира по индексу человеческого развития, а также предложены важные направления повышения его уровня.

Annotation. The article presents the theoretical principles of human development, Ukraine's position in the world by the human development index and proposes directions of its improvement.

Ключові слова: людський розвиток, людський потенціал, економічне зростання, індекс людського розвитку.

У сучасному суспільстві значно зростає роль людини як основного елемента продуктивних сил. Загальновизнаною стала концепція розвитку людського потенціалу, яка на перше місце ставить розширення можливостей людини щодо реалізації свого потенціалу. Досвід розвинених країн свідчить, що високий рівень людського розвитку є важливою умовою конкурентоспроможності країни та динамічного соціально-економічного прогресу, що й обумовлює актуальність цієї статті.

Дослідженню теоретичних і практичних питань людського розвитку присвячено багато наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких відомі дослідники, такі, як: Г. Беккер, Г. Герасименко, О. Грішнова, Е. Лібанова, Л. Лісогор та ін. При цьому питання створення соціально-економічних умов для забезпечення зростання рівня людського розвитку потребують подальших досліджень.

Мета статті полягає в дослідженні теоретичних аспектів поняття "людський розвиток" в Україні та у визначенні найбільш важливих напрямів підвищення його рівня.

Людський розвиток – це економічна категорія, що ілюструє процес формування умов і здійснення людьми вибору щодо розширення можливостей реалізації людського потенціалу. Людський розвиток розглядають із позицій впливу економічної політики на економічну свободу, на темпи економічного зростання і добробуту народу, а єдиним способом подолання бідності й відсталості вважають швидке і стійке його зростання.

Людський розвиток визначається як процес зростання людських можливостей, що забезпечується політичною свободою, правами людини, суспільною повагою до особистості, здоровим довкіллям. Матеріальний добробут розглядається лише як одна з базових можливостей вибору при забезпеченні розвитку людини, але він не є всеосяжною метою [1, с. 91]. Саме розвиток людського потенціалу при цьому розглядається як мета та критерій суспільного прогресу й економічного зростання. Водночас базовими можливостями людського розвитку є довге і здорове життя, здобуття знань (освіти) та доступ до засобів, що забезпечують гідний життєвий рівень [2, с. 7; 3].

Концепція людського розвитку виникла на підставі теорії людського капіталу і була прийнята Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) у 1990 році, про що було заявлено у Звіті про людський розвиток. Суспільний прогрес не зводиться до зростання грошового доходу чи матеріального багатства [1, с. 88]. У концепції було підкреслено, що прогрес людства залежить не лише від національного доходу держав, а й від самостійного розвитку кожної людини.

Засновниками концепції про людський розвиток вважають вчених-економістів Махбуб Уль-Хака з Пакистану й Амартію Сен з Індії, які разом з іншими дослідниками заклали теоретичні основи проблеми розвитку. У концепції людського розвитку головним елементом є людський потенціал, який визнається не засобом досягнення добробуту людей, а обов'язковою умовою їх добробуту.

Людський потенціал – це сукупна здатність певної людської спільноти, а саме народу, територіальної громади, трудового колективу підприємства тощо і окремої людини до економічної і соціальної діяльності та розвитку [4, с. 93–94], тобто охоплює не тільки професійно-кваліфікаційні характеристики, а й рівень освіченості, креативності, мобільності, можливість адаптуватися до соціально-економічних змін у суспільстві та інші кількісно-якісні характеристики їх носіїв. Тому й відповідний для країни індекс людського розвитку дозволяє визначати рейтинг та конкурентоспроможність країни.

Основні цілі людського розвитку формуються у трьох напрямках: можливості прожити довге життя, підтримуючи гарний стан здоров'я; доступності знань, одержання освіти; наявності засобів, що забезпечують гідний рівень життя.

Звичайно, розуміння сутності людського розвитку не закінчується на цьому: це також широкі можливості вибору в усіх сферах життя, політична, економічна та соціальна свобода, можливості займатися творчою та виробничою діяльністю, відчувати повагу до себе і мати гарантію прав людини. Однак, якщо не реалізовано три основні положення стосовно здорового життя, освіти та гідного рівня доходів, то більшість інших цілей залишаються недосяжними.

Індекс людського розвитку (ІЛР) виступає інтегрованою оцінкою цивілізованості країни та агрегує індекс очікуваної тривалості життя, освітній індекс та індекс ВВП на душу населення за паритетами національних валют. Створена ООН багаторівнева система показників людського розвитку охоплює майже всі істотні аспекти життя людини і надає можливість моніторингу змін у людському розвитку.

Україна у 2011 році за індексом людського розвитку, який склав 0,729, посіла 76 місце серед 187 країн світу, а скоригований на нерівність ІЛР становив 0,662. Отже, за 2010 – 2011 роки індекс людського розвитку відображає позитивну динаміку, хоча позиція України в рейтингу знизилась [5].

За ІЛР у 2011 році Держкомстатом України визначено три групи регіонів: регіони-лідери, котрі за оцінками займали перші 4 місця (м. Київ, м. Севастополь, Харківська та Київська області);

регіони основної групи – це області, які за результатами дослідження посіли з п'ятого по двадцять третє місце – це АР Крим, Полтавська, Волинська, Хмельницька та інші області, які значно підвищили своє становище протягом останніх років; регіони-аутсайтери, тобто ті області, які у регіональному списку людського розвитку зайняли останні п'ять місць, а саме Вінницька, Сумська, Кіровоградська, Луганська і Донецька області [5].

Доречно наголосити, що вже у 2011 році в Доповіді про людський розвиток ПРООН визначено масштабне завдання розвитку в XXI столітті – захистити право нинішнього й майбутнього поколінь жити здоровим і насиченим життям. У 2013 році увага зосереджена на проблемі досягнення стійкого прогресу, який забезпечує рівні можливості.

Для розрахунку індексу людського розвитку ПРООН використовуються показники, які відображають найголовніші процеси у державі, тобто охоплюють дохід, стан здоров'я та рівень освіти, а також гендерну нерівність та рівень бідності. Вітчизняні фахівці застосовують власну методику оцінки рівня людського розвитку, яка дозволяє виконувати методологічно коректні зіставлення як за інтегральним індексом, так і за кожним з 9 індексів окремих аспектів людського розвитку.

Деградація навколишнього середовища підсилює нерівність через несприятливий вплив на людей, які й без того знаходяться в нестабільному становищі. Нерівність у людському розвитку, у свою чергу, підсилює екологічну деградацію [5]. Для України дуже важливо досліджувати людський розвиток з урахуванням екологічної та соціальної складових.

Досягнення цілей розвитку людини можливе тільки за умови об'єднання зусиль центру та регіонів країни на основі подальшого становлення механізмів ринкової лібералізації, політичної демократії, національно-культурного плюралізму та інших механізмів саморегулювання, властивих розвиненому громадянському суспільству [3, с. 33].

Для досягнення економічного та соціального розвитку в Україні доцільно реалізувати щонайменше шість основних напрямів підвищення людського розвитку: вдосконалити систему освіти, охорону довкілля; вдосконалити систему охорони здоров'я; підвищити рівень життя й подолати бідність; забезпечити продуктивну зайнятість; сприяти подоланню тендерної нерівності; запобігати соціальному відторгненню.

Україна характеризується сьогодні повільними темпами економічних та інституціональних реформ. Наявна недостатня реалізація можливостей людського розвитку. Потребує суттєвого вдосконалення управління цими процесами на рівні державної та регіональної соціально-економічної політики. Регіональна політика повинна бути націлена на зменшення регіональної, соціальної та економічної диференціації розвитку людей та водночас на створення підвалин і стимулів для підвищення рівня людського розвитку.

Наук. керівн. Бережна Н. І.

Література: 1. Грішнова О. А. Людський розвиток : навч. посібн. / О. А. Грішнова. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с. 2. Звіт з людського розвитку в Україні за 2008 рік. Людський розвиток і європейський вибір України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sinrozv.8972.soin.vop.com>. 3. Національна доповідь: цілі розвитку тисячоліття – Україна 2010 рік. – К., 2010. – 107 с. 4. Шаульська Л. В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України : монографія / Л. В. Шаульська. – Донецьк : Ін-т економіки промисловості НАН України, 2005. – 386 с. 5. Доклад о человеческом развитии 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей : лучшее будущее для всех // ПРООН ; пер. с англ. – М. : Весь Мир, 2011. – 188 с.

УДК 331.5(477)

Скобліков С. В.

Магістр 2 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто проблеми ринку праці, що є актуальними на сьогодні, а також запропоновано ряд заходів для їх вирішення. Проаналізовано механізм функціонування ринку праці в Україні. Зроблено аналіз роботи органів державної влади і, насамперед, уряду.

Аннотация. Рассмотрены проблемы рынка труда, которые актуальны в данное время, а также предложен ряд мер для их решения. Проанализирован механизм функционирования рынка труда в Украине. Сделан анализ органов государственной власти и, прежде всего, правительства.

© Скобліков С. В., 2013

Annotation. The problems of the labor market that topical for the present day have been discussed and a number of suggestions for solving them were offered. The mechanism of functioning of the labor market in Ukraine has been analysed. The analysis of state body and first of all government has been held.

Ключові слова: ринок праці, фінансова криза, інвестиційна активність, безробіття, зайнятість.

Сучасний ринок праці України характеризується значним напруженням внаслідок зниження попиту на робочу силу, падіння рівня реальної заробітної плати, збільшенням прихованого безробіття.

Тематика ринку праці є досить поширеною. В різних аспектах її досліджували такі вчені, як: Акіліна О. В., Головіна С. В., Волкова О. В., Ярошенко В. І. та багато інших [1 – 6]. Проте дана тема найбільш повно розкрита в навчальних посібниках з економіки праці Завіновської Г. Т., Буряка П. Ю. та ін.

Метою дослідження є визначення напрямів удосконалення механізму функціонування ринку праці в Україні.

Об'єктом дослідження є ринок праці в Україні.

Предметом дослідження є механізм ринку праці та його вдосконалення.

Протягом років незалежності в Україні спостерігалися різні тенденції на ринку праці, показники якого протягом цього часу характеризувалися значною нестабільністю. На сучасний стан економіки нашої країни, зокрема й на ринок праці значно вплинула світова фінансова криза, яка в Україні розпочалася у 2008 році.

За даними Державного комітету статистики, в Україні кількість зареєстрованих безробітних у 2010 році становила 531,6 тис. осіб, що порівняно з 2008 роком менше на 110,7 тис. осіб, і на 313,3 тис. осіб менше, ніж у 2009 році. У 2011 році кількість зареєстрованих безробітних становила 564,0 тис. осіб. Можна спостерігати, що кількість безробітних зростає, що є негативним для економіки України. Для періоду 2008 – 2011 років характерним є переважаєння безробіття серед жінок. Проте у 2010 році різниця між зареєстрованими безробітними жінками і чоловіками скоротилася до 42,2 тис. осіб зі 129,3 тис. осіб у 2008 році. У 2011 році безробітних жінок було зареєстровано 303,8 тис. осіб, а чоловіків – на 43 тис. менше, тобто 260,8 тис. осіб [5].

Аналізуючи структури промислової зайнятості за регіонами України в період з 2001 по 2011 рік, можна відзначити, що найбільша зайнятість у Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Харківській та Запорізькій областях. Найменша – у Волинській, Тернопільській та Чернівецькій областях [6]. На даний обсяг зайнятості впливає частка кількості великих та середніх промислових підприємств, обсяг імпорту та експорту. Дані про динаміку кількості незайнятого населення, що перебувало на обліку в Державній службі зайнятості, за професійними групами у 2009 – 2011 роках подано в табл. 1.

Таблиця 1

Дані про динаміку кількості незайнятого населення

Рік	За професійними групами			
	Працівники сфери торгівлі та послуг	Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	Кваліфіковані робітники з інструментом	Робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин
2009	106,6	42,0	116,3	176,8
2010	66,0	19,5	77,6	106,8
2011	76,6	22,8	69,9	107,2

Отже, аналізуючи дані табл. 1, можна побачити, що серед незайнятого населення різних професійних груп в Україні протягом аналізованого періоду переважали робітники з обслуговування, експлуатації та контролю за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин (у 2009 р. – 176,8 тис. [7] осіб, у 2010 р. – 106,8 тис. осіб, у 2011 р. – 107,2 тис. осіб). Протягом 2009 – 2011 років найнижчими були показники серед кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства (відповідно 42,0 тис. осіб, 19,5 тис. осіб і 22,8 тис. осіб) [5].

Чисельність економічно активного населення віком 15 – 70 років за даними 2010 року зменшилася порівняно з попередніми роками до 22 150,3 тис. осіб.

Однією з найважливіших проблем ринку праці є швидкість руху робочої сили. В Україні ці показники є відносно високими, оскільки для нашої країни характерними є проблеми функціонування політичної, економічної та інших сфер життєдіяльності, нестабільність яких посилювалась впливом фінансової кризи.

Протягом 2009 – 2011 років спостерігається значне падіння коефіцієнта обороту робочої сили із прийомом працівників (з 29,7 до 22,5 %) [8]. Відповідний коефіцієнт зі звільнення у 2009 році був найбільшим (32,8 %), а у 2010 році зменшився на 4,1 %.

Після аналізу механізму функціонування ринку праці у 2011 році визначено, що на початок року кількість зареєстрованих безробітних становила 526,7 тис. осіб. За три квартали цього року

кількість безробітних мала тенденцію до зменшення і у вересні становила 396,2 тис. осіб порівняно з кількістю зареєстрованих безробітних у 2010 році, яка становила становила 531,6 тис. осіб, а саме на 110,7 тис. осіб менше, ніж у 2008 році, і на 313,3 тис. осіб менше, ніж у 2009 році [5].

Таблиця 2

Динаміка кількості зареєстрованих безробітних за статтю та місцем проживання у 2007 – 2010 рр.

Рік	Усього (тис. осіб)	За статтю		За місцем проживання	
		Жінки (тис. осіб)	Чоловіки (тис. осіб)	Міське насе- лення (тис. осіб)	Сільське населення (тис. осіб)
2008	642,3	385,8	256,5	296,4	345,9
2009	844,9	465,2	376,7	418,3	426,6
2010	531,6	286,9	244,7	319,8	211,8
2011	396,2	230	166	252,5	143,7

Серед кількості зареєстрованих за статтю і місцем проживання (табл. 2) кількість безробітних жінок у січні 2011 року становила 278,7 тис. осіб, а на кінець вересня зменшилась до 230 тис. осіб, чоловіків на початок року – 248 тис., а на кінець третього кварталу – 166 тис. осіб.

Кількість зареєстрованих безробітних у містах на кінець звітної періоду зменшилася на 48,3 тис. осіб і становила 252,5 тис. осіб, а в селах – на 72,3 тис. осіб і становила 143,7 тис. осіб.

Отже, аналізуючи три квартали 2011 року, бачимо, що ситуація на ринку праці покращується.

Отже, згідно з офіційними даними, для всіх показників ринку праці в Україні протягом аналізованого періоду характерною є нестабільність: у 2008 році вони погіршилися, порівняно з попереднім, проте у 2009 – 2011 роках майже всі показники повернулися до рівня 2007 року, а деякі навіть покращилися. Тож у майбутньому можливі позитивні тенденції на ринку праці.

Аналіз ситуації на ринку праці України та міграційних потоків її робочої сили дозволяє оцінювати таку реформу як підвищення значення активної політики на ринку праці. Для підвищення адаптації населення до вимог ринку праці треба активніше проводити інформування населення щодо наявних пропозицій, узгодити підготовку та перепідготовку з реальним попитом на регіональних ринках праці, підтримувати систему професійної технічної освіти, проводити систематичний аналіз потреб у робочій силі підприємств різних галузей для формування відповідного державного замовлення на освіту.

Аналізуючи ринок праці України у 2008 – 2011 роках, включаючи період кризи, бачимо, що сформувалася досить складна фінансова та економічна ситуація і для її покращення можна запропонувати здійснити такі заходи, як розвиток освіти та її відповідність світовим вимогам; регулювання сукупних доходів населення, оплати послуг праці, соціальних виплат; здійснення заохочувальних заходів для повернення трудових емігрантів на Батьківщину; забезпечення формування єдиної національної ціни праці; зниження рівня безробіття, для чого слід проводити активну роботу з роботодавцями і особами, що звертаються до неї з метою їхнього працевлаштування. Основне завдання державної політики щодо ринку праці – це створення правових, економічних та інституціональних умов для підвищення ефективності зайнятості населення.

Отже, можна зробити висновок, що на етапі економічного зростання набуває особливої значущості здійснення регулятивних заходів, спрямованих на ліквідацію прихованого безробіття, проведення політики продуктивної зайнятості. Зусилля органів державної влади і, насамперед уряду, мають концентруватися на запровадженні дієвих стимулів для створення нових робочих місць, забезпечення гарантій зайнятості в процесі приватизації та реструктуризації підприємств, на підтримці підприємництва і самозайнятості населення, розширенні практики громадських робіт, підвищенні гнучкості ринку праці.

Наук. керівн. Степаненко Н. О.

Література: 1. Акіліна О. В. Аналітичний огляд ринку праці в Україні / О. В. Акіліна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 10. – С. 152–159. 2. Головіна С. В. Регулювання українського ринку робочої сили відповідно до циклічності економіки / С. В. Головіна // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 11. – С. 175–180. 3. Волкова О. В. Організаційно-економічний механізм регулювання ринку праці України: сутність, структура та напрями вдосконалення / О. В. Волкова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 11. – С. 144–150. 4. Рядно О. А. Аналіз динаміки регіональної зайнятості в промисловості України / О. А. Рядно, Я. В. Хрущ // Проблеми і перспективи розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції та світової фінансово-економічної кризи : матеріали ювілейної Міжнар. наук.-практ. конф., 22 – 23 жовт. 2009 р., Чернівці ; МФУ, БДФА та ін. – Чернівці, 2009. – С. 47–50. 5. Державний комітет статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua. 6. Ярошенко В. І. Проблеми професійного ринку праці / В. І. Ярошенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 10. – С. 151–157. 7. Джегур Г. В. Державний механізм регулювання зайнятості населення та принципи його формування / Г. В. Джегур // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 9. – С. 167–173. – Бібліогр. : с. 172–173. 8. Зайнятність: випробування кризою // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 14 (26 січ.). – С. 6.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО БАЛАНСУВАННЯ

Анотація. Розглянуто та проаналізовано Державний бюджет України і ситуацію в країні загалом, основні теоретичні аспекти проблеми дефіциту та можливі шляхи подолання незбалансованості Державного бюджету.

Аннотация. Рассмотрены и проанализированы Государственный бюджет Украины и ситуация в стране в целом, основные теоретические аспекты проблемы дефицита и возможные пути преодоления несбалансированности Государственного бюджета.

Annotation. The author has studied and analyzed the government budget of Ukraine and situation in the country as a whole, main theoretical aspects of a problem of deficit and possible ways of overcoming the disbalance of the government budget.

Ключові слова: бюджетна система, Державний бюджет, дисбаланс бюджету, дефіцит, державний борг.

Україна – це молода держава з перехідною економікою, яка перебуває в процесі реформування політичної та соціально-економічної структури у ринкову економіку, тому ситуація у країні досить нестабільна й досягти балансу у всіх сферах поки що не вдається.

Проблема скорочення бюджетного дефіциту вельми серйозна. По-перше, обсяг необхідних державних витрат великий. Вони накопичуються десятиліттями, багато з них не підлягають скороченню, зниження інших є непопулярним заходом і зачіпає інтереси різних груп населення. По-друге, знаходити нові джерела поповнення бюджету досить складно, а зростання податків негативно позначається на діловій активності в економіці та сприяє криміналізації.

Центральною ланкою у структурі фінансової системи будь-якої країни є бюджетна система, що охоплює всі види бюджетів, які в ній існують та діють на єдиних принципах. Структура, організація і принципи бюджетної системи визначаються бюджетним устроєм, основними засадами якого визнано такі, як встановлення принципів побудови бюджетної системи; розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи; виділення окремих видів бюджетів, а також організація взаємовідносин між окремими бюджетами. Щодо основних причин, які зумовлюють необхідність функціонування бюджетної системи, це, насамперед, існування товарно-грошових відносин, функціонування держави, а також потреби розширеного відтворення.

В економічній літературі вже склалися підходи до визначення поняття "бюджетна система", які зводяться до розгляду бюджетної системи як сукупності бюджетів. На думку Опаріна В. М., бюджетна система – це "сукупність усіх бюджетів, що формуються в конкретній країні" [1, с. 164]. Аведян Л. Й. вважає, що бюджетна система – це "сукупність бюджетів різних рівнів, урегульованих певними нормами, що формується на єдиних принципах під впливом державного устрою та адміністративно-територіального поділу країни" [2, с. 64].

Враховуючи наведене, можна сказати, що бюджетна система – це сукупність бюджетів держави різних рівнів, які формуються відповідно до нормативно-правових актів та адміністративно-територіального устрою і забезпечують ефективний розподіл грошових надходжень, необхідних для соціально-економічного розвитку країни.

Державний бюджет – це фінансовий план утворення і використання грошових фондів держави протягом року. В ідеалі бюджет держави повинен бути збалансованим. Це означає, що загальний обсяг передбачених бюджетом видатків повинен відповідати сумарним обсягам надходжень до бюджету. Внаслідок дисбалансу виникає дефіцит або профіцит. Профіцит – це перевищення доходів над видатками, а дефіцит – це нестача бюджетних коштів для фінансування необхідного обсягу державних витрат [3, с. 196].

У довготерміновому періоді хронічний дефіцит бюджету знижує темпи зростання економіки. Існує декілька концепцій вирішення проблеми бюджетного дефіциту:

бюджет необхідно балансувати щорічно;

бюджет необхідно балансувати впродовж економічного циклу;

головною метою державних фінансів є забезпечення макроекономічної рівноваги, навіть якщо це призведе до появи дефіциту бюджету [4, с. 137].

Наявність бюджетного дефіциту перешкоджає розв'язанню соціально-економічних проблем держави та впливає на економічну ситуацію в інших країнах. Існує декілька основних напрямів подолання дефіциту:

- збільшення дохідної частини бюджету;
- скорочення видаткової частини бюджету;
- зміна структури видаткової частини;
- здійснення внутрішніх і зовнішніх позик [3, с. 201].

Для України питання дефіциту бюджету визначено ч. 3 ст. 95 Конституції України: "Держава прагне до збалансованого бюджету".

Дефіцит Державного бюджету може бути ознакою нераціонального використання наявних фінансових ресурсів, а може використовуватись як засіб активізації підприємницької діяльності, створюючи при цьому передумови виникнення державного боргу, що властиво для країн з ринковою економікою.

Державний борг – це загальна сума заборгованості держави, що складається з усіх непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи ті, що вступають в дію у результаті виданих гарантій за кредитами, або ті, що виникають на підставі законодавства або договору.

Залежно від кредитора державний борг поділяється на:

- внутрішній – загальна сума строкових боргових зобов'язань уряду у грошовій формі, що перебуває у державній власності;
- зовнішній – загальна сума заборгованості уряду кредиторам за межами України.

Для того щоб уявляти становище України та оцінити економічну ситуацію, треба зробити аналіз наступних даних, показаних у таблиці [5].

Таблиця

Зведені макроекономічні показники України

Роки	Млрд грн					\$ млрд	Млрд грн	Коефіцієнт наповнення бюджету		
	ВВП	Доходи	Видатки	Дефіцит бюджету	Державний борг			Доходи/ВВП	Дефіцит/Доходи	Державний борг/Доходи
2007	720	220	228	7,7	71,3	-5,3	-26,77	30,54	3,50	32,42
2008	948	298	312	14,1	130,7	-12,9	-99,33	31,42	4,73	43,87
2009	913	289	307	18,7	227	-1,7	-16,6	31,61	6,48	78,66
2010	1085	314	378	63,4	323,5	-2,9	-23,2	28,98	20,18	102,89
2011	1134	398	417	18,3	357,3	-20,0	-20,0	35,12	4,60	89,71

У якості відправної точки для аналізу розглянемо динаміку зростання ВВП і доходів за період з 2007 по 2011 рік, які охоплюють докризові і кризові роки. Ці два поняття прямо пропорційно залежать один від одного. З кожним роком як ВВП, так і доходи держави збільшуються за умови нормального функціонування економіки. Але на розглянутий період часу припадає криза, яка послаблює становище у країні (рис. 1). За даними Міністерства фінансів, вже у передкризових 2007 – 2008 роках починається збільшення сукупного (прямого) та гарантованого державою боргу у валютному виразі на 16,6 % до \$28,683 млрд [6]. Але одразу цього побачити не можна за рахунок інерційності процесів, через які занепад економіки починається через деякий час, тобто пік кризи припав на 2009 – 2010 рр.

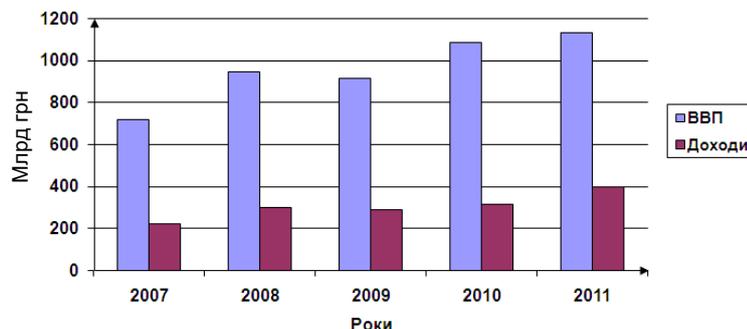

Рис. 1. Динаміка зміни ВВП та доходів за 2007 – 2011 рр.

Звісно, це негативно позначилося на економіці країни. Як видно на рис. 2, вже у 2008 році наповнюваність бюджету починає зменшуватись, а у 2010 році дефіцит сягає 63,4 млрд грн. Різкий стрибок дефіциту призвів до необхідності запозичень для його компенсації. А оскільки внутрішніх ресурсів країни було недостатньо, то довелося проводити запозичення на зовнішньому ринку в іноземній валюті під високі відсотки, що складало 8 – 10 %.

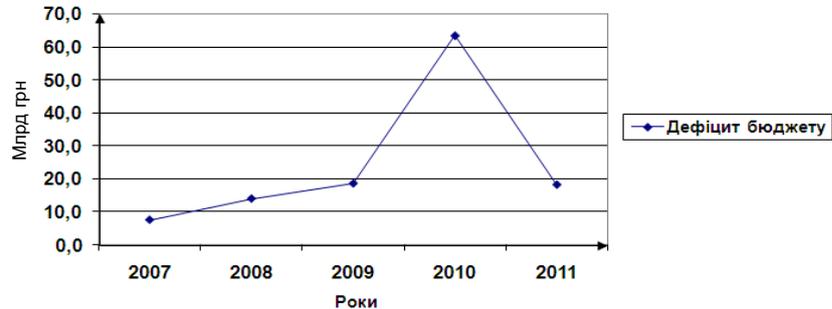

Рис. 2. Дефіцит бюджету України за 2007 – 2011 рр.

Звісно, це призвело до зростання державного боргу (рис. 3, 4), який з кожним роком збільшується. Його зростання в середньостроковому періоді вплинуло на зростання дефіциту бюджету, що призвело до ще більшої заборгованості держави в цілому. Видатки з кожним роком все більше перевищували доходи (особливо великим розрив був у пік кризи), у тому числі за рахунок зростання боргу.

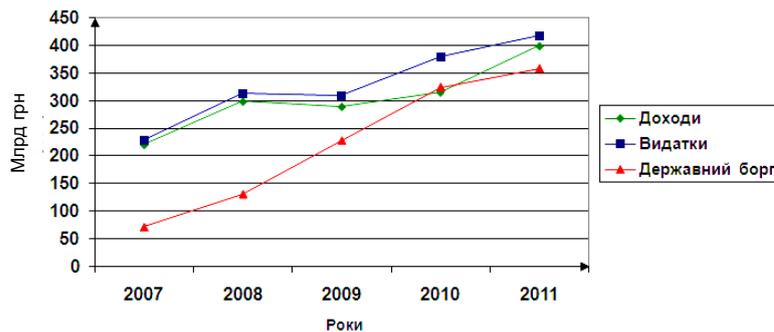

Рис. 3. Динаміка зміни доходів, видатків та державного боргу протягом 2007 – 2011 рр.

Тобто всі ці макроекономічні показники тісні взаємопов'язані (рис. 4). Пояснюється це тим, що збільшення державного боргу негативно вплинуло не тільки на дефіцит бюджету, але й на доходи та ВВП держави.

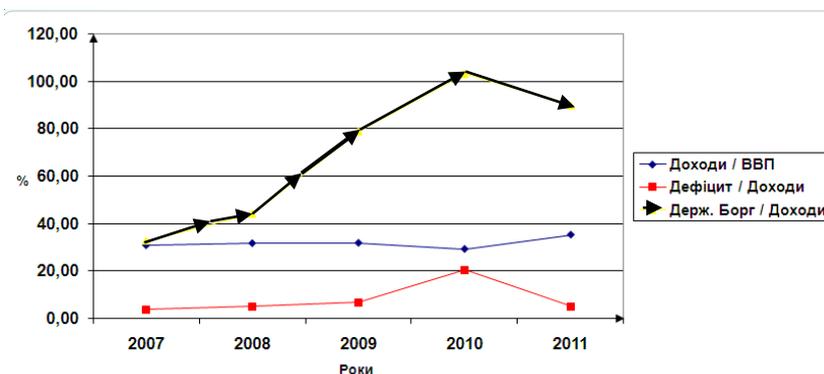

Рис. 4. Відношення у відсотках доходів до ВВП, дефіциту до доходів та державного боргу до доходів протягом 2007 – 2011 рр.

У контексті необхідності повернення запозичень, взятих в іноземній валюті, важливим фактором є сальдо платіжного балансу країни, динаміку змін якого можна побачити на рис. 5. Від'ємне

сальдо України у зовнішній торгівлі у передкризовий 2008 рік склало 99,3 млрд грн (у 2007 році – 26,7 млрд грн), таким чином, збільшившись більш, ніж утричі [5]. Негативним воно зберігалося у 2009 та наступних роках, проте істотно знизилося порівняно з 2008 роком.

Рис. 5. Зведене сальдо платіжного балансу протягом 2007 – 2011 рр.

Проаналізувавши дані, можна зробити висновок, що перший пік кризи припав на 2009 – 2010 роки. І хоча в короткостроковому періоді кризи локалізували, в цілому ситуація в Україні залишається складною. Основною причиною цього є державний борг, який необхідно обслуговувати.

Розглянемо наслідки різних методів балансування бюджету з практичної точки зору.

Усунення дисбалансу дефіциту бюджету можливо такими методами:

1. Зниження витрат. У свою чергу, це можливе за рахунок:

- соціальних зобов'язань (пенсійного фонду, соціального страхування, безробіття); освіти;
- оптимізації управлінського складу державних службовців, силових структур та ін.;
- інфраструктурних проектів.

Проте зниження соціальних зобов'язань призведе до зниження рівня життя малозабезпеченого населення і, як наслідок, підвищення соціальної напруженості в суспільстві. Застосування цих заходів можливе, але має вкрай негативний вплив у короткостроковому періоді.

Зниження витрат на освіту буде мати безпосередній ефект у короткостроковій перспективі, в довгостроковій – це призведе до деградації суспільства. За рахунок зменшення кількості висококваліфікованих фахівців знизяться можливості використання трудомістких виробництв, погіршиться якість медичного обслуговування та ін. Тобто потенційно зменшується динаміка зростання ВВП, що, у свою чергу, погіршить наповнюваність бюджету.

Оптимізація управлінського складу державних службовців, силових структур, з точки зору зниження дефіциту бюджету, є найбільш доцільною, проте цей метод є найбільш складним у практичній реалізації. Частково цей метод можливий за рахунок автоматизації документообігу, впровадження електронно-цифрових підписів, автоматизації подання фіскальних звітів та ін. Засоби, що спрямовуються в цю сферу, беруться безпосередньо з інфраструктурних проектів, що, у свою чергу, робить небажаним зниження витрат у цій галузі. У процесі реалізації цього методу потрібно враховувати, що утвориться вільна робоча сила, якій потрібно надати альтернативні робочі місця, в іншому випадку це може призвести до зростання безробіття і соціальної напруженості в суспільстві.

2. Збільшення доходів. Це можливо двома методами:

- через збільшення податкових відрахувань;
- за допомогою заходів, спрямованих на зростання ВВП.

Збільшення доходу бюджету за рахунок податкових надходжень буде мати ефект в короткостроковому періоді до певного етапу, поки економіка не досягне своєї природної межі, що виявиться в тінізації економіки – виведенні виробництва з-під бази оподаткування, що призведе в середньостроковій перспективі до повернення кількості податкових надходжень на рівень до його підвищення.

Підвищення ВВП є найбільш ефективним з усіх перелічених методів, оскільки доходи бюджету безпосередньо залежать від ВВП. Резерв підвищення рівня економіки необхідно визначати, виходячи із сальдо торгового балансу. Наприклад, необхідно скоротити імпорт автомобілів, поступово виконавши локалізацію виробництва, починаючи зі складання викрутки, і довівши її до 80 – 100 %. Досягти цього можна за рахунок поступового підвищення імпортного мита і податкових зборів, при цьому зацікавивши основних виробників. Досягнутий ефект буде полягати в:

- балансуванні зовнішньоторговельного балансу за рахунок виключення цієї статті валютних витрат із сальдо торговельного балансу;
- відкриття нового виробництва знизить рівень безробіття, що зменшить навантаження на соціальні витрати в бюджеті у зв'язку з безробіттям;
- збільшенні податкових надходжень.

Аналогічні заходи доцільно провести для інших імпортованих товарів, локалізація виробництва яких можлива і які займають значну частину в імпорті.

Отже, на даний момент економіка України досить нестабільна, бюджет залишається дефіцитним та заборгованість держави велика. Але завдяки методам усунення дисбалансу бюджету,

а саме заходами, спрямованими на зростання ВВП, можливо стабілізувати та збалансувати бюджет України та економіку в цілому.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2002. 2. Аведян Л. Й. Економіка : навч. посібн. / Л. Й. Аведян. – Х. : ХНЕУ, 2005. 3. Чечетов М. В. Бюджетний менеджмент. Частина 1 : навч. посібн. / М. В. Чечетов, Н. Ф. Чечетова, А. Ю. Бережна. – Х. : ХНЕУ, 2004. 4. Иванов Ю. Б. Современные проблемы налоговой политики : учебн. пособ. / Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2006. 5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 6. Госдолг Украины превысил \$28 млрд [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://delo.ua/ukraine/gosdolg-ukrainy-prevysil-28-ml-110456/>.

Кохан О. К.

УДК 339.727.22(477.54)

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотация. Розглянуто проблему інвестування в Україні та Харківській області, проаналізовано показники інвестицій, доцільність залучення іноземних інвестицій в економіку України. Наведено статистичні дані, запропоновано заходи щодо підвищення інвестиційної привабливості України та Харківського регіону.

Аннотация. Рассмотрена проблема инвестирования в Украине и Харьковской области, проанализированы показатели инвестиций, целесообразность привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины. Приведены статистические данные, предложены мероприятия по повышению инвестиционной привлекательности Украины и Харьковского региона.

Annotation. The article studies the problem of investing in Ukraine and Kharkiv region, the indices of investments and expediency of attracting foreign investment in Ukraine are analyzed. Statistic data are provided, measures for increasing the investment attractiveness of Ukraine and Kharkiv region are offered.

Ключові слова: інвестування, інвестиційно-привабливий клімат, інвестиційний потенціал, інвестиційні ризики, іноземний капітал.

У сучасному світі іноземні інвестиції є одним з основних факторів підвищення конкурентоспроможності національної економіки. У міжнародній фінансовій взаємодії зацікавлені як інвестори, так і країни- або компанії-реципієнти. Для інвесторів закордонні вкладення – це засіб розширення ринків збуту, збільшення прибутків. Приймаючі країни отримують необхідні економічні ресурси, прогресивні технології, здійснюють обмін досвідом у сфері управління і організації виробництва. Усе це підтверджує актуальність обраної теми.

Питанням доцільності залучення інвестицій займалися такі вітчизняні вчені, як: Борщ Л. М., Татаренко Н. О., Поручник А. П., Правик Ю.М., Добровольська О. П., Бураковський І. В., Плотников А. В. та ін.

Мета роботи – дослідити переваги і недоліки залучення іноземних інвестицій в економіку України.

В умовах, коли країна не може сама забезпечити себе необхідною кількістю інвестиційних ресурсів, співпраця з іноземними інвесторами ставить за мету науково-технічну взаємодію, рисний обмін досвідом у сфері організації та управління виробництвом.

Для країн, де більшість підприємств не володіють достатньою кількістю власних фінансів, необхідних для оновлення основного капіталу і технічного переозброєння, питання про залучення іноземного капіталу є цілком актуальним. Технічне переозброєння здійснюється в умовах високого рівня нагромадження капіталу. Найчастіше необхідні кошти для впровадження виробничо-технічних інновацій можна отримати в результаті іноземних фінансових вливань. Поліпшення тех-

нологічної оснащеності вітчизняних підприємств, підвищення ефективності виробничого процесу, удосконалення продукції, що випускається, сприяє підвищенню ділової активності і зростанню національної економіки [1, с. 123].

У більшості випадків власних джерел фінансування не вистачає. У такому разі виникає зацікавленість у підвищенні національної інвестиційної привабливості з метою залучення іноземних фінансових ресурсів. Складовими інвестиційної привабливості є інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик. Підвищення інвестиційної привабливості супроводжується збільшенням потоку фінансових коштів закордонних партнерів, підвищенням відкритості національної економіки для міжнародної співпраці. Але корисність даних змін з часом знижується, а з певного моменту робить економіку країни занадто вразливою щодо динаміки розвитку світового господарства, поступово втрачається національний контроль над процесами, які відбуваються всередині країни, а це становить суттєву загрозу для економічної безпеки.

Для країни з низьким рівнем економічного розвитку іноземні інвестиції – це шанс підвищити рівень власного добробуту, складовими якого є високий рівень ВВП, доходів населення. Країна ж, яка інвестує, може отримати за порівняно невисоких вкладень гарантовану віддачу. Вкладення будуть незначними, оскільки для економічно слабко розвинених країн характерними є дешева робоча сила і оренда устаткування, а витрати на виробництво відносно невисокі. Низька собівартість продукції – основний фактор високої конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародному ринку. Підвищення конкурентоспроможності, у свою чергу, призводить до підвищення попиту на національний продукт, збільшення виробництва, зростання зайнятості та рівня доходів. Усе разом складає національний економічний добробут.

Але все ж інвестиції мають багато недоліків і можуть згубно впливати на рівень вітчизняного економічного розвитку. Країнам необхідно вміти спрямовувати інвестиції в потрібне русло. У господарській практиці зустрічаються ситуації, коли іноземні підприємства, які є конкурентами для національних фірм, скуповують вітчизняні компанії. Діяльність національних виробництв або поступово згортається, або повністю підпорядковується інтересам закордонних власників, метою яких є усунення конкурентів.

Інвестиції в економіку України мають стати найважливішим засобом для технічного переозброєння, підвищення якісних показників господарської діяльності, забезпечення виходу з довготривалої економічної кризи, досягнення реальних структурних зрушень та взагалі поліпшення життєвого рівня населення, але ставлення до іноземного фінансування повинне бути досить обережним, особливо для України, оскільки існує реальна загроза стати залежними від іноземних кредиторів і міжнародних фінансових організацій.

На даний момент Україна не має серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Розраховуючи індекс глобальної конкурентоспроможності України за такими параметрами, як інституції, інфраструктура, макроекономіка, охорона здоров'я, освіта, ефективність ринків, технологічне оснащення, бізнесове середовище та інноваційна сфера, рейтингове місце, згідно з "Глобальним звітом про конкурентоспроможність 2010 – 2011", знизилось з 82-ї до 89-ї позиції серед 133 країн світу [2]. Експерти ООН відносять Україну до 20 найпривабливіших для прямих іноземних інвестицій країн світу.

Україна приваблює інвесторів тим, що має вигідне економіко-географічне та геополітичне розташування, сприятливі кліматичні умови, наявну виробничу та соціальну інфраструктуру, потужний природно-ресурсний потенціал, високий рівень освіченості населення, кваліфіковану робочу силу, низький рівень заробітної плати, соціальну незахищеність працівників, розгалужену та розвинуту транспортну систему. Водночас спостерігається нестабільність економічної системи, високий рівень зносу устаткування, який призводить до низького рівня рентабельності, нестабільність законів, відсутність інвестиційних пільг, дефіцит власних фінансових ресурсів.

В Україні традиційними галузями для інвестування завжди були металургія, хімічна та нафтохімічна промисловості, видобуток вугілля. Відносно стабільними сьогодні залишаються машинобудування та літакобудування, а найперспективнішими для залучення інвестицій – сільське господарство та харчова промисловість. Новими для інвестування є галузь високих технологій, сонячна енергетика, телекомунікації, транспортна та туристична інфраструктури, виробництво біопалива тощо. На даному етапі постає питання необхідності розвитку інноваційних інвестицій, тобто вкладення коштів у певні види нематеріальних активів. У 2011 році інвестиції в них склали всього 1,5 % від загального обсягу капітальних інвестицій, або 2,2 млрд грн. При цьому обсяг інноваційних інвестицій дорівнював приблизно 1,5 млрд грн. Але за даними на I півріччя 2012 року нематеріальні активи становили 4,40 % від загального обсягу капітальних інвестицій [3].

Найбільшою популярністю для інвестицій іноземного капіталу користуються галузі, які переживають піднесення і зорієнтовані на внутрішнє споживання (банківська сфера і страхування). За даними Держкомстату, найбільшими інвесторами для нас є Кіпр – \$14 521,5 млн, Німеччина – \$7 403,9 млн, Нідерланди – \$4 949,3 млн, Російська Федерація – \$3 652,5 млн, Австрія – \$3 249,6 млн, Франція – \$2 505,2 млн, Сполучені Штати Америки – \$2 493,1 млн.

Також існує тенденція до вкладення капіталу і в ринок нерухомості, а також інвестування в інфраструктуру – транспорт і зв'язок, що свідчить про зміну привабливості серед галузей для іноземного інвестора.

З іншого боку, Держкомстат України зафіксував двократне – до \$432 млн – прискорення відтоку прямих іноземних інвестицій з України. Було проведено опитування дослідним центром компанії Arpleton Mayer, яке показало значне погіршення інвестиційного клімату в Україні. Так, за даними дослідження, 69 % керівників іноземних інвестиційних компаній не збираються в найближ-

чий час вивчати питання інвестування в економіку України. При цьому 34 % іноземних інвестиційних компаній, що вже працюють у країні, збираються піти з України, а 26 % – заморозити свої проекти (рисунок).

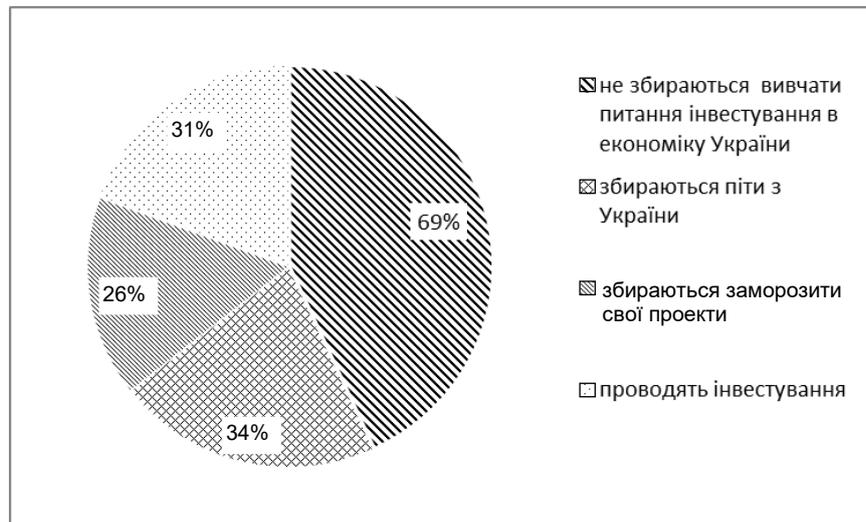

Рис. Діяльність іноземних інвестиційних компаній

На даний момент Президент України проводить активну зовнішню політику, не тільки встановлюючи політичні контакти, а й зміцнюючи економічні зв'язки з Росією, Казахстаном, Китаєм, Японією, розглядаючи питання залучення іноземного капіталу в економіку країни.

Правовими документами, які регулюють взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, є міждержавні угоди "Про сприяння та взаємний захист інвестицій". Спостерігається вплив на економіку України з боку МВФ та інших міжнародних організацій. Для пошуку фінансових ресурсів та реалізації інвестиційних проектів створена Українська державна кредитно-інвестиційна компанія.

З приводу впливу МВФ на економіку України немає єдиної думки: деякі економісти виступають за необхідність цих кредитів для розвитку економіки країни, друга частина населення виступає проти кредитів МВФ (підвищення пенсійного віку, адміністративної реформи, судової реформи).

Варвара Гусева, досвідчений економіст, колишній співробітник Держплану УРСР, наголосивши на тому, що економіці України необхідно використовувати внутрішні інвестиції, вважає, що успіху можна досягти, тільки якщо головними інвесторами станемо ми самі. Вона наводить приклад: на території України є нафтопереробні заводи, які в державній власності могли б давати величезний прибуток, але, переведені в приватний сектор, вони працюють тільки на 15 % своєї потужності.

Державне агентство України з інвестицій та розвитку розробило проект Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011 – 2015 рр. До кінця 2015 року планується залучити близько 52,2 млрд грн інвестицій до реалізації інноваційних та інфраструктурних проектів [4].

Харківський регіон – один із найбільш інвестиційно привабливих в Україні. 63 країни світу є інвесторами Харківського регіону. За обсягом інвестицій Харківська область посідає 3-тє місце після Київської та Дніпропетровської областей. Однак обсяг прямих інвестицій на Харківщині не перевищує \$ 1 млрд [5].

Інвестиційну привабливість Харківського регіону можна розглядати як сукупність двох складових: інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків, притаманних регіону. Інвестиційні ризики Харківського регіону пояснюються нестабільною політичною ситуацією в країні і негативними наслідками світової фінансової кризи. До чинників інвестиційного потенціалу Харківського регіону відносять: вигідне географічне розташування, розвинений транспортний комплекс, високий інтелектуально-трудовий потенціал регіону, багатий природно-ресурсний потенціал.

Іноземний капітал представлений практично у всіх провідних галузях регіону. Основна його частина сконцентрована у фінансовому секторі.

Реалізація прийнятої в Харківській області "Програми інвестиційного розвитку Харківської області до 2015 року" забезпечить додатковий приплив інвестицій і може сприяти підвищенню як регіонального рівня, так і міждержавного [6].

30 вересня 2011 було проведено Третій міжнародний економічний форум "Інновації. Інвестиції. Харківські ініціативи", в ході якого радник зі зв'язків з державними органами влади компанії Shell А. Тітаренко заявив про готовність компанії вкласти 200 млн доларів у геологорозвідку в Харківському регіоні [7].

Отже, аналізуючи все викладене, Україна має досягти такого рівня інвестицій, який дасть змогу оптимально задовольняти поточні проблеми економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, опти-

мального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за кордон, підтримання позитивного національного платіжного балансу.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Добровольська О. П. Регіональна економіка : навч. посібн. / О. П. Добровольська. – Х. : Ракон, 2007. – 260 с. 2. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. Актуальні тенденції в динаміці показників глобальної конкурентноспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/379/>. 3. Офіційний сайт статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 4. Урядовий портал. Держінвестиції: реалізація Програми розвитку інвестиційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=243939762. 5. Офіційний сайт статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 6. Офіційний сайт статистики. – Режим доступу : <http://investment.kharkov.ua/index.php/uk/investytsi-ta-kharkivska-oblast/zahalni-vidomosti-pro-rehion>. 7. V Міжнародний економічний форум. Інновації. Інвестиції. Харківські ініціативи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://led.org.ua/ukr>.

УДК 339.92(477)

Гребченко М. М.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Анотація. Проаналізовано розвиток України в системі міжнародних економічних відносин. Розглянуто низку проблем інтеграції України у світове господарство. Запропоновано шляхи підвищення ефективності співпраці України з країнами світу.

Аннотация. Проанализировано развитие Украины в системе международных экономических отношений. Рассмотрен ряд проблем интеграции Украины в мировое хозяйство. Предложены пути повышения эффективности сотрудничества Украины со странами мира.

Annotation. The development of Ukraine in the international economics is analyzed. The main problems of Ukraine's integration into the world economy are found. The ways to increase the effectiveness of cooperation between Ukraine and other countries are suggested.

Ключові слова: міжнародні економічні відносини, світове господарство, міжнародний поділ праці.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в сучасних умовах інтенсифікації та глобалізації економічних відносин значну роль для економіки кожної країни відіграє світове господарство, яке поєднує в собі національні господарства, що пов'язані і взаємодіють за законами міжнародного поділу праці. Він полягає в спеціалізації окремих країн на виробництві певних товарів та послуг і товарному обміні цими продуктами на світових ринках. Для забезпечення постійного руху товарів, послуг, капіталу, робочої сили на світових ринках потрібна постійна підтримка міжнародних двосторонніх та багатосторонніх відносин, укладання зовнішньополітичних та зовнішньоторговельних угод як між окремими фірмами, так і між урядами країн.

Найповніше теорія і практика сучасної міжнародної економічної діяльності України на регіональному та глобальному рівнях, зокрема її співробітництво з міжнародними організаціями, представлені в роботах таких вітчизняних вчених: Б. Губського, А. Кредісова, Д. Лук'яненка, В. Новицького, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, А. Поручника, С. Соколенка, А. Філіпенка, В. Хорошковського та ін.

Метою даної роботи є аналіз розвитку України в міжнародних економічних відносинах, оцінка його позитивного та негативного аспектів, визначення головних проблем інтеграції України в світове господарство та шляхів підвищення ефективності співпраці України з країнами світу.

Незважаючи на достатній економічний потенціал України, дослідження виявили низьку стійкість економіки до економічних циклів та її недиверсифікованість, неефективне законодавство з питань конкуренції, низьку якість роботи митних служб, низький рівень якості продукції, яка випускається, та неконкурентноспроможність її на світових ринках; недосконалість системи управління

зовнішньоекономічними відносинами та відсутність чіткої й сталої правової бази для них; відсутність висококваліфікованих управлінських кадрів.

Кожна країна, окрім спільних з іншими країнами рис, має свої особливості економічного, соціального та культурного розвитку. Це обумовлено своєрідністю географічного положення, рельєфу, клімату, наявністю чи відсутністю тих чи інших природних ресурсів. Саме ця обставина веде до виникнення одних галузей господарства чи відсутності інших. Через це навіть найбільші імперії не змогли забезпечити себе абсолютно всіма товарами та послугами. Унаслідок цього виникла потреба завозити з інших країн товари, які місцеве господарство не виробляло чи виробництво яких не задовольняло попит вітчизняних споживачів. Разом із тим виявлявся надлишок власних товарів, попит на які всередині країни вже був, тому неминуче виникала проблема їх реалізації. Ці фактори стали причиною виникнення найдавнішої форми міжнародних економічних відносин (МЕВ) – світової торгівлі. З часом поліпшення цих відносин породило інші її форми [1, с. 291]. На сьогодні їх кількість істотно збільшилась. При цьому основне їх розширення відбулося в період з кінця 60-х до середини 80-х рр. Водночас продовжують діяти форми міжнародних економічних відносин, які склалися в кінці XIX – на початку XX ст. Насамперед це стосується зовнішньої торгівлі, вивезення капіталу, валютних відносин. У сучасних умовах основними формами міжнародних економічних відносин є наступні: зовнішня та світова торгівля; кредитні відносини; валютні та платіжно-розрахункові відносини; міграція і вивезення капіталу; міжнародна міграція робочої сили; міжнародні інтеграційні процеси; створення і розвиток транснаціональних корпорацій і кредитно-фінансових інститутів; міждержавне регулювання міжнародних економічних відносин (регулювання валютно-фінансових, торговельних відносин); діяльність міжнародних кредитно-фінансових інститутів (МВФ, МБРР) у сфері міжнародних економічних відносин; науково-технічне та виробниче співробітництво [2, с. 12].

Однією з відмінних особливостей світового господарства другої половини XX століття є інтенсивні МЕВ. Відбувається розширення та поглиблення економічних відносин між країнами, групами країн, економічними угрупованнями, окремими фірмами та організаціями. Удосконалюється і перебудовується механізм реалізації МЕВ. Ці процеси виявляються в поглибленні міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації фінансово-економічних зв'язків, глобалізації світового господарства, збільшенні відкритості національних економік, їх взаємодоповненні та зближенні, розвитку та зміцненні регіональних міжнародних структур [3, с. 5].

Прагнення до економічної незалежності, зміцнення господарств окремих країн призводить в результаті до все більшої інтернаціоналізації світового господарства, відкритості національних економік, поглиблення міжнародного поділу праці. МЕВ включають багаторівневий комплекс економічних відносин між окремими країнами, їх регіональними об'єднаннями, а також окремими підприємствами (транснаціональними, багатонаціональними корпораціями) у системі світового господарства. Механізм міжнародних економічних відносин включає в себе правові норми та інструменти щодо їх реалізації (міжнародні економічні договори, угоди, "кодекси", хартії тощо), відповідну діяльність міжнародних економічних організацій, спрямовану на реалізацію цілей з розвитку МЕВ [3, с. 5].

Країни, що розвиваються, так звані країни "третього світу", особливо "нові індустріальні країни" відіграють все більшу роль в міжнародних економічних відносинах. Іншими суб'єктами, без яких неможлива характеристика сучасних МЕВ, є великі і найбільші міжнародні корпорації – міжнародні економічні організації (Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Світова організація торгівлі (СОТ) та ін.) Вивчаючи теорію та практику МЕВ, ми стикаємося з таким поняттям, як світове господарство. Воно є об'єктивною основою МЕВ та слугує важливим компонентом у процесі розгляду проблем міжнародних відносин [3, с. 5]. Міжнародні економічні відносини (в основному, у вигляді торгівлі) існували ще до виникнення світового господарства. Це, наприклад, міжнародні економічні відносини між окремими європейськими державами в рамках окремих регіонів (Європа – Північна Африка; Європа – Близький Схід та ін.). Ці відносини мали міждержавний, вузько-регіональний характер. Із виникненням і розвитком світового господарства вони розширили та поглибили сферу свого існування, набули глобального характеру. Ґрунтуючись на спеціалізації економік окремих держав та світової економіки, МЕВ значною мірою залежні від них. Проте, реалізуючись, міжнародні відносини стають самостійним явищем і підпорядковуються власним законам. МЕВ – форма існування та розвитку світового господарства, його внутрішній механізм [3, с. 4–6].

Україна як член ООН входить до держав світового співтовариства. Це означає, що вона визнає і виконує Статут ООН та міжнародне право, які регулюють міждержавні, політичні, соціальні, культурні і, безумовно, міжнародні економічні відносини. Останні мають велике значення для економічного розвитку України. Але раціональне використання переваг міжнародних економічних відносин можливе лише в разі інтегрування економіки України у світове господарство [4]. У Декларації про державний суверенітет України закладені правові норми становлення її як суб'єкта міжнародних відносин. У спеціальному розділі "Міжнародні відносини" зазначено, що "вона як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні відносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в обсязі, необхідному для забезпечення національних інтересів у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, технічній та спортивній сферах. Україна виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру та міжнародної безпеки, бере участь у загальноєвропейському процесі та в європейських структурах" [5].

Розгляд проблеми розвитку України в МЕО свідчить, що її економіка має значний інтеграційний потенціал, усі підстави та значні можливості для поступового входження у світову економіку.

Україна традиційно займає одне з провідних місць серед держав СНД щодо розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Це зумовлено тим, що в нашій країні існують вагомі об'єктивні матеріальні передумови, які, виступаючи як інтеграційний потенціал, сприяють розвитку зовнішньоекономічних зв'язків: природні й трудові ресурси, виробничі потужності, науково-технічний потенціал, географічне положення, транспортне забезпечення, геополітичне становище [3, с. 6].

Спираючись на ці передумови, Україна досягла певних результатів у розвитку експортного виробництва. Так, частка України в останні роки існування СРСР становила 20 % загальносоюзного експорту. Він направлявся з України у 123 країни світу [3, с. 6]. Зараз регіональні можливості експортного потенціалу України залежать від рівня розвитку окремих економічних районів, серед яких, безумовно, виділяється Донецько-Придніпровський, на який припадає 2/3 експорту України [6]. За даними Державного комітету статистики України, починаючи з 2009 року значно збільшуються обсяги експорту та імпорту товарів. Так, наприклад, покращуються показники експортно-імпортних відносини України з країнами СНД, Європи, Азії та деякими країнами ЄС. Так, наприклад, експорт товарів до Росії у 2012 році склав майже 40 %. Проте з року в рік майже не змінюється обсяг імпорту товарів з таких розвинених країн, як Америка та Австралія, а обсяг експорту українських товарів у ці країни навіть зменшується. У I півріччі 2012 року експорт товарів до більшості країн ЄС зменшився по відношенню до відповідного періоду минулого року на 13,7 %, імпорт – збільшився на 10,2 %. У загальному обсязі експорту частка країн ЄС становила 24,2 %, імпорту – 30,5 % [6]. За даними Всесвітньої організації торгівлі, минулого року Україна стала 25-м світовим імпортером товарів (без урахування торгівлі всередині ЄС). Належне місце в розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України посідає прикордонне співробітництво, в першу чергу економічні зв'язки західних областей України з відповідними прикордонними районами Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії. Але в цілому прикордонне співробітництво має місцеве значення і потребує подальшого розвитку [6].

Незважаючи на значні потенціальні можливості входження України в систему світового господарства, нині існують об'єктивні причини, що стримують її рух до світового ринку. По-перше, Україна як молода суверенна держава ще не має достатнього досвіду налагодження економічних зв'язків із країнами світового співтовариства. Це стримує процес інтеграції національної економіки у світову. По-друге, значною перешкодою є те, що Україна, як частина, що входила у минулому до складу СРСР, певною мірою ліквідувала структури, за допомогою яких здійснювалася загальносоюзна зовнішньоекономічна діяльність. Але нових органів, які можуть проводити національну зовнішньоекономічну політику України, ще недостатньо. Нині відбувається формування відповідних структурних елементів. Сьогодні Україна як суверенна держава є членом таких міжнародних економічних організацій, як МВФ (Міжнародний валютний фонд), Світовий банк, ЮНКТАД (UNCTAD, United Nations Conference for Trading and Development – Конференція ООН з торгівлі та розвитку) та ін. У цих організаціях Україна не тільки може проводити політику захисту своїх економічних інтересів, але й сама може впливати на хід подій у світовій економіці. Головними причинами повільного входження України до світових ринків є наслідки глибокої загальної кризи, яка сьогодні долається за допомогою інтегрування з державами СНД (які теж знаходились у стані економічної кризи), що об'єктивно зумовлено існуванням традиційних зв'язків між ними; низький рівень якості продукції, яка випускається, та неконкурентоспроможність її на світових ринках; недосконалість системи управління зовнішньоекономічними відносинами та відсутність чіткої й сталої правової бази для них; відсутність висококваліфікованих управлінських кадрів [3, с. 7].

Так, у щорічному рейтингу конкурентоспроможності країн світу IMD World Competiveness Yearbook (IMD – International Institute for Management Development) у 2012 році Україна піднялася на один щабель порівняно з минулим роком і посіла 56-те місце із 59, залишивши позаду Хорватію, Грецію та Венесуелу [7]. Серед найбільш значущих покращень було відзначено зростання капіталізації фондового ринку, зменшення дефіциту бюджету, зростання ВВП та обсягів експорту товарів. Проте, рейтинг вказує на зростання інвестиційних ризиків, ризику політичної нестабільності, погіршення іміджу країни за кордоном, зростання вартості капіталу, погіршення ситуації із захистом прав інтелектуальної власності. В останньому переліку, крім зростання інвестиційних ризиків, рівень яких розраховується міжнародними дослідницькими установами, решта показників є результатами управлінського опитування підприємств, які значно вплинули на кінцевий результат рейтингу. Бізнесмени не лише традиційно вказали на проблеми, пов'язані з низькою стійкістю економіки до економічних циклів та її недиверсифікованістю, неефективним законодавством з питань конкуренції, низькою якістю роботи митних служб, але й суворо оцінили прорахунки в управлінських практиках та веденні бізнесу. Так, Україна посідає низькі місця в рейтингу за показниками захисту прав акціонерів, соціальної відповідальності бізнесу, впровадження етичних практик у компаніях, орієнтованості на клієнтів тощо [8].

Для створення ефективної ринкової економіки Україні вкрай необхідно вдосконалювати зовнішньоекономічну діяльність, спрямовану на швидке її входження до світового господарства. Останнім часом одна з найголовніших цілей для України – стати більш відкритою зовнішньому світові, проте на шляху становлення національного зовнішньоекономічного механізму країна постійно стикається з труднощами. І це пояснюється не лише внутрішніми проблемами самої України, але й наявними у світі складними зовнішньоекономічними умовами та гострою конкуренцією. Для вирішення цих проблем Україні необхідно: підвищувати ефективність економіки, що базується на ринкових відносинах; вдосконалювати концепцію розвитку зовнішньоекономічних зв'язків; впроваджувати ціноутворюючі принципи на базі світових цін; підвищувати роль експорту в зовнішній торгівлі, особливо

у сфері поставок продукції машинобудування та технологічних галузей; вдосконалювати механізм валютно-фінансових відносин з іншими державами; підвищувати рівень кваліфікації кадрів для управління в зовнішньоекономічній сфері.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Ковальчук Г. А. Экономика : учебник для 10 класса общеобраз. учебн. завед. / Г. А. Ковальчук, В. Г. Мельничук, В. А. Огневюс. – К. : Арка, 2009. – 384 с. 2. Международные экономические отношения : учебник для вузов / Е. Ф. Жуков, Т. И. Капаева, Л. Т. Литвиненко и др. ; под ред. проф. Е. Ф. Жукова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 629 с. 3. Авдокушин Е. Ф. Международные экономические отношения : учебн. пособ. / Е. Ф. Авдокушин. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : ИВЦ "Маркетинг", 2010. – 264 с. 4. Економічна теорія : курс лекцій [Електронний ресурс] / відп. ред. І. Ф. Комарницький. – Чернівці : Рута, 2006 – Режим доступу : http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,36/catid,58/id,124. 5. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 6. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 7. IMD World Competitiveness Yearbook [Електронний ресурс]. – Access mode : <http://www.imd.org>. 8. Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mim.kiev.ua>.

Музика Є. І.

УДК [364:330.59](477)

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Анотація. Охарактеризовано сучасний стан соціальної сфери України, проаналізовано рівень бідності та шляхи подолання бідності, оцінено прожитковий мінімум, що встановлений державою. Проведено дослідження забезпеченості житлом громадян та окреслено основні заходи покращення соціальної сфери України.

Анотация. Охарактеризовано современное состояние социальной сферы Украины, проанализирован уровень бедности и пути преодоления бедности, оценен прожиточный минимум, который установлен государством. Проведено исследование обеспеченности жильем граждан и очерчены основные мероприятия по улучшению социальной сферы Украины.

Annotation. The article characterized the current state of the social sphere in Ukraine, analyzed poverty level and the ways to solve the problem of poverty, estimated subsistence minimum set by the state, conducted a study of housing people and outlined key actions to improve social sphere of Ukraine.

Ключові слова: соціальна сфера, рівень життя населення, бідність, прожитковий мінімум.

Соціальна сфера є чи не найголовнішою характеристикою рівня розвитку країни. Тому актуальним у наш час є питання її розгляду й модернізації, адже вона забезпечує захист прав людини, організацію діяльності державної політики, створює стабільність діяльності суспільства та умови реалізації потенціалу людини. Розвиваючи саме дану сферу, ми можемо бути соціально захищені, а отже, масмо забезпечене благополучне майбутнє. У соціальній сфері, де головним об'єктом є людина, мають бути створені відповідні умови для матеріального забезпечення різних верств населення.

Питанням розвитку соціальної сфери присвячені наукові праці багатьох вчених-економістів, зокрема Богині Д. П., Богуцького О. А., Вдовиченка М. Х., Гайдуцького П. І., Завадського Й. С., Заславського Т. І., Купалової Г. І., Лотоцького І. І., Лукінова І. І., Маліка М. Й., Прокопи І. В., Каблука П. Т., Саєнка М. Г., Тринька Р. І., Юрчишина В. В., Якуби К. І. та ін. Їх роботи доводять, якщо досліджувати і спробувати вирішити головні проблеми соціальної сфери, то країна має змогу вийти на рівень розвинених держав. У деяких стверджується, що існує недостатнє фінансування з боку держави та місцевої влади, але за раціонального планування витрат можливо підтримувати стабільність.

Тому метою роботи слід вважати дослідження основних проблем соціальної сфери України, визначення причин їх появи та окреслення основних заходів вирішення проблем.

© Музика Є. І., 2013

Сучасна соціальна сфера України занепадає, хоча наша держава "обдарована" ресурсами, які необхідні для виживання. На думку В. Карасьова, наразі в українській владі немає інших стратегічних орієнтирів, окрім самої влади. Як наслідок, довгострокові стратегії практично не працюють, а це блокує попит на інновації, що стримує економічний розвиток і підвищення рівня добробуту населення [1, с. 46]. Наразі українська держава суттєво відстає від провідних країн світу, а саме "Великої вісімки", і без чітко сформованої державної політики ніколи не зможе наздогнати розвинені європейські держави. Хоча основними національними цілями слід вважати: забезпечення гідних умов життя всіх громадян України, створення умов для розвитку і поліпшення життя майбутніх поколінь українців, гарантії незалежності та безпеки особи і держави [1, с. 46], проте стовідсотково жодна із зазначених цілей не реалізується в найближчий час. Попри те що завжди лунають гучні слова про успіх у виконанні планів, суттєвих змін не передбачається. Свідченням цього є неспроможність самостійно забезпечувати необхідні людям внутрішні потреби. Доказом цього є те, що МВФ виділяє Україні позику в розмірі 16,5 млрд дол. США.

Якщо говорити про головні труднощі соціальної сфери, то постає така категорія, як "бідність". І не можна на це не зважати, оскільки людські потреби залежать від соціально-економічних умов країни. Але слід враховувати той факт, що існують розвинені країни і країни, що розвиваються. Бідність у країнах, що розвиваються, означає відсутність доступу до найголовніших життєвих ресурсів: їжі, питної води, медикаментів, початкової освіти. Прикладами можуть бути країни Африки та Азії (рис. 1).

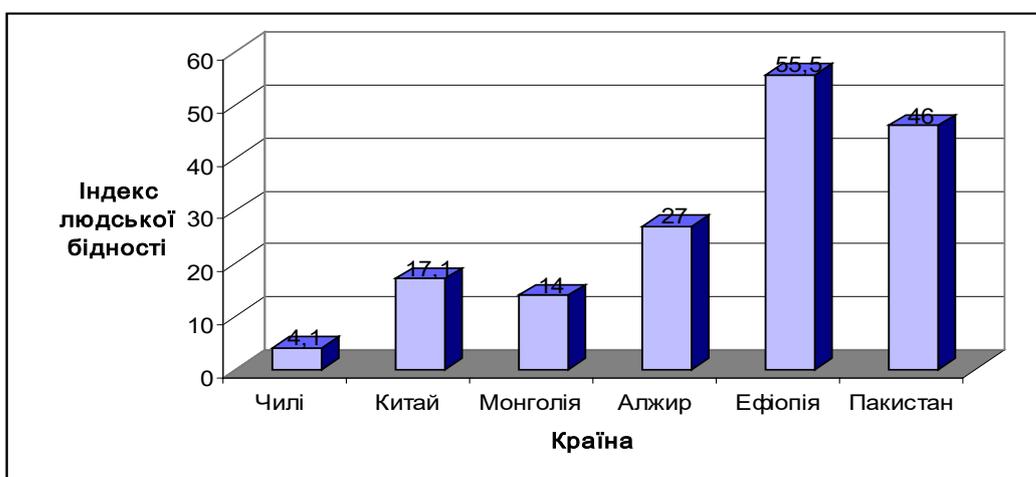

Рис. 1. Індекс людської бідності в країнах, що розвиваються [2, с. 4]

Ці проблеми менш гостро стоять у розвинених країнах (рис. 2), де голод не такий небезпечний, початкова освіта – загальна, питна вода – легкодоступна і система охорони здоров'я охоплює більшість населення. Для багатших країн актуальнішим є інший аспект бідності – соціальне вилучення [2, с. 5]. Це означає, що бідність у буквальному розумінні вживається лише щодо країн, які розвиваються. Тому зараз існують два індекси людської бідності, які майже однакові, проте у більш розвинених державах доходи бідних вищі.

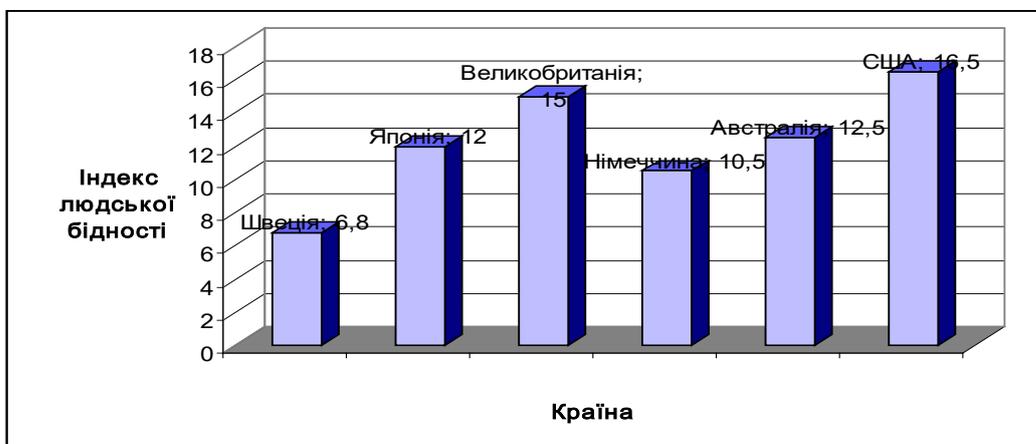

Рис. 2. Індекс людської бідності в розвинених країнах [2, с. 4]

На жаль, рівень бідності в Україні продовжує зростати. Усе більша кількість людей відносить себе до категорії, що знаходиться на межі бідності (за останніми даними, 16 % українців), а за офіційною статистикою ООН, за межею бідності в Україні перебувають 78 % людей. Таке велике значення пов'язано з тим, що визнана у світі межа бідності становить 17 доларів на день, в той час як українці в середньому витрачають 3 долари на день [3, с. 306]. Для багатьох держав основною проблемою подолання бідності є відсутність внутрішніх ресурсів. Україна ж відома як держава з великою територією, багатою сировинною базою, з доступом до основних торгових шляхів, сприятливими кліматичними умовами. Незважаючи на це, Україна все ж таки змушена шукати шляхи подолання бідності. З категорією "бідність" пов'язане таке поняття, як "прожитковий мінімум громадян". На грудень 2012 року прожитковий мінімум становив 1 095 грн. Більшість населення нашої держави може сміливо сказати, що така сума не задовольняє їх потреби та потреби їх сімей, зважаючи на те, що ціни в Україні з кожним місяцем зростають. Більшість людей мають задовольняти свої потреби у життєво важливих продуктах за рахунок дешевих, тому й неякісних товарів. Наприклад, у вересні 2012 року закарпатська журналістка провела експеримент, суть якого полягає в тому, що вона вирішила прожити один місяць на 1 044 грн, тобто на прожитковий мінімум. Жінка визначила, що вона витрачає 500 грн на їжу, 200 грн – на комунальні послуги, а 150 грн – на поїздки до Львова. До того ж, вона зазначила, що прожитковий мінімум не передбачає витрат на одяг чи взуття або на медикаменти. Можна сказати, що такий експеримент на практиці довів, що наша держава не дає впевненості у завтрашньому дні, а життя людей нагадує виживання. Тому не дивно, що Україна має позитивне сальдо міграції [4, с. 33].

Щоб вирішити проблему бідності, необхідно, щоб заходи її подолання були спрямовані державою. Саме влада має забезпечити соціальний захист незаможного населення, виховувати в суспільстві позитивні настрої, які б були спрямовані на допомогу збіднілій громаді. Для запобігання поширенню і розвитку бідності в майбутньому влада має забезпечити стабільність населенню, тому слід підвищити зарплату, забезпечити громадян житлом, знизити рівень корупції, збільшити кількість робочих місць. Раціональним був би крок розвитку кола профсоюзів.

Поряд із проблемою бідності стоїть проблема забезпеченості житлом. Потреба у власному просторі має досить вагомий значення для будь-якої людини. Домівка впливає на фізичний та психічний стани людини, на соціальне благополуччя, оскільки від домівки залежить процес формування сім'ї. У свою чергу, житлові умови відображають соціально-економічний статус і благополуччя домогосподарства. Фінансова доступність житла – це вже інше питання. Уже не перший рік ведуться розмови про те, що ціни на житло в Україні невиправдано високі. Наприклад, в Україні зараз ціни вищі, ніж у багатьох країнах світу. За \$51 тис., а саме стільки коштує одна з найдешевших київських квартир у спальному районі, на Борщагівці, можна придбати однокімнатну економ-квартиру зі свіжим ремонтом практично в центрі Берліну. \$32 тис. коштує житло в Дюссельдорфі, в будинку 1994 року спорудження. Такі високі ціни пов'язані з економічним зростанням 2007 – 2008 років, а також збільшенням об'єму іпотеки. І, як результат, люди стають "заручниками" банківських кредитів. Іпотекою на житло користуються майже всі молоді сім'ї, які бажають розпочати своє життя зі спільної домівки. Оцінюючи ризик і розраховуючи свої можливості, вони починають обирати банк, у якому переплата буде мінімальною. Проте не можна не згадати саму ставку (таблицю), яка в середньому складає 22 %.

Таблиця

Реальна ставка за іпотекою за даними "Простобанк Консалтинг"

Термін кредиту (рік)	Середня реальна ставка на 8.10.2012 р. (річних)
1	23,71 %
5	22,05 %
10	22,05 %
15	22,27 %
20	21,17 %

Такий показник однозначно можна вважати високим. В процесі розрахунку з банками людиною переплачує 400 – 500 тис. грн, а це можна вважати суттєвою втратою для сімейного бюджету, тому навряд чи можна вважати демократичним той факт, що людина в разі купівлі квартири "віддає" банку майже половину вартості житла. До того ж, термін оплати іпотеки складає більшу частину свідомого життя людини. Іпотека змушує людей бути уважними і завжди думати про майбутнє, тому що втрата роботи стане причиною багатьох неприємностей, у тому числі штрафів або проблеми з іноземною валютою. Суми штрафів і пені за іпотекою на житло достатньо великі, щоб охочий купити квартиру в кредит відчув весь тягар каральних заходів, і якщо банк відчує наявність фінансових проблем у платника, то, крім занесення до "чорного списку", наполягатиме на продажі квартири і достроковому погашенні іпотеки на житло, а в гіршому випадку звернеться до суду.

Таким чином, проблема забезпеченості житлом вважається актуальною, проте не стоїть першочергово. Населення української держави ще не поставило на вищий щабель соціальних проблем житлову. У разі правильного регулювання фінансової сфери можна було б збільшити доступність житла. По-перше, фінансування купівлі житла частково має забезпечувати держава. По-друге, мають бути встановлені чіткі норми в законодавстві країни щодо ставки за іпотекою та створені більш жорсткі норми, які регулювали б діяльність приватних банків.

До числа складових соціальної сфери також слід віднести пенсійне забезпечення. На сьогодні в Україні налічується 13 млн 738 тис. пенсіонерів і пенсія для більшості з цих людей є основним джерелом доходу. Станом на 2011 рік пенсія в Україні становила 1 152 грн, а так само, як і зарплати, вона є значно нижчою, ніж у провідних країнах. Але не варто забувати про те, що в європейських країнах на 5 – 7 років пізніше виходять на пенсію, ніж у нашій країні. До того ж, в інших державах діють трирівнені пенсії, які включають державні та приватні накопичувальні рівні. В Україні пенсія не задовольняє й половини потреб пенсіонерів, тому частина з них продовжує працювати. Проте можна знайти кращі способи забезпечити себе. Перший спосіб – депозит. Відкладаючи гроші в банку в роки трудової діяльності, можна забезпечити беззмарне майбутнє. Другий спосіб – страхові компанії. На відміну від банків, вони не можуть збанкрутувати. Клієнт щомісяця вносить на рахунок у страхову компанію певну суму. А компанія натомість виплачує її з надбавкою у вигляді місячної пенсії впродовж 10 – 20-ти років або ж до кінця життя. Третій спосіб – недержавні пенсійні фонди, адже їх прибутковість чи не найвища – до 20 % на місяць. Клієнт, у свою чергу, підписує строковий контракт та щомісяця вносить однакову суму.

Отже, для підвищення рівня життя українського населення необхідно створити стимул до зайнятості населення та саморозвитку, для того щоб не допустити процвітання бідності, безробіття та голоду. Необхідно забезпечити житлом як базовою людською цінністю, що впливає на включення особистості в соціальну структуру суспільства, і це можливо за умови зростання матеріального стандарту життя, формування відповідних цінностей, норм поведінки, специфічного світогляду і, як наслідок, примноження національних надбань. Для сучасного суспільства обов'язково необхідний розвиток наукомістких технологій, як це має місце в Японії, Південній Кореї та інших країнах. Тому держава всіма доступними способами заохочує економічних суб'єктів до розробки та впровадження інновацій, оскільки завдяки цьому вирішується чимало проблем. Ще одним заходом для підвищення рівня життя населення є зростання ВВП і рівня розвитку економіки [5, с. 24]. Економічний розвиток позитивно впливає на розширення зайнятості, зростання зарплати і більш високий рівень життя. Також необхідно створити таку концепцію політики держави, за якою будуть забезпечуватися всі людські потреби.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Інноваційний розвиток // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 5. – С. 46–51. 2. Рівень життя населення в Україні та світі: порівняльний аналіз // Персонал. – 2009. – № 4. – С. 4–11. 3. Вільна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://commons.com.ua/?p=10731>. 4. Міжнародна міграція в системі факторів економічного розвитку // Економіст. – 2011. – № 9. – С. 33–35. 5. Доходи та рівень життя населення // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 6. – С. 19–29. 6. Вільна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://podrobnosti.ua/podrobnosti/2012/09/04/856209.html>. 7. Вільна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://na.dn.ua/problemy-povyazani-z-ipotekoyu.html>.

УДК 336.221(477)

Жукова А. О.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЙОГО ПРОБЛЕМИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто оподаткування, його проблеми та шляхи реформування. Доведено, що чинна податкова система має ряд переваг та недоліків. Наголошено на тому, що податкова система України може змінитися на краще завдяки конкретним реформам.

Аннотация. Рассмотрено налогообложение, его проблемы и пути реформирования. Доказано, что действующая налоговая система имеет ряд преимуществ и недостатков. Отмечено то, что налоговая система Украины может измениться к лучшему благодаря конкретным реформам.

Annotation. The paper discusses the taxation, its problems and ways of reforming. The current tax system has been proved to have a number of advantages and disadvantages. It has been also emphasized that Ukraine's tax system can change for the better due to concrete reforms.

Ключові слова: податки, податкова система, оподаткування, реформування податкової системи України.

© Жукова А. О., 2013

Актуальністю теми є те, що чинна податкова система зазнає нищівної критики не тільки в наукових колах, але і з боку підприємців, політичних діячів, депутатів. Відсутній глибокий аналіз фінансових зв'язків в економіці, виконання соціальних стандартів, обороноздатності, систем державного управління.

Метою дослідження є всебічний аналіз проблем, що пов'язані із сучасною податковою системою, а також напрями реформування податкової системи в сучасній економіці України.

Податки – це обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, сплачуються юридичними та фізичними особами в процесі перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту й акумулюються в централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій [1, с. 32–34].

Розрізняють такі види податків: за формою оподаткування (прямі та непрямі); за об'ємом (на доходи, на споживання, на майно); за рівнем державних структур, що встановлюють податок (загальнодержавні та місцеві); залежно від напрямку використання (загальні та цільові) [2].

Виходячи із сутності податку як категорійного поняття, можна визначити дві основні його функції – фіскальну і розподільчо-регулятивну.

Спочатку податки у всіх державах вводилися з метою виконання фіскальної функції, тобто забезпечення країни джерелами грошових коштів для фінансування державних витрат. Але на подальшому рівні розвитку різних країн податки розпочали виконувати розподільчо-регулятивну функцію, тобто впливати на відновлення та забезпечення вирішення різних соціальних завдань.

Так, суть фіскальної функції полягає в тому, що за допомогою податків формується бюджет країни. Податки виступають основним (найважливішим) джерелом доходів бюджетів різних рівнів. Існування податків як головного джерела доходів включає в себе:

- а) їх рівномірне надходження;
- б) стабільність надходження;
- в) податки повинні рівномірно надходити на всіх територіальних рівнях.

Щодо розподільчо-регулятивної функції, то за її допомогою держава має змогу надавати пільги різним галузям та виробникам, враховуючи їхні перспективи, та наповнити державний бюджет коштами, щоб потім їх перерозподілити між пенсіонерами, інвалідами, видати заробітну плату службовцям різних видів, а також забезпечити належний соціальний рівень життя населення і т. ін.

На сучасному рівні розвитку економічної системи різних країн можна виділити стимуляційну функцію, яка вважається наслідком розподільчо-регулятивної функції. Стимуляційна функція створює орієнтири для розвитку або згортання виробництва, діяльності. Вона пов'язана із застосуванням пільг, зміною об'єкта оподаткування, зменшенням бази оподаткування.

Не менш важливою функцією податків є контрольна функція, яка забезпечує своєчасне та рівномірне надходження коштів до державного бюджету.

Узагальненням усіх наведених функцій є накопичувальна. Звідси можна зазначити, що суспільне призначення податків знаходить свій вияв не в існуванні кожної функції окремо, а лише в їх єдності.

Без сумнівів, податки – це інструмент державного втручання в економічні процеси, що проходять в суспільстві. Використовуючи такий інструмент, держава повинна оптимально враховувати інтереси трьох сторін оподаткування:

- 1) держави;
- 2) платників податку;
- 3) конкретних громадян-виборців, які отримують суспільні блага.

Соціально-економічний характер податку виявляється в одночасному існуванні податку як фіскального інструменту формування дохідної частини бюджету, а також як інструменту економічного регулювання вартісних пропорцій розподілу ВВП та національного продукту. В цьому і проявляється природа податку [3, с. 41–44].

Однак, незважаючи на всі спроби змінити та вдосконалити податкову систему України, вона має деякі серйозні недоліки.

Податкова система має, передусім, фіскальний характер. Однак її регулятивна функція не спрямована на стале економічне зростання. Високе навантаження податками на виробництво та низьке навантаження на природні ресурси робить її несприятливою для розвитку економіки. Це не сприяє податковій конкурентоспроможності нашої країни порівняно з податковими системами постсоціалістичних країн – нових членів Євросоюзу, де в процесі податкових реформ вдалося зменшити навантаження податками на капітал так, що у 2003 році в Литві, Естонії та Словаччині він оподатковувався нижчими середніми ефективними ставками, ніж праця та споживання.

Нормативно-правова база оподаткування в Україні є досить неоднорідною та нестабільною, а окремі законодавчі норми – недостатньо узгодженими, а інколи й суперечливими. Крім законів, питання оподаткування й досі регулюються декретами Кабінету міністрів України, указами Президента України. Внаслідок наявності в законодавчих актах норм непрямой дії значна кількість питань у сфері оподаткування регулюється підзаконними актами. Така неоднорідність правової бази може бути виправданою на початкових етапах формування податкової системи, однак вона вже не задовольняє нас на даному етапі розвитку економіки.

Спрощений режим оподаткування суб'єктів малого підприємництва поряд із позитивними наслідками (підвищення підприємницької діяльності, створення нових робочих місць, більш раціональне використання ресурсів, зменшення витрат на адміністрування податків) спричинив низку проблем, таких, як: спотворення мотивації підприємницької діяльності, зокрема, незацікавленість суб'єктів господарювання у зміні свого статусу як суб'єктів, що мають право використовувати

спрощені системи оподаткування, через це гальмується їх розвиток та зростання обсягів діяльності; створення умов для уникнення оподаткування через неоднозначне законодавче регулювання спрощеної системи оподаткування; використання суб'єктів малого підприємництва, що застосовують спеціальний режим оподаткування, у схемах мінімізації податкових зобов'язань підприємств, які працюють у загальному режимі оподаткування.

Податкова система України є дорогою в адмініструванні. Витрати на адміністрування окремих податків значно перевищують доходи державного бюджету, що забезпечуються за рахунок їх стягнення.

Діяльність Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України, Державної митної служби України щодо реалізації державної податкової політики, збирання податків і зборів (обов'язкових платежів), їх акумуляції в державному і місцевих бюджетах є недостатньо узгодженою та ефективною внаслідок недосконалого правового регулювання їх взаємовідносин, відсутності цілісного інформаційного простору.

Система митно-тарифного регулювання не надає змоги оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світових ринків, а також торговельних режимів в інших країнах та економічної структури в Україні.

Не зовсім вирішеним є питання оподаткування доходів від приватної власності та незалежної професійної діяльності, що призводить до втрати об'єкта (бази) оподаткування в частині податку з доходів фізичних осіб.

Недосконалою є система формування коштів соціального призначення, що базується на досить високих ставках внесків та характеризується нераціональною структурою джерел фінансування (основний фінансовий тягар несуть роботодавці, а найманими робітниками фінансується значно менша частка загальних надходжень). Існування чотирьох автономних фондів соціального страхування та диференційованих платежів до кожного з них призводить до значного збільшення витрат на адміністрування внесків, порівняно з консолідованим варіантом їх сплати (єдиний соціальний внесок) [4, с. 152–155].

Також до недоліків можна віднести такі, що мають системний характер: податкова заборгованість платників перед бюджетами та державними цільовими фондами; бюджетна заборгованість із відшкодування ПДВ; несвоєчасна сплата фізичними та юридичними особами податків або, взагалі, ухиляння від їх сплати; нерівномірний розподіл податкового навантаження, внаслідок чого законотворчі платники податків несуть найбільше податкове навантаження, не маючи при цьому податкових пільг [5, с. 159–162].

Податкова система України має переважно фіскальний характер.

Основним напрямом реформування податкової системи України, починаючи з 1995 року, є зниження податкового навантаження на економіку. Внаслідок послідовних кроків, спрямованих на вирішення цього завдання, знижено ставки основних податків – ПДВ з 28 до 20 %, податку на прибуток підприємств з 25 до 21 %, а також запроваджено плоску шкалу оподаткування доходів громадян за ставкою 15 % і зменшено нарахування на фонд заробітної плати до соціальних фондів. У деяких країнах ЄС також здійснено перехід до пропорційного оподаткування доходів громадян, однак за значно вищою ставкою, зокрема, в Естонії – 24 %, в Латвії – 25 %, Литві – 33 %, Словаччині – 19 %. У результаті ставка, за якою стягується податок з доходів фізичних осіб в Україні, знаходиться на значно нижчому рівні, ніж у країнах-членах ЄС.

Також в Україні існують найнижчі ставки акцизного збору, зокрема у Франції, Великобританії, Португалії, Німеччині та на Мальті акцизний збір на тютюнові вироби становить понад 60 % в ціні товару, тоді як в Україні – 15 – 21 %.

Ставка податку на прибуток підприємств є нижчою, ніж у розвинутих країнах-членах ЄС (в середньому 30,1 %), але вищою, ніж у країнах – нових членах ЄС (в середньому 20,6 %). Ставка ПДВ перевищує середній рівень як розвинутих країн (19,7 %), так і країн – нових членів ЄС (19,0 %).

Планується зменшити з січня 2013 року ставку податку на прибуток до 19 %, а з січня 2014 року – до 16 %; ПДВ – до 17 % (з січня 2014 року) [6, с. 5].

Зміни ставок на ПДВ та на податок на прибуток наведено на рисунку.

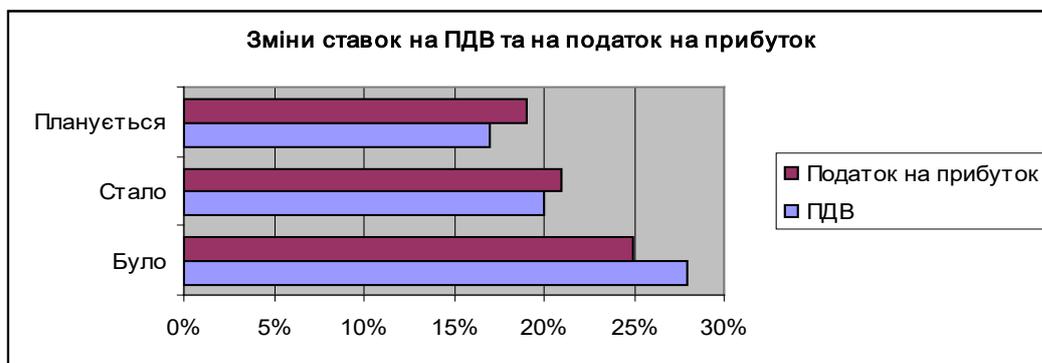

Рис. Зміни ставок на ПДВ та на податок на прибуток

Податковій системі України притаманні й інші риси порівняно з іншими країнами Євросоюзу.

У країнах Європи спрощені системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва не мають місця. Однак набули поширення інші форми державної підтримки даного типу підприємств: звільнення деяких видів підприємств від необхідності ведення звітності про результати господарської діяльності та запровадження спрощеної системи бухгалтерського обліку і звітності; запровадження спеціальних режимів оподаткування ПДВ окремих підприємств (передусім фермерських господарств і сільськогосподарських кооперативів); використання податків на оцінний дохід і мінімальних податків [7, с. 218–219].

Враховуючи наведені форми державної підтримки підприємств, Уряд вирішив істотно знизити рівень податкового навантаження на економіку та переглянути співвідношення діючих податкових регуляторів.

Автор вважає, що реформування податкової системи України має здійснюватись за такими критеріями, як: рівність, недопущення будь-яких проявів дискримінації – забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб) у процесі визначення прав та обов'язків щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); стабільність, забезпечення незмінності переліків податків, зборів (обов'язкових платежів) та їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року; надання стимулів для підприємницької діяльності та інвестиційно-інноваційної активності; допомога соціально незабезпеченим верствам населення у процесі сплати податків через введення пільг, привілеїв і т. ін.

Також треба скасувати неефективні податки та збори, зменшити розмір введених податків для підприємців, щоб вони не "йшли в тінь", адже це має негативні наслідки в накопиченні Державного бюджету.

Автор упевнений, що через декілька років Україна стане однією з країн, які мають раціональну, виважену та прийнятну для народних мас податкову систему. Звичайно, треба провести дуже багато реформ, але тільки разом можна подолати всі негаразди в системі оподаткування та покращити її на максимальному рівні.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Соколовська А. М. Податкова система держави : Теорія і практика становлення : монографія / А. М. Соколовська. – К. : Знання-Прес, 2010. – 455 с. 2. Податки // Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Податок>. 3. Панасюк В. М. Податковий облік : навч. посібн. / С. В. Бобрівець, С. К. Ковальчук, В. М. Панасюк. – Тернопіль : Карт-бланш, 2009. – 260 с. 4. Фещенко Л. Г. Фінанси : навчальний посібник / Л. Фещенко, Л. Меренкова, П. Проноза. – Х. : ВД "ІН-ЖЕК", 2008. – 205 с. 5. Фінанси : навч. посібн. / І. Благуц, О. Вовчак, В. Загорський та ін. – К. : Знання, 2011. – 250 с. 6. Собуцький С. П. Реформування податкової системи України — в інтересах держави / С. П. Собуцький // Вісник податкової служби України. – 2012. – № 36. – С. 5. 7. Злепко Н. П. Фінанси: Вишкіл студії / укл. Т. О. Кізима, М. М. Тріпак ; ред. Н. П. Злепко, С. І. Юрій // Мін-во освіти і науки України, Тернопільська акад. народ. гос-ва, Ін-т фінансів. – Тернопіль : Карт-бланш, 2010. – 361 с.

Наумова М. В.

УДК 336.7(477)

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Анотація. Проаналізовано грошово-кредитну систему України. Розглянуто сучасні тенденції, шляхи забезпечення грошово-кредитної політики і функції Національного банку України, проблеми регулювання грошово-кредитної політики, які потребують детального аналізу.

Аннотация. Проанализирована денежно-кредитная система Украины. Рассмотрены современные тенденции, пути обеспечения денежно-кредитной политики и функции Национального банка Украины, проблемы регулирования денежно-кредитной политики, которые требуют детального анализа.

© Наумова М. В., 2013

Annotation. The monetary system of Ukraine has been analysed. The modern trends and ways of ensuring monetary policy and functions of the National Bank of Ukraine, the problems of monetary policy management, requiring detailed analysis have been considered.

Ключові слова: грошово-кредитна система України, грошово-кредитна політика України.

Обрана тема є актуальною, оскільки сучасний стан економіки України характеризується зниженням обсягів виробництва, що призвело до зміни структури підприємництва. Найбільше цих змін зазнали маркетингова і виробнича структури. Для розвитку і стабілізації грошово-кредитної системи України необхідні виважені дії керівництва країни. Адаптація грошово-кредитної системи тримається економіка в цілому, тому необхідно шукати нові шляхи стабілізації та розвитку такої важливої системи в країні.

Проблематикою, пов'язаною з кредитно-грошовою системою держави, займалися такі зарубіжні вчені, як: М. Вудфорд і В. Курдіа. У їх роботі "Традиційна і нетрадиційна монетарна політика" розглянуто взаємозв'язок монетарної політики з зовнішніми і внутрішніми факторами впливу на неї, зв'язок грошово-кредитної системи країни з її макроекономічною стабільністю. Фундаментальними дослідженнями у сфері режимів монетарної політики і їх взаємозв'язком з інфляційним таргуванням проводили М. Фішер і Двайер Дж. П., результати яких були опубліковані в роботі "Інфляція і монетарні режими". Взаємозв'язок стійкості поточного рахунку розвинених країн з монетарною та фіскальною політикою досліджували Ф. Дюльгер і Оздемір З. А., результати яких знайшли своє відображення у статті "Стійкість поточних рахунків у країнах "Великої сімки". Серед українських вчених, які займалися цією проблематикою, можна зазначити Перепьолкіну Є. А. і її роботу "Монетарна політика в системі факторів економічного зростання у Україні", Кравченко Л. А. з роботою "Роль фіскальної і монетарної політики в стабілізації економіки України", Гончарук А. Г. та Тапор А. П. з публікацією "Монетарна політика і платіжна криза в Україні". Також проблематикою грошово-кредитної політики та її зв'язку із зовнішньоекономічною рівновагою займався Шевчук В. О., а свої дослідження він виклав у підручнику "Міжнародна економіка: Теорія і практика" [1].

Грошово-кредитна система України – важлива сфера національної економіки, де в останні роки відбуваються радикальні зміни. Докорінно змінюється кредитна система, запроваджуються нові форми кредитування і розрахунків, іншими стають взаємовідносини між банками і їх клієнтами, складаються нові пропорції між фінансами і кредитом. На фоні активного розвитку товарних і фінансових ринків роль грошей різко зростає. Основним джерелом задоволення великого попиту на грошові ресурси є кредит, адже навіть за найвищого рівня самофінансування економічним суб'єктам господарювання не вистачає власних коштів на здійснення інвестицій і поточної основної діяльності. Потреба в кредитних ресурсах стає особливо відчутною у зв'язку з глибоким технічним переозброєнням економіки, що вимагає основних інвестицій, а це, у свою чергу, викликає необхідність детального вивчення кредитних відносин. Грошова система формується історично, є елементом господарського механізму і регулюється законодавчими актами держави. Рух грошей у процесі розширеного суспільного відтворення утворює грошовий обіг, який безпосередньо включає рух грошей на стадіях розподілу, обміну та опосередковано обслуговує процес виробництва і споживання, а отже, впливає на всі стадії суспільного відтворення. За характером руху грошових коштів обіг грошей поділяється на фінанси, кредит та грошовий обіг. Грошову систему утворюють форми організації грошового обігу. Ці форми визначає держава. Зокрема, держава визначає грошову одиницю, масштаб цін, види грошових знаків в обігу та порядок їх емісії, характер забезпечення грошей, форми безготівкового платіжного обігу. В Україні ці функції виконує Національний банк. НБУ має державну монополію на емісію грошей, здійснює управління грошовим обігом, регулює економічні процеси через механізми цього обігу. Згідно з чинним законодавством, НБУ підзвітний лише Верховній Раді. Незалежність Національного банку від уряду є необхідною передумовою проведення ним такої політики, що забезпечує стійкість національної валюти, її купівельну спроможність. Гроші надходять в обіг через механізм банківського кредитування суб'єктів господарської діяльності. Обслуговуючи різноманітні акти купівлі-продажу товарів та інші платежі, гроші переходять від одного економічного суб'єкта до іншого, постійно віддаляючись від того місця, де вони увійшли до сфери обігу.

Дані, які наведені далі, взято з офіційного сайту Національного банку України.

Сьогодні дослідження грошово-кредитної політики Національного банку України набуває дуже важливого значення, оскільки від цього залежить подальший розвиток нашої економіки в цілому. У 2011 році грошово-кредитна політика проводилася відповідно до пріоритетів діяльності, визначених законодавством. Зокрема, її проведення спрямовувалося на досягнення та підтримку цінової стабільності, сприяння підтриманню стабільності банківської системи та дотримання стійких темпів економічного зростання. У 2011 році умови для реалізації грошово-кредитної політики були нестабільними. На початку 2011 року в результаті відповідної кон'юнктури на світових фінансових і товарних ринках підвищилася пропозиція іноземної валюти і Національний банк України (далі – Національний банк) мав змогу поповнювати міжнародні резерви та вживати заходів щодо лібералізації валютного ринку. Починаючи з другого півріччя, зростання зовнішньоекономічних ризиків негативно відобразалося на очікуваннях економічних суб'єктів і зумовило підвищений попит на іноземну валюту та коливання депозитної активності вкладників банків. Ураховуючи це, Національний банк у цей час проводив жорстку грошово-кредитну політику, що дало змогу зберегти стабільність грошової одиниці України та підтримати процеси економічного розвитку. Приріст індексу споживчих

цін за 2011 рік становив 4,6 %, що є найнижчим показником за останні дев'ять років. Більш низький показник інфляції порівняно з прогнозованим урядом на 2011 рік (8,9 %) забезпечив збереження вартості заощаджень населення та позитивно вплинув на динаміку реального ефективного обмінного курсу і створив підґрунтя для подальших сприятливих зрушень у макроекономічній сфері та на фінансовому ринку. Розвитку позитивних тенденцій у реальному секторі економіки та на грошово-кредитному ринку сприяло збереження прогнозованої ситуації на валютному ринку. У 2011 році обмінний курс гривні щодо долара США на міжбанківському валютному ринку знизився на 0,84 % – до 8,0284 грн/дол. США. Динаміка грошової пропозиції була адекватною макроекономічній ситуації. Зростання грошової маси за 2011 рік становило 14,7 % і відбувалося на фоні помірною підвищення пропозиції базових грошей з боку Національного банку – монетарна база зросла на 6,3 %. Водночас проведення жорсткої грошово-кредитної політики за рахунок збереження вартості гривні та покращення очікувань сприяло збільшенню обсягу банківських депозитів, загальний обсяг яких протягом 2011 року підвищився на 18,2 %. Акумуляція банками коштів вкладників дала змогу активізувати процеси кредитування реального сектору економіки. Загальний обсяг кредитів протягом 2011 року збільшився на 9,6 % порівняно зі зростанням на 0,9 % у 2010 році. Покращення очікувань та нарощування банками ресурсів для кредитування економіки України позитивно відобразалося на її розвитку. За 2011 рік індекс промислової продукції підвищився на 7,3 %, обсяг сільськогосподарського виробництва – на 17,5 %. Відбулося покращення прибутковості підприємств – їх фінансовий результат за січень – листопад 2011 року збільшився порівняно з відповідним періодом 2010 року у 2,2 раза [2, с. 3].

Забезпечення Національним банком помірно жорсткого характеру політики через стабілізацію ринкових очікувань та посилення довіри до гривні сприяло:

перелому інфляційних тенденцій – уже починаючи з березня темпи інфляції щомісяця знижувались, а високі показники інфляції в річному вимірі були наслідком статистичних ефектів бази порівняння, оскільки у квітні – червні 2010 року фіксувалася дефляція;

сталому зростанню депозитної бази банків, загальний обсяг яких протягом першого півріччя 2011 року збільшився на 11,5 %;

зниженню рівня доларизації депозитів – до 41,46 % станом на 01.07.2011 р. порівняно з 42,03 % станом на початок 2011 року;

зниженню відсоткових ставок за операціями банків, зокрема середньозважена відсоткова ставка за кредитами в національній валюті зменшилася з 15,0 % у грудні 2010 року до 14,0 % у червні 2011 року.

У другому півріччі 2011 року умови функціонування економіки суттєво погіршилися. Насамперед це було пов'язано з проявами рецесії в масштабах світової економіки, що мало наслідком падіння попиту на продукцію українського експорту, а також загостренням боргової кризи у країнах Європи та США, що ускладнило доступ українських позичальників до світових ринків капіталу [2, с. 8].

Грошово-кредитна політика НБУ має бути гнучкою. Вона повинна постійно змінюватися залежно від умов економічного циклу та ринкової кон'юнктури, рестрикції та експансії грошової емісії. Реалізація грошово-кредитної політики повинна ґрунтуватися на використанні та модернізації її діючих принципів і механізмів, спрямованих на підтримку стабільності внутрішніх цін, динаміки реального ефективного курсу гривні та темпів зростання пропозиції грошей в економіці в межах, що забезпечуватимуть виконання основної мети. Для досягнення зазначеного Національний банк здійснює регулювання грошово-кредитної сфери через валютний, кредитний та фондовий ринки із застосуванням відповідно до ситуації всіх наявних монетарних механізмів та інструментів [3, ст. 519].

З урахуванням характеру впливу на грошово-кредитний ринок вирізняють дві групи інструментів: адміністративного впливу та економічного впливу. Інструменти першої групи мають форму директив, лімітів, нормативів, що виходять з центрального банку і спрямовані на обмеження свободи діяльності суб'єктів грошово-кредитного ринку і, в першу чергу, банків. До класичних інструментів економічного впливу центрального банку на грошово-кредитний ринок відносять політику обов'язкових резервних вимог, політику рефінансування, політику відкритого ринку. Важливим інструментом регулювання стану валютного сегменту грошового ринку залишається реальний ефективний обмінний курс гривні. Для ефективного застосування даного інструменту необхідно приділяти значну увагу збільшенню золотовалютних резервів, що підвищило б забезпеченість національної грошової одиниці та довіру до дій Національного банку України.

Головною метою грошово-кредитної політики у 2012 році та середньостроковій перспективі залишатиметься забезпечення стабільності грошової одиниці України. Виконуючи свою основну функцію, Національний банк України виходитиме з пріоритетності підтримки цінової стабільності в державі. У міру наданих законодавством повноважень, Національний банк також сприятиме подальшому забезпеченню стабільності банківської системи та дотриманню стійких темпів економічного зростання. У процесі грошово-кредитного регулювання вагомою залишатиметься роль кількісних показників грошової пропозиції як проміжних орієнтирів грошово-кредитної політики. Виважене регулювання обсягу монетарної бази даватиме змогу Національному банку вчасно реагувати на монетарні ризики для стабільності національної грошової одиниці.

Грошово-кредитна система України не бездоганна і має свої недоліки, але на основі поданого матеріалу можна зробити висновок, що керівництво країни намагається змінити ситуацію і підняти рівень розвитку даної системи. Ефективність грошово-кредитної політики можна забезпечити шляхами, серед яких вчені пропонують такі: перегляд та внесення змін до певних норматив-

но-правових актів, забезпечення зростання ВВП, зменшення інфляційних очікувань та підтримку інфляції на оптимальному рівні, рефінансування тих банків, які займаються кредитуванням інноваційних проектів. Ефективна грошово-кредитна політика здатна забезпечити економічну безпеку держави, що є особливо важливим в умовах процесів глобалізації економіки.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Шевчук В. О. Міжнародна економіка [Електронний ресурс] / В. О. Шевчук. – Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua/>. 2. Основні засади грошово-кредитної політики на 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/>. 3. Экономическая теория (политэкономия) : учебник / под ред. В. И. Видяпина, Г. П. Журавлевой. – М. : ИНФРА-М, 2011. – 640 с. 4. Мищенко С. В. Современные проблемы теории денег и денежного обращения : монография / С. В. Мищенко. – К. : Центр научных исследований Национального банка Украины, Университет банковского дела НБУ, 2011. – 230 с. 5. Слюсарчук Я. Д. Грошова система – основа стабілізації економіки України / Я. Д. Слюсарчук // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 2001. – № 3(13).

УДК 331.2(477)

Леонова А. В.

Студент 1 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

ЗАРОБІТНА ПЛАТА В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано статистичні дані рівня заробітної плати та прожиткового мінімуму в Україні, визначено темпи зростання зарплати, порівняно погодинну заробітну плату в Україні з країнами Європи, визначено основні проблеми та запропоновано шляхи їх вирішення.

Аннотация. Проанализированы статистические данные уровня заработной платы и прожиточного минимума в Украине, определены темпы роста зарплати, проведено сравнение почасовой заработной платы в Украине со странами Европы, определены основные проблемы и предложены пути их решения.

Annotation. The article discusses the statistical data of the level of wages and the subsistence level in Ukraine, determined the rate of wages growth, compared the hourly wage in Ukraine with that one in countries of Europe, identified the main problems and proposed the ways of their solution.

Ключові слова: заробітна плата, мінімальна заробітна плата, середня заробітна плата, прожитковий мінімум.

Доходи населення є ключовим чинником, що визначає рівень життя громадян, а також найважливішим індикатором економічного добробуту держави та соціальної ситуації в країні. Ця тема є актуальною, оскільки заробітна плата залишається головним, якщо не єдиним, джерелом грошових доходів для основної частини працюючого населення і покликана забезпечувати необхідний рівень відтворення робочої сили й ефективного функціонування виробництва обсягу життєвих благ в обмін на виконану працівником роботу.

Різні аспекти трудових відносин та організації заробітної плати досліджували вітчизняні вчені, серед яких: Акмаєв А. І., Богиня Д. П., Бунтовська Л. Л., Василенко В. М., Гончаров В. М., Данюк В. М., Дмитренко Г. А., Долішній М. І., Заяць Т. А., Кліяненко Б. Т., Калина А. В., Карлін М. І., Колот А. М., Костишина Т. А., Куліков Г. Т., Лагутін В. Д., Лук'яненко Н. Д., Мамутов В. К., Новікова О. Ф., Павловська Н. О., Перерва П. Г., Петрова І. Л., Терехов В. І., Турецький О. А. та ін. Аналогічні проблеми вирішуються в державах СНД. Зокрема, цю проблему розглядали такі російські вчені, як: Абалкін Л. І., Волгін Н. А., Королівський К. Ю., Ракоті В. Д., Фільєв В. І., Яковлев Р. А. та ін. Серед вчених Заходу вагомий внесок у розробку проблем регулювання заробітної плати зробили Сей Ж. Б., А. Маршалл, Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон, К. Макконнелл та ін.

Метою статті є оцінка стану заробітної плати в Україні, дослідження динаміки і темпів її зростання, порівняння зарплати в нашій державі (середньої та мінімальної) з країнами Європи, дослідження основних проблем, пов'язаних з нею, а також наведення шляхів їх вирішення.

Однією з найбільш гострих проблем є глибока диспропорція між вартістю життя і фактичною ціною праці. Наявність цієї проблеми зумовлена тим, що в Україні відбувається реформування системи оплати праці, яке не завершено й досі, а невирішеність цієї проблеми перешкоджає не лише

встановленню чіткого взаємозв'язку між заробітною платою та продуктивністю праці, але й реформуванню систем соціального страхування, соціального захисту тощо [1, с. 8].

Ще однією проблемою забезпечення належного рівня оплати праці є інститут мінімальної заробітної плати, який не виконує покладеної на нього функції. Так, якщо на початку перехідного періоду законодавча захищеність мінімального розміру заробітної плати відіграла позитивну роль у проведенні політики регулювання доходів, зараз країна вже перебуває на тому етапі соціально-економічного розвитку, коли необхідно відтворювати ринковий принцип формування мінімальної заробітної плати. Мінімальна заробітна плата не виступає в ролі соціального стандарту оплати праці, а залишається технічним нормативом для розрахунку зарплати у бюджетній сфері відповідно до можливостей видаткової частини бюджету.

Наслідком такої політики стала ситуація, коли рівень заробітної плати в Україні нижчий, ніж у розвинутих країнах ЄС у 5,6 – 19,7 разів. А в розрізі мінімальної заробітної плати, згідно з даними Євростату та МВФ станом на липень 2011 року, у рейтингу європейських країн Україна посідає лише 25 місце з 29-ти, оскільки відношення річної української мінімальної заробітної плати становить 21,5 % до обсягу ВВП на душу населення. У країнах ЄС, зокрема, в Бельгії мінімальна зарплата становить \$2 064,2 (68,6 % до ВВП на душу населення), у Франції – \$1 951,9 (68,7 %), у Польщі – \$496,7 (31,5 %), у Латвії – \$403,2 (33,5 %). Така ситуація призвела до того, що, за даними статистики, кожний четвертий працюючий в Україні знаходиться за межею бідності [1, с. 8].

Динаміка вартості товарів, які наповнюють споживчий кошик громадян України, свідчить про постійну тенденцію до її зростання, особливо за останні роки. Часто змінюються (звичайно підвищуються) ціни на продовольчі та інші товари першої необхідності й послуги, а також тарифи. Перелік послуг, які ще недавно надавалися населенню безкоштовно або за символічну плату, скорочується, стають платними окремі види медичної допомоги та освіти, заняття в спортивних секціях, користування бібліотеками тощо. Асортимент товарів та послуг, які визначають величину прожиткового мінімуму, має стійку тенденцію до розширення. Люди прагнуть до активного відпочинку, придбання побутової техніки, автомобілів тощо. Недооцінка цих обставин веде до постійного відносного зубожіння наших громадян.

Слід порівняти розміри мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму (рис. 1) за офіційними даними Держкомстату. Значення прожиткового мінімуму для 2013 наведено на основі пропозицій Кабміну до Проекту Держбюджету на 2013 рік, тому вони ще цілком можуть змінитися.

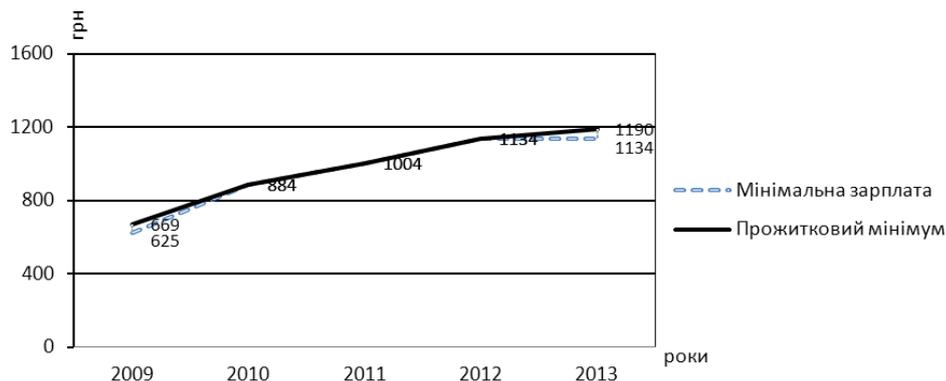

Рис. 1. Порівняння прожиткового мінімуму та мінімальної зарплати в Україні [2]

Отже, за своїм змістом мінімальна заробітна плата, яка сьогодні використовується для встановлення параметрів тарифної системи, є коштами, мінімально необхідними для підтримання життєвих функцій працівника (прожитковим мінімумом). А тарифна система має ґрунтуватися на вартості робочої сили, яка більш повно і об'єктивно відображає умови її відтворення. Така переорієнтація дозволить послідовно наблизитися до передових країн не тільки за рівнем цін, а й за рівнем купівельної спроможності заробітної плати.

За нинішніх умов орієнтація на прожитковий мінімум як практично на першооснову всієї системи оплати праці втрачає своє значення. Очевидно, що він став гальмом для встановлення обґрунтованого розміру заробітної плати в усіх сферах економіки України. Прожитковий мінімум у нинішньому його вигляді, який визначається за діючою методикою, ніколи не дозволить Україні наздогнати передові країни за рівнем заробітної плати, а отже, й рівнем життя громадян. Більше того, за Законом "Про прожитковий мінімум", склад споживчого кошика, тобто набору товарів і послуг, необхідних для задоволення першочергових потреб людини, повинен змінюватися не рідше, ніж раз на п'ять років. Однак переглядали споживчий кошик останній раз у 2000 році.

Крім того, у країнах Європейського Союзу справедливою вважається мінімальна зарплата, яка досягає 68 % від середньої. Слід порадити, як співвідноситься мінімальна зарплата в Україні у 2012 році із середньою. З 1 січня до 31 березня 2012 року розмір місячної мінімальної зарплати становить 1 073 гривні. Середня зарплата українців у січні 2012 року склала 2 722 гривні. Співвідношення мінімальної зарплати і середньої в січні 2012 року склало 39,4 %, що на 28,6 % нижче від справедливої мінімальної плати, на думку Євросоюзу.

Упродовж останніх двох років рівень мінімальної зарплати в Україні зріс на третину. За показниками зростання Україна випереджає Польщу, Естонію, Францію, Румунію та Туреччину. Так, з початку 2010 до початку 2012 року розмір фактично виплачуваної мінімальної заробітної плати зріс на 35 %. Україна випередила за цим показником такі країни, як Польща, Естонія, Франція, Румунія, Туреччина. І це при тому, що деякі європейські країни взагалі заморозили мінімальну зарплату на рівні 2009 року. Так, за даними Євростату, в Болгарії мінімальна зарплата не змінювалася з 2009 до 2011 року, в Чехії заморожена на рівні 2007 року, у Литві і Хорватії – на рівні 2008 р. Водночас підвищення заробітної плати, хоча й досить суттєве, нижче за соціальні стандарти країн Євросоюзу, і необхідно досягти цього рівня шляхом розвитку економіки, відновлення повноцінної роботи виробництва [3, с. 16].

Розмір зарплати в Україні демонструє стійку тенденцію до зростання. Так, протягом останніх 10 років середня зарплата в країні зросла в 7 разів – з 376 грн у 2002 році до 2 633 грн у 2011 році (рис. 2). Зростання триває і нині. Згідно з останньою інформацією Держкомстату України, в січні 2012 року середня зарплата в країні склала вже 2 722 грн.

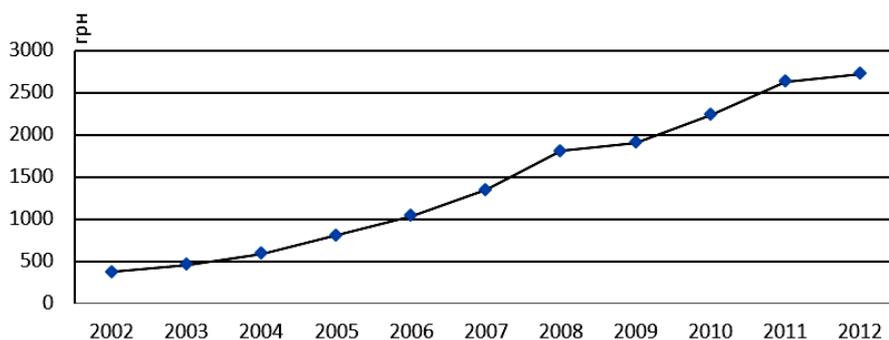

Рис. 2. Середня заробітна плата в Україні у 2002 – 2012 роках (на одного штатного працівника) [2]

Але, незважаючи на стабільне зростання, рівень заробітної плати в Україні продовжує залишатися значно нижчим, ніж у країнах Європейського Союзу. За даними Євростату, можна порівняти погодинну зарплату України з деякими країнами Європи (рис. 3). Наша країна є явним аутсайдером серед європейських і закавказьких держав СНД. Порівняно з усіма іншими сусідніми країнами в Україні зберігається найбільш низька оплата праці.

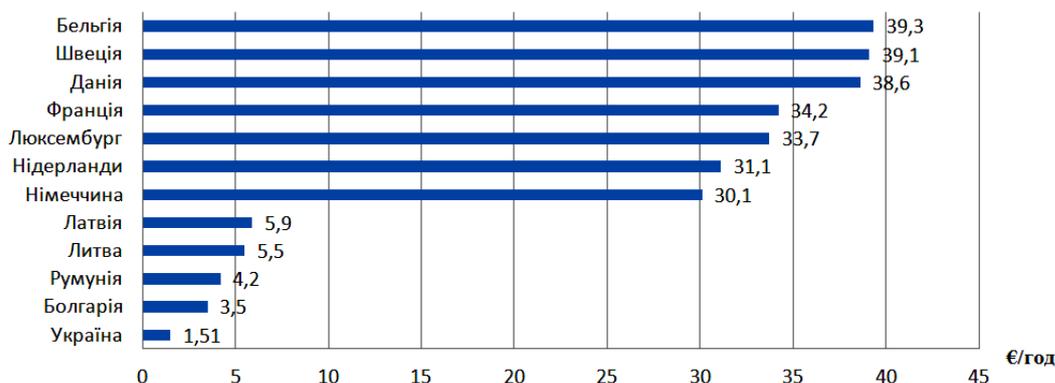

Рис. 3. Погодинна зарплата в Україні та країнах Європи

На жаль, останнім часом в Україні склалася така негативна практика, коли працівникам не виплачують їх зароблені гроші. І мова йде не просто про порушення КЗпП України або ЗУ "Про оплату праці", згідно з якими працівникові зобов'язані видавати зарплату двічі на місяць. Існують набагато більші порушення – невивплата зарплати протягом місяця, кварталу, року, а іноді й кількох років. Тому однією з найбільш актуальних залишається проблема своєчасності виплати заробітної плати в Україні. Зокрема, з початком економічної кризи порушення права працівника на своєчасну виплату заробітної плати набуло системного характеру. У 2008 – 2010 роках загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати збільшилась більш, ніж удвічі – з 668,7 млн грн на початок 2008 року до 1 473,3 млн грн на початок 2010 року. Станом на початок 2012 року заборгованість із виплати заробітної плати, згідно з даними Державної служби статистики, становить 977,4 млн грн, що у 1,5 рази менше порівняно з розмірами заборгованості, накопиченої на початок 2011 року (рис. 4).

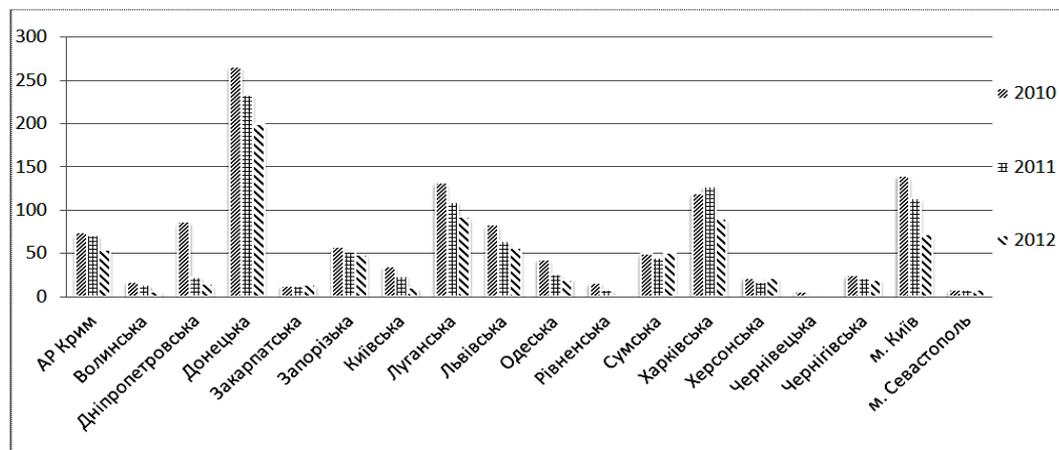

Рис. 4. Розміри заборгованості із зарплати за регіонам України (млн грн) [5]

Попри загальну тенденцію до зменшення обсягів заборгованості необхідне формування жорсткої політики уряду щодо підприємств-порушників конституційних прав громадян на своєчасну оплату праці, оскільки майже 45 % від загальної суми заборгованості припадає на економічно активні підприємства, що свідчить про соціальну безвідповідальність окремих власників, які розв'язують проблеми нестачі обігових коштів за рахунок фонду оплати праці.

Ще однією проблемою є проблема зарплат "у конвертах". Без повного оподаткування всієї суми виплат працюють три чверті компаній, які не отримують допомоги від Державного бюджету. Таку оцінку побічно підтверджують і дані державної статистики. В Україні дуже велика кількість працівників, зарплата яких близька до мінімальної.

Бажання компаній заощадити на сплаті податків цілком зрозуміле. За даними Світового банку, в Україні роботодавці мають віддавати державі у вигляді податків та інших платежів 43,1 % від фонду заробітної плати, тоді як у країнах Європи та Центральної Азії розмір відрахувань становить у середньому 23,1 %. Після кризи кількість компаній, які занижують легальні зарплати, зросла – для багатьох це спосіб уникнути банкрутства, скорочення персоналу або ж метод накопичити фінансові резерви. Але така тенденція суттєво шкодить економіці країни у зв'язку з несплатою податків, а внаслідок цього – ненадходженням коштів до бюджету держави [4, с. 6].

Також існує проблема необґрунтованої міжгалузевої диференціації заробітної плати в Україні. Виходячи з даних, поданих Держкомстатом, які наведені в таблиці, організація заробітної плати в Україні не може бути визнана безумовно "справедливою".

Таблиця

Середня заробітна плата за видами економічної діяльності за місяць у 2012 році (в розрахунку на одного штатного працівника, грн) [2]

Вид діяльності	Грн
Усього	2 722
Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1 679
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	2 139
Рибальство, рибництво	1 326
Промисловість	3 219
Будівництво	2 143
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	2 486
Діяльність готелів та ресторанів	1 845
Діяльність транспорту та зв'язку	3 128
Діяльність наземного транспорту	2 636
Діяльність водного транспорту	3 125
Діяльність авіаційного транспорту	8 918
Додаткові транспортні послуги та допоміжні операції	3 420
Діяльність пошти та зв'язку	2 759
Фінансова діяльність	5 632
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, з них дослідження і розробки	3 070
Державне управління	3 128
Освіта	2 770
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2 248
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту, з них діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	1 932
	2 636
	2 778

Помітно, що заробітна плата формується без урахування реальної вартості робочої сили і ціни праці: найбільш кваліфіковані спеціалісти, зайняті у таких сферах діяльності, як дослідження та розробки, освіта, заробляють значно менше від зайнятих у фінансовій сфері, на транспорті тощо [5, с. 68].

Узагальнюючи викладене, в Україні необхідно: активізувати діяльність профспілок у напрямі підвищення заробітної плати та вдосконалення її організації; суттєво підвищити мінімальну заробітну плату з одночасною зміною її поняття та складових; вжити заходів для захисту від надмірної експлуатації праці найманих працівників підприємств, які не застосовують принципів договірного регулювання заробітної плати та тарифних систем оплати праці, запровадити норми державного регулювання захисту їхньої заробітної плати; посилити відповідальність роботодавців за порушення законодавства про оплату праці [6, с. 4]; забезпечити справедливість оплати праці на основі адекватної оцінки її затрат та результатів; створити можливості для зростання добробуту працівників та їх сімей до рівня передових країн світу на основі безперервного піднесення економії [5, с. 65].

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Оплата праці: українські реалії та перспективи реформування // Людина і праця. – 2012. – № 3. – С. 8–10. 2. Офіційний сайт статистики. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Зростання мінімальної зарплати в Україні // Людина і праця. – 2012. – № 3. – С. 16–17. 4. Кравчук К. Чекай і сподівайся / К. Кравчук // Галицькі контракти. – 2009. – № 47. – С. 6–7. 5. Звягільський Ю. Проблеми державного регулювання заробітної плати в Україні / Ю. Звягільський // Економіка України. – 2011. – № 5. – С. 65–74. 6. Скрипник О. Шляхи підвищення заробітної плати / О. Скрипник // Праця і зарплата. – 2011. – № 18(742). – С. 4–5.

УДК 005.336.4:330.5

Бабаєва Г. М.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Аннотация. Рассмотрен человеческий капитал в условиях реформирования национальной экономики. Разработаны методические подходы к оценке человеческого капитала.

Анотація. Розглянуто людський капітал в умовах реформування національної економіки. Розроблено методичні підходи до оцінки людського капіталу.

Annotation. Human resources under the conditions of national economics reforming are discussed. Methodical approaches to human resources assessing have been developed.

Ключевые слова: человеческий капитал, капитал, мотивация, инвестиции, доход.

Цель исследования – развитие методических подходов к оценке человеческого капитала в условиях реформирования национальной экономики.

Объект исследования – особенности формирования человеческого капитала и перспективы его развития в трансформационной экономике.

Предмет исследования – содержание категории человеческого капитала и перспективы его развития.

Концепция человеческого капитала в течение нескольких столетий прошла свой путь развития в западной экономической науке. На каждом этапе развития формировались подходы, отражающие системы взглядов, характерных для существовавших в то время научных школ.

Первую попытку оценить человеческий капитал предпринял А. Смит в XVIII веке. Официальной датой рождения теории человеческого капитала принято считать осень 1962 года, когда была опубликована серия статей американских экономистов Т. Шульца и Г. Беккера, посвященных именно этой проблеме. Они являлись представителями Чикагской школы, а также лауреатами Нобелевских премий по экономике 1979 и 1992 годов [1].

© Бабаєва Г. М., 2013

Расширенную характеристику человеческого капитала дает отечественный ученый О. Гришнова, рассматривая его как экономическую категорию, характеризующую совокупность сложившихся и развитых вследствие инвестиций производительных способностей, личных качеств и мотивации индивидов, находящихся в их собственности, используемых в экономической деятельности, способствующих росту производительности труда и благодаря этому влияющих на рост доходов (зарботков) своего владельца и национального дохода [2].

Обобщая все предложенные и изученные экономические подходы относительно человеческого капитала, представляется целесообразным определить человеческий капитал как совокупность знаний, практических навыков, инновационных черт характера, мотиваций и творческих способностей персонала, которые могут использоваться в течение определенного периода времени в целях производства товаров и услуг. В данной теории объединяются разносторонние взгляды, идеи, положения относительно процесса формирования, использования знаний, навыков, способностей людей в качестве источника будущих доходов и присвоения экономических благ.

Основные характеристики человеческого капитала.

Он формируется каждым человеком и неотделим от живой человеческой личности.

Здоровье, знания, способности, опыт накапливаются и выступают как определенный запас (или потенциал), требующий сохранения и воспроизводства.

Инвестиции в человеческий капитал осуществляют семья, сам человек, фирмы, государство, но их эффект зависит от личной активности и способностей саморазвития каждого человека.

Формирование индивидуального человеческого капитала занимает большой период жизни (в среднем от 18 – 25 лет) и требует значительных материальных затрат.

Человеческий капитал, его объем, качество и формы использования выступают главным фактором экономического роста конкурентоспособности и эффективности производства.

Использование человеческого капитала, степень его отдачи зависит от свободного волеизъявления человека, его предпочтений, ценностей ответственности, общего мировоззрения и культуры.

Ученые-экономисты рассматривают человеческий капитал как экономическую категорию с помощью трех моделей [3].

К первой модели относят модель "черного ящика". В ней показывают сущность человеческого капитала, то есть ценность его для предприятия или организации. Такие параметры, как образование, здоровье, воспитание, выступают в качестве входных параметров и превращают человека в носителя капитала, а при выходе получаем выгоду, определенную общественную пользу, которую приносит человек предприятию [4].

Вторая модель, модель состава, позволяет представить состав человеческого капитала, выделить главные его составные части, чтобы затем исследовать эту категорию с определенной степенью подробности. Человеческий капитал, как определяют его большинство западных экономистов, состоит из приобретенных знаний, навыков, мотиваций и энергии, которыми наделены человеческие существа и которые могут использоваться в течение определенного периода времени в целях производства товаров и услуг.

Третья модель – модель структуры человеческого капитала. В ней раскрывается сущность каждого из элементов рассматриваемой категории и взаимосвязь между ними.

Данная модель состоит из элементов, среди которых:

1. *Капитал здоровья.* Качественные характеристики здоровья определяют образ жизни носителя человеческого капитала, уровень социально-экономической активности, его миграционной подвижности, характер и способы проведения досуга и отдыха. Данный элемент "здоровье" можно разбить на две составляющие: физическое и моральное здоровье. Физическое представляет собой полученное наследственно или же приобретенное после медицинского вмешательства здоровье, которое непосредственно влияет на его физиологию, а точнее – на наследственность, возраст, условия окружающей среды и условия труда. Моральное здоровье обеспечивается благоприятной морально-психологической атмосферой как внутри семьи, так и среди коллег на работе.

2. *Капитал образования.* В состав этого капитала входят знания, которые человек получает на протяжении всей своей жизни, начиная с общеобразовательных (школьное образование и общеобразовательные дисциплины в высших учебных заведениях), и специальные знания (специальные дисциплины, нацеленные на получение знаний в конкретной области).

3. *Интеллектуальный капитал.* В состав интеллектуального капитала, который определяется уровнем образования индивида, включены следующие компоненты:

а) интеллектуальный капитал, воплощенный в виде опыта, знаний, способностей к нововведениям и творческой деятельности;

б) интеллектуальный капитал, включающий патенты, лицензии, торговые марки и другие объективные формы, связанные с авторским правом. Интеллектуальный продукт обособляется от автора, он определяет направления и формы экономического использования своей собственности.

4. *Культурно-нравственный капитал,* содержащий в себе признание существующих в общественной системе ценностей, культуры, морали, формирующих дальнейшее поведение человека, его отношение к делу, другим людям, самому себе, что сказывается на качестве человеческого капитала, определяется духовным развитием, условиями воспитания и уровнем образования.

5. *Организационно-предпринимательский капитал* – потенциал инновационной творческой деятельности. И. Шумпетер определил предпринимателя как "новатора", субъекта, инициирующего и осуществляющего инновационные проекты, технологии в организации дела. К нему относятся предпринимательские, организаторские способности к выработке плодородных бизнес-идей, пред-

примчивость, решительность, владение коммерческими секретами. Реализация этой формы человеческого капитала зависит от сильной мотивации носителя и особых лидерских, предпринимательских качеств личности.

6. *Профессиональная подготовка* – это знания и профессиональные способности, навыки и опыт, отделяющие уровень квалификации. В условиях научно-технического прогресса в производственном процессе все большее значение приобретает знание современных технологий, владение результатами новейших научных исследований и умение применить их на практике. Формирование таких способностей обеспечивается путем общего и профессионального образования, а реализация способностей, накопление опыта и совершенствование навыков происходят во время трудовой деятельности.

7. *Доход*. Под этим элементом понимается процент прибыли на одного человека, то есть результат человеческого капитала, в этом случае будет рассматриваться доход одного человека, точнее его заработная плата на предприятии.

Все перечисленные элементы тесно связаны между собой, например, повышая свое образование, человек увеличивает степень интеллектуального капитала, который приводит к росту профессиональной подготовки, что стимулирует увеличение организационно-предпринимательских способностей индивида, отсюда когда человек начинает получать доход, значительно выше прежнего, это стимулирует мотивацию человека работать.

Таким образом, человеческий капитал является главной ценностью современного общества, а также основополагающим фактором экономического роста как страны в целом, так и отдельно взятого предприятия. И для увеличения человеческого капитала необходимо обращать внимание на каждую из его составляющих.

Научн. рук. Пономаренко А. А.

Литература: 1. Капелюшников Р. И. Экономический подход Гэри Беккера к человеческому поведению / Р. И. Капелюшников // США: экономика, политика, идеология. – 2009. – № 11. 2. Гришнова О. А. Человеческое развитие : учебн. пособ. / О. А. Гришнова. – К. : КНЕУ, 2006. – С. 308. 3. Дятлов С. А. Основы теории человеческого капитала / С. А. Дятлов. – СПб. : СПбУЭФ, 1994. 4. Макконел К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконел, С. Л. Брюс. – Т. 2. – М., 1992. – С. 984.

УДК 3.30.341

Рахимова Г.

Студент 4 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ

АНАЛИЗ СПОСОБНОСТИ И ГОТОВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ К ИННОВАЦИОННОМУ РАЗВИТИЮ

Аннотация. Рассмотрены основные закономерности инновационного развития предприятий, исследованы проблемы, связанные со способностью и готовностью предприятий к инновационному развитию, определена способность и готовность предприятия к реализации инновационной политики и стратегии, предложена модель восприимчивости предприятия к инновациям.

Анотація. Розглянуто основні закономірності інноваційного розвитку підприємств, досліджено проблеми, що пов'язані зі спроможністю та готовністю підприємств до інноваційного розвитку, визначено спроможність та готовність підприємства до реалізації інноваційної політики та стратегії, запропоновано модель сприйняття підприємства до інновацій.

Annotation. This article analyzes patterns of investment and innovation activity in Ukraine, the main problems associated with the ability and willingness of enterprises to innovative development, defines these two notions, offers the model of perceiving the innovations by an enterprise.

Ключевые слова: инновации, инвестиции, инновационное развитие, эффективность инвестиций, инновационный потенциал.

В настоящее время инновационная модель развития предприятия – залог успешности развития отраслей, регионов, отдельных территорий. Инновационная модель развития предприятия, органично сочетая в себе экономические интересы, может формировать гибкое наукоёмкое произ-

© Рахимова Г., 2013

водство и рынок инновационных продуктов. При этом возможности предприятий в реализации инноваций существенно различаются. Поэтому проблемы, связанные со способностью и готовностью предприятий к инновационному развитию, являются очень актуальными.

Разработкой вопросов инновационного развития предприятий занимались известные ученые-экономисты: Ю. Бажал, Е. Бойко, Р. Бурместер, А. Гринев, П. Завлин, Н. Лапин, П. Орлов, А. Перлаки, Е. Уткин, Р. Фатхутдинов, Р. Форстер, Ф. Шумпетер и др.

Целью исследования является систематизация различных подходов к активизации процессов инновационной деятельности на промышленных предприятиях.

Функционирование предприятий в условиях рынка диктует необходимость постоянного обновления продукции, внедрения новых методов управления и современных технологий, формирование инфраструктуры, которая соответствует выбранному стратегическому направлению в области инновационной деятельности.

Ориентацию предприятия на инновационный путь развития можно определить путем анализа способности, возможности и готовности предприятия к инновационной деятельности [1, с. 30]. Сущность и взаимосвязь этих характеристик, позволяют судить о перспективах инновационного развития предприятия.

Способность предприятия к инновационному развитию определяется инновационным потенциалом предприятия, то есть его способностью реализовывать инновации в рамках выбранного стратегического направления развития.

Элементами инновационного потенциала предприятия является его материально-технические, финансовые, организационные и кадровые возможности, к которым относятся и социально-психологические факторы коллектива, позволяющие предприятию заниматься инновационной деятельностью.

Наиболее важной составляющей инновационного потенциала предприятия является его ресурсное, прежде всего, финансовое обеспечение. Именно этот фактор, на взгляд автора, является определяющим при выборе стратегии инновационного развития предприятия. При этом учитывается не только возможность осуществления рискованных капиталовложений в инновационную деятельность, но и возможность их быстрой мобилизации для реализации инновационных программ.

Следует учитывать тот факт, что текущая производственная деятельность предприятия плохо совмещается с инновационной, поскольку вносит в нее элементы неопределенности и риска, которые свойственны инновациям. Реализация стратегии, связанная с самостоятельной реализацией инноваций, требует мобилизации всех ресурсов предприятия для достижения поставленной стратегической цели [2, с. 114]. Поэтому предприятие должно иметь определенный запас средств, которые можно было бы использовать на инновационное развитие без ущерба для текущей производственной деятельности. Причем воздействуют на способность предприятия к инновациям отдельные составляющие такого резерва, например: годовые фонды, которые свободно распределяются и созданы для разработки и внедрения инноваций, опыт внедрения инноваций в прошлом.

После того как определено направление инновационного развития предприятия, необходимо проанализировать, насколько возможности инновационного потенциала предприятия соответствуют выбранному стратегическому направлению. Это позволит оценить способность предприятия к инновационному развитию, а также особенности его восприимчивости к инновациям.

Анализ способности предприятия к инновационному развитию определяется путем сравнения инновационного потенциала предприятия с оптимальным набором характеристик предприятия, восприимчивого к инновациям. Основной задачей на этом этапе является определение факторов, препятствующих инновационному развитию предприятия, их нейтрализация и направление сил на его развитие.

К важнейшим характеристикам предприятия, восприимчивого к инновациям, необходимо отнести следующие:

наличие условий для проведения самостоятельных фундаментальных и прикладных научных исследований;

возможность внедрения в производство и массовый выпуск разработанного продукта;

организационное, кадровое и финансовое обеспечение инновационной деятельности;

наличие сбытовых возможностей для продвижения нового продукта на рынок и дальнейшее закрепление на нем;

доступ к научно-технической информации и возможности ее использования в инновационном процессе.

Следует отметить, что в зависимости от целей инновационной деятельности предприятия, его места в инновационном процессе и других условий, соответствующих стратегическому выбору предприятия, наличие перечисленных характеристик используется в различной степени. Например, для реализации инновационной стратегии наступательного типа приоритетными будут инвестиционные ресурсы для финансирования дорогостоящих разработок, организационные и кадровые возможности для их осуществления и т. д. Но как для реализации стратегии, не ориентированной на самостоятельное производство инноваций, эти характеристики не будут иметь решающего значения. Первенство в этом случае принадлежит сбытовым возможностям предприятия и доступа к научно-технической информации.

Возможность осуществлять инновационную деятельность определяется потенциальной способностью предприятия (инновационным потенциалом) и совокупностью условий, способствующих или препятствующих реализации инноваций. Вне зависимости от характеристик инновационного потенциала предприятия, существует ряд факторов, которые способствуют или препятствуют рынку: международные факторы и факторы государственного регулирования. Анализ перечисленных факторов позволяет оценить наличие условий, определяющих возможности предприятия в осуществлении инновационной деятельности.

Готовность предприятия к осуществлению инновационной деятельности определяется способностью к инновационному развитию и возможностью ее реализации, а также наличием побудительного мотива к инновациям. Этот побудительный мотив может быть охарактеризован как восприимчивость предприятия к инновациям.

Готовность предприятия к инновационному развитию определяется множеством условий. Прежде всего, она зависит от выбранного стратегического направления инновационной деятельности предприятия. Реализация инновационной стратегии определенного типа требует разного ресурсного и организационного обеспечения, технического и технологического потенциала, возможностей распространения нововведений и т. д.

Готовность предприятия к инновационному развитию в значительной степени определяет его восприимчивость к инновациям.

Общая модель восприимчивости предприятия к инновациям, разработанная американскими учеными, имеет следующий вид [3, с. 112]:

$$B = f(L, C, K),$$

где B – восприимчивость предприятия к инновациям;

L – личностно-психологические характеристики членов коллектива;

C – характеристики организационной структуры (структурные переменные);

K – характеристики внешнего окружения и организационных связей (контекстуальные переменные).

На степень восприимчивости предприятия к инновациям влияют личностно-психологические характеристики как руководителей, а именно: пол, возраст, наличие установки к инновациям, профессионализм, уровень связей с деловым миром, место в организационной иерархии, консервативная или либеральная идеология, заинтересованность в служебном росте, склонность к рискам, так и персонала: информационные контакты, осведомленность и мотивации к инновациям, уровень образования.

Достаточно сложным является вопрос о влиянии на восприимчивость предприятия к инновациям организационной структуры. Лучшей в этом отношении считается органическая организационная структура, для которой характерны низкая степень регламентации работ, децентрализация в принятии решений, развитая сеть внутренних и внешних коммуникаций. Это стимулирует приток большого количества идей в организацию как извне, так и изнутри, что способствует созданию особого инновационного климата, возникновению и развитию инициатив.

Готовность предприятия к инновационному развитию можно разделить на экономическую, производственную, экологическую, психологическую и правовую.

Экономическая готовность заключается в ресурсной обеспеченности инновационного развития предприятия: наличие собственных средств и доступа к заемным и привлеченным источникам инвестиционных ресурсов, наличия квалифицированных кадров, мотивации сотрудников к инновациям, сырьевой и материальной обеспеченности предприятия.

Производственная готовность заключается в технической и технологической готовности предприятия к инновационному развитию, наличии производственных мощностей, возможности производства по конкурентным ценам.

Экологическая готовность заключается в возможности осуществления мероприятий по защите окружающей среды и человека от вредного воздействия нового производства.

Психологическая готовность отражает сложившийся морально-психологический климат в коллективе, его восприимчивость к прогрессивным изменениям, уровень мотивации в коллективе и наличие стимулов для творческой деятельности.

Правовая готовность предприятия к освоению новых изделий проявляется в правовой защищенности разработчика, производителя и потребителя новой техники. Она предусматривает разработку правовых актов, регламентирующих отношения предприятий и отдельных лиц в процессе создания, изготовления, внедрения инноваций, а также разработку инструкций, положений, методических материалов.

Таким образом, предложенная последовательность анализа способности и готовности предприятия к осуществлению инновационной политики и стратегии, реализуется в три этапа:

1. Анализ способности предприятия к инновационному развитию.

2. Оценка возможностей такого инновационного развития предприятия.

3. Анализ готовности предприятия к реализации того или иного стратегического направления инновационной деятельности.

Последовательная реализация этих этапов позволит определить потенциальные возможности предприятия в реализации инноваций с учетом действия факторов, способствующих или, наоборот, препятствующих инновационной деятельности, а также мотивационных и организационных переменных этой деятельности.

Научн. рук. Сотников В. И.

Литература: 1. Коробейников А. П. Роль инноваций в процессе формирования стратегии предприятия / А. П. Коробейников, А. А. Трифилова, И. А. Коршунов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2008. – № 3. – С. 29–43. 2. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств : методологічні і методичні основи : наукове видання / О. М. Ястремська. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2004. – 472 с. 3. Burmester R. Innovations-management / R. Burmester, D. Vahs. – Stuttgart : Von der Produktidee zurerfolgreichen Vermarktung, 2005. – 412 s. 4. Інновації: проблеми науки і практики : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. О. Кизима, д-ра екон. наук, проф. В. С. Пономаренка. – Х. : ООО Павленко А. Г., 2011. – 276 с. 5. Фатхутдинов Р. А. Производственный менеджмент : учебник / Р. А. Фатхутдинов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Дашков и Ко, 2002. – 266 с.

Войтенко К. В.

УДК [336.717:336.745]:303.71

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ВАЛЮТНИЙ РИНОК ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ

Анотація. Розглянуто основні поняття валютного ринку, систему статистичних показників, використовуваних в процесі його оцінювання. Проведено оцінювання факторів, що впливають на валютний курс. Досліджено методи визначення валютних курсів.

Аннотация. Рассмотрены основные понятия валютного рынка, система статистических показателей, используемая при его оценке. Проведена оценка факторов, влияющих на валютный курс. Исследованы методы определения валютных курсов.

Annotation. The article deals with the basic concepts of the currency market, the system of statistical indicators used in its evaluation. An evaluation of factors affecting the exchange rate is held. The methods for determining the exchange rates are studied.

Ключові слова: валютний ринок, валюта, валютний курс, валютна біржа, котирування.

Фінансово-економічна криза 2008 – 2009 рр. внесла істотні зміни у ситуацію, що склалася нещодавно на українському валютному ринку: відчутні зрушення у курсовій динаміці, принципові зміни в обсягах ринку, його волатильності та структурі операцій з різними валютними парами та категоріями учасників.

Існує безліч визначень валютного ринку. Валютний ринок – це система стійких економічних та організаційних відносин, що виникають у процесі здійснення операцій із купівлі та/або продажу іноземної валюти, платіжних документів в іноземних валютах, а також операцій із руху капіталу іноземних інвесторів [1]. Валютний ринок – сфера відносин в економіці між усіма учасниками, які зазначені на рис. 1, у процесі проведення кредитно-депозитних та конверсійних операцій у валюті іноземних держав.

Потрібно зазначити, що з функціональної точки зору валютні ринки забезпечують своєчасне здійснення міжнародних розрахунків: страхування від валютних ризиків, диверсифікацію валютних резервів, валютну інтервенцію, одержання прибутку їх учасниками у вигляді різних курсів валют. З інституційної точки зору валютні ринки являють собою сукупність уповноважених банків, інвестиційних компаній, бірж, брокерських контор, іноземних банків, які здійснюють валютні операції. З організаційно-технічної точки зору валютний ринок являє собою сукупність телеграфних, телефонних, телекських, електронних та інших комунікаційних систем, що зв'язують між собою банки різних країн, здійснюють міжнародні розрахунки та інші валютні операції.

© Войтенко К. В., 2013

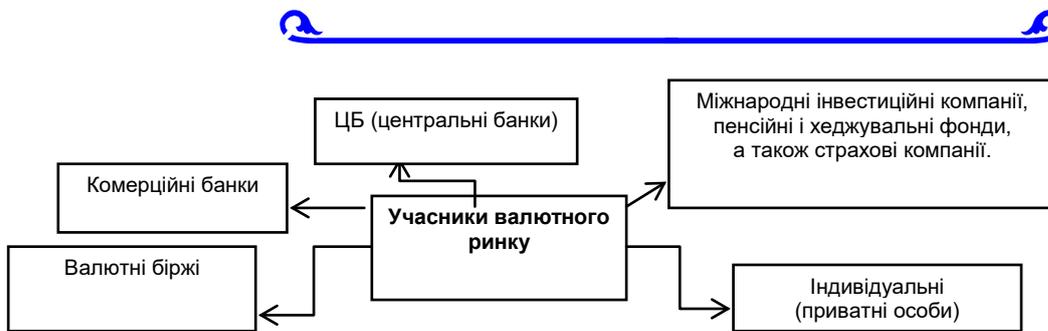

Рис. 1. Учасники валютного ринку

Валютні ринки можна класифікувати за цілим рядом ознак:

1. За сферою поширення: міжнародний валютний ринок; внутрішній, або національний валютний ринок.
2. За відношенням до валютних обмежень: вільний ринок; невільний ринок.
3. За видами застосовуваних валютних курсів: ринок з одним режимом; ринок з подвійним режимом.
4. За ступенем організованості: біржовий валютний ринок; позабіржовий валютний ринок, який фактично є міжбанківським [2]. Саме на нього припадає основний обсяг операцій, здійснюваних на FOREX.

Ринок FOREX (FOReign EXchange market) – міжбанківський ринок, що сформувався в 1971 році. Головний принцип на FOREX полягає в обміні однієї валюти на іншу, тобто головним товаром виступає валюта.

Валюта – ключовий елемент грошової системи держави: грошовий знак, повноцінна монета, рахункова грошова одиниця, що виконують функції грошей – міри вартості, засобу обігу і платежу [1].

Слід розглянути показники, які використовуються в процесі статистичного вивчення валютного ринку:

1. Показники попиту та пропозиції: кількість заявок на продаж і купівлю валюти; обсяг заявок на продаж і купівлю валюти, в одиницях валюти; співвідношення заявок на купівлю та продаж (за кількістю й обсягом заявок); індекс кількості заявок; індекс середнього обсягу заявок; кількість учасників.
2. Показники обороту валюти: загальний обсяг угод (у натуральних одиницях, в одиницях валюти і в грн); обсяг угод з окремими видами валюти; структура обороту (за видами валюти); індекси обороту; індекси структурних зрушень.
3. Показники ділової активності: кількість угод з валютою; кількість термінових угод; частка спотових і строкових угод; середня кількість угод за період.
4. Показники цін: ціна операції (грн / одиниця валюти) на певну дату; середня ціна операції за період; індекси цін; середнє відхилення цін. На біржовому ринку на кожну дату і в середньому за період повідомляється ціна відкриття, закриття, мінімальна та максимальна ціна торгів [3]. А оскільки ціни виражаються в різних валютах, то співвідношення цін і визначає курс обміну однієї валюти на іншу, тобто визначає валютний курс.

Валютний курс – ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошовій одиниці іншої країни, дорогоцінних металах, цінних паперах [1].

За даними таблиці можна розглянути динаміку валютного курсу національної валюти гривні за 2000 – 2008 роки.

Таблиця

Показники діяльності банківської системи України
(за даними Національного банку України) [5]

Показник	Роки									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Грошова маса, млн грн	32 252	45 755	64 870	95 043	125 801	194 071	261 063	396 156	515 727	
Грошова база, млн грн	16 780	23 055	30 808	40 089	53 763	82 760	97 214	141 901	186 671	
Облікова ставка НБУ (на кінець періоду), %	27,0	12,5	7,0	7,0	9,0	9,5	8,5	8,0	12,0	
Процентні ставки банків у національній валюті, %										
за кредитами	40,3	31,9	24,8	20,2	17,9	16,4	15,4	14,4	17,8	
за депозитами	13,5	11,2	7,8	7,1	7,8	8,5	7,6	8,2	9,9	
Вимоги банків за наданими кредитами, млн грн	19574	28 373	42 035	67 835	88 579	143 418	245 226	426 863	734 010	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб, млн грн	18 738	25 674	37 715	61 617	82 959	132 745	184 234	279 738	357 204
Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки фізичних осіб, млн грн	6 780	11 338	19 302	32 396	41 611	73 202	106 715	164 159	215 087
у національній валюті	3 481	6 566	11 601	18 875	22 116	42 176	57 837	99 411	107 526
в іноземній валюті	3 299	4 772	7 701	13 521	19 495	31 026	48 878	64 749	107 561
Офіційний курс національної грошової одиниці до іноземних валют, на кінець року, грн									
100 доларів США	543,45	529,85	533,24	533,15	530,54	505,00	505,00	505,00	770,00
100 євро	505,68	466,96	553,29	666,22	721,75	597,16	665,09	741,95	1085,55
Середній офіційний курс національної грошової одиниці до іноземних валют, грн									
100 доларів США	544,02	537,21	532,66	533,27	531,92	512,47	505,00	505,00	526,72
100 євро	502,89	481,36	503,01	602,44	660,94	638,99	633,69	691,79	770,80

Отже, як видно з таблиці, офіційний курс національної грошової одиниці до іноземної валюти євро з 2000 року зростає поступово і до кінця 2008 року збільшився в 2,1 раза, а до іноземної валюти доларів США – з 2000 року до кінця 2008 року збільшився в 1,4 раза, пік зростання спостерігався в період з другої половини 2007 до кінця 2008 року (рис. 2).

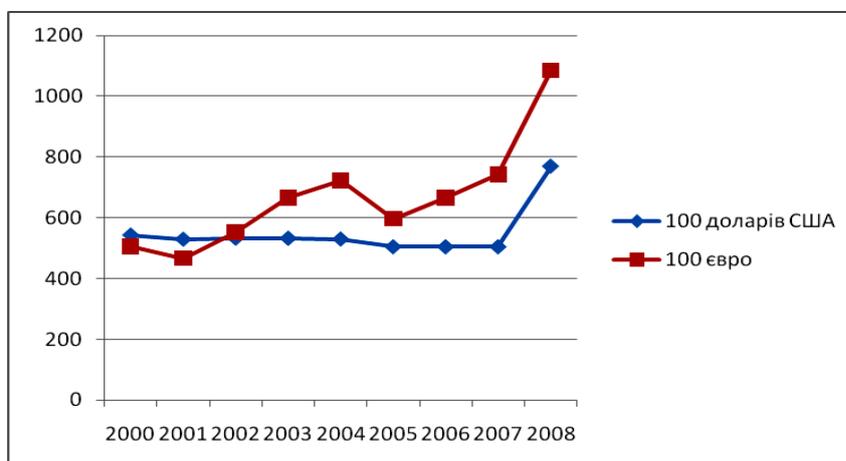

Рис. 2. Динаміка офіційного курсу національної грошової одиниці до іноземних валют

Різноманіття статистичних джерел, що розкривають інформацію про різні сегменти валютного ринку, дозволяє одержати цілісну картину впливу кризи на обсяг і структуру операцій щодо різних валют, учасників і контрагентів.

Останні кілька років Україна все активніше прагне стати членом Європейського Союзу. Ослабленість економіки країни і невирішеність політичних проблем, зниження реального ВВП, збільшення грошової маси, зростання інфляції – все це не дозволяє на даний момент розглядати Україну як реального претендента на членство в Європейському Союзі.

Наук. керівн. Погасій С. С.

Література: 1. <http://ru.wikipedia.org>. 2. Международные валютно-кредитные и финансовые отношения / под ред. проф. Л. Н. Красавиной. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 576 с. 3. Тимофеева Т. В. Финансовая статистика : учебн. пособ. / Т. В. Тимофеева. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 480 с. 4. <http://files.korrespondent.net/organizations/uice>. 5. www.ukrstat.gov.ua.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

БАНКІВСЬКИЙ МОНІТОРИНГ У ФОРМУВАННІ ТА ОЦІНЮВАННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Визначено особливості банківського моніторингу у формуванні та оцінюванні фінансової стійкості банків України, обґрунтовано важливість застосування моніторингу у формуванні ефективної управлінської політики для досягнення збалансованого та стабільного функціонування банківської системи.

Аннотация. Определены особенности банковского мониторинга в формировании и оценке финансовой устойчивости банков Украины, обоснована важность применения мониторинга в формировании эффективной управленческой политики для достижения сбалансированного и стабильного функционирования банковской системы.

Annotation. The article outlined the features of bank monitoring in the context of development and assessment of financial stability of banks of Ukraine, proved the importance of monitoring the formation of effective management policies for achieving dynamic, balanced and stable functioning of the banking system.

Ключові слова: банк, банківська система, банківський моніторинг, фінансова стійкість.

Управління фінансовою стійкістю комерційних банків передбачає об'єктивне визначення її поточного й бажаного стану, скоординоване управління фінансами банківської установи, вибір таких управлінських рішень, котрі сприяли б фінансовій стійкості. Це зміст механізму управління фінансовою стійкістю, який не є статичним утворенням, а постійно перебуває в динамічному розвитку. Враховуючи конкретні економічні умови, в яких функціонує банк, необхідно відповідно до змін в економічному середовищі вносити корективи до механізму управління фінансовою стійкістю банку. Значну увагу аналізу, оцінці та шляхам забезпечення фінансової стійкості банків приділили такі зарубіжні науковці, як: Долан Е. Дж., Кемпбелл Р. Дж., Міллер Р. Л., Роуз П. С., Сінкі Дж. Ф., Ван Хорн Дж. К. Напрямам поліпшення фінансової стійкості українських банків та їх проблемам у контексті наслідків фінансово-економічної кризи присвячені праці таких вітчизняних вчених: В. Кочеткова, Г. Крайчевої, В. Міщенко, С. Науменкової та багатьох інших. Проте для формування ефективної моделі контролю за діяльністю окремих груп банків ще недостатньо використовується окремий інструментарій структурно-функціонального аналізу банківської системи, яким є моніторинг банківської діяльності. Вагомий внесок у сфері дослідження моніторингових систем зроблено такими вченими та практиками, як: Галіцин В. К., Бушуєва І. І., Морозов А. О., Степашко В. С., Шапошник С. Б., Хохлов Ю. Е., Мозенков О. В., Павлюк Є. Д., Пугачова М. В., Шулькова Н. Н.

Метою статті є аналіз формування ефективної управлінської політики в банківській діяльності, що потребує всебічного обґрунтування пріоритетних напрямів і шляхів проведення моніторингу банківських операцій для досягнення динамічного, збалансованого та стабільного функціонування банківської системи. Тому для стабільності функціонування банківської системи необхідні нові ефективні інструменти моніторингу. Більше того, моніторинг виступає як важлива складова в процесі прийняття рішень як стосовно банківської системи в цілому, так і в окремому банку. В основу здійснення моніторингу банківської діяльності мають бути покладені конкретні методологічні принципи та відповідні заходи для радикального підвищення ефективності використання моніторингових систем, а також вдосконалення роботи працівників і управлінців, які здійснюють моніторинг.

Враховуючи особливості структури банківської системи, багатоаспектність діяльності банків, Шулькова Н. Н. визначає "банківський моніторинг" як систему заходів щодо здійснення постійного спостереження за діяльністю комерційних банків, збору та систематизації даних про їх фінансовий стан для оцінювання поточного стану справ у банківській сфері і прогнозування її розвитку на перспективу [1]. Кириченко О. А. та Міщенко В. І. доповнюють визначення та трактують "банківський моніторинг" як систему постійного спостереження за всіма контрольованими лімітами і нормативами, визначення розмірів і причин відхилення фактичних показників від нормативних, причин цих відхилень і прийняття управлінських рішень [2]. Примостка Л. О., досліджуючи ризики, трактує моніторинг ризику як "процес функціонування регулярної незалежної системи оцінювання та контролю за ризиком з механізмом зворотного зв'язку" [3].

До ключових цілей існування системи фінансового моніторингу належать: збирання та акумуляція інформації, яка характеризує поточну динаміку розвитку економіки країни в розрізі актуального становища її банківського сектору; формування бази даних, яка відображає рівень фінансової стійкості окремих комерційних банків; професійний аналіз і прогнозування динаміки критеріїв фінансової стійкості банківської системи в цілому; всебічне дослідження системних ризиків сектору банківництва; ідентифікація та оцінка ступеня впливу ключових факторів, які становлять базис стабільного розвитку банківської системи; оцінка ефективності превентивних заходів, які проводяться в межах системи державного регулювання банківського сектору.

Моніторинг є обов'язковим елементом і в системі управління ризиками та повинен здійснюватися з метою забезпечення своєчасності відстеження рівнів та розмірів ризиків для їх мінімізації або уникнення, що сприятиме покращенню фінансових результатів банківської установи.

Теоретичний аналіз наукових публікацій дозволив виявити, що регулярність у моніторингових дослідженнях становить основу системи. На трактуванні моніторингу як безперервного стеження (нагляді за процесом чи об'єктами) та аналізі ґрунтуються й енциклопедичні визначення цього поняття. Проблема застосування моніторингу в банківській діяльності полягає в недостатності методологічної бази для створення ефективних моніторингових систем. Але, оскільки моніторинг не може здійснюватися у всіх банках однаково, враховуючи специфіку їх функціонування, можна говорити лише про напрям створення можливої системи моніторингу, її загальні риси.

Щоб забезпечити ефективне функціонування системи моніторингу діяльності банків, необхідно дотримуватися таких принципів, як [4]: 1. Принцип актуалізації та наукового обґрунтування методик, що застосовуються в процесі моніторингу, тобто постійного вдосконалення методичної бази моніторингу. 2. Принцип моніторингу стійкості банківської системи, який повинен проводитись, враховуючи специфіку регіонів України як на регіональному рівні, так і на рівні банківської системи в цілому. 3. Принцип неперервності проведення моніторингу, тобто збір інформації повинен проводитись постійно, а не періодично. 4. Принцип порівнянності вихідних даних і результативних показників моніторингу. Це означає, що вихідні дані, які становлять інформаційну базу моніторингу, повинні бути порівнянні на різних проміжках часу. 5. Принцип доступності висновків і результатів моніторингу, який підтверджує необхідність розгляду і обговорення документально зафіксованих висновків моніторингу, який користувачами інформації про банківську систему. На рисунку наведена структура внутрішньої системи фінансового моніторингу.

Рис. Внутрішньобанківська система фінансового моніторингу

Стабільний фінансовий стан банку означає зростання основних позитивних параметрів (капіталу, активів, ліквідності, платоспроможності, прибутковості тощо) та зниження негативних параметрів (ризиковості, неякісних та неробочих активів, неврівноваженості між активами й пасивами за строками погашення та між активними й пасивними процентними ставками), що визначають рівень фінансової стійкості банку в межах загальноновизначеного, доцільно можливого коридору (таблиця).

Процес його забезпечення є безперервним, динамічним і зумовлює необхідність постійного регулювання діяльності банку, яке повинне бути адаптоване до реалій сучасного стану вітчизняної економіки та до умов, що постійно змінюються. При цьому стійкість банківської системи залежить не від розмірів банків та їх кількості, а від їх стабільності [5].

Таблиця

Основні показники для розрахунку індикаторів фінансової стабільності комерційного банку

Достатність капіталу	Регулятивний капітал до активів, зважених на ризик. Регулятивний капітал 1-го рівня до активів, зважених на ризик
Якість активів	Кредити з порушенням умов контракту до загального обсягу кредитів. Кредити з порушенням умов контракту за винятком резервів до капіталу. Розподіл кредитів за секторами до загального обсягу кредитів. Сукупний обсяг кредитів до власних коштів
Фактичний прибуток і прибутковість	Прибуток на активи (ROA) Прибуток на капітал (ROE) Процентний прибуток до валового доходу. Непроцентні витрати до валового доходу
Ліквідність	Ліквідні активи до загальних активів. Ліквідні активи до короткострокових зобов'язань
Чутливість до ринкового ризику	Дюрація активів. Дюрація зобов'язань. Чиста відкрита позиція в іноземних коштах до капіталу

В Україні органом, який здійснює контроль та проводить моніторинг діяльності комерційних банків, є Національний банк України як головний регулятор грошово-кредитної політики держави. Також слід чітко уявляти мету здійснюваного моніторингу банківської системи [6]. Перш за все, банківський моніторинг проводиться для визначення стабільності та надійності функціонування банківської системи. Система банківського нагляду, сформована НБУ, скоординована по вертикалі та функціонує як єдиний механізм, складаючись із центрального апарату й територіальних управлінь Національного банку, і передбачає реєстрацію банку, економічний аналіз, ліцензування, фінансовий моніторинг, контроль за дотриманням економічних нормативів, інспектування й застосування санкцій за порушення правил діяльності, а також реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) банків. Дані заходи сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості банків та банківської безпеки, забезпеченню конкурентних умов у банківській системі, які сприятимуть відкритості банківського сектору для іноземних інвесторів, скороченню рівня ризикованості й банкрутств.

У процесі діяльності банку здійснюють моніторинг та управління діяльністю банку згідно із законодавчо-нормативними актами й інструкціями. Саме керування економічним аналізом та звітністю за специфікою діяльності найбільше наближене до аналізу, оцінки фінансового стану та прогнозування, регулювання фінансової стійкості банків, оскільки комплексно аналізує фінансовий стан банківської системи в цілому та кожного банку зокрема, формулює методику складання статистичної звітності, впорядковує всі форми звітності, а також розглядає прогнози фінансового стану системи банків, подає пропозиції щодо підвищення рівня фінансової стійкості банків.

Процес формування системи моніторингу банківської діяльності ще перебуває на стадії розвитку та потребує наукових досліджень і розробки прикладних рекомендацій з урахуванням особливостей національного ринку та зарубіжного досвіду. Моніторинг як важливий інструмент управління посідає важливе місце в банківській діяльності. Він застосовується як на рівні кожного окремого банку, так і на рівні банківської системи в цілому. Ефективне функціонування розглянутого механізму управління фінансовою стійкістю банку сприятиме підвищенню рівня прибутковості, зниженню ризиків, контролю та підтриманню ліквідності й платоспроможності банків на достатньому рівні, що в підсумку позитивно вплине на забезпечення фінансової стійкості будь-якого комерційного банку.

Наук. керівн. Раєвнева О. В.

Література: 1. Шулькова Н. Н. Банковський моніторинг и направления его проведения / Н. Н. Шулькова // Банковские услуги. – 2003. – № 5. – С. 35–38. 2. Банківський менеджмент : підручник / за ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенко. – К. : Знання, 2005. – 426 с. 3. Примостка Л. О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі : монографія / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2002. – 316 с. 4. Ключко Л. А.

Фінансова стабільність банків та її визначальні характеристики / Л. А. Ключко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2009. – № 1. – С. 143–150. 5. Коваленко В. В. Методичні підходи до діагностики і моніторингу фінансової стійкості банківської системи / В. В. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 11(65). – С. 15–17. 6. Дзюблюк О. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль : ТЗОВ "Терно-граф", – 2009. – 316 с. 7. Міщенко В. Шляхи подолання фінансово-економічної кризи в Україні / В. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 3–7.

Гречанікова А. О.

УДК 311:330.59

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто проблеми статистичної оцінки рівня життя населення України. Визначено показники, що характеризують рівень та якість життя населення. Запропоновано шляхи подолання негативної тенденції соціальної поляризації суспільства через використання статистичної оцінки рівня життя населення в Україні.

Аннотация. Рассмотрены проблемы статистической оценки уровня жизни населения Украины. Определены показатели, которые характеризуют уровень и качество жизни населения. Предложены пути преодоления негативной тенденции социальной поляризации общества через использование статистической оценки уровня жизни населения в Украине.

Annotation. The article is devoted to the problems of measuring the living standards of the population of Ukraine. The indicators that characterize the level and quality of life are identified. The ways to overcome the negative trend of social polarization of society, through the use of statistical assessment of living standards in Ukraine are offered.

Ключові слова: рівень життя населення, якість життя, потреби, доходи, потенціал, розвиток рівня життя населення.

Питанням методології дослідження рівня життя населення присвячені роботи вчених: Базилюка О. В., Бондаря І. К., Гейця В. М., Даниленко О. І., Кваснюка Б. Є., Куценко В. І., Лібанова Е. М., Лукінова І. І., Мандибуря В. Є., Новикова В. М., Ревенко А. Х.

Більшість названих вчених сходяться на думці, що економічний розвиток будь-якої країни світу, включаючи Україну, визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення. Соціально-економічна категорія "рівень життя населення" використовується в науковій літературі, у правових і нормативно-господарських документах для характеристики ступеня задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людей у суспільстві, тобто якості життя населення, величини його добробуту та благополуччя і слугує важливим соціально-економічним критерієм у процесі вибору напрямів і пріоритетів економічної та соціальної політики держави [1].

Рівень життя населення визначається, з одного боку, складом і величиною потреб у різних життєвих благах (продуктах харчування, одязі, житлі, транспорті, різних комунальних і побутових послугах, освіті, медичному обслуговуванні, культурно-просвітніх заходах і т. д.), з іншого боку – можливістю їхнього задоволення, виходячи з пропозицій на ринку товарів та послуг і реальних доходів людей, їхньої заробітної плати. У свою чергу, і розмір реальної заробітної плати, і рівень життя населення визначаються ступенем ефективності виробництва на основі використання досягнень науково-технічного прогресу, масштабом розвитку і якістю сфери послуг, освітнім і культурним рівнем населення [2].

Підкреслюючи соціальну складову в оцінці рівня життя, цілий ряд вчених пропонують такі показники, як величина валового і внутрішнього продукту, національного доходу і реального доходу на душу населення, забезпеченість житлом, величина товарообігу й обсяг послуг на душу населення та ін. Про рівень життя побічно свідчать також показники народжуваності та смертності населення, середньої тривалості життя та ін.

© Гречанікова А. О., 2013

На думку вчених, до числа показників, які мають значний вплив на рівень життя населення, в першу чергу відносять наявність економічного потенціалу в країні, можливості для його реалізації, величину національного доходу і т. д. [3].

Із показників рівня життя населення, що мають пряме відношення до організації оплати праці і встановлення її мінімальних розмірів, в роботі [4] використовуються такі поняття, як продовольчий і споживчий кошики, прожитковий мінімум, бюджет прожиткового мінімуму.

Про рівень життя в країні можна судити і за співвідношенням забезпечених і бідних верств населення. У світовій практиці розрізняють дві основні форми бідності: абсолютну – за відсутності доходу, необхідного для забезпечення мінімальних життєвих потреб особи або сім'ї, і відносну – коли дохід не перевищує 40 – 60 % середнього доходу по країні. В Україні частка населення, що перебуває за межею бідності, за останнє десятиріччя значно збільшилася. Мінімальні життєві потреби українців оцінюються нині за набором товарів і послуг, включених у прожитковий мінімум. Структура бюджету прожиткового мінімуму включає, крім витрат на харчування, витрати на непродовольчі товари, послуги, податки та інші обов'язкові платежі.

Компонентом рівня життя, який відстає найбільше, особливо порівняно з розвинутими країнами, в Україні є всі види послуг населенню. У розвинутих країнах платні послуги займають в споживчому бюджеті населення, як правило, більше місце, ніж харчування. Ці послуги, по-перше, не співвідносні з українськими за складом, по-друге, вагома відмінність у якості цих послуг, відповідно й у ціні на них.

Світовий досвід свідчить, що сучасна держава може стійко розвиватися й формувати власне майбутнє тільки за умови, якщо її економічна політика спрямована на поліпшення рівня та якості життя громадян, розширення їх можливостей. Для цього необхідно не тільки збільшувати доходи населення, а й поліпшувати багато інших компонентів рівня і якості життя населення: створювати реальну рівність для здобуття освіти і працевлаштування; забезпечувати рівні можливості для чоловіків та жінок; підтримувати високий рівень медичного обслуговування; забезпечувати якісне харчування та ін. Основним показником, який офіційно використовується фахівцями ООН для зіставлення оцінки рівня і якості життя населення в різних країнах світу, є індекс людського розвитку (ІЛР). Він становить інтегральну оцінку трьох складових компонентів, що характеризують довголіття, рівень освіти і доходів населення країн світу. Так, під час розрахунків ІЛР регіонів країни використовуються окремі показники, які оцінюють випадкові ймовірнісні явища, а не базові характеристики рівня і якості життя населення. Це, наприклад, кількість дорожньо-транспортних пригод на 100 км доріг, питома вага народжених поза шлюбом, середній дохід від особистого господарства та ін.

На жаль, в Україні з 1991 по 1999 р. тривав довгостроковий період падіння життєвого рівня населення. При цьому мали місце не лише тривалий спад виробництва, а й глибоке розшарування суспільства. Якщо порівнювати окремі країни, то співвідношення доходів багатих і найбідніших верств населення у Китаї становить 7:1, у країнах ЄС – 5:1, в Японії – 3:1, а в Україні – 30:1 [5].

Тому однією з найбільш складних проблем регіонального розвитку залишається низький рівень життя населення та поглиблення регіональної диференціації його доходів. Міжрегіональне зіставлення рівнів життя населення є складним завданням соціально-економічного виміру. Сучасна статистична наука володіє певними підходами та зазначеною системою показників, що дозволяють здійснити оцінку просторової диференціації рівня життя населення України.

Так, у 2005 році Державним комітетом статистики України була випробувана методика оцінки рівня та соціально-економічних умов життя населення регіонів України. Запропонована методика передбачає побудову інтегрального композиційного індексу, виходячи з 11 блоків показників, кожний із яких характеризує один з аспектів досягнутого рівня та тенденцій розвитку потенціалу населення регіону, серед них: 1) населення; 2) рівень життя; 3) соціальна сфера; 4) споживчий ринок товарів та послуг; 5) ринок праці; 6) промислове виробництво; 7) сільськогосподарське виробництво; 8) забезпеченість населення житлом; 9) забезпеченість населення засобами транспорту та зв'язку; 10) рівень злочинності; 11) стан довкілля [6].

Наявний підхід до оцінки соціально-економічного розвитку регіонів підпорядковується концепції сталого розвитку, згідно з якою основною метою економічної діяльності є не нарощування обсягів виробництва, а забезпечення високого рівня життя населення за належного захисту і збереження навколишнього середовища.

В основі сучасної державної політики подолання бідності та підвищення рівня життя населення має бути визнання того, що цієї мети не можна досягти виключно шляхом підтримки знедолених. Необхідні комплексні підходи, орієнтовані як на бідні, так і на відносно забезпечені верстви суспільства [7]. Зусилля держави щодо підвищення рівня життя всіх верств населення незалежно від їх матеріального стану мають спиратися на забезпечення сталого економічного зростання, всебічний розвиток і максимально повне використання трудового потенціалу країни.

Подолання вкрай негативної тенденції соціальної поляризації суспільства передбачається через впровадження механізмів зниження економічної нерівності шляхом запровадження гнучкої податкової політики, соціальних трансфертів, стимулювання малого та середнього бізнесу, захисту прав дрібних акціонерів, легалізації тіньової діяльності й незареєстрованих доходів.

Запропоновані заходи, які спираються на об'єктивну статистичну оцінку рівня життя населення, сприятимуть підвищенню добробуту населення України незалежно від географічного місця розташування регіону держави.

Наук. керівн. Грачов В. І.

Література: 1. <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 2. Перехідна економіка / В. М. Геєць, С. Г. Панченко, Е. М. Лібанова та ін. ; за ред. В. М. Гейця. – К. : Вища школа, 2003. – 591 с. 3. Пономаренко В. С. Рівень і якість життя населення України : монографія / В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, Ф. В. Узунов. – Х. : Видавничий дім "ІНЖЕК", 2003. – 226 с. 4. Махсма М. Б. Економіка праці та соціально-трудова відносини / М. Б. Махсма. – К. : Вид. Європейського ун-ту, 2003. – 188 с. 5. Проніна І. І. Аналіз рівня життя населення України / І. І. Проніна // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України : зб. наук. пр. – Тернопіль : Економічна думка. – 2003. – Вип. 2. – С. 303–307. 6. Удотова Л. Ф. Соціальна статистика / Л. Ф. Удотова. – К. : КНЕУ, 2002. – 376 с. 7. Узунов Ф. В. Визначення понять і компонентний склад оцінки рівня та якості життя населення регіонів України / Ф. В. Узунов // Економіка розвитку. – 2003. – № 4(28). – С. 20–24.

Чорний І. С.

УДК 311.21:65.01

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто загальну схему статистичного дослідження якості продукції, а також її значення, сутність та вплив на діяльність підприємства. Основна увага зосереджена на аналізі систем якості та методів аналізу оцінки якості продукції на підприємстві.

Аннотация. Рассмотрена общая схема статистического исследования качества продукции, а также ее значение, сущность и влияние на деятельность предприятия. Основное внимание сосредоточено на анализе систем качества и методов анализа оценки качества продукции на предприятии.

Annotation. The article deals with the general scheme of statistical research of product quality, as well as its value, nature and impact on the company. The analysis of quality systems and methods for analyzing product quality assessment at the enterprise are emphasized.

Ключові слова: якість продукції, системи якості, методи оцінки якості продукції.

Ринкова економіка висуває нові вимоги до якості продукції промислових підприємств. Це обумовлено тим, що за зростаючої глобалізації ринків товарів якість є не просто невід'ємною складовою конкурентоспроможності, але й необхідною передумовою виживання підприємств, галузей, країн. Зростання якості продукції в сучасних умовах розглядається як одна з важливих умов розвитку. Проблемі дослідження якості продукції присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: Арістова О. В., Бичківського Р. В., Аличева А. В., Е. Денінга, К. Ісікава, Койфмана Ю. І., Яншина Ф. Е. та ін. [1, с.162]. Але потребують подальшого вивчення питання визначення шляхів удосконалення діючих систем оцінки якості продукції.

Традиційно категорія якості є багатомірним поняттям, що проявляється через фундаментальне визначення, яке уособлює сутність об'єкта та його зміст. Прикладне поняття якості належить до конкретних об'єктів. Розкривають прикладне поняття технократичний та інноваційний підходи, які характеризують якість через властивості та включення в процес його формування допоміжних елементів (постачальників, споживачів, ресурсів). Це пов'язано з тим, що:

по-перше, кожен процес не існує сам по собі, а стосується конкретного власника;

по-друге, загальні результати успішної діяльності підприємства формуються шляхом об'єднання в єдину сукупність цих процесів та їх власників.

Багатомірність та ємність поняття якості не дає змоги чіткого його визначення (рис. 1). Аналіз літературних джерел [1 – 4] показав, що виявлення схожих та протилежних поглядів на це питання дозволяє через аналіз загальних властивостей якості виявити зміст категорії.

© Чорний І. С., 2013

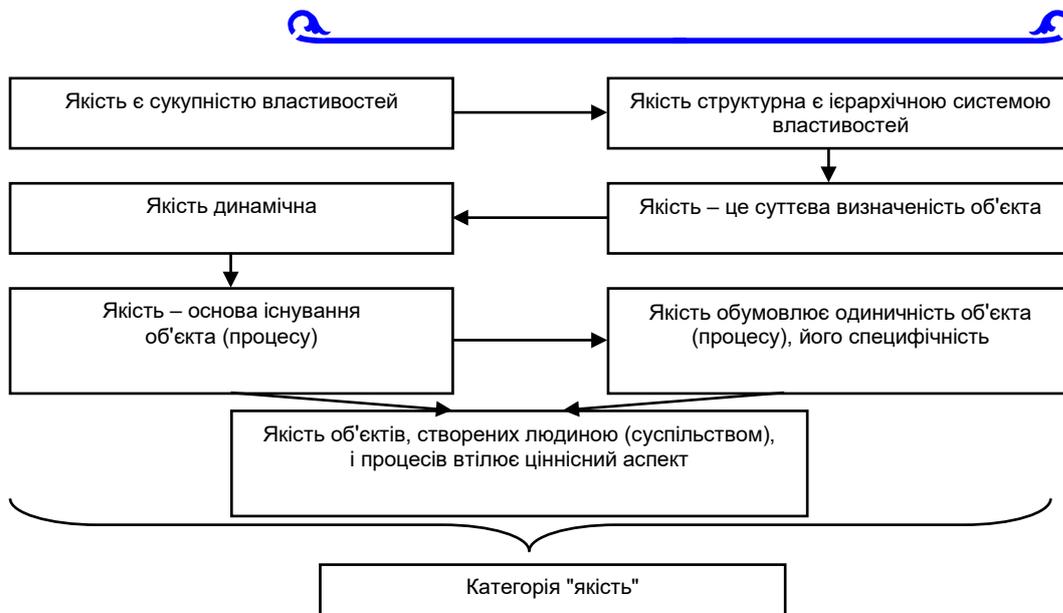

Рис. 1. Змістова характеристика визначення категорії "якість продукції"

Управління якістю пов'язане з обробкою та аналізом інформації, що є на підприємстві. У зв'язку із цим виникає потреба у визначенні інформаційної моделі управління якістю продукції.

Унаслідок того що інформація використовується для оперативного контролю й управління якістю, інформаційну модель управління необхідно пов'язати з напрямом застосування. Аналіз методів оцінки рівня якості продукції та їх управління дасть змогу побудувати інформаційно-операційну модель управління якістю продукції, яка має замкнутий цикл (рис. 2).

Незважаючи на те що для управління й оцінки якості продукції існують численні загально-економічні методи, на практиці більшість із них не знаходять свого застосування або через специфіку даних на виробництві, або через неможливість вирішити необхідне поставлене завдання.

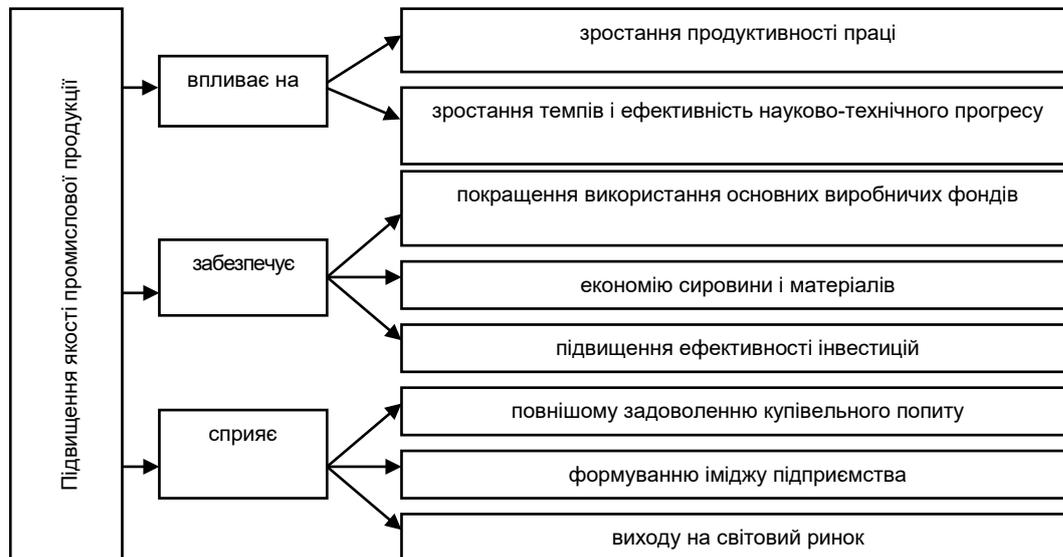

Рис. 2. Вплив якості продукції на показники ефективності діяльності підприємства

У сучасних умовах господарювання виділяють три рівні розвитку системи якості, це: система, яка відповідає вимогам стандартів ISO серії 9000; система TQM, на засадах якої створено моделі, що використовуються підприємствами та компаніями як інструменти самовдосконалення; система, яка враховує вимоги стимулювання [2, с. 60]. Оцінка рівня якості продукції на основі зазначених системи традиційно здійснюється наступними методами (рис. 3).

Рис. 3. Загальні методи оцінки якості продукції

Однак наведені методи дають уявлення про визначення фактичної якості продукції. З метою дослідження взаємозв'язків між показниками, причин зміни якості продукції доцільно використовувати наступні статистичні методи:

регресійний аналіз, що дозволяє створити кількісну модель, яка характеризує зміну якості продукції за рахунок зміни процесу виробництва;

дисперсійний аналіз, який дозволяє поділити загальну функцію зміни процесу на частини, виявити причинно-наслідкові зв'язки та пріоритети в діяльності для покращення якості;

графічні методи, що дозволяють врахувати випадкову варіацію, до якої неминуче схильна якість промислової продукції в процесі виробництва.

Таким чином, статистичний аналіз даних щодо якості продукції дає змогу краще зрозуміти природу, масштаб та причини зміни якості продукції на підприємстві.

Наук. керівн. Сєрова І. А.

Література: 1. Жирний Г. Г. Якість та статистика: мета та спосіб / Г. Г. Жирний // Прикладна статистика Актуарна та фінансова математика. – 2005. – № 1–2. – С. 161–168. 2. Черномаз В. С. Сучасний підхід до управління якістю промислової продукції / В. С. Черномаз // Регіональні перспективи. – 2006. – № 3–5(40–42). – С. 58–61. 3. Мазур И. И. Управление качеством : учеб. пособ. для студентов вузов, обучающихся по специальности "Управление качеством" / И. И. Мазур, В. Д. Шапиро. – 3-е изд., стер. – М. : Изд. Омега-Л, 2009. – 400 с. 4. Огвоздин В. Ю. Управление качеством. Основы теории и практики : учеб. пособ. / В. Ю. Огвоздин. – М. : Изд. "Дело и Сервис", 1999. – 160 с. 5. Єгупов Ю. А. Організація виробництва на промисловому підприємстві : навч. посібн. / Ю. А. Єгупов. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 488 с.

Костюк В. Ю.

УДК 336.1:352

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто сутність та проблеми формування місцевих бюджетів в Україні; визначено шляхи використання загальних та спеціальних фондів у структурі бюджету; запропоновано комплекс заходів, спрямованих на покращення умов розвитку міжбюджетних відносин.

Аннотация. Рассмотрены сущность и проблемы формирования местных бюджетов в Украине, определены пути использования общих и специальных фондов в структуре бюджета; предложен комплекс мероприятий, направленных на улучшение условий развития межбюджетных отношений.

Annotation. The article deals with the nature and problems of local budgets in Ukraine, the ways of use of general and special funds in the budget structure, the set of measures aimed at improving conditions for the development of intergovernmental relations.

Ключові слова: місцевий бюджет, доходи місцевого бюджету, видатки місцевого бюджету.

© Костюк В. Ю., 2013

Разом із здобуттям незалежності перед Україною постало важливе завдання – створення власної бюджетної системи, а на даному етапі – її подальше вдосконалення. Вирішення цього завдання вимагає переосмислення природи бюджету взагалі і місцевих бюджетів зокрема, визначення їх місця й ролі в економічній системі держави, теоретичного обґрунтування процесів формування дохідної бази і напрямів витрачання бюджетних коштів, сутності місцевого оподаткування і його ролі в доходах місцевих бюджетів, створення ефективної системи міжбюджетних відносин. В умовах переходу до ринку зростає значення місцевих бюджетів у проведенні економічної та регіональної політики, вирішенні соціальних проблем, підтримці незахищених і малозабезпечених верств населення, що також потребує відповідного теоретичного обґрунтування і практичного вивчення.

Проблематика місцевих бюджетів посідає важливе місце в дослідженнях багатьох вчених. Теоретичні витоки сучасних уявлень про природу і функції місцевих бюджетів, засади міжурядових відносин, сутність, роль і завдання місцевого оподаткування розроблені у працях вітчизняних вчених О. Василика, В. Гейця, М. Долішного, Б. Кваснюка, Т. Ковальчука, В. Кравченка, В. Лагутіна, І. Луїної, В. Опаріна, В. Федосова, Н. Чумаченка, А. Чухна, С. Юрія.

Місцеві бюджети займають одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, в них зосереджується значна частина державних фінансових ресурсів. Місцеві бюджети є також найбільш чисельною ланкою бюджетної системи країни, вони відіграють важливу роль у перерозподілі валового національного продукту, фінансуванні державних видатків, перш за все, соціальної спрямованості.

Через місцеві бюджети здійснюється реалізація функцій, що покладаються на органи самоврядування. Як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими засобами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що здійснюються органами влади і управління на відповідній території [1].

Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їх території, і населенням даної території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів. Між місцевими бюджетами різних рівнів, а також між цими бюджетами і державним бюджетом виникають фінансові відносини з приводу перерозподілу фінансових ресурсів для забезпечення ефективного функціонування кожного бюджету.

Органам місцевого самоврядування надано широкі права для здійснення економічного і соціального розвитку на своїй території. У статті 43 Конституції України [2] зазначено, що місцеві органи самоврядування управляють майном, яке є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки та збори відповідно до закону; утворюють, реорганізують та ліквідувають комунальні підприємства, організації, установи.

Місцевими бюджетами визнаються бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети, бюджети районів у містах та бюджети місцевого самоврядування. До складу бюджетів місцевого самоврядування відносять бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

Місцевий бюджет відповідно до Бюджетного кодексу [3] включає надходження і витрати на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс відповідного бюджету.

Статтею 13 Бюджетного кодексу передбачена загальна структура бюджету (незалежно від його рівня), його вертикальний та горизонтальний розподіл. Так, вертикальний розподіл бюджету дає змогу виділити у його складі загальний та спеціальний фонди, тоді як горизонтальний визначає склад доходів (ст. 29 – за Державним бюджетом, ст. 64 – 69 – за місцевим) і видатків (ст. 30, 31 – за Державним бюджетом, ст. 70 – за місцевим).

Загальний фонд складається з фінансування видатків бюджету за рахунок усіх дохідних надходжень, крім призначених для зарахування до спеціального фонду. Цей фонд забезпечує фінансування виконання основних функцій і завдань держави, територіальних громад, які певною мірою є узагальненими.

Спеціальний фонд передбачає предметно-цільове використання бюджетних коштів за бюджетним призначенням (стаття 2 Бюджетного кодексу), яке виступає як повноваження, надане головному розпорядникові бюджетних коштів Кодексом, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні й часові обмеження і дозволяє надавати бюджетні асигнування. До спеціального фонду належать бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень; гранти або дарунки (у вартісному виразі), одержані розпорядниками бюджетних коштів з конкретною метою; різниця між доходами й видатками спеціального фонду бюджету.

Поділ бюджету на загальний і спеціальний фонди, джерела формування спеціального фонду, рішення про створення спеціального фонду у складі місцевого бюджету, передача коштів між загальним та спеціальним фондами бюджету здійснюються виключно згідно із законами.

Формування місцевих фінансів, як і всієї фінансової системи України, відбувається в жорстких умовах. Це гальмує процес становлення основ фінансової автономії місцевих органів влади. Комплекс проблем можна умовно поділити на дві частини: проблеми, які неможливо розв'язати за допомогою чинного законодавства, і проблеми, які можна розв'язати, але у віддаленій перспективі.

Автор згоден із думкою фахівців, які до найбільш гострих проблем у сфері формування місцевих бюджетів, а також їхніх відносин із Державним бюджетом України, у першу чергу, відносять такі [4; 5]:

- нестабільність дохідної бази;
- другорядність місцевих податків і зборів порівняно із загальнодержавними;
- використання вільних бюджетних коштів;
- недостатнє фінансування з Державного бюджету;
- залежність місцевих бюджетів від субвенцій інвестиційного характеру;
- неефективну систему вилучення надлишків загальнодержавних податків;
- наявність місцевих податків, витрати на адміністрування яких перевищують надходження;
- невеликий перелік місцевих податків і зборів порівняно з іншими країнами;
- незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів і, як наслідок, низька їх питома вага в доходах місцевих бюджетів.

Дослідження сучасних проблем з питань удосконалення бюджетної системи дозволило виділити основні напрями подолання зазначених проблем, пов'язаних із формуванням місцевих бюджетів, якими є:

- чітке законодавче закріплення бюджетних повноважень і відповідальності влади у процесі формування дохідної частини місцевих бюджетів;
- підвищення контролю в процесі сплати та використання доходів місцевих бюджетів;
- пошук альтернативних джерел наповнення дохідної частини бюджетів фінансовими ресурсами;
- формування дохідної частини на основі об'єктивної оцінки їх податкового потенціалу;
- використання стабільних базових показників та нормативних розрахунків від державних показників до місцевих бюджетів.

Реалізація зазначених заходів та врахування досвіду економічно розвинених країн неодмінно сприятиме зміцненню фінансових основ діяльності органів місцевого самоврядування регіонів України, забезпечить сталий соціально-економічний розвиток територій, підвищення соціального захисту та добробуту громадян. Тобто успішний соціально-економічний розвиток регіонів України можливий лише за умови проведення в державі реформ, результатом яких має стати формування нової, сучасної організації як державної влади, так і місцевого самоврядування.

Наук. керівн. Грачов В. І.

Література: 1. Василик О. Д. Бюджетна система України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с. 2. Конституція України. – К. : Право, 1996. – 40 с. 3. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 8.07.2010 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>. 4. Катасонова О. М. Актуальні проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів / О. М. Катасонова // Економічний простір. – 2010. – № 12. – С. 114–118. 5. Прохорова В. В. Проблеми формування доходів місцевих бюджетів / В. В. Прохорова // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 90–95. 6. Аптекар С. Про формування місцевих бюджетів / С. Аптекар, В. Краснова // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 42–47.

Цилюрик А. О.

УДК 311:364.14

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Досліджено проблеми розвитку системи соціального захисту населення в Україні. Наведено основні цілі та ланки соціального захисту. Визначено основні тенденції розвитку системи соціального захисту населення в Україні.

Аннотация. Исследованы проблемы развития системы социальной защиты населения в Украине. Приведены основные цели и составляющие социальной защиты. Определены основные тенденции развития системы социальной защиты в Украине.

© Цилюрик А. О., 2013

Annotation. The article deals with the problems of the social security system in Ukraine. The main objectives and components of social protection are presented. The main trends in the development of social protection in Ukraine are defined.

Ключові слова: соціальний захист, розвиток системи соціального захисту, проблеми, соціальна політика.

Соціальний захист – система матеріального забезпечення і обслуговування громадян на випадок старості, інвалідності, хвороби, в разі втрати годувальника та в інших установлених законодавством випадках [1].

Право на соціальний захист гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків фізичних і юридичних осіб, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення і створення мережі державних, комунальних і приватних закладів для догляду за непрацездатним населенням.

До видів соціального захисту відносять: 1) пенсії; 2) допомоги; 3) працевлаштування осіб, які частково втратили працездатність; 4) виробниче навчання і перекваліфікацію в професійних школах і навчальних майстернях осіб, що не можуть знайти роботу за попередньою професією; 5) розміщення інвалідів та людей похилого віку в інтернати та будинки інвалідів на повне державне забезпечення; 6) утримання спеціальних дитячих будинків для дітей-інвалідів; 7) надання путівок на санаторно-курортне лікування, протезування, забезпечення візками та автомобілями для інвалідів; 8) допомогу у зв'язку з вагітністю й пологами; 9) допомогу у зв'язку з народженням дитини; 10) надання допомоги багатодітним та одиноким матерям і малозабезпеченим сім'ям, у яких є діти тощо [2].

Якщо розглядати соціальний захист з позицій системного підходу як основний системотвірний фактор, можна визначити законодавчо-нормативну базу. На основі законів та інших нормативних актів формуються державні органи управління соціальним захистом, регламентуються їх відносини з недержавними організаціями і населенням. Законодавство й інші нормативні акти зумовлюють формування фондів, що акумулюють кошти, призначені на соціальний захист, і порядок їх використання, а також підготовку кадрів соціальних працівників (як державних, так і недержавних установ).

Сучасні системи соціального захисту охоплюють весь життєвий цикл людини, передбачаючи заходи захисту її добробуту від народження до смерті. Поряд із соціальним страхуванням і соціальною допомогою таким заходом є сімейна політика: захист прав дитини, матеріальна підтримка сімей з дітьми, рання імунізація, сприяння освіті, соціальна робота в неблагополучних сім'ях і соціальне обслуговування дітей-інвалідів. Активна політика на ринку праці сприяє ефективній зайнятості працездатного населення. Так звана гендерна політика спрямована на усунення дискримінації за ознакою статі, забезпечення реальної рівноправності.

У системі соціального захисту соціальна робота є ланкою, що поєднує адміністративно-правову систему соціального захисту з тими, для кого вона призначена, – населенням. Носієм функції поєднання є соціальний працівник, основне завдання якого – зробити доступними наявні соціальні служби для їх клієнтів. Основна функція соціального працівника полягає в допомозі людям адаптуватися до складного, спеціалізованого, технологічно орієнтованого суспільства, частиною якого є найближче оточення – сім'я, трудовий колектив, сусіди. Крім того, він повинен також надавати ефективні гуманітарні послуги індивідам, сім'ям, групам, громадам і суспільству з метою поліпшення якості життя та функціонування соціуму [3].

Із середини 70-х років, коли почався економічний спад, країни світу дедалі більшою мірою відчувають брак ресурсів і часто бюджетний дефіцит. Економічний спад підсилює фінансовий тиск, що його зазнають системи соціального захисту. Криза фінансового забезпечення змусила істотно обмежити збільшення видатків на соціальні програми. Проте навіть за умови подолання фінансових труднощів у держав загального добробуту неминуче виникнуть інші проблеми, які поглиблюватимуться й потребуватимуть змін у ключових напрямках соціального захисту [4].

До проблем соціального захисту належать: демографічні (старіння населення, збільшення тривалості життя); економічні (безробіття); соціальні (бідність) [5].

Старіння населення має подвійний політичний аспект. З одного боку, збільшення середньої тривалості життя розглядається як позитивний факт. Однак засмучує те, що збільшується частка літніх людей у загальній чисельності населення. Це, у свою чергу, призводить до ерозії економічної основи розподільчих пенсійних систем і "конфлікту поколінь", між працюючим і непрацюючим населенням. Нині пенсійні витрати в більшості країн світу становлять найвагомішу частку витрат на соціальний захист. Демографічні прогнози свідчать про поглиблення процесу старіння в майбутньому.

Одна з найболючіших проблем країни – високий рівень безробіття, який має високу економічну та соціальну ціну. Крім збільшення соціальних видатків на утримання безробітних та їхніх сімей безробіття зумовлює соціальну напруженість, негативно впливає на кваліфікацію й подальші життєві перспективи безробітних.

Під тиском демографічних змін основні дебати про пенсійне забезпечення в наступні десятиріччя розгорнулися навколо питання про необхідність збільшити надходження коштів до пенсійних фондів, щоб задовольнити подальші фінансові потреби та зобов'язання.

Отже, країни стоять перед важливим політичним вибором – від подовження пенсійного віку і збільшення зайнятості літніх людей, підвищення страхових тарифів та інших податків до створення багаторівневих пенсійних систем. Державне пенсійне страхування поступово має бути доповнене не лише професійними та іншими програмами пенсійного забезпечення за місцем роботи, а й державними та приватними накопичувальними пенсійними системами.

Соціальна політика в країні дедалі більше демократизується, зменшується роль загальнодержавних заходів і підвищується роль місцевих органів самоврядування, недержавних організацій та інститутів соціального партнерства. Усі соціальні програми мають реалістичний характер і забезпечені фінансово, матеріально, організаційно й кадрово. Заходи реформування соціальної політики характеризуються розумінням їх принципів пересічними громадянами, чітким усвідомлення ними своїх прав і обов'язків. Будь-які зміни спираються на відповідні наукові розробки, експертизи, моніторинг соціально-трудових процесів, насамперед бідності, на широке інформування населення та масштабну підготовку кадрів.

Наук. керівн. Грачов В. І.

Література: 1. Бандур С. І. Сучасна регіональна соціально-економічна політика держави: теорія, методологія, практика / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, І. В. Терон. – К. : РВПС України НАН України ; ТОВ "ПРИНТ ЕКСПРЕС", 2002. – 250 с. 2. Макара О. В. Роль державного регулювання в реалізації соціального розвитку суспільства / О. В. Макара // Науковий вісник Волинського національного університету. – 2009. – № 15. – С. 39–44. 3. Зайнишев І. Г. Взаємозв'язок соціальної політики та соціальної праці / І. Г. Зайнишев. – М. : Фінанси та статистика, 1996. – 246 с. 4. Лібанова Е. М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку ХХІ століття / Е. М. Лібанова // Демографічна та соціальна економіка. – 2008. – № 1. – С. 9–22. 5. Садова У. Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку : монографія / У. Я. Садова. – Львів : ІРД НАН України, 2005. – 408 с.

Лядська Д. М.

УДК 336.33:649

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У СХІДНИЙ РЕГІОН УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто питання інвестиційної привабливості Східного регіону України. Наведено найбільш привабливі для інвесторів види економічної діяльності як для Східного регіону, так і для країни в цілому. Проаналізовано країни-інвестори за обсягами прямих іноземних інвестицій в економіку України та регіону.

Аннотация. Рассмотрен вопрос инвестиционной привлекательности Восточного региона Украины. Приведены наиболее привлекательные для инвесторов виды экономической деятельности как для Восточного региона, так и для страны в целом. Проанализированы страны-инвесторы по объему прямых иностранных инвестиций в экономику Украины и региона.

Annotation. The issue of investment attractiveness of the Eastern region of Ukraine is discussed. The most attractive for investors types of economic activities both for the Eastern region, and for the country as a whole are presented. The investing countries are analyzed in terms of foreign direct investment into Ukraine and the region.

Ключові слова: регіон, країна-інвестор, інвестиційна привабливість, прямі іноземні інвестиції, інвестиційні надходження.

Інвестиційна діяльність є однією з головних умов успішного розвитку економіки України. Збільшення іноземних інвестицій у країну значною мірою сприяє розвитку виробничих відносин, створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури. Однак недосконалість законодавчої бази, нестабільна політична та економічна ситуація в країні, високий рівень тінізації економіки, корумпованість державної та місцевої влади, недосконалість регіональної політики, нерівномірність розподілу природних та людських ресурсів провокують низьку інвестиційну привабливість України в цілому та сповільнюють інвестиційний розвиток її регіонів. Тому дана робота, спрямована на аналіз інвестиційної привабливості регіонів України, є дуже актуальною.

Метою статті є статистичний аналіз інвестиційних надходжень в економіку Східного регіону України та інвестиційних надходжень за видами економічної діяльності як у регіон, та і в країну.

Проблема вивчення інвестиційної привабливості регіонів і процедур обліку регіональних особливостей у процесі оцінки інвестиційних проектів знайшла відображення в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема, Бланка І. А., Недашковського М. Н., Данилова А. Д., Ме-

© Лядська Д. М., 2013

лентьева Б. В., Гайдуцького А. П., Мазура А. Г., Герасимчук З. В., Гранберг А. Г., Єгізаряна Б. О., Мовсесяна Ю. Т., Мовшович С. М., Онищенко О. А., Асаул А. М., Сабітова Н. М. та інших.

Для відображення інвестиційної ситуації в Україні можна розглянути Східний регіон. Під Східним регіоном у даній роботі визначено Луганську, Харківську та Донецьку області.

Слід розрахувати, який відсоток становить Східний регіон України в усій сукупності інвестиційних надходжень до країни (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Інвестиційні надходження у Східний регіон України, млн дол.

Рік	Україна	Харківський регіон	Луганський регіон	Донецький регіон	Усього за регіонами	Питома вага
2000	3 281,8	74,9	28,3	259,5	362,7	11,05186
2001	3 875	121	31,4	306,8	459,2	11,85032
2002	4 555,3	150,2	39,3	334,7	524,2	11,50747
2003	5 471,8	164,6	51,6	389,3	605,5	11,06583
2004	6 794,4	272,9	57,5	436,4	766,8	11,28576
2005	9 047	387,7	146,2	529,7	1 063,6	11,75638
2006	16 890	485,7	268,7	614,4	1 368,8	8,104204
2007	21 607,3	983,7	284,3	905,9	2 173,9	10,06095
2008	29 542,7	1 278,8	367	1 355,2	3 001	10,15818
2009	35 616,4	1 609,9	393,8	1529	3 532,7	9,918745
2010	40 053	2 082,7	637,1	1 636,8	4 356,6	10,87709
2011	44 806	2 716,9	630,8	2 278,2	5 625,9	12,55613

Таким чином, можна зробити висновок, що, починаючи з 2000 р. і до 2011 р., інвестиційні надходження склали в загальній сукупності від 8,10 до 12,56 %, середнє значення дорівнює 10,85 %. Найменше значення було у 2006 році, а саме 8,10 %. Не можна говорити, що це трапилося через зменшення інвестицій у будь-який регіон. Напевно, тут слід відзначити збільшення частки інвестиційних надходжень інших регіонів в економіку України. Найбільше значення характерне для 2011 р., навіть незважаючи на те, що обсяги інвестування у Луганський регіон зменшилися на 6,3 млн дол.

Слід розглянути, які іноземні інвестори вкладали свої кошти в економіку Східного регіону. Для цього можна проаналізувати обсяг прямих іноземних інвестицій за останні 3 роки.

Спочатку проаналізуємо Харківську область. Так, у табл. 2 наведено найбільш активних інвесторів з 2010 до 2012 рр. (дані за квітень) [2].

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) у Харківську область, млн дол.

2010 р.		2011 р.		2012 р.	
Країна-інвестор	Обсяг ПІІ	Країна-інвестор	Обсяг ПІІ	Країна-інвестор	Обсяг ПІІ
Франція	1 024,36	Франція	1 597,24	Франція	1 598,4
Кіпр	520,17	Кіпр	575,33	Кіпр	560,8
Сполучене Королівство	200,09	Сполучене Королівство	201,8	Сполучене Королівство	367,1
США	58,9	США	44,2	Беліз	65,4
Віргінські острови (Британія)	38,6	Віргінські острови (Британія)	41,8	Панама	59,4

Аналіз даних дозволив зробити наступні висновки. Найбільш активною з усіх країн за інвестуванням є Франція, яка впродовж трьох років посідала перше місце та обсяг інвестицій якої постійно зростає. У загальному обсязі ПІІ Франція займала від 49,18 до 58,79 %, що є дуже високим показником в інвестуванні. На другому місці – Кіпр, який теж займає це місце протягом трьох років. Щодо Кіпру, можна сказати, що обсяг ПІІ у 2012 року зменшився на 14,53 млн дол. порівняно з 2011 р. Відносно частки від загального обсягу інвестиційних надходжень, відбувалися зміни від 18,6 до 25 %. І на третьому місці – Сполучене Королівство, яке теж стабільно займає свою позицію. Обсяг ПІІ постійно зростає – на 165,3 млн дол. у 2012 порівняно з 2011 р. і на 1,71 млн дол. у 2011 порівняно з 2010 р. Стосовно останніх країн слід відзначити, що у 2010 та 2011 р. США та Віргінські

острови (Британія) займали четверте та п'яте місця, а у 2012 р. ці позиції займають зовсім інші країни – Беліз та Панама відповідно.

Слід зауважити, що найбільш привабливою для інвестування у 2012 році є діяльність транспорту та зв'язку – 3 321,694 млн дол., що становить майже 50 % від загального обсягу інвестицій [2].

Проаналізуємо обсяги ПІІ у Луганську область (табл. 3) [3].

Таблиця 3

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Луганську область, млн дол.

2010 р.		2011 р.		2012 р.	
Країна-інвестор	Обсяг ПІІ	Країна-інвестор	Обсяг ПІІ	Країна-інвестор	Обсяг ПІІ
Кіпр	330,7	Кіпр	473,7	Кіпр	599
США	126	США	64,3	Російська Федерація	66,6
Російська Федерація	63,4	Російська Федерація	59,3	Сполучене Королівство	34,6
Сполучене Королівство	32,3	Сполучене Королівство	32,6	Угорщина	14,3
Угорщина	16,7	Угорщина	9,2	Канада	11,4

Отже, в Луганській області перше місце у всі роки посідає Кіпр, де обсяг ПІІ постійно істотно збільшується – на 125,3 млн дол. у 2012 р. та на 144 млн дол. у 2011 р. порівняно з попередніми роками, що у відсотках від загальної сукупності дорівнює змінам від 52,7 до 74,4 %. Друге місце у 2010 та 2011 рр. посідали США, але після зменшення ПІІ на 61,7 млн дол. (більш ніж на половину) вони зовсім вибули навіть із п'ятірки. Їх місце у 2012 р. зайняла Російська Федерація, яка піднялась із третього місця в рейтингу 2011 р., збільшивши обсяг ПІІ на 7,3 млн дол. Третє місце у 2010 та 2011 рр. посідає Російська Федерація, а у 2012 р. – Сполучене Королівство. Таким чином, можна простежити наступну тенденцію, що коли з рейтингу країн вибули США, решта країн-інвесторів залишилися – тільки вони піднялися на рівень (місце) вище.

Відносно привабливих видів економічної діяльності Луганської області можна сказати, що перше місце впродовж аналізованих років посідає промисловість, а саме видобувна промисловість, яка становить більше половини всього обсягу прямих іноземних інвестицій. Так, у 2012 р. обсяг інвестування у промисловість склав 2 324,025 млн дол., що становить 74,8 % від загальної частки, а саме видобувна промисловість має обсяг інвестування у 1 279,13 млн дол. (55 %) [3].

Наступною для аналізу є Донецька область (табл. 4) [4].

Таблиця 4

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Донецьку область, млн дол.

2010 р.		2011 р.		2012 р.	
Країна-інвестор	Обсяг ПІІ	Країна-інвестор	Обсяг ПІІ	Країна-інвестор	Обсяг ПІІ
Кіпр	889,8	Кіпр	973,2	Кіпр	1 382,4
Велика Британія	149,7	Нідерланди	629,5	Нідерланди	621,2
Нідерланди	130,1	Німеччина	138,7	Віргінські Острови (Британія)	186,3
Німеччина	128,3	Велика Британія	102,9	Німеччина	131,3
США	59,3	Віргінські Острови (Британія)	55,4	Велика Британія	94,6

Донецька область не має чіткої стабільності країн-інвесторів, як, наприклад, Харківська, окрім першого місця, яке займає Кіпр з 2010 по 2012 рр. Так, у 2012 р. інвестиції склали 1 382,4 млн дол., що на 409,2 млн дол. більше, ніж у 2011 р., а у 2011 р. – на 83,4 млн дол. більше, ніж у 2010 р., що у відсотках від загального обсягу становить від 46 до 55,9 %. На другому місці у 2010 р. – Велика Британія, а у 2011 та 2012 рр. – Нідерланди, які зменшили обсяг ПІІ на 8,3 млн дол. Відносно третього місця, то тут можна говорити лише про збільшення інвестицій, але різними країнами.

У Донецькій області найбільш привабливою для інвестування також є промисловість – обсяг інвестиційних надходжень становить 5 886,43 млн дол. (47,22 %), а саме переробна промисловість, яка у 2012 р. складає 58 % від загальної частки інвестування у промисловість [4].

Підводячи підсумки, можна відзначити, що найбільш активною країною-інвестором є Кіпр. У Донецькій та Луганській області він займає провідне (перше) місце протягом трьох років, а в Харківській області – друге місце, але теж упродовж трьох років. Це говорить про те, що найбільший відсоток прямих іноземних інвестицій іде від даної країни. Також у трійку лідерів увійшли Сполучене Королівство та США.

Слід проаналізувати, чим відрізняються чи в чому подібні країни, які є інвесторами у Східний регіон та в Україну в цілому. Можна відобразити дані в табл. 5 [1].

Таблиця 5

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну

2010 р.		2011 р.		2012 р.	
Країна-інвестор	Обсяг ПІІ	Країна-інвестор	Обсяг ПІІ	Країна-інвестор	Обсяг ПІІ
Кіпр	9 105,1	Кіпр	14 521,5	Кіпр	13 661,9
Німеччина	6 644,4	Німеччина	7 403,9	Німеччина	7 468
Нідерланди	3841	Нідерланди	4 949,3	Нідерланди	4 906,6
Російська Федерація	2661	Російська Федерація	3 652,5	Російська Федерація	3 661
Австрія	2 569,8	Австрія	3 249,6	Австрія	3 446,6

Отже, можна зробити висновок, що впродовж трьох років п'ятірка інвесторів не змінилася. А якщо порівнювати з отриманими результатами за Східним регіоном, то перше місце теж належить Кіпру, який займає в загальному обсязі від 22,8 до 27,7 %. Відносно інших країн можна сказати, що вони всі зустрічаються в рейтингу за регіонами, окрім Австрії. Німеччина та Нідерланди зустрічаються в Донецькій області, а Російська Федерація – переважно в Луганській [1].

Відносно ситуації, що склалась з Австрією, можна відзначити наступне: у 2011 р. з Австрії в економіку України надійшло майже 50 % усіх іноземних інвестицій за цей період. Австрійські фірми інвестували передусім у фінансовий сектор, також збільшуються обсяги інвестицій у переробну галузь та сферу послуг. А оскільки Східний регіон спеціалізується на промисловості та транспорті, то Австрія не потрапила до п'ятірки країн-інвесторів.

За результатами проведеного дослідження інвестиційних надходжень у Східний регіон України можна зробити висновок, що області мають приблизно однаковий економічний напрям розвитку, але мають різних країн-інвесторів. Також слід відзначити й різницю в обсягах прямих іноземних інвестицій. Так, на першому місці впродовж трьох років перебуває Харківська область, обсяг ПІІ в яку збільшується кожного року від 2 082,7 млн дол. США у 2010 р. до 2 745,7 млн дол. США у 2012 р. Друге місце відводиться Донецькій області – збільшення інвестування від 1 636,8 млн дол. США у 2010 р. до 2 652,4 млн дол. США у 2012 р. Та на останньому, третьому місці – Луганська область. Для неї характерні невеликі зміни в обсягу інвестування – 637,1 млн дол. США у 2010 р. та 766,8 млн дол. США у 2012 р.

Наук. керівн. Раєвцева О. В.

Література: 1. <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 2. <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net>. 3. <http://www.lugastat.lg.ua/>. 4. <http://www.donetskstat.gov.ua/>;

УДК 368(477)

Довбиш О. В.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто сучасний стан ринку страхових послуг в Україні. Наведено типи страхового ринку та основні показники страхової діяльності за 2009 – 2011 роки. Проаналізовано показники валових і чистих страхових премій і виплат та їх динаміку.

Аннотация. Рассмотрено современное состояние рынка страховых услуг в Украине. Приведены типы страхового рынка и основные показатели страховой деятельности за 2009 – 2011 годы. Проанализированы показатели валовых и чистых страховых премий и выплат и их динамика.

© Довбиш О. В., 2013

Annotation. The paper considers the current state of the insurance market in Ukraine. Key indicators of insurance activities for 2009 – 2011 and the types of insurance market were described. The performance and dynamics of gross and net premiums and benefits were analyzed.

Ключові слова: страхування, страхові компанії, страховий ринок України, страхова діяльність, страхові виплати, страхові премії.

Сьогодні ринок страхових послуг України перебуває на початку поступового інтегрування у відповідний світовий ринок. Страхова галузь у багатьох країнах світу є найважливішою, вона забезпечує дієву систему захисту майнових інтересів і прав громадян та підприємств, підтримує економічну безпеку держави, соціальну стабільність у суспільстві, а також є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки та потужним засобом довгострокового інвестування в народне господарство через акумуляцію коштів.

Частка страхування в економіці України дуже маленька. Це пояснюється тим, що сектор страхових послуг досить молодий та перебуває на етапі формування [1].

Актуальність проблеми статистичного аналізу страхового ринку зумовлена необхідністю розробки ефективної стратегічної політики щодо забезпечення страхової діяльності в Україні.

Для розуміння особливостей функціонування системи страхування велике значення мають роботи вітчизняних науковців М. Александрова, К. Базилевича, В. Базилевича, Н. Внукової та інших. Ці праці присвячені теоретичним основам страхування [2].

Метою статті є аналіз організаційно-економічних аспектів функціонування страхового ринку України, оцінка динаміки та структурних зрушень, визначення проблем ефективної діяльності та пріоритетних напрямів і перспектив підвищення ефективності страхового ринку.

Страхові компанії – це фінансові посередники, юридичні особи, що складають і забезпечують функціонування страхового фонду, здійснюють укладання договорів страхування та їхнє обслуговування [3]. Страховій компанії притаманні організаційна єдність і економіко-правова відособленість. Економічна відособленість страхової компанії полягає в повній господарській самостійності обороту її ресурсів. Страхова компанія функціонує як самостійний суб'єкт господарювання і є "вмонтованою" у певну систему цивільно-правових відносин. Страхова компанія будує свої відносини з іншими суб'єктами на договірній основі [4].

Страховий ринок має два типи страхування – це СК "Life" та СК "non-Life". СК "Life" – страхові компанії, що здійснюють страхування життя, СК "non-Life" – страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2011 р. становила 442, у тому числі СК "Life" – 64 компанії, СК "non-Life" – 378 компаній, (станом на 31.12.2010 р. – 456 компаній, у тому числі СК "Life" – 67 компаній, СК "non-Life" – 389 компаній).

У 2011 році мала місце тенденція до подальшого зниження рівня як валових, так і чистих страхових виплат: рівень виплат за 2011 рік порівняно з 2010 роком продовжував знижуватися з 26,4 до 21,4 % та з 44,2 до 26,2 % відповідно. Ця тенденція збереглася за рахунок значного зниження страхових виплат за майже незмінного обсягу надходжень страхових платежів. Валові страхові премії, отримані страховиками в процесі страхування та перестраховування ризиків від страхувальників та перестраховальників за 2011 рік, становила 22 693,5 млн грн. Чисті страхові премії за 2011 рік становили 17 970,0 млн грн, що склало 79,2 % від валових страхових премій. Чисті страхові премії за 2010 рік становили 13 327,7 млн грн.

Концентрація страхового ринку за надходженнями валових страхових премій станом на 31.12.2011 р. наведена в табл. 1 [5].

Таблиця 1

Концентрація страхового ринку у 2011 році

Перші (Тор)	страхування "Life"		страхування "non-Life"		
	Надходження премій, млн грн	Частка на ринку, %	Надходження премій, млн грн	Частка на ринку, %	Кількість СК, які > 50 % страхових премій отримали від перестраховальників
Тор 3	691,2	51,3	2 922,7	13,7	0
Тор 10	1 172,9	87,1	7 338,2	34,4	3
Тор 20	1 302,2	96,7	11 433,7	53,6	4
Тор 50	1 346,4	100	16 396,3	76,8	8
Тор 100	X	x	19 664,4	92,1	8
Тор 200	X	x	21 179,6	99,2	9
Усього	1 346,4	100,0	21 347,1	100,0	19

Можна констатувати, що незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 92,1 % – акумулюють 100 СК "non-Life" (26,5 % усіх СК "non-Life") та 95,9 % – 20 СК "Life" (31,2 % усіх СК "Life") [4]. Це може свідчити про ситуацію, де значна кількість страхових компаній переважно використовуються для оптимізації податкових зобов'язань у рамках фінансових груп компаній.

Розмір валових страхових виплат за 2011 рік становив 4 864,0 млн грн, у тому числі з видів страхування, інших, ніж страхування життя, – 4 793,4 млн грн (або 98,5 %), зі страхування життя – 70,6 млн грн (або 1,5 %).

Обсяг чистих страхових виплат за 2011 рік становив 4 699,2 млн грн та зменшився порівняно з 2010 роком на 20,2 %. Від страховальників – фізичних осіб – за 2011 рік надійшло 7 478,7 млн грн валових страхових премій, що на 21,2 % більше, ніж за 2010 рік. Страхові виплати страховальникам – фізичним особам – за 2011 рік становили 2 210,6 млн грн.

Показники діяльності страхового ринку та його динаміка наведені в табл. 2 [5].

Таблиця 2

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка

Показники	2008	2009	2010	Темпи приросту %	
				2009/ 2008	2010/ 2009
1	2	3	4	5	6
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітної періоду, тис. одиниць					
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у тому числі:	22 828,7	22 343,2	26 340,5	-2,1	17,9
зі страховальниками – фізичними особами	18 685,5	19 187	23 135,8	2,7	20,6
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	653 168,8	552 629,0	592 771,5	-15,4	7,3
Страхова діяльність, млн грн					
Валові страхові премії	24 008,6	20 442,1	23 081,7	-14,9	12,9
Валові страхові виплати	7 050,7	6 737,2	6 104,6	-4,4	-9,4
Рівень валових виплат, %	29,4 %	33,0 %	26,4 %	–	–
Чисті страхові премії	15 981,8	12 658,0	13 327,7	-20,8	5,3
Чисті страхові виплати	6 546,1	6 056,4	5 885,7	-7,5	-2,8
Рівень чистих виплат, %	41,0 %	47,8 %	44,2 %	–	–
Перестраховання, млн грн					
Сплачено на перестраховання, у тому числі:	9 064,6	8 888,4	10 745,2	-1,9	20,9
перестраховикам-резидентам	8 026,8	7 784,1	9 753,9	-3,0	25,3
перестраховальникам-нерезидентам	1 037,8	1 104,3	991,3	6,4	-10,2
Виплати, компенсовані перестраховиками, у тому числі:	926,5	967,9	508,6	4,5	-47,5
перестраховальниками-резидентами	504,7	680,8	219,0	34,9	-67,8
перестраховальниками-нерезидентами	421,9	287,1	289,6	-32,0	0,9
Страхові премії, отримані від перестраховальників-нерезидентів	317,5	242,1	192,3	-23,7	-20,6
Виплати, компенсовані перестраховальникам-нерезидентам	1 055,6	1 050,4	1 837,1	-0,5	74,9

1	2	3	4	5	6
Страхові резерви, млн грн					
Обсяг сформованих страхових резервів	10 904,1	10 141,3	11 371,8	-7,0	12,1
резерви зі страхування життя	1 609,0	1 789,2	2 185,2	11,2	22,1
технічні резерви	9 295,1	8 352,1	9 186,6	-10,1	10,0
Активи страховиків та статутний капітал, млн грн					
Загальні активи страховиків (згідно з формою 1 (П(С)БО) 2	41 930,5	41 970,1	45 234,6	0,1	7,8
Активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування" для подання коштів страхових резервів	23 904,9	23 690,9	27 695,0	-0,9	16,9

Таким чином, сучасний страховий ринок у своєму розвитку має певні здобутки і численні недоліки, притаманні функціонуванню як окремих страхових компаній, так і системи страхування в цілому.

Аналіз ринку страхових послуг в Україні показав, що в умовах сьогодення дуже важливими є розробка та ефективне впровадження плану, який має передбачати: доступ страхових компаній до коштів резервів, розміщених на депозитах банків; консультаційну допомогу щодо можливості рекапіталізації небанківських фінансових установ; зняття жорстких обмежень у частині вимог до рівня кредитного рейтингу для інвестування активів страхових компаній; створення фонду гарантій страхових виплат за рахунок коштів страхових резервів страхових компаній на рахунок Національного банку України тощо. Оскільки страховий ринок є невід'ємною складовою фінансової системи України, формування досконалого, фінансово стійкого страхового ринку є важливим аспектом її розвитку [6]. Також слід констатувати, що Україна значною мірою відстає від європейської спільноти в частині розвитку страхового ринку, де очевидним є показник проникнення страхування в економіку, що реалізується через значення частки страхових платежів у ВВП країни, де спостерігається чотириразове відставання, що, у свою чергу, дає можливість розраховувати на перспективу значного розвитку всієї страхової індустрії в країні.

Наук. керівн. Мілеєвський С. В.

Література: 1. Мних М. В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика : підручник / М. В. Мних. – К. : Знання України, 2006. – 284 с. 2. Ковальчук С. А. Дослідження ринку страхових послуг / С. А. Ковальчук // Маркетинг в Україні. – 2009. – № 1. – С. 23–27. 3. Статистичний щорічник України за 2010 р. – К. : Консультант, 2011. 4. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К. : Знання, 2005. – 352 с. 5. Офіційний веб-сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/>. 6. Нестерова С. Л. Аналіз ринку страхових послуг України / С. Л. Нестерова // Статистика України. – 2009. – № 4. – С. 46–51. 7. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, 2003. – 250 с.

Риженко О. Є.

УДК 338:339:144

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто основні підходи та показники оцінки конкурентоспроможності регіонів, показано особливості розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності. Також наведено систему показників конкурентоспроможності регіону, яка допомагає порівнювати конкурентоспроможність регіонів між собою.

Аннотация. Рассмотрены основные подходы и показатели оценки конкурентоспособности регионов, показаны особенности расчета индекса глобальной конкурентоспособности. Также представлена система показателей конкурентоспособности региона, которая помогает сравнивать конкурентоспособность регионов между собой.

Annotation. The basic approaches and indicators concerning the assessment of the competitiveness of regions are considered, the features of calculation of global competitiveness index are revealed. The system of indicators of region's competitiveness which helps to compare the competitiveness of regions is presented.

Ключові слова: *регіон, конкурентоспроможність, система показників, індекс глобальної конкурентоспроможності.*

Конкурентоспроможність регіону виявляється в його здатності забезпечувати виробництво конкурентоспроможних товарів і послуг в умовах ефективного використання існуючих чинників виробництва (економічного потенціалу), задіяння тих, що існують, і створення нових конкурентних переваг, збереження (підвищення) рівня життя за умови дотримання міжнародних екологічних стандартів.

Аналіз конкурентоспроможності має сенс лише за умови порівняння станів об'єкта в різні моменти (інтервали) часу, або випадку порівняння досліджуваного об'єкта з порівнянними об'єктами-конкурентами [1]. Рівень конкурентоспроможності регіону можна оцінити, застосувавши інтегральну оцінку конкурентоспроможності досліджуваного регіону, зіставляючи її з інтегральною оцінкою конкурентоспроможності регіону-еталона. Як еталонний регіон найдоцільніше використовувати регіон, що реально існує або умовний, який володіє найкращими характеристиками конкурентоспроможності [2].

Як вважають спеціалісти, інтегральну оцінку конкурентоспроможності можна отримати на основі трьох систем показників (таблиця) [3]. Для синтезу інтегральних показників економічного потенціалу, регіональної ефективності, конкурентних переваг і безпосередньо рівня конкурентоспроможності можна використовувати як кількісні, так і непараметричні методи статистичного аналізу.

Таблиця

Система показників конкурентоспроможності регіону

Система показників економічного потенціалу регіону	Система показників регіональної ефективності	Система показників конкурентних переваг
Чисельність економічно активного населення, тис. осіб	Виробництво валового внутрішнього продукту (ВВП) на 1 зайнятого в економіці регіону, тис. грн/осіб	Вартість основних фондів на 1 зайнятого в економіці, тис. грн
Середньоспиксова чисельність працівників, зайнятих на малих підприємствах, тис. осіб	Виробництво валової доданої вартості (ВДВ), створеної в промисловості на 1 зайнятого в промисловості, тис. грн/осіб	Рівень придатності ОВФ регіону, %
Вартість основних фондів галузей економіки, млн грн	Виробництво ВВП на 1 грн вартості основних фондів регіону, грн.	Об'єм інвестицій в основний капітал, що припадає на 1 мешканця регіону, тис. грн
Площа сільськогосподарських угідь і ріллі, тис. га	Виробництво ВДВ, створеної в промисловості, на 1 грн вартості основних фондів промисловості, грн	Питома вага зайнятих на малих підприємствах в загальній чисельності зайнятих регіону, %
Внутрішні витрати на дослідження і розробки, тис. грн	Витрати заробітної плати на 1 грн ВВП	Питома вага зайнятих на підприємствах приватної форми власності в загальній чисельності зайнятих, %
Фінансовий результат діяльності підприємств регіону, млн грн	Продуктивність праці на малих підприємствах, грн	Густота залізничних доріг, км доріг на 1 000 км ²
Інвестиції в основний капітал, млн грн	Виробництво ВДВ промисловості, на 1 грн	Густота автомобільних доріг, км на 1 000 км ²
Валовий регіональний продукт, млн грн	Рівень рентабельності реалізованої продукції (робіт, послуг) організацій промисловості, %	Середньорічна врожайність зернових культур за останніх 5 років, ц/га

На сьогодні існує велика кількість методик оцінки конкурентоспроможності регіону. При цьому в основі більшості методик, описаних різними авторами, лежить оцінка макроекономічної стабільності, рівня життя населення та інфраструктури регіону. Даний підхід широко розповсюджений і у світовій практиці [4]. Основним методом для оцінювання конкурентоспроможності регіонів України слугує індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК).

Використання методики ІГК дозволяє порівнювати конкурентоспроможність українських регіонів не лише між собою, але і в міжнародному контексті. Таке порівняння можливе завдяки

єдиній методології ІГК, яка використовується (після незначної модифікації) для оцінки конкурентоспроможності регіонів. Таким чином, у методиці ІГК розглядаються два індекси: регіональний і глобальний. У регіональному індексі конкурентоспроможності 20 відібраних регіонів України порівнюються між собою. У глобальному індексі регіони порівнюються з іншими країнами, що увійшли до звіту про глобальну конкурентоспроможність. У якості показників використовуються і статистичні дані, і дані, отримані в ході опитування керівників компаній [5].

Так, у 2011 році розрив у міжнародному рейтингу між регіонами з кращим і гіршим індексом склав 52 позиції, що менше, ніж у 2009 році (70 позицій). Вище і нижче значення регіонального індексу конкурентоспроможності відрізняються від середнього у вибірці на 6 і 5 % відповідно. Це помітно нижче, ніж відмінність у рівні ВВП на душу населення, розрив за яким досягає від 35 до 100 % (без урахування м. Києва). Частково це пов'язано з недооцінкою регіональних відмінностей, що пов'язано з використанням національних даних щодо ряду показників під час розрахунку регіональних індексів.

У 2011 році лідером за базовими вимогами конкурентоспроможності є АР Крим, а перше місце належить м. Київ. Незважаючи на дуже низькі оцінки за рядом складових, АР Крим змогла отримати п'яте місце в рейтингу завдяки лідерству за якістю інфраструктури. Нарешті, аутсайдер рейтингу – Вінницька область – отримала відносно низькі бали за більшістю складових конкурентоспроможності.

Процеси глобалізації та регіоналізації, з одного боку, і обмеженість чинників економічного розвитку (інвестицій, кваліфікованої робочої сили та інших), з іншого боку, об'єктивно породжують конкуренцію між регіонами за створення сприятливих умов ведення бізнесу і мешкання населення. Інвестиції у виробництво і трудові ресурси закономірно надходять у найпривабливіші, конкурентоспроможні регіони як місця функціонування бізнесу, роботи і життя людей. Із підвищенням рівня і якості життя людей зростає значення не лише економічних, але й соціальних, екологічних та інших аспектів конкурентоспроможності регіонів. Люди вибирають місця навчання, лікування, відпочинку, мешкання по всьому світу залежно від співвідношення "ціна – якість".

Розуміння суті міжрегіональної конкуренції і опанування методів зміцнення конкурентоспроможності регіонів стає актуальним для органів регіонального управління. На сьогодні існує об'єктивна потреба в систематизації знань про різні сторони регіональної конкурентоспроможності, включаючи її кількісну оцінку, яка слугує орієнтиром і основою для розробки конкурентної стратегії регіону і його соціально-економічного розвитку.

Наук. керівн. Аксьонова І. В.

Література: 1. Селезнев А. З. Конкурентные позиции и инфраструктура рынка / А. З. Селезнев. – М. : Юристъ, 2008. – 384 с. 2. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М. : Международные отношения, 2009. 3. <http://do.gendocs.ru/docs/index-195613.html>. 4. Яшин Н. С. Конкурентоспособность региона: методология, оценка, регулирование / Н. С. Яшин. – Саратов : Издательский центр "СГЕА", 2006. – 248 с. 5. Юданов А. Ю. Конкуренция: Теория и практика / А. Ю. Юданов. – М. : Тандем, 1996. – 142 с.

Шаповалов В. В.

УДК 331.522(477)

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПОПИТ ТА ПРОПОЗИЦІЯ НА РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто поточну кон'юнктуру українського ринку праці, ефективну зайнятність, робочу силу, гостроту проблеми дефіциту трудових ресурсів і теоретичні засади функціонування ринку праці в Україні, пропозиції щодо вдосконалення механізму його регулювання.

Анотация. Рассмотрены текущая конъюнктура украинского рынка труда, эффективная занятость, рабочая сила, острота проблемы дефицита трудовых ресурсов и теоретические основы функционирования рынка труда в Украине, предложения по совершенствованию механизма его регулирования.

© Шаповалов В. В., 2013

Annotation. The paper discusses the current situation on the Ukrainian labor market, effective employment, labor force, the problem of lack of labor resources and theoretical principles of labor market functioning in Ukraine, suggestions on improving the mechanism of its regulation.

Ключові слова: праця, робоча сила, ринок праці, кон'юнктура ринку, попит на ринку праці, пропозиція на ринку праці.

Праця – це найважливіша якісна характеристика будь-якого виробничого процесу. Від якості праці залежать якість виробленої продукції і, як наслідок, попит на неї. Це особливо важливо, коли фірма веде нецінову конкурентну боротьбу. Таким чином, праця – це визначальний фактор виробництва, оскільки за допомогою нього відбувається якісне злиття основних фондів підприємства (обладнання, технологій) і оборотних коштів (сировини, різних матеріалів).

Робоча сила – специфічний товар, фактор виробництва, що бере участь безпосередньо в процесі створення нових товарів і послуг для задоволення потреб економічних суб'єктів.

Таким чином, у будь-якій країні важливою проблемою є збільшення трудових ресурсів. Для цього держава як вищий орган влади інвестує, субсидіює і заохочує трудову діяльність.

Стосовно попиту та пропозиції на ринку праці слід виділити роботи таких науковців, як: Гуртов В. А. [1], Жукевич Г. В. [2], Парикова Н. В. [3]. Основними напрямками таких досліджень є аналіз попиту та пропозиції на ринку праці, вивчення факторів, що впливають на попит та пропозицію на ринку праці, вивчення і розробка методів дослідження попиту та пропозиції на ринку праці в Україні.

Відтак у якості головної мети даної роботи доцільно виділити розгляд попиту та пропозиції на ринку праці України.

Ринок праці як система упорядкованих взаємовідносин між агентами попиту на робочу силу та її пропозиції є невід'ємною частиною економічного простору країни і природним чином залежить від динаміки його розвитку і змін у його структурі. Тому під час аналізу і прогнозування динаміки зайнятості та ринку праці необхідно враховувати вплив демографічних та макроекономічних факторів. Необхідність повернення на траєкторію стійкого економічного зростання особливо гостро ставить проблеми узгодженого розвитку основних факторів виробництва. Їх вирішення має бути спрямоване на забезпечення ефективної зайнятості населення країни та її регіонів. Ефективна зайнятість означає відповідність між попитом на робочу силу з боку виробництва та її пропозицією, раціональне використання праці, узгодженість процесів формування зайнятості та її структур з демографічним розвитком, вдосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів.

Поточна кон'юнктура українського ринку праці характеризується диспропорціями у співвідношенні попиту і пропозиції праці, які мають застійний характер, що стримує рух працівників між підприємствами, галузями й секторами економіки.

Законодавчі норми та економічні програми створюють основу для більш повної та цивілізованої взаємодії і взаємозв'язку попиту та пропозиції як реакції на інформацію щодо ринкової ціни праці і конкуренцію.

Таким чином, кон'юнктура ринку праці – співвідношення попиту і пропозиції робочої сили, що визначає ставки заробітної плати на конкретні види трудової діяльності та рівень зайнятості.

Майбутнє українського ринку праці значною мірою визначається станом локальних (регіональних, галузевих, професійних) ринків робочої сили. Без вирішення виниклих на регіональному рівні завдань неможливо досягти довготривалої розрядки на загальноукраїнському ринку праці в цілому. З іншого боку, за всієї схожості проблем, що виникають у сфері зайнятості, існує помітна регіональна специфіка, для врахування якої необхідне подібне дослідження процесів, що відбуваються на регіональному ринку праці.

Попит на працю формується під впливом основних макроекономічних факторів і тенденцій. Чисельність зайнятих кількісно характеризує задоволений попит на працю і, спільно з об'ємом вакантних робочих місць (поточний попит), відображає сукупний попит економіки на працю. Останній і його територіальна та галузева (за КВЕД) структура визначаються, перш за все, обсягами виробництва та інвестицій в основний капітал, оскільки останні створюють нові робочі місця.

Пропозиція праці відображає готовність працівників продавати послуги своєї праці за наявну на ринку винагороду. На величину сукупної пропозиції праці, яка складається із задоволеної і поточної пропозиції праці (зайняті та безробітні, відповідно), і її структури (територіальної, галузевої (за КВЕД), професійно-кваліфікаційної (за видами занять), освітньої) безпосередній вплив мають демографічні тенденції, політика в галузі доходів і заробітної плати, якість трудового потенціалу.

Пом'якшенню гостроти проблеми дефіциту трудових ресурсів будуть сприяти: вирішення структурних проблем зайнятості та ринку праці, підвищення економічної активності населення, зростання продуктивності праці, внутрішня і зовнішня (імміграція) міграція.

Теоретичний аналіз і узагальнення практики функціонування ринку праці в Україні дає змогу виділити такі положення й висунути пропозиції щодо вдосконалення механізму його регулювання:

1. Причиною невідповідності попиту та пропозицій робочої сили є, по-перше, відсутність науково обґрунтованого прогнозу потреби в робочій силі, по-друге, відсутність добре налаштованих зв'язків галузей економіки (підприємств і організацій) із навчальними закладами, які готують кадри. Виникає суперечність між пропозицією людей з відповідною професією, спеціальністю в конкретній роботі та потребою ринку праці в робочій силі.

2. Одним із найбільш оптимальних шляхів регулювання ринку праці є реалістична оцінка його стану, особливостей, спостереження процесів і чинників, які мають усталений характер, вияв-

лення залежностей між економічними, соціально-економічними показниками та зайнятістю. Вихідною базою для формування такої системи повинні стати наукові концепції прогнозування розвитку ринку праці.

3. Об'єктивна реальність потребує передбачення в програмах зайнятості сучасних методологічних розробок щодо механізму узгодження цілей та завдань політики зайнятості з іншими напрямками соціально-економічного розвитку; системи показників, за якими оцінюється ситуація на ринку праці та визначається ступінь його напруженості; системи показників ефективності програм сприяння зайнятості; методичних рекомендацій з питань створення галузевих програм зайнятості з урахуванням перспектив виходу галузей із кризи.

4. Соціальний захист населення країни передбачений тільки для незайнятих (ст. 11 Закону "Про зайнятість населення") і знаходиться на низькому рівні. Не вирішено проблеми страхування у зв'язку з безробіттям і медичним страхуванням, які використовуються в країнах із ринковою економікою. Бажано було б запровадити механізм страхування безробіття, який би поєднував принципи солідарності із нагромадженням певної частини внесків на індивідуальних рахунках платників.

5. Органи державної влади на ринку праці України, виходячи з національного інтересу, можуть забезпечити сприятливіші умови для масового входження маркетингу в практику регулювання попиту і пропозиції робочої сили шляхом поліпшення інформаційного забезпечення ринку, маркетингової підтримки незайнятого населення, стимулювання розвитку підприємництва, вдосконалення законодавчої та нормативної бази функціонування ринку праці.

За останній час в Україні проведено низку важливих заходів прикладного характеру, які спрямовані на розвиток ринку праці, становлення механізмів його функціонування, здатних забезпечити проведення гнучкої політики у сфері зайнятості. З цією метою ухвалено пакет законодавчих і нормативних документів, створено мережу державних служб зайнятості, закладено підвалини для формування механізму соціального захисту тимчасово непрацюючого населення. Але деякі заходи потребують адаптації до існуючих економічних умов перехідного періоду.

У роботі використано законодавчі й нормативні акти, матеріали Держкомстату України, міжнародних організацій, статистичну інформацію міністерств і відомств, монографії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Гуртов В. А. Структура занятого населения в соответствии с уровнем образования и занятиями / В. А. Гуртов, А. Л. Кекконен // Человек и труд. – 2011. – № 5. – С. 43–45. 2. Жукевич Г. В. Новые количественные оценки спроса и предложения на современном рынке труда : монография / Г. В. Жукевич, С. В. Сигова. – М. : Изд. "Проспект", 2011. – С. 114–123. 3. Парикова Н. В. Структура обеспечения регионального дополнительного спроса на квалифицированные кадры (региональный аспект) / Н. В. Парикова // Социально-трудовая сфера и занятость населения: состояние, проблемы, инновации : сб. материалов Международной научно-практической конференции (28 – 29 апреля 2011 г.). – Краснодар, 2011. – С. 322–325. 4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/>.

Гринченко О. Ю.

УДК 351.522

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ

Анотація. Розглянуто економічну категорію, яка характеризує ринок праці, – зайнятість населення. Досліджено класифікацію видів та форм зайнятості, розкрито завдання статистичного дослідження зайнятості, важливість їх вирішення з метою підвищення ефективності використання трудових ресурсів.

Анотация. Рассмотрена экономическая категория, которая характеризует рынок труда, – занятость населения. Рассмотрена классификация видов и форм занятости, раскрыты задачи статистического исследования занятости, важность их решения с целью повышения эффективности использования трудовых ресурсов.

© Гринченко О. Ю., 2013

Annotation. An economic category which characterizes labour market – an employment of population – is considered in this article. Classification of types and forms of employment is studied, the tasks of statistical research of employment and importance of their solution to increase the efficiency of labour are exposed.

Ключові слова: зайнятість, ринок праці, статистичне дослідження зайнятості, завдання статистики зайнятості населення.

Однією з найважливіших економічних категорій, які характеризують ринок праці, є зайнятість населення. Це пов'язано з тим, що зайнятість населення відображає раціональне використання трудових ресурсів, забезпечення належного рівня життя та всебічний розвиток особистості.

Показники рівня зайнятості є важливими макроекономічними показниками, що характеризують стан і розвиток економіки. Інформація про статистику зайнятості вкрай необхідна організаціям і підприємствам, вона широко застосовується в процесі аналізу рівня життя населення і конкурентоспроможності галузей економіки. Класифікація населення за статусом зайнятості, яка використовується в статистичній практиці, ґрунтується на відповідних міжнародних класифікаціях, що дозволяє проводити порівняльний аналіз стану та рівня зайнятості населення в різних країнах.

Зайнятість з економічної точки зору – це діяльність працездатного населення щодо створення суспільного продукту або національного доходу. Ця зайнятість з точки зору корисності для суспільства має вирішальне значення. Вона визначає як економічний потенціал суспільства, так і якість життя населення в цілому та добробут окремих громадян. Статистичне вивчення зайнятості в даному контексті спирається на систему показників зайнятості та економічної активності, рівня життя населення. Результатом статистичного дослідження при цьому є виявлення тенденції розвитку зайнятості; визначення факторів, що формують життєвий рівень населення; визначення закономірностей відтворення робочої сили.

Зайнятість із соціальних позицій – це зайнятість такими видами корисної діяльності, як навчання в загальноосвітніх школах, середніх та вищих навчальних закладах, служба в армії, зайнятість в домашньому господарстві, виховання дітей, догляд за хворими і людьми похилого віку, участь у роботі громадських організацій. Статистичний аспект вивчення проблеми в даному контексті полягає в дослідженні структурних пропорцій у складі трудових ресурсів країни, виділенні економічно активного та неактивного населення, їх співвідношення.

Правовий зміст зайнятості полягає в тому, що праця є природним правом людини і це право гарантується громадянину України державою. Відповідно до ст. 43 Конституції України, кожен громадянин має право на працю, а держава створює умови для здійснення цього права, гарантує однакові можливості у виборі професії і роду трудової діяльності, реалізує програму професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до потреб суспільства. Статистика в даному випадку характеризує рівень соціального захисту населення та реалізації його можливостей щодо покращення рівня життя.

Отже, зайнятість як соціально-економічна категорія синтезує сукупність відносин щодо участі людей у суспільному виробництві і пов'язана із забезпеченням масштабів, умов і форм включення людей в суспільно корисну працю, з процесами формування, розподілу й використання трудових ресурсів. Зайнятість показує, наскільки працездатне населення забезпечене робочими місцями в системі кооперації суспільної праці, а також рівень соціального захисту в реалізації права на працю.

Враховуючи весь спектр відносин, які проявляються і перетинаються в сутності поняття "зайнятість", його можна визначити як сукупність економічних, правових, соціальних, національних та інших відносин, пов'язаних із забезпеченням працездатного населення робочими місцями та їх участю в суспільно корисній діяльності, що приносить їм заробіток або дохід [1].

Концептуально виділяють такі види зайнятості: повну, ефективну і раціональну [2]. Повна зайнятість означає створення матеріально-технічних, організаційних, соціально-економічних умов, які забезпечують можливість працевлаштування працездатного населення.

Ефективна зайнятість забезпечує баланс між попитом і пропозицією робочої сили, відповідність наявної кількості робочих місць та професійно-кваліфікаційної робочої сили. Ця зайнятість зорієнтована на скорочення ручної, неprestижної та важкої праці.

Поєднання повної й ефективної зайнятості створює раціональну зайнятість. Вона має місце в суспільстві з урахуванням доцільного перерозподілу працівників між галузями та регіонами.

За формою зайнятості, враховуючи вид діяльності населення, розрізняють [2]:

1) економічно-господарську зайнятість, тобто всі види діяльності зі створення валового продукту й національного доходу;

2) службову зайнятість, пов'язану зі службою в армії, працею на певних посадах;

3) соціальну зайнятість, яка пов'язана з виконанням функцій соціального характеру (це творча, інтелектуальна зайнятість, навчання, релігія, а також догляд за дітьми, людьми похилого віку та інвалідами).

У процесі проведення статистичного аналізу зайнятості її доцільно розглядати як зайнятість із режимом повного робочого дня і зайнятість із режимом неповного робочого дня. Одним із важливих моментів, що дозволяє реалізувати робочу силу, є гнучка зайнятість з режимами неповного робочого часу. У більшості індустріально розвинутих країн світу робочий тиждень складає 35 годин. Високий темп зростання зайнятих за схемою гнучкої зайнятості властивий для таких країн, як Німеччина, Англія.

Отже, зайнятість населення є об'єктом статистичного вивчення і перед статистикою зайнятості стоять наступні завдання:

- 1) збір даних про чисельність зайнятих як складової робочої сили;
- 2) вивчення працевлаштування населення для оцінки ситуації на ринку праці та її прогнозування;
- 3) вимірювання взаємозв'язку між зайнятістю, доходом, змістом та іншими мотиваціями праці з метою розробки програми зайнятості [3].

Виконання цих завдань створюватиме умови для рівноваги пропозиції робочої сили та її фактичного використання. Саме статистика зайнятості є керівними органом на ринку праці, оскільки на основі результатів статистичного дослідження ухвалюються обґрунтовані управлінські рішення щодо підвищення ефективності використання трудових ресурсів.

Наук. керівн. Аксьонова І. В.

Література: 1. Богиня Д. П. Основи економіки ринку праці : навч. посібн. / Д. П. Богиня, О. А. Грیشнова. – К. : Знання-Пресс, 2000. – 313 с. 2. Ким М. Н. Плюралізація зайнятості в перехідній ринковій економіці / М. Н. Ким, Т. В. Чатченко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія економічна. – 2002. – № 564. – С. 119–125. 3. Остапенко Ю. М. Экономика труда / Ю. М. Остапенко. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 254 с.

Дикань Є. Г.

УДК 331.58(477)

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВЗАЄМОДІЇ ВНЗ ТА РИНКУ ПРАЦІ

Анотація. Проведено аналіз процесу працевлаштування випускників вищих навчальних закладів та наведено його визначення. Проаналізовано потреби ринку праці і виділено групи факторів, що впливають на працевлаштування, та основні сегменти ринку освітніх послуг в Україні.

Аннотация. Проведен анализ процесса трудоустройства выпускников высших учебных заведений и дано его определение. Проанализированы потребности рынка труда и выделены группы факторов, влияющих на трудоустройство, и основные сегменты рынка образовательных услуг в Украине.

Annotation. The analysis of the process of employment of graduates of higher education institutions has been carried out, and its definition has been given. The needs of the labor market have been analyzed and the groups of factors affecting placement and major segments of the education market service of Ukraine has been defined.

Ключові слова: працевлаштування, вищий навчальний заклад, ринок праці, компетенції.

Освітня політика України на сучасному етапі виходить із необхідності підвищення ролі освіти в розвитку суспільства і держави. Ця роль визначається як завданнями переходу України до демократичного суспільства з ринковою економікою, так і світовими тенденціями розвитку. У сучасному світі освіта стала одним із найважливіших чинників і ресурсів економічного розвитку, формування нової якості економіки.

Динамічний розвиток економіки, скорочення сфери некваліфікованої та малокваліфікованої праці, структурні зміни у сфері зайнятості визначають високі вимоги до професійної кваліфікації працівників [1]. У якості основного чинника оновлення змісту освіти виступають тенденції розвитку економіки і соціальної сфери, науки, техніки і технологій. Виходячи з цього, метою статті є дослідження тенденцій взаємодії ринку праці та системи професійної освіти.

© Дикань Є. Г., 2013

Змістом працевлаштування є забезпечення роботою випускників, тому для здійснення цього необхідно, по-перше, виявити наявність роботи, тобто існування вакансій на ринку праці, і, по-друге, присутність самих випускників системи професійної освіти як продукту ринку освітніх послуг.

Саме поняття "працевлаштування" має різні трактування, в тому числі такі:

1. Працевлаштування – комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації права особи на працю [2].

2. Працевлаштування – процес, що являє собою підбір місця роботи і відповідного оформлення шляхом укладення трудового договору з певним роботодавцем.

Разом із тим в широкому розумінні працевлаштування – це будь-який процес влаштування на роботу як самостійно, так і за допомогою певних органів, а також за допомогою адміністрації в разі звільнення не з вини працівника, оскільки остання зобов'язана запропонувати працівнику, що підлягає звільненню, іншу наявну в організації роботу (внутрішнє працевлаштування), а в достатньо вузькому сенсі працевлаштування – це влаштування на роботу за допомогою певних органів. У сукупності працевлаштування є реалізацією гарантії права на працю.

Працевлаштування є своєрідним підсумком і одночасно показником ефективності роботи освітньої установи системи вищої освіти в розрізі підготовки з конкретної спеціальності. Для прогнозування процесу працевлаштування на заданий період необхідно знати прогноз потреби економіки у фахівцях і прогноз випуску цих фахівців системою професійної освіти на зазначений термін [3].

Отже, результативність процесу працевлаштування є гармонійною взаємодією двох незалежних динамічних процесів: формування потреб ринку праці у фахівцях з професійною освітою та підготовки таких фахівців системою вищої освіти.

Навколишнім середовищем для цього процесу є сфера соціально-трудових відносин у тих сферах ринку праці та ринку освітніх послуг, які не беруть участі безпосередньо в процесі прийому на роботу (рис. 1).

Рис. 1. Взаємодія процесів у сфері соціально-трудових відносин

На ринку праці умовно виділяються наступні сектори, які хоча й пов'язані, однак відображають різні сторони взаємин працівника й роботодавця (рис. 2) [4]:

1. Працевлаштований персонал.
2. Ринок активного працевлаштування.
3. Сектор пасивного працевлаштування.
4. Сектор примусового працевлаштування.

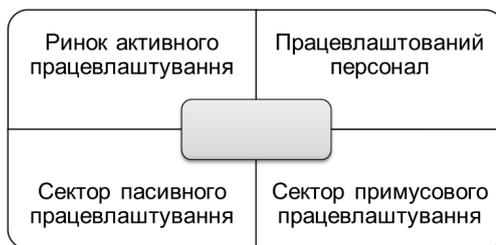

Рис. 2. Складові частини ринку праці

Працевлаштований персонал фактично є стаціонарною частиною ринку праці. Ринок активного працевлаштування – динамічна частина ринку праці. Його складають працівники, які виставили свої резюме для пошуку роботи, і оголошені вакансії з боку роботодавців. Сектор пасивного працевлаштування складають, з одного боку, працевлаштовані працівники, які не заявили публічно своїх резюме, але готові змінити роботу в разі наявності відповідної вакансії. З іншого боку, сюди можна віднести вакансії, яких на даний момент реально немає, але які можуть виникнути в роботодавця, і він заздалегідь підшукує для цього персонал. Сектор примусового працевлаштування є умовним, до нього можна віднести роботу протягом трьох років за розподілом після випуску з навчального закладу, а також цільову підготовку на замовлення підприємств.

У процесі аналізу факторів, що впливають на працевлаштування, виділяють наступні групи [5]:

- 1) соціально-демографічні: стать, вік, сімейний стан, місце проживання;
- 2) психологічні: комунікабельність, ступінь впевненості в реалізації власних планів, інтелектуальні здібності, дисциплінованість, працьовитість, моральність;
- 3) освітні: рівень освіти і отриману спеціальність, якість освіти, котирування навчального закладу, самооцінку успішності, наміри відносно продовження навчання;
- 4) професійні: професійні плани, прагнення кар'єрного зростання, володіння іноземною мовою, ступінь володіння комп'ютером;
- 5) трудові: престиж професії, величина заробітної плати, соціальний пакет, допомога і компенсації, медичне страхування.

Потреби ринку праці формуються під впливом розвитку галузей економіки та тенденцій розвитку робочих місць, демографічних процесів, зайнятості та безробіття, змін в освітніх послугах тощо.

Основні сегменти ринку освітніх послуг наведені на рис. 3.

До наведених сегментів ринку праці висуває наступні вимоги [6]:

- попередній стаж роботи;
- практична робота в конкретній галузі;
- наявність теоретичних знань;
- стабільний психоемоційний стан;
- розвинуті комунікативні риси.

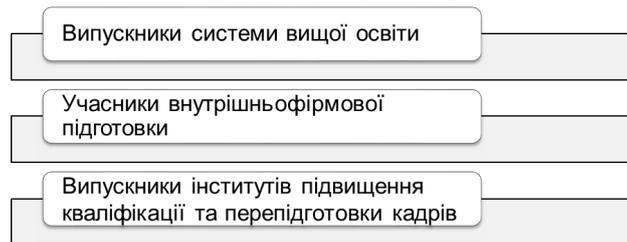

Рис. 3. Умовна схема поділу ринку освітніх послуг

Таким чином, система вищої освіти слугує засобом вирішення багатьох проблем суспільства і національної економіки: впливає на відновлення наукового потенціалу суспільства, бере участь у соціалізації індивіда, сприяє економічному та соціальному розвитку суспільства й соціальної мобільності. Розуміння цього надалі дозволить визначити вектори розвитку вітчизняної системи вищої освіти [7]. Швидке реагування ринку освітніх послуг на зміни потреб ринку праці дозволить формувати конкурентоспроможного фахівця та надавати йому компетентності для швидкої адаптації до навколишнього середовища.

Наук. керівн. Раєвцева О. В.

Література: 1. Гуртов В. А. Прогнозирование потребностей региональных экономик в выпускниках системы высшего профессионального образования / В. А. Гуртов, А. Г. Мезенцев, Е. А. Питухин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://localbudget.karelia.ru/sbornik/st5.htm>. 2. Про зайнятість населення : Закон України № 5067-VI від 05.07.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>. 3. Васильев В. Н. Рынок труда и рынок образовательных услуг в субъектах Российской Федерации / В. Н. Васильев, В. А. Гуртов, Е. А. Питухин и др. – М. : Техносфера, 2006. – 680 с. 4. Галерея статистики рынка активного трудоустройства [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.expe.ru>. 5. Human Resource Management [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.hrm.ru>. 6. Зінковський Ю. Новий етап взаємодії системи освіти та ринку праці / Ю. Зінковський // Вища школа. – 2012. – № 3. – С. 39–50. 7. Панфьорова Л. Г. Місце та роль системи вищої освіти у сучасному суспільстві / Л. Г. Панфьорова // Економіка розвитку. – 2012. – № 3(63). – С. 91–96.

СТАТИСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ В АНАЛІЗІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Визначено основні інструменти в дослідженні основних засобів підприємств Харківської області за видами економічної діяльності, а саме промисловості та сільського господарства. Аналіз основного капіталу здійснено через аналіз основних засобів.

Аннотация. Определены основные инструменты в исследовании основных средств предприятий Харьковской области по видам экономической деятельности, а именно промышленности и сельского хозяйства. Анализ основного капитала совершен через анализ основных средств.

Annotation. The main tools in the study of fixed assets of enterprises of Kharkiv region by economic activity, namely industry and agriculture were identified. The analysis of fixed capital was made through the analysis of fixed assets.

Ключові слова: основний капітал, основні засоби, активи.

Метою статті є формування статистичного інструментарію щодо аналізу основних засобів як основи виробничого визначення основного капіталу підприємств.

Однією з найбільш часто використовуваних категорій в економічній теорії й практиці є капітал. Він виступає базою для створення та розвитку підприємств і в процесі їх функціонування відбиває господарські інтереси держави, власників і персоналу. Будь-яка організація, що веде виробничу чи іншу комерційну діяльність, повинна мати певний капітал, який є сукупністю матеріальних цінностей та коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності [1].

Основний капітал – це виробничі матеріальні та нематеріальні активи.

Матеріальна частина основного капіталу – основні засоби, які беруть участь у процесі виробництва постійно або багаторазово переносять свою вартість на виготовлений з їхньою допомогою продукт або послуги частинами, в міру зносу.

Традиційно аналіз основного капіталу здійснюється через аналіз основних засобів, тому що в сучасних нормативно-правових документах має місце відсутність єдності у визначенні поняття основного капіталу підприємств та його речового змісту. Неправомірність ототожнення понять "основний капітал", "основні засоби", "основні фонди" дає змогу акцентувати відмінність у визначенні основних засобів та основних фондів. Причому якщо поняття "основні засоби" є зрозумілим, оскільки воно співзвучне з терміном "засоби виробництва", то виникає питання доцільності використання поняття "основні фонди". На практиці речовим складом основного капіталу прийнято вважати основні засоби та нематеріальні активи.

Аналіз показав, що за визначений період спостерігається зменшення вартості основних засобів як у сільському господарстві, так і в промисловості.

Проведення аналізу динаміки вартості основних засобів промисловості в Харківській області за 2000 – 2011 роки показало наступне.

За визначений період абсолютний приріст вартості основних засобів у промисловості Харківської області склав 40 974 млн грн. Найбільші темпи зростання спостерігаються у 2007 році (164,8 %), а найменший – у 2003 (102,9 %). Причому якщо ланцюгові показники характеризують зміну зазначеного показника за роками, то базисні дають змогу проводити порівняльний аналіз.

За весь період дослідження має місце приріст вартості досліджуваного показника на 245,5 %, а абсолютне значення одного відсотка приросту має постійну тенденцію до збільшення. Якщо у 2001 році з 1 % вартості основних засобів було отримано 166,91 млн грн, то за 2011 рік – уже 537,65 млн грн.

Виходячи з того, що окрім промисловості для Харківської області важливим є й розвиток сільського господарства, слід провести їх порівняльну оцінку за показником вартості основних засобів.

Так, базисні характеристики абсолютної зміни показника основних засобів у сільському господарстві мали найбільше зниження у 2005 році (-1 716 млн грн), тоді як ланцюгові характеристики визначають тенденцію до зниження у 2000 – 2007 роках, й позитивні зміни в абсолютному виразі у 2008 – 2010 роках.

Абсолютне значення одного відсотка приросту в сільському господарстві має менші за розміром характеристики, ніж у промисловості.

Якщо за період з 2000 по 2005 роки в разі зниження вартості основних засобів в сільському господарстві на 1 відсоток не було отримано від 50,88 до 34,01 млн грн, то переломним був 2006 рік й за 2007 – 2010 роки було отримано вже від 34,06 до 46,7 млн грн.

Графічне зображення зміни вартості основних засобів у промисловості та в сільському господарстві наведено на рисунку.

Необхідною умовою аналітичного дослідження в будь-якій сфері є отримання прогнозних значень.

Проведення прогнозої оцінки вартості основних засобів на промислових підприємствах й у сільському господарстві показало, що вибір методу прогнозування може впливати на отриманий результат.

Тому, виходячи з наявності вихідного матеріалу та періоду його отримання, можна застосувати найбільш придатні, на думку автора, методи.

Рис. Динаміка вартості основних засобів у промисловості та в сільському господарстві

Використання методу аналітичного вирівнювання дало змогу побудувати наступні прогнозні моделі:

у промисловості $Y_t = 33\,223 + 4\,592,035 \times t$,

у сільському господарстві $Y_t = 4\,496,3 + 0,254545 \times t$.

Отримані прогнозні значення за зазначеними видами діяльності мають наступний результат на 2012 рік:

у промисловості 65 367,24 млн грн;

у сільському господарстві 4 498,08 млн грн.

Використання більш складних методів прогнозування показало значні розбіжності в отриманні прогнозних значень.

Таким чином, застосування аналітичного інструментарію у визначенні будь-яких тенденцій та можливостей розвитку потребує поєднання чіткого розуміння економічної сутності вихідної інформації та вибору інструментів статистичної оцінки, що найбільш коректно з математичної точки зору відповідають вирішенню поставленого завдання.

Наук. керівн. Сєрова І. А.

Література: 1. Афанасьєв М. В. Економіка підприємства : навч.-метод. посібн. / М. В. Афанасьєв, О. Б. Пloха. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 320с. 2. Гусов К. Н. Економіка підприємства / К. Н. Гусов. – К. : КНЕУ, 2000. – 230 с. 3. Будаговская С. Микроэкономика и макроэкономика / С. Будаговская. – К., 2009. – 517 с. 4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 3422-IV від 9 лютого 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.org>.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ШЛЮБНО-СІМЕЙНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто шлюбно-сімейну ситуацію в Україні, основні поняття, наведено форми та основні джерела даних про шлюб. Здійснено аналіз шлюбів та розлучень в Україні, а також аналіз динаміки сумарного коефіцієнта народжуваності.

Аннотация. Рассмотрена брачно-семейная ситуация в Украине, основные понятия, представлены формы и основные источники данных о браке. Осуществлен анализ браков и разводов в Украине, а также анализ динамики суммарного коэффициента рождаемости.

Annotation. The article considers marriage and family situation in Ukraine, basic concepts, presents the forms and basic sources of data concerning marriage. The analysis of marriages and divorces in Ukraine, as well as dynamics of total coefficient of birth-rate has been held.

Ключові слова: шлюбний стан, демографічна криза, шлюбно-сімейна структура, кількість шлюбів, сумарний коефіцієнт народжуваності.

Під шлюбним станом розуміють становище індивіда стосовно інституту шлюбу, обумовленого звичаями або правовими нормами тієї чи іншої країни.

Незалежно від форми шлюбу всі люди поділяються на тих, хто перебуває у шлюбі, і на тих, хто в шлюбі не перебуває. Останні, у свою чергу, поділяються на тих, хто ніколи не перебував у шлюбі, вдових і розлучених. Ці чотири категорії є основними категоріями шлюбного стану, або шлюбного статусу, що виділяються демографічною статистикою більшості країн.

Крім цих чотирьох основних шлюбних статусів у статистиці деяких країн виділяють ще й інші. Зокрема, іноді виділяють тих, хто перебуває у зареєстрованому і незареєстрованому шлюбі. Останнім часом інтерес до цих двох категорій посилюється у зв'язку зі зростанням частки поза-шлюбних народжень.

Укладаючи шлюб, розлучуючись або овдовівши, люди змінюють свій шлюбний статус, переходячи з одного шлюбного стану в інший. На рівні всього населення ці випадки зміни шлюбного стану (а також випадки вдовіння) утворюють масовий процес переходів, що у сукупності становить відтворення шлюбної структури [1].

Шлюбна структура – це розподіл населення за шлюбним станом. Шлюбна структура будується за даними переписів або мікропереписів, тобто є моментною характеристикою. Звичайний розподіл за шлюбним станом комбінують із групуваннями за статтю, віком і національністю.

Основними джерелами даних про шлюбно-сімейну структуру є переписи населення і спеціальні вибіркові обстеження.

Насамперед, сім'ї поділяють на типи за демографічним складом і за кількістю членів сім'ї. Також існують класифікації сім'ї за кількістю працюючих членів родини, за соціальною і національною належністю та ін. Проте в демографії використовують такі класифікаційні типи сімей, що дають змогу вивчати характер і ступінь участі сім'ї у відтворенні населення. За демографічним складом сім'ї класифікують за наявністю шлюбної пари, статтю, віком, наявністю дітей та їх кількістю, відносинами спорідненості.

Класифікація дозволяє обчислити деякі узагальнюючі показники: частки повних і неповних сімей, частки простих і складних сімей. До повних відносять родини зі шлюбною парою, до неповних – родини, що складаються з матері або батька з дітьми. Розподіл сімей за кількістю їх членів дозволяє виділити малі, середні та великі родини. Проводять комбінаційне групування сімей за кількістю членів і за демографічним складом, що дозволяє розрахувати середній розмір родини в кожній групі. Досить широко використовують типології сімей у процесі вивчення народжуваності. Звичайно в цьому випадку об'єктом спостереження виступають молоді родини, згруповані за такими ознаками, як наявність шлюбної пари, вік чоловіка і жінки, тривалість шлюбу, кількість дітей [2].

Сучасна демографічна ситуація в Україні характеризується посиленням тенденцій до зниження показників шлюбності і підвищення кількості розлучень.

У графічному вигляді дані наведено на рис. 1 і 2.

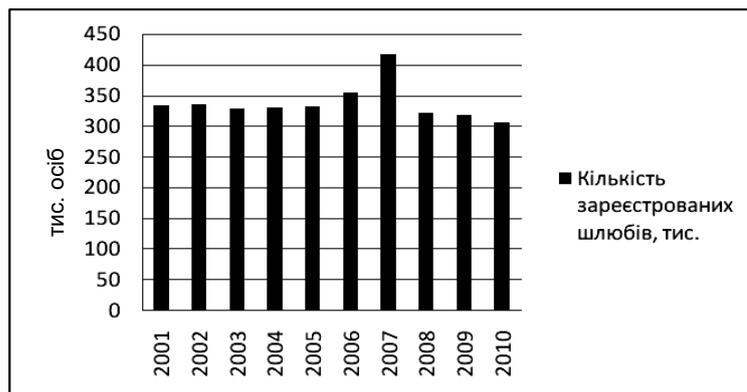

Рис. 1. Кількість зареєстрованих шлюбів в Україні у 2001 – 2011 рр.

Як видно з рис. 1, загалом у 2001 р. було зареєстровано 334,1 тис. шлюбів. У 2002 р. зареєстровано на 2 тис. шлюбів більше (336,1 тис.), але у 2003 р. було зареєстровано вже 328,4 тис. шлюбів. Найбільша кількість зареєстрованих шлюбів спостерігалась у 2007 р. – 416,4 тис. шлюбів. Починаючи з 2008 р. спостерігається зменшення реєстрації шлюбів – 322 тис. шлюбів. У 2009 р. кількість шлюбів була на 3,8 тис. (318,2 тис.) менша порівняно з попереднім роком. У 2010 р. укладено 305,9 тис. шлюбів, що на 12,3 тис. менше порівняно з попереднім роком. У 2011 р. кількість зареєстрованих шлюбів склала 304,8 тис. шлюбів, що на 1,1 тис. менше, ніж у 2010 році [3].

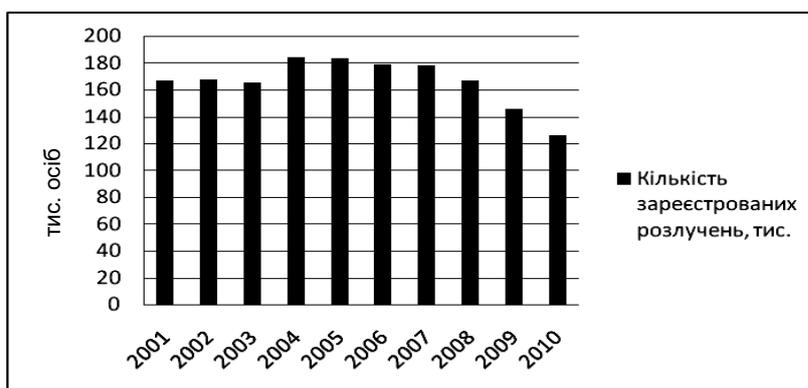

Рис. 2. Кількість зареєстрованих розлучень в Україні за 2001 – 2011 рр

З рис. 2 видно, що кількість зареєстрованих розлучень в Україні зменшується. У 2001 р. вона склала 167,8 тис. розлучень. У 2003 р. відбувається зменшення на 1,3 тис. – до 165,4 тис. розлучень. Така тенденція спостерігається до 2010 р. включно. У 2010 р. зафіксовано 126,1 тис. розлучень. У 2011 р. відбувається зменшення на 0,2 тис. – до 125,9 тис. розлучень [3].

Як бачимо, шлюбно-сімейна ситуація в Україні має негативну тенденцію. Найвиразнішим проявом демографічної кризи є суттєве скорочення шлюбів та стрімке зростання розлучень населення, яке супроводжується деформацією процесів його відтворення. Тому для запровадження дієвої демографічної політики, спрямованої на підвищення рівня та поліпшення якості життя населення, необхідно здійснювати комплексні дослідження реальної шлюбної ситуації.

Несприятлива демографічна ситуація в Україні, насамперед різке падіння народжуваності, пов'язана із загостренням проблем функціонування сімей як осередків відтворення населення, зниженням їх демографічного потенціалу [4]. Посилились деформації шлюбно-сімейних процесів, витоки яких формувались ще у 1960-х роках. Поширились відкладання шлюбів і народження дітей, безшлюбне материнство та соціальне сирітство (покинуті батьками діти), зменшилась кількість і частка зареєстрованих шлюбів, підвищився рівень розлучуваності та овдовіння.

Глобальні процеси індустріального розвитку та урбанізації, поступове звільнення сім'ї від виконання виробничої функції, відокремлення дорослих одружених дітей від батьків, зумовлене економічними, культурними, психологічними чинниками, спричинили формування тенденції до поширення простих сімей, які складаються зі шлюбної пари і дітей. Однак поряд із цим зберігається практика спільного проживання дорослих дітей та одного із самотніх батьків подружжя, що пов'язано як із шлюбно-сімейними традиціями, так і з проблемами із житлом, низьким рівнем пенсійного забезпечення, розвитку інфраструктури та сервісу для літніх людей.

Практично перестали діяти такі економічні чинники багатодітності, як потреба в робочих руках для селянських господарств та матеріальне забезпечення на схилі літ. Масове залучення жінок

до суспільного виробництва, їх освітні, професійні та громадські інтереси стали конкурувати з дітородними орієнтаціями, що зумовило малодітність та бездітність.

У результаті погіршилася дітородна ситуація в українських сім'ях, яка стала відчутною в 1960-х роках і значно ускладнилась упродовж останніх 10 – 15 років, про що свідчать дані таблиці.

Таблиця

Динаміка сумарного коефіцієнта народжуваності

Рік	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Сумарний коефіцієнт народжуваності	2,81	2,24	2,10	1,95	1,89	1,10	1,13	1,17	1,22	1,21	1,30	1,33	1,45	1,47	1,43

Стрімке падіння рівня життя населення України і формування глибокого розриву між існуючими стандартами рівня життя і його реальним рівнем призвели до того, що реалізацію дітородних орієнтацій на дводітність 80 % молодих подружжів пов'язують із необхідністю створення умов для забезпечення належного рівня доходів, близько двох третин – окремої квартири [5].

Попри певні орієнтації на європейські стандарти шлюбності, в Україні переважатимуть юридично зареєстровані шлюби. Поширення офіційно не оформлених шлюбно-сімейних відносин відбуватиметься переважно у формі випробувального періоду перед реєстрацією шлюбу та створенням сім'ї.

Наук. керівн. Аксьонова І. В.

Література: 1. Статистика : підручник / С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єріна та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 502 с. 2. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку : колективна монографія. – К. : ТОВ "Основа-Принт", 2009. – 248 с. 3. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>. 4. Демоскоп Weekly – еженедельная демографическая газета. Электронная версия бюллетеня [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.demoscope.ru. 5. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні. – К. : АДЕФ-Україна, 2008. – 256 с.

УДК 331.5

Горохов В. І.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ"

Анотація. Проведено теоретичний аналіз підходів до визначення категорії "зайнятість населення". Дослідження даної категорії проводилося через аналіз трьох сфер зайнятості населення. Наведено дослідження трактування поняття з соціальної та економічної позицій.

Аннотация. Проведен теоретический анализ подходов к определению категории "занятость населения". Исследование данной категории проводилось через анализ трех сфер занятости населения. Представлено исследование трактовки понятия с социальной и экономической позиций.

Annotation. The theoretical analysis of approaches to determining the "employment of population" category has been held. The research of this category was conducted through the analysis of three spheres of employment of population. The study of interpretation of the concept is presented from social and economic positions.

Ключові слова: зайнятість населення, повна зайнятість, ефективна зайнятість, раціональна зайнятість, рівень зайнятості.

© Горохов В. І., 2013

У період трансформацій економіки України виникають проблеми формування і ринку праці, а саме дослідження зайнятості та безробіття. Тому виникає необхідність дослідження цих проблем для визначення можливостей регулювання цих процесів.

На сьогодні одним із найголовніших компонентів комплексного дослідження та вивчення сучасного стану ринку праці в Україні і прогнозування його майбутнього розвитку за критеріями стабілізації є дослідження та підвищення рівня зайнятості населення. Це пов'язано з потребами переходу від екстенсивного до інтенсивного типу використання трудових ресурсів, формуванням попиту та пропозиції робочої сили й істотною трансформацією відносин зайнятості.

Для дослідження зайнятості населення необхідно спочатку вивчити категорію "зайнятість населення". У процесі аналізу існуючих підходів до визначення цієї категорії необхідно виходити з того, що вона охоплює сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених категорій, таких, як зайнятість населення, як економічна ринкова категорія і є системним поняттям, сутність якого можна розкрити тільки комплексно.

Проблемами дослідження зайнятості населення в ринкових умовах займаються такі вчені, як А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, А. Маршал, Дж. Кейнс, М. Фрідман, А. Філіпс, А. Оукен, Д. Богиня, В. Васильченко, В. Онікієнко, М. Шаленко, І. Бондар, В. Єрасов, Є. Лібанова, І. Сорока, В. Савченко, В. Онищенко, Н. Павловська, Ф. Поклонський та ін.

Існують різноманітні підходи до визначення змісту категорії "зайнятість населення" (таблиця).

Таблиця

Підходи до визначення поняття "зайнятість населення"

Автор	Трактування поняття
Закон України "Про зайнятість населення" [1]	діяльність громадян, пов'язана із задоволенням їх особистих та суспільних потреб, і така, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі
Законодавство України [2]	діяльність, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб. Зайнятістю визнається діяльність не тільки на державних підприємствах, а й в особистому, фермерському та іншому господарстві, садівництві; індивідуальна трудова діяльність; підприємництво тощо, тобто діяльність, яка базується на праві вільного володіння своєю здатністю до праці і праві власності на засоби виробництва для виконання цієї праці
Б. Ягодкіна [3]	забезпеченість усього працездатного населення роботою, працею в різних сферах і галузях суспільного виробництва або суспільно корисної діяльності
Л. Рофе [4]	діяльність громадян, яка пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб та яка не суперечить законодавству і зазвичай є джерелом трудового доходу
В. Васильченко, Б. Крижанівський, В. Онікієнко [5]	задоволення особистих та суспільних потреб є джерелом прибутку в грошовій або іншій формі (у вигляді заробітної плати, додаткових допомог чи виплат у натуральній формі)
Є. Лібанова, В. Скуратівський, О. Палій [3]	наявність оплачуваної роботи, яку розрізняють за кількома ознаками: тривалість робочого періоду (повна та неповна), реєстрація (зареєстрована та незареєстрована)
А. Лук'янов [6]	загальна категорія, яка має історичний характер, а її структура, мета, способи функціонування та інші характеристики не залишаються незмінними, а залежать від рівня розвитку суспільства, системи його потреб, рівня розвитку продуктивних сил, виробничих відносин і самої людини

У процесі дослідження підходів до визначення поняття "зайнятість населення" необхідно аналізувати три сфери зайнятості:

- 1) зайнятість працездатного населення (трудові ресурси);
- 2) зайнятість економічно активного населення (робочої сили);
- 3) зайнятість населення на ринку праці (зайнятість найманою працею).

Поняття "зайнятість" має економічний, соціальний та правовий зміст і розглядається як триада категорій: економічної, соціальної та правової. Необхідно дослідити зайнятість з економічних та соціальних позицій [4]:

зайнятість з економічних позицій суспільства – це діяльність працездатного населення зі створення суспільного продукту або національного доходу. Ця зайнятість визначає економічний потенціал суспільства, рівень і якість життя населення в цілому, добробут окремих громадян;

зайнятість із соціальних позицій – це зайнятість такими видами діяльності, як навчання в загальноосвітніх школах, інших денних навчальних закладах, служба в армії, зайнятість у домашньому господарстві, виховання дітей, догляд за хворими і людьми похилого віку, участь у роботі громадських організацій.

Таким чином, аналізуючи зайнятість з економічної та соціальної позицій, можна трактувати поняття зайнятість як соціально-економічну категорію, яка синтезує сукупність відносин із участі людей у суспільному виробництві і пов'язана з забезпеченням масштабів, умов і форм включення людей у суспільно корисну працю з процесами формування, розподілу й використання трудових ресурсів.

Існує повна, ефективна і раціональна зайнятість (рисунок).

Рис. Види зайнятості населення

Слід розглянути більш детально кожний вид зайнятості з наведених на рисунку:

повна зайнятість – це створення матеріально-технічних, організаційних, соціально-економічних умов, які забезпечили б можливість працевлаштування працездатного населення. Дане поняття розглядається в контексті зайнятості всіх видів ресурсів, тобто кожен, хто хоче й може працювати, має бути забезпечений роботою; не повинні простоювати обладнання й машини і т. д.;

ефективна зайнятість – це забезпечення балансу між попитом і пропозицією робочої сили, відповідність наявної кількості робочих місць професійно-кваліфікаційній робочій силі. Вона спрямована на скорочення ручної, непрестижної та важкої праці, розподіл трудових ресурсів у територіальному та галузевому розрізах, за сферами прикладання праці та видами діяльності, який дає змогу в кожний момент одержувати найбільший приріст матеріальних та духовних благ і передбачає ефективне використання в трудовому процесі кожного зайнятого;

раціональна зайнятість поєднує повну і ефективну зайнятість, тобто вона має місце в суспільстві з урахуванням доцільного перерозподілу працівників між галузями та регіонами.

В Україні до зайнятого населення відносяться громадяни, що проживають на території держави на законних підставах [7]:

а) які працюють за наймом на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від форм власності, у міжнародних та іноземних організаціях в Україні і за кордоном;

б) громадяни, які самостійно забезпечують себе роботою, включаючи підприємців, осіб, зайнятих індивідуальною трудовою діяльністю, творчою діяльністю, члени кооперативів, фермери та члени їх сімей, що беруть участь у виробництві;

в) обрані, призначені або затверджені на оплачувану посаду в органах державної влади, управління та громадських об'єднаннях;

г) які проходять службу в Збройних Силах України, Службі безпеки України, Державній прикордонній службі України, військах внутрішньої та конвойної охорони і Цивільної оборони України, органах внутрішніх справ України, інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України, альтернативну (невійськову) службу;

е) які проходять професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації з відривом від виробництва; навчаються в денних загальноосвітніх школах і вищих навчальних закладах;

ж) працюють громадяни інших країн, які тимчасово перебувають в Україні і виконують функції, не пов'язані із забезпеченням діяльності посольств і місій.

Крім того, законодавством України можуть передбачатися й інші категорії зайнятого населення.

В Україні аналізується та визначається зайнятість населення за даними звітності підприємств, закладів та організацій виробничих і невиробничих галузей, яку вони складають на основі даних первинного обліку та регулярно подають органам державної статистики, Міністерства праці і соціальної політики України та Центру зайнятості, а також за результатами вибіркового обстеження домашніх господарств із питань економічної активності населення.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Про зайнятість населення : Закон України № 803-ХІІ від 1 березня 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 3. Петюх В. М. Ринок праці та зайнятість : навч. посібн. / В. М. Петюх. – К. : МАУП, 2011. – 120 с. 4. Рофе А. І. Ринок труда, занятость населения, экономика ресурсов труда : учеб. пособ. / А. И. Рофе, Б. Г. Збышко, В. В. Ишин ; под ред. проф. А. И. Рофе. – М. : МИК, 2007. – 160 с. 5. Васильченко В. С. Экономическая ситуация и занятость населения в Украине / В. С. Васильченко, В. Н. Крыжановский, В. В. Онищенко. – К. : НЦЗРТ, 2002. – 281 с. 6. Лукьянов А. С. Потребность – занятость – управление: методологические проблемы исследования и оптимизации / А. С. Лукьянов. – Таллинн, 2010. – 141 с. 7. Трудове право України : підручник : навчальне видання. – 2-е вид., стереот. – К. : Вікар, 2004. – 725 с.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито сутність поняття "мале підприємство". Розглянуто сукупність кількісних та якісних ознак, які визначають сутнісне розуміння діяльності малого підприємства. Визначено ключові особливості здійснення статистичного аналізу діяльності малого підприємства.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия "малое предприятие". Рассмотрена совокупность количественных и качественных признаков, определяющих сущность понимания деятельности малого предприятия. Определены ключевые особенности проведения статистического анализа деятельности малого предприятия.

Annotation. The essence of the "small business" concept is revealed. Various quantitative and qualitative characteristics that determine the nature of understanding small business are discussed. The key features of small business statistical analysis are identified.

Ключові слова: обстеження, мале підприємство, якісні ознаки, кількісні ознаки, статистичний аналіз.

Динамічний розвиток ринкових відносин неможливий без урахування значення та ролі малих підприємств, діяльність і продукція яких, зокрема, в більшості розвинутих країнах світу, становить понад 50 % внутрішнього валового продукту [1]. Проте досягнення сталого розвитку малих підприємств базується на володінні достатньою кількістю статистичної інформації щодо визначення як поточного стану їх функціонування, так й оцінок подальшої діяльності. Таким чином, оволодіння адекватною та своєчасною інформацією щодо розвитку малого підприємства є актуальним як у теоретичному, так і в практичному сенсі й визначає важливість розгляду обраної тематики дослідження.

Питанням збору статистичних даних щодо діяльності малих підприємств та проведення відповідного їх аналізу присвячено роботи ряду авторів [2]. Але на сучасному етапі господарювання недоопрацьованими є проблемні аспекти визначення особливостей проведення статистичного аналізу діяльності малого підприємства: зіставлення кількісних та якісних ознак діяльності малого підприємства й на цій основі визначення особливостей проведення аналізу діяльності малого підприємства.

При цьому особливості проведення статистичного аналізу діяльності малого підприємства слід визначити не для загальної їх сукупності, а для окремої одиниці. Доречність такого зауваження визначається специфікою поєднання особливостей проведення статистичного аналізу діяльності окремого малого підприємства і визначення останнього як звітної одиниці.

Будь-яке статистичне дослідження передбачає першочергове визначення понять. Як правило, мале підприємство розглядається з погляду самостійної одиниці господарювання, яка орієнтована на локальний ринок товарів та послуг і яка має певні граничні обмеження з погляду кількості працівників, величини річного обороту або максимальної балансової вартості активів.

Так, згідно з Господарським кодексом України, до малого підприємства належить той суб'єкт господарювання, де середньооблікова кількість працівників за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50 осіб, а валовий дохід за цей період не перевищує 70 млн гривень [3].

Виходячи із законодавчих посилань та особливостей отримання дескриптивних даних, до основних статистичних ознак діяльності малого підприємства необхідно віднести кількість працівників і обсяг валового доходу. Однак такий підхід не забезпечує можливості проведення порівняльного аналізу діяльності малих підприємств внаслідок об'єктивних відмінностей в умовах розвитку окремих галузей економіки, не кажучи вже про розвиток різних країн (таблиця, складено за даними [1; 4]). Аналіз літературних джерел [3; 4] показав, що, з точки зору виробників, основним критерієм для визначення розміру підприємства є максимальна кількість енергії, яка споживається підприємством, обліковців – загальна кількість персоналу на підприємстві, фінансових аналітиків – кількість задіяних основних фондів, а у сфері торгівлі використовується показник обсягу продажів.

Малоінформативним є й такий показник розвитку малих підприємств, як кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення. Він не відбиває реально кількості малих підприємств у країні, тому що збільшується або зменшується кількість наявного населення.

Кількісні ознаки віднесення суб'єктів господарювання до малих підприємств в окремих країнах

Країна	Максимальна кількість працівників, осіб	Максимальна величина річного обороту, млн євро	Максимальна величина балансової вартості активів, млн євро
Австрія	50	5	2
Іспанія	250	3	1,5
Португалія	500	12,3	6
Угорщина	60	3	1,5
Литва	100	2	1
Великобританія	50	3,6	2
Росія	100	2	1
Україна	50	6,5	–

Використання лише кількісних ознак для визначення малого підприємства не розкриває змістовної сутності процесів його діяльності та розвитку.

Використання лише якісних ознак діяльності малого підприємства не є достатньо інформативним тому, що деякі з якісних ознак діяльності механічно наслідують властивості кількісних ознак. Наприклад, розгляд такої ознаки, як обмеженість ресурсів, для здійснення аналізу діяльності малого підприємства обумовлений взаємодією показників річного обороту та кількістю зайнятих працівників. Зіставлення зазначених показників є припустимим, та в деяких випадках створює умови для нівелювання не лише сутнісного розуміння якісної ознаки, а й змістовності відповідного статистичного обстеження.

Для більш повного розуміння поняття "мале підприємство" необхідно застосувати взаємодію як кількісних, так і якісних характерних ознак (рисунок).

Слід зауважити, що в аналітичній практиці наявні кількісні ознаки діяльності малого підприємства потребують інших методів їх статистичної обробки, на відміну, наприклад, від обробки кількісних ознак діяльності великих підприємств. Головна сутність такої відмінності полягає в неможливості використовувати класичні методи статистичного аналізу для врахування динаміки функціонування малого підприємства. Це пов'язано, перш за все, з тим, що номенклатура продукції та послуг малого підприємства може змінюватися протягом звітного періоду, а для проведення всебічного статистичного обстеження розвитку малого підприємства необхідно констатувати доцільність розробки додаткових показників.

Рис. Взаємодія ознак у визначенні сутнісного розуміння діяльності малого підприємства

Таким чином, ключовими ознаками специфічної оцінки є: проведення статистичного аналізу діяльності малого підприємства порівняно з іншими суб'єктами господарювання;

обмежена чисельність кількісних ознак діяльності малого підприємства, що обумовлює важливість застосування не тільки основних, а й другорядних показників;

незначний інтервал даних з погляду окремих ознак діяльності малого підприємства (наприклад, у розрізі змінності асортименту продукції або послуг);

наявність значної кількості якісних ознак діяльності малого підприємства, які потребують застосування методів непараметричного аналізу даних;

невиправдана підміна якісних ознак діяльності малого підприємства вже існуючими кількісними ознаками, що спотворює змістовність та сутність проведення статистичного обстеження й аналізу його діяльності.

Таким чином, особливість проведення статистичного аналізу діяльності малого підприємства необхідно визначати за умов розгляду наявної множини кількісних та якісних ознак визначення малого підприємства і їх узагальнення задля розкриття сутнісного змісту діяльності малого підприємства. Окреслені напрями покращення процесу проведення статистичного аналізу діяльності малого підприємства дають змогу виокремити головну проблематику такого покращення як через визначення додаткових ознак щодо розкриття змісту діяльності малого підприємства, так і через розгляд конкретних методів аналізу із проведення статистичного обстеження діяльності малого підприємства на основі якісних ознак.

Наук. керівн. Серова І. А.

Література: 1. Білоус Г. Розвиток малого підприємництва в Україні / Г. Білоус // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 34–46. 2. Уманець Т. В. Формування системи індикаторів оцінки розвитку малого та середнього бізнесу: регіональний аспект / Т. В. Уманець, О. В. Лукачова // Бизнес-Информ. – 2010. – № 5(2). – С. 76–79. 3. Іванова Т. Інформаційне забезпечення статистичного вивчення малого бізнесу / Т. Іванова // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – Ч. 3. – С. 133–136. 4. Меняйлова Г. Є. Проблеми визначення і застосування критеріїв віднесення підприємств до малих форм господарювання [Електронний ресурс] / Г. Є. Меняйлова. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2010_2/NV-2010-V2_13.pdf. 5. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

Капліна А. О.

УДК 338.2

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

АНАЛІЗ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто економічну безпеку як систему відносин між різними рівнями економіки країни та економічної діяльності з приводу досягнення відповідного рівня розвитку, за якого здійснюється гарантований захист інтересів та задоволення потреб усіх суб'єктів економіки.

Аннотация. Рассмотрена экономическая безопасность как система отношений между различными уровнями экономики страны и экономической деятельности по поводу достижения соответствующего уровня развития, при котором осуществляется гарантированная защита интересов и удовлетворение потребностей всех субъектов экономики.

Annotation. The paper discusses the economic security as a system of relations between different levels of the country economy and economic activities on achieving an appropriate level of development that guarantees the protection of the interests and needs of all economic subjects.

Ключові слова: економічна безпека, економіка, політика держави, національна безпека.

У наш час, на шляху політичної суверенності та динамічного економічного розвитку України, проблема захисту її національних економічних інтересів та забезпечення економічної безпеки набуває особливої актуальності. Питання забезпечення економічної безпеки країни постає фактично одночасно з появою самої держави, її суверенності й усвідомлення її національних інтересів [1].

Економічна безпека країни як одна з визначальних складових підсистем національної безпеки суверенної країни водночас є надсистемою, яка включає такі важливі складові, як фінансова, енергетична, інноваційно-технологічна, продовольча, соціальна, трудоворесурсна та зовнішньоекономічна безпека держави [2].

Водночас економічна безпека нерозривно пов'язана з політичною, інформаційною, військово-політичною безпеками через відповідні інструменти та важелі дієвого впливу. Основними завданнями економічної безпеки держави в цілому є:

забезпечення пропорційного й безперервного економічного зростання;

© Капліна А. О., 2013

приборкання інфляції та безробіття;
 формування ефективної структури економіки та розвинутого ринку цінних паперів;
 скорочення дефіциту бюджету і державного боргу;
 забезпечення соціального захисту й підвищення якості життя населення;
 підтримка стійкості національної валюти.

Ці завдання визначають стратегію економічної безпеки як формування та обґрунтування стратегічних пріоритетів, національних інтересів, засобів і механізмів вирішення проблем [1].

Складність і багатогранність категорії "економічна безпека" стали передумовою необхідності розробки критеріїв класифікації видів економічної безпеки, що забезпечує повне дослідження ризиків, які на неї впливають. Такий підхід дозволяє зробити два концептуальних висновки: 1) на зміну традиційній категоріальній структурі економічної безпеки, яка базується на понятті "небезпека", повинна прийти нова на основі концепції ризику; 2) концепція ризику в стратегії економічної безпеки включає два аспекти: оцінку та управління ризиком [3].

У процесі дослідження стану економічної безпеки необхідно враховувати ієрархічну декомпозицію, яка обґрунтовує взаємозалежність окремих її рівнів. В основу її формування покладено ступінь ідентичності та протилежності інтересів на кожному економічному рівні і необхідність механізмів їх вирішення найбільш прийнятним шляхом. Так, основою формування засад глобальної безпеки є міжнародна, яка, у свою чергу, залежить від інтересів і рівня національної безпеки окремих держав, остання – від нижчих рівнів ієрархії: регіон, підприємство, особистість.

Більшість людей сприймають економічну безпеку як "стан захищеності". Це спрощує розуміння сутності цього поняття, але не розкриває повного уявлення про цю галузь економіки, а саме, економічної політики держави. Ієрархічність економічної безпеки наведена на рис. 1 [4].

Рис. 1. Ієрархічність економічної безпеки держави

Поняття "національна безпека" розглядається також в Адміністративному кодексі України і визначає головні складові цієї категорії, зокрема економічну. Національна безпека – це результат реалізації стратегії економічно безпечного розвитку держави, тому терміни "національна безпека" і "економічна безпека держави" є ідентичними. Цей висновок є правомірним з таких причин: по-перше, базисом національної економічної безпеки є стала та розвинена економіка; по-друге, тільки рівень економічної безпеки держави свідчить про ступінь її економічної самостійності й незалежності; по-третє, національна економіка не може вважатися дієвою в умовах спаду виробництва, відсутності економічного зростання в окремих галузях, банкрутства підприємств та ін., а все перераховане є сферою економічної безпеки [5].

На законодавчому рівні закріплення проголошеного Україною курсу євроінтеграції знайшло своє відображення у статті 8 Закону України "Про основи національної безпеки України", а саме основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України визначено проведення активної міжнародної політики України з метою створення сприятливих зовнішньополітичних умов для прогресивного економічного і соціального розвитку України; забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами співдружності Незалежних Держав, а також з іншими державами світу [5].

Статтею 17 Конституції України прямо передбачено, що поряд із захистом суверенітету і державної цілісності України, "забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу".

На сьогодні переважна кількість областей України мають укладені угоди про співпрацю із сусідніми територіями суміжних країн, а також угоди про співпрацю з регіональними органами влади багатьох держав світу. Кількість таких угод коливається від однієї (Херсонська область) до 49 (Харківська область).

Як акцентується в Концепції економічної безпеки України, розробленій науковцями Інституту економічного прогнозування НАН України під керівництвом академіка НАНУ Гейця В. М., "... забезпечення економічної безпеки – це гарантія незалежності країни, умови стабільності та ефективної життєдіяльності суспільства".

Якщо аналізувати економічну безпеку держави чи "національну безпеку" в цілому, то передбачається виділення передусім таких трьох основних чинників, як:

економічна незалежність, яка передбачає перш за все самостійність у формуванні економічної політики, здійснення державного контролю над національними ресурсами і державного регулювання економіки та можливість використання національних конкурентних переваг для забезпечення рівноправної участі в міжнародному поділі праці;

стійкість і стабільність національної економіки, що передбачає забезпечення міцності й надійності всіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності та стримання дестабілізаційних факторів;

здатність до саморозвитку і прогресу, тобто можливість вибору власної моделі розвитку та здатність самостійно реалізувати й захищати національні економічні інтереси, а також здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інноваційно-інвестиційну політику, розвивати інтелектуальний і духовний потенціал країни.

Якщо дотримуватися цих чинників, то економічна безпека країни буде на високому рівні. На жаль, сьогодні в Україні спостерігаються негативні явища, що створюють очевидні загрози для економічної безпеки України. Передусім це те, що:

частка готових виробів в експорті України останніми роками становить 37,1 – 35,4 %, що значно (близько 47 відсоткових пунктів) менше, ніж в цілому у світовому експорті;

у вітчизняному експорті домінує (понад 50 %) мінеральна продукція та метали (рис. 2);

експорт аграрної продукції за часткою випереджає світові тенденції у загальному експорті і при цьому випереджає експорт продовольства не поглибленої переробки [6].

Рис. 2. Динаміка структури експорту-імпорту товарів у 2011 році

Економічна безпека держави – складне та багатогранне поняття, що включає в себе безпеку фінансових операцій, економічну безпеку особистості, підприємств та регіонів. Розглядати її можна як на макрорівні національної безпеки, так і на мікрорівні, на прикладі підприємств. Економічна безпека – це, насамперед, система відносин між різними рівнями економіки з приводу досягнення відповідного рівня розвитку, за якого здійснюється гарантований захист інтересів та задоволення потреб усіх суб'єктів економіки. І тільки тоді, коли потреби всіх суб'єктів економіки будуть задоволені та всі чинники будуть працювати на повну силу, держава буде в повній безпеці та всі рівні економічної безпеки будуть взаємодіяти й позитивно впливати на захист цієї держави.

Наук. керівн. Расвенева О. В.

Література: 1. Баян А. В. Міжрегіональне транскордонне співробітництво України та Угорщини в умовах розширення Європейського Союзу (питання методології методів і практики): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / А. В. Баян. – Львів, 2006. – 29 с. 2. Транскордонне співробітництво / І. Боднарчук, І. Грицяк, А. Даруліс та ін. ; за заг. ред. Б. Лессера та І. Розпутненка. – К. : Вид. "К.І.С.", 2003. – 320 с. 3. Васильченко Г. В. Проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в Україні // Матеріали МНПК "Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інноваційно-інноваційного розвитку в Україні" НАНУ, Рада з вивчення продуктивних сил України, Київ, 23–24 жовтня. – 2008. – Ч. 2. – С. 213–218. 4. Горбулін В. П. Заходи національної безпеки України : підручник / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – К. : Інтертехнологія, 2009. – 272 с. 5. Науменко С. В. Розвиток транскордонного співробітництва в системі забезпечення економічної безпеки України : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 21.04.01 – Економічна безпека держави / С. В. Науменко. – К., 2007. 6. <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ СПОЖИВЧОГО РИНКУ

Анотація. Обґрунтовано необхідність статистичного дослідження кон'юнктури споживчого ринку. Розглянуто основні принципи та зміст процесу дослідження. Наведено поширені методи аналізу кон'юнктури ринку. Виділено основні переваги та вагомі результати докладного дослідження.

Аннотация. Обоснована необходимость статистического исследования конъюнктуры потребительского рынка. Рассмотрены основные принципы и содержание процесса исследования. Приведены распространенные методы анализа конъюнктуры рынка. Выделены основные преимущества и весомые результаты подробного исследования.

Annotation. The necessity of statistical research of consumer market conditions is substantiated. The basic principles and content of the research process are considered. The common methods of analysis of the market situation are adduced. The basic advantages and significant results of the detailed research are allocated.

Ключові слова: кон'юнктура, споживчий ринок, життєвий цикл, попит, пропозиція.

Вивчення кон'юнктури ринку – це систематичний і об'єктивний збір та аналіз даних про сегмент ринку, конкурентів і/або в цілому про підприємницький клімат, здійснюваний з метою досягнення його більш глибокого розуміння [1]. При цьому вивчення кон'юнктури ринку здійснюється постійно.

Споживчий ринок є слабоструктурованим і не належить до організованого ринку, тому кожний спостерігач повинен організувати власну інформаційну базу для відстеження динаміки кон'юнктурних показників.

Основою формування інформаційної бази вивчення кон'юнктури споживчого ринку є маркетингові дослідження.

Наукові принципи вивчення кон'юнктури ринку:

- цілеспрямованість – вивчення має здійснюватися відповідно до завдань виробника;
- комплексність – вивчення повинне охоплювати всі основні елементи ринку з урахуванням загальноекономічних явищ і взаємозв'язки різних ринків;
- систематичність – вивчення проводиться регулярно з огляду на динамічний характер ринку.

Процес вивчення кон'юнктури включає наступні етапи:

1. Визначення цілей та часових меж вивчення.

У процесі визначення цілей та часових меж вивчення конкретизуються період часу, за який буде аналізуватися кон'юнктура, визначається рівень точності аналізу та прогнозу. Це дозволяє уточнити обсяг необхідної інформації.

2. Збір інформації та аналіз кон'юнктури ринку через виявлення кон'юнктуротвірних факторів і визначення їх напрямку і сили впливу, через аналіз показників кон'юнктури.

Визначаються показники кон'юнктури, здійснюється підбір джерел інформації та збір інформації. Після завершення збору інформації виконується аналіз.

3. Розробка прогнозу кон'юнктури.

Об'єктивне ймовірнісне судження про динаміку найважливіших характеристик ринку та їх альтернативні варіанти за умови справдження певних припущень.

Статистичне дослідження кон'юнктури ринку надає наступні переваги:

- визначає відносини з покупцями (нинішніми й майбутніми);
- допомагає дізнатися можливості товарного ринку;
- мінімізує ризик комерційної діяльності;
- допомагає виявляти майбутні проблеми;
- надає вихідні дані для порівняння й аналізу;
- допомагає оцінити досягнуті результати.

Дослідження загальноекономічної кон'юнктури включають вивчення величини і співвідношення попиту та пропозиції товарів, аналіз стану й динаміки платоспроможності, рівня та зміни значень оптових і роздрібних цін, номінальних і реальних доходів, механізму функціонування ринку цінних

паперів і грошового обігу, динаміки продуктивності праці, обсягів капіталовкладень, величини основних макроекономічних показників і т. д. Дослідження кон'юнктури конкретного товарного ринку передбачає визначення показників попиту та пропозиції конкретного товару (обсягів, структури, динаміки, еластичності), пропорційності (співвідношення попиту та пропозиції, товарної структури товарообороту, частки ринку, структури покупців та продавців, регіональної структури), тенденцій розвитку обсягів продажу, цін, товарних запасів, інвестицій, даних щодо стійкості та циклічності ринку, стану його ділової активності (портфеля замовлень, кількості, розміру, частоти та динаміки угод), аналіз ризиків, що мають тут місце, характеристику масштабів ринку (кількість продавців та покупців, рівень приватизації та монополізації, стан конкуренції і под.).

Найважливішим елементом методології аналізу та прогнозу ринкової кон'юнктури є встановлення активності й характеру дії циклічних чинників, визначення фази циклу, термінів переходу циклу в наступну фазу і його динаміки в перспективі.

Під життєвим циклом розуміють виділення характерних періодів існування товару з моменту його створення і появи на ринку до моменту зникнення з ринку [2]. Виділяють чотири фази життєвого циклу товару: впровадження, зростання, зрілість, спад. Залежно від фази циклу змінюються завдання і зміст цілей дослідження кон'юнктури.

Водночас кон'юнктура характеризується і певною самостійністю щодо циклу. Крім циклічних закономірностей, на розвиток кон'юнктури впливають також інші чинники, що називаються нециклічними. До групи нециклічних чинників належать усі процеси й причини, розвиток яких за своєю природою не має циклічного характеру. За характером впливу на кон'юнктуру нециклічні кон'юнктуотвірні чинники розподіляються на ті, що діють постійно, і ті, що не діють постійно. До постійних чинників, що впливають на кон'юнктуру, належать: науково-технічний прогрес, концентрація виробництва й капіталу, державно-монополістичний капіталізм; мілітаризація економіки, інфляція, сезонність у виробництві й споживанні товарів. До непостійних нециклічних чинників належать: соціальні конфлікти (страйки, бойкоти тощо), стихійні лиха (повені, урагани, посухи, землетруси та ін.), спекулятивні чинники, міжнародні та внутрішні політичні кризи, надзвичайна обстановка тощо.

Обидві групи чинників (циклічні й нециклічні) формування кон'юнктури впливають одночасно й у тісному переплетенні доповнюють, підсилюють один одного чи, навпаки, взаємно послаблюють силу впливу.

Множинність товарів, неоднорідність споживчого ринку і стохастичний характер впливу на його стан численних чинників не дає змоги створити визначене коло методів аналізу кон'юнктури. До найчастіше використовуваних слід віднести індексний метод і метод експертних оцінок.

Водночас для з'ясування повної картини динаміки споживчого ринку використовуються складні побудови моделей масового попиту.

Вивчення кон'юнктури ринку дає наступні результати:

1. Вивчення сегментів ринку дозволяє з'ясувати, що об'єднує покупців. Для цього необхідно визначити, хто є покупцями, їх кількість, статевовікову структуру, расову належність, річний дохід, рівень освіти і т. д.

2. Інформація про купівельну спроможність і купівельні звички розкриє фінансові переваги й економічні можливості ринкового сегменту. Необхідно отримати інформацію про вартість на ринку товарів чи послуг замінників, обсяг реалізації в даний час, час і місце здійснення покупок споживачами, причини ухвалення рішення щодо купівлі того чи іншого товару, частоту здійснюваних покупок і т. д.

3. Психологічні аспекти ринку – відомості про систему цінностей споживачів та дотримуваними принципами. Необхідно відповісти на наступні запитання: "Які якості й параметри важливі для покупців? Які чинники є визначальними під час купівлі? Які потреби споживачів не задоволені? Чи потребує цей ринок інтенсивного сервісного обслуговування? Які засоби інформації мають найбільший вплив (газети, журнали, радіо, телебачення, інтернет тощо)?"

4. Конкуренція на ринку – інформація про компаній-конкуренти. Необхідно визначити головних конкурентів на ринку, їх сильні та слабкі сторони, їх ринкову позицію, унікальність власного підприємства порівняно з іншими, обсяг продажів конкурентів, місце розташування, прибутковість і т. д.

5. Інформація про чинники зовнішнього характеру – це відомості про економічні та політичні зміни. Запитання, на які необхідно відповісти: "Які настрої серед населення простежуються зараз і які можливі в майбутньому? Які нинішні й майбутні соціально-економічні тенденції? Який вплив чинить економічна та політична стратегія влади на даний ринковий сегмент або галузь? Які зовнішні чинники впливають на роботу галузі? Які тенденції характерні для даного ринку? Чи розвивається галузь і які процеси в ній простежуються: стабілізації чи спаду?"

Наук. керівн. Мілевський С. В.

Література: 1. Владимірова Л. П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка : учеб. пособ. / Л. П. Владимірова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд. Дом "Дашков и К", 2009. – 308 с. 2. Мошин Ю. Н. Анализ конъюнктуры потребительского рынка : [учеб. пособ.] / Ю. Н. Мошин, А. Ю. Мошина. – М. : Изд. УРАО, 2004. – 168 с. 3. Экономико-математические методы и модели для руководителя / П. В. Авдулов, Э. И. Гойзман, В. А. Кутузов и др. – М. : Экономика, 2008. – 232 с. 4. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Р. Акофф. – М. : Прогресс, 2007. – 327 с. 5. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М. : Экономика, 2008. – 519 с. 6. Багриновский К. А. Модели и методы прогнозирования и долгосрочного планирования : учеб. пособ. / К. А. Багриновский, В. А. Рубцов. – М. : Изд. РУДН, 1992. 7. Гальчинський А. Україна: реалії та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. – К. : ОП НДУБВ, 1997.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ Й ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНИХ ПРОЦЕСІВ ПРИРОДНОГО РУХУ ТА ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано сучасний стан природного руху та відтворення населення в Україні. Визначені специфічні риси й новітні тенденції демографічної динаміки населення, їх вплив на перспективи його подальших змін. Підкреслено тісну залежність демографічного відтворення від стану загального і репродуктивного здоров'я населення.

Аннотация. Проанализировано современное состояние естественного движения и воспроизводства населения в Украине. Определены специфические черты и новейшие тенденции демографической динамики населения, их влияние на перспективы его дальнейших изменений. Подчеркнута тесная зависимость демографического воспроизводства от состояния общего и репродуктивного здоровья населения.

Annotation. The article analyzes the current state of natural movement and reproduction in Ukraine. Specific features and the latest trends in the demographic dynamics of the population, their influence on the prospects for its further changes are defined. The dependence of demographic reproduction on the state of general and reproductive health of population is emphasized.

Ключові слова: демографічна динаміка, депопуляція, відтворення населення, народжуваність, смертність, природний рух населення.

На початку 90-х років у процесі становлення й розвитку української державності виникли й набрали сили нові соціально-економічні явища: почали активно формуватися стійкі руйнівні процеси демографічної реальності, які стали виразниками швидкої депопуляції і деградації якісних характеристик населення країни. Наукові дослідження стану й розвитку демографічної ситуації в Україні і прогнози вчених-демографів обґрунтовано довели, що демографічна ситуація в Україні набула ознак гострої демографічної кризи як результат деформацій у суспільному житті, що призвело до пошкодження механізму демографічного відтворення [1]. Демографічна криза є наслідком кризового стану основних сфер життя суспільного організму, нагромадження і загострення суперечностей, поглиблення яких вкрай негативно впливає на демографічну реальність.

Відстеження і дослідження результатів природного руху населення України, взаємозв'язків кількісної та якісної компонент його відтворення набуває особливої актуальності в сучасний період розвитку країни. Метою даної статті є аналіз специфіки процесів природного руху та відтворення на сучасному етапі, виявлення особливостей депопуляції, новітніх тенденцій в демографічній динаміці населення, а також визначення перспектив демографічного відтворення в Україні.

Природне відтворення населення є не тільки фактором розвитку, а й головною умовою його виживання. Трансформаційні процеси, які відбулися в соціально-економічній сфері України, негативно вплинули на соціально-демографічну ситуацію в суспільстві та визначили перспективи її розвитку на наступні десятиріччя. Основні показники демографічної динаміки наведені в таблиці [2].

Таблиця

Основні показники демографічної динаміки в Україні

Роки	Наявне населення	Народжених		Померлих		Природний приріст (скорочення)		Сумарний коефіцієнт народжуваності
	Млн осіб	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	
1990	51,84	657,2	12,6	629,6	12,1	27,6	0,5	1,85
2000	49,43	385,1	7,8	758,1	15,4	-373,0	-7,4	1,11
2006	47,28	426,1	9,0	782,0	16,6	-355,9	-7,6	1,21
2007	46,93	460,4	9,8	758,1	16,2	-297,7	-6,4	1,31
2008	46,65	472,7	10,2	762,9	16,4	-290,2	-6,2	1,35
2009	46,37	510,6	11,0	754,5	16,3	-243,9	-5,3	1,49
2010	46,14	512,5	11,1	706,7	15,3	-194,2	-4,2	1,46
2011	45,96	518,6	11,3	741,9	16,2	-223,3	-4,9	1,48

Починаючи з 1992 року в Україні стали активно діяти деструктивні, руйнівні процеси демографічної реальності [1; 3]. Загальна чисельність населення з цього року (52 056,6 тис. осіб) стала інтенсивно зменшуватись: у 1992 – 1995 рр. – на 328,2 тис. осіб (-3,21%); у 1996 – 2000 рр. – на 229,86 тис. осіб (-4,44%); у 2001 – 2005 рр. – на 214,9 тис. осіб (-4,35%); у 2006 – 2011 рр. – на 131,8 тис. осіб (-2,79%). За весь період незалежності України втрачено понад 6,0 млн населення. Чисельність чоловіків зменшилась на 2,8 млн, жінок – на 3,2 млн осіб [4].

Такі тенденції соціально-демографічного розвитку викликають в українському соціумі серйозне занепокоєння.

Розглядаючи стан демографічних процесів в останні роки, слід звернути увагу на зміни, які виникли за досить довгий період: вперше в умовах продовження зменшення загальної чисельності населення країни з'явилась позитивна тенденція до сповільнення темпів спаду. Так, якщо темп зниження цього показника у 2000 – 2006 рр. складав 4,4%, то вже у 2007 – 2011 рр. – 3,8% [2]. Усе це є результатом щорічного збільшення новонароджених: з 426,1 тис. у 2005 р. до 518,6 тис. у 2011 р., тобто на 92,5 тис. осіб. Вперше з 1990 року, коли загальний коефіцієнт народжуваності зі значення в 12,1‰ став інтенсивно знижуватися (2001 р. – 7,7‰), у 2011 році він зріс до 11,3‰. Кількість померлих в останні роки знаходиться практично на одному рівні: 750 760 тис. щорічно, хоча у 2010 р. – 706,7 тис. осіб, що є найнижчим рівнем за всі роки [2].

Незважаючи на сповільнені темпи природного приросту, показники смертності в останні роки, як і раніше, набагато перевищують показники народжуваності, що є вкрай негативним. Звідси показники природного приросту від'ємні, і тримаються вони на високому рівні навіть в умовах поліпшення народжуваності в країні. Необхідно також зазначити, що рівень смертності в Україні перевищує середньоєвропейський показник удвічі, а рівень передчасної смертності – втричі. Причому показник смертності чоловіків віком 25 – 44 років перевищує аналогічний показник жінок того ж віку [5]. За прогнозами демографів, стан демографічного відтворення буде погіршуватися. Наприклад, у 2016 році чисельність населення складе 44,5 млн осіб, у 2021 р. – 43,3 млн осіб і у 2026 р. – 42,2 млн осіб [1].

Як показує аналіз розвитку демографічної ситуації, тенденція до зниження чисельності населення країни збережеться, хоча цей процес і сповільниться. Відбувається процес посилення дітородної активності жінок. Однак для досягнення прямого заміщення у відтворенні населення потрібно, щоб значення цього показника було не менше 2,1 дитини в середньому на одну жінку репродуктивного віку. Довготривале збереження народжуваності на рівні, що не забезпечує простого відтворення поколінь (як видно з таблиці), призвело до невпинного погіршення структури населення за віком, а саме до зменшення частки молодого покоління і зростання чисельності осіб старшого віку.

За показниками середньої очікуваної тривалості життя (2011 рік – 69,3 років) Україна знаходиться на 149 місці з 233 країн світу [6]. Отже, в країні відбувається старіння населення як "зверху", за рахунок зростання чисельності людей похилого віку, так і "знизу" – через недостатню для простого демографічного відтворення кількості народжених дітей. На сьогодні середня тривалість життя чоловіків становить 63,8 років, а жінок – 74,9 років, тобто більша на 11,1 років [2]. Тоді як в ідеалі цей розрив повинен обмежуватися 3 – 4 роками.

У невеликому підвищенні народжуваності в останні роки певну роль відіграє поживлення повікової дітородної активності жінок. Підвищення повікових коефіцієнтів народжуваності спостерігалось у всіх вікових групах жінок, за винятком групи 15 – 19 років, де інтенсивність дітонародження зменшилась. Чим старшими були жінки репродуктивного віку, тим вищим був приріст народжуваності. Підвищення повікової інтенсивності народжуваності у жінок старшого віку в даний період свідчить про "старіння" материнського контингенту та перебудову вікової моделі народжуваності. Соціально-економічні умови останніх десятиріч зумовили зрушення матеріальної бази для реалізації потреби в дітях, внаслідок чого молоді подружжя почали відкладати народження дітей, очікуючи кращих часів. Крім того, має місце реалізація заблокованих раніше установок до дітонародження у старших вікових групах. З багатьох причин, які мають негативний вплив на народжуваність, слід виділити, перш за все, соціально-економічні трансформації в суспільстві, падіння рівня життя людей (особливо молоді), невпевненість людей у майбутньому і т. ін. Зростає частка незареєстрованих, так званих громадянських шлюбів, збільшується кількість позашлюбних народжень. Характерним свідченням цього є зростання частки дітей, народжених жінками, які не перебували в зареєстрованому шлюбі (у % від загальної кількості народжених): 1991 р. – 11,2%; 1995 р. – 13,2%; 2000 р. – 17,3%; 2005 р. – 21,4%; 2011 р. – 21,5% [2].

В Україні діють спеціальні сімейні програми, спрямовані на поліпшення народжуваності. Одна з них передбачає істотне збільшення грошового забезпечення: з 2005 р. – 8,5 тис. грн за первістка, а з 1.01.2008 р. допомога збільшена: на першу дитину 12,24 тис. грн, на другу – 25 тис. грн, на третю дитину – 50 тис. грн. У 2011 році розмір допомоги в разі народження дитини збільшено в 1,6 раза [7].

Статистика свідчить, що з 2006 року збільшується кількість багатодітних сімей, у яких народжують троє, четверо і більше дітей. Причому окремі спостереження, особливо в селах, показують, що народжувати стали більше саме у кризових сім'ях [4]. В Україні найбільш поширеними залишаються сім'ї з двох осіб (29,1%). Багатодітні сім'ї (5 осіб і більше) характерні для сільської місцевості: 14,0% проти 6,0% – в міських поселеннях [2]. Слід також зазначити, що значна частина українців, як свідчать соціологічні дослідження, негативно ставляться до багатодітних сімей, вважаючи, що ідеальною кількістю в сім'ї є двоє дітей. Повністю підтримують багатодітні сім'ї лише четверта частина опитаних, ще 22% пов'язують свою оцінку з відповідальністю батьків і 15% негативно оцінюють

таку модель сім'ї, а 8 % опитаних ставляться до батьків і дітей з багатодітних сімей з жалістю. До сімей з дев'ятьма дітьми негативно ставиться 1/3 всіх респондентів. У суспільстві сформоване уявлення, що такі сім'ї мають люди, котрі безвідповідально ставляться до своїх батьківських обов'язків [7]. До соціальних факторів такого стану сімейних відносин слід віднести тенденцію, пов'язану з емансипацією жінок і зміною їх ролі у суспільному житті. У нових умовах змінюються ціннісні орієнтації сучасної жінки, збільшується її прагнення до самореалізації, розширюється сфера її практичних інтересів, збільшується потреба в хорошій освіті та престижній роботі. Характерно, що в умовах економічної кризи (2008 – 2009 рр.) чисельність "успішних жінок" значно зросла. За даними компанії "Ернст енд Янг", навесні 2010 року 22,0 % українських бізнес-структур управляються жінками, тоді як декілька років тому жінок-лідерів у бізнесі було близько 18,0 % [5].

Отже, серед факторів природного відтворення населення країни, як бачимо, поки що значна кількість негативних, тому сподіватися на будь-яке значне підвищення народжуваності і зниження рівня смертності нині і в найближчому майбутньому не доводиться. Деяке зростання народжуваності, яке відбулося у 2006 – 2009 роках, – це недовготривала тенденція, яка пояснюється тим, що в репродуктивний період вступило молоде покоління, яке народилося на початку 80-х років.

У поколінні 90-х років, як свідчать статистичні дані, відбувається зниження рівня народжуваності, що посилює процес депопуляції [2]. Наявні в країні демографічні тенденції ведуть до скорочення загальної чисельності населення, в тому числі репродуктивного віку, до посилення процесу старіння населення і негативного співвідношення чисельності населення пенсійного і працездатного віку, до певних змін в етнічному складі населення, а також у культурному й ментальному середовищі.

Наук. керівн. Аксьонова І. В.

Література: 1. Демографічні перспективи України до 2026 року. – К. : Інститут економіки НАН України, 1999. – 55 с. 2. Демографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pms.orthodoxy.ru/demogra/index.ntm>. 3. Демографічна криза в Україні / за ред. В. С. Стешенко. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2001. – 560 с. 4. Статистична інформація / Держкомстат України. Офіц. веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Аргументы и факты в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.AIF.UA. 6. Організація Об'єднаних Націй в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.Kiev.ua/ua>. 7. Ukrainian Media Service. – Режим доступу : www.umservice.net.

УДК 330.34(477)

Пузікова Я. О.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто основні риси, що притаманні промисловому комплексу України, та тенденції галузей на даному етапі його розвитку. Проаналізовано структуру вітчизняної промисловості та частку обсягу виробництва промислової продукції за галузями переробної промисловості України.

Аннотация. Рассмотрены основные особенности, присущие промышленному комплексу Украины, и тенденции отраслей на данном этапе его развития. Проанализирована структура отечественной промышленности и доля объема производства промышленной продукции по отраслям перерабатывающей промышленности Украины.

Annotation. The main features inherent to the industry of Ukraine and trends in the industry at present stage of its development are discussed. The structure of the domestic industry and the share of industrial output by branches of processing industry of Ukraine are analysed.

Ключові слова: промисловість, обсяг реалізованої продукції, структура промисловості, галузь промисловості.

Провідна роль промисловості в економіці України визначається, перш за все, тим, що, забезпечуючи всі галузі народного господарства знаряддями праці та новими матеріалами, вона є найбільш активним фактором науково-технічного прогресу і розширеного відтворення в цілому. Серед інших галузей господарства промисловість вирізняється комплексними і районоформуваль-

ними функціями. Темпи зростання, рівень розвитку і структура промисловості – важливі показники не тільки кількісної, але і якісної характеристики народного господарства та життєвого рівня населення. Від рівня розвитку промисловості залежить розвиток економіки в цілому. У роки радянської влади провідною була галузь важкої промисловості, що визначало рівень економічного й військового потенціалу країни. Важка індустрія була зорієнтована на розвиток військово-промислового комплексу [1]. З розпадом СРСР попит на вироби важкої промисловості значно знизився. Для підтримання конкурентоспроможності підприємств з'явилася необхідність у їх переорієнтації на предмети широкого споживання. Така диспропорція в промисловості України призвела до глибокої економічної кризи. Тому лише за умови інтенсивного розвитку промисловості можлива стабілізація економічної ситуації в країні. Актуальним є дослідження тенденцій розвитку промисловості та її галузей за останні роки.

Метою дослідження є виявлення основних рис, притаманних промислому комплексу України на даному етапі його розвитку.

Автор роботи [2] до основних рис вітчизняної промисловості відносить:

розгалужену структуру з функціонуванням усіх великих галузей;

консервативну структуру з високою часткою галузей важкої промисловості;

недосконалість технологій, що виявляється у зростанні обсягу відходів виробництва, ресурсо- та енергоємності (енергозатрати на одиницю промислової продукції в 6 – 8 разів перевищують аналогічний показник у розвинених країнах);

значну зношеність основних фондів;

надмірне забруднення природного середовища.

Одним із найважливіших показників, що віддзеркалює загальні тенденції розвитку промислового комплексу, є обсяг реалізації її продукції [3]. Аналіз динаміки даного показника дозволяє простежити загальні тенденції, що притаманні промисловості країни в цілому. На рис. 1 зображено динаміку обсягу реалізації промислової продукції за останні 12 років [4].

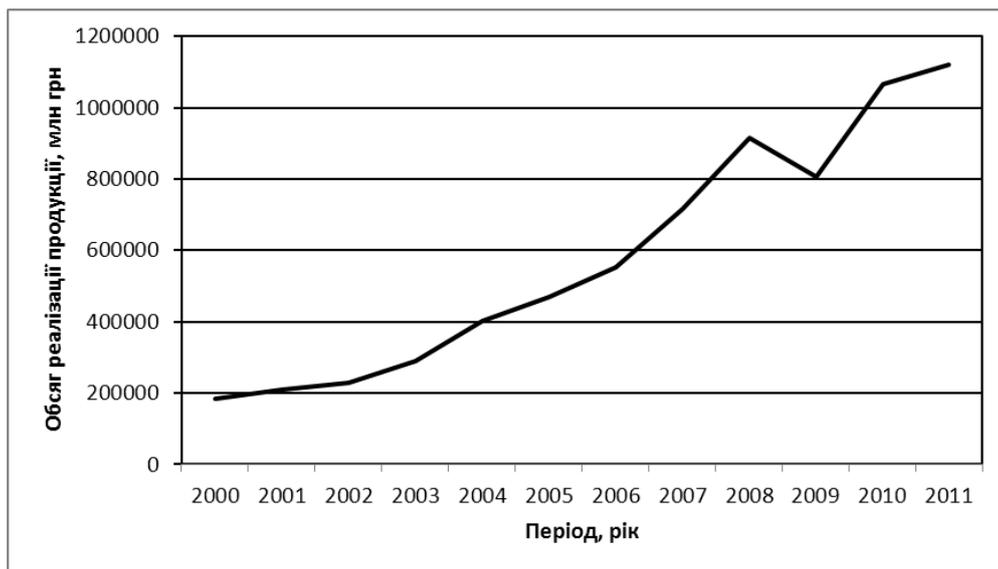

Рис. 1. Обсяг реалізації промислової продукції

З рис. 1 видно, що кризові явища, притаманні світовій економіці, вплинули на розвиток вітчизняної промисловості та спричинили спад у 2008 – 2010 рр.

Аналізувати розвиток промисловості доцільно, виходячи з тенденцій її галузей. Галузева структура відображає склад та співвідношення галузей промисловості. Галузь промисловості – це сукупність підприємств, подібних за призначенням продукції, технологіями, що застосовуються, використаною сировиною.

Промисловість України складається з переробної, добувної галузей і галузі виробництва та розподілення електроенергії, газу й води. На рис. 2 наведено співвідношення цих галузей на 2001 та 2011 рр. за обсягом виробництва продукції.

З рис. 2 видно, що протягом десяти останніх років переробна промисловість залишається провідною.

Виходячи з домінуючих позицій переробної промисловості доцільно провести більш детальний аналіз її структури. Переробна промисловість представлена такими галузями, як: енергетична; паливна; металургійна; машинобудування та металообробки; хімічна і нафтохімічна; лісова, деревообробна і целюлозно-паперова; промисловість будівельних матеріалів; легка; харчова; комбикормова; мікробіологічна; поліграфічна та інші.

Рис. 2. Структура промисловості України

На рис. 3 наведено структуру переробної промисловості та її зміну з 2001 до 2011 рр.

Рис. 3. Частка обсягу виробництва промислової продукції за галузями переробної промисловості, %

З рис. 3 видно, що протягом дванадцяти років найбільший обсяг реалізації продукції мають 5 галузей: металургійне виробництво, виробництво харчової продукції, машинобудування, виробництво коксу, хімічна та нафтохімічна промисловість. Але за роки, що аналізуються, частка галузей у загальному обсязі виробництва змінювалась непропорційно.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що розвиток промисловості України суттєво залежить від тенденцій розвитку світової економіки та розвитку її провідних галузей.

Наук. керівн. Чанкіна І. В.

Література: 1. Соціально-економічна статистика : підручник / під ред. А. В. Головача. – К. : Вища школа, 2008. – 210 с. 2. Промисловість України за 2005 р. // Теорія статистики : практикум / за ред. О. Г. Осадченко. – К. : ТОВ "Знання", КОО, 2008. 3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>. 4. Чанкіна І. В. Аналіз основних тенденцій розвитку промислових підприємств України / І. В. Чанкіна // Сб. трудов по материалам Междунар. науч.-практ. конференции "Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте'2010" (Одеса, 15 – 20 жовтня 2010 р.). – Одесса : Черноморье, 2010. – Т. 16. – С. 87–91.

Давиденко Г. В.

УДК 314.7.001.18(477.87)

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИРОДНОГО ТА МЕХАНІЧНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Розраховано майбутню чисельність населення Закарпатської області в Україні з метою визначення позитивних або негативних змін у суспільстві, що відбуваються внаслідок впливу демографічних процесів на економічне зростання в країні.

Аннотация. Рассчитана будущая численность населения Закарпатской области в Украине с целью определения положительных или отрицательных изменений в обществе, происходящих вследствие влияния демографических процессов на экономический рост в стране.

Annotation. The future quantity of population of Zakarpattia region in Ukraine has been calculated with the purpose of determining positive or negative changes in the society, that occur due to the influence of demographic processes on the economy growth in the country.

Ключові слова: природний рух населення, механічний рух населення, наявне населення, постійне населення, прогнозування кількості населення.

Наявність достовірної демографічної інформації є необхідним елементом забезпечення нормальної життєдіяльності суспільства. Адже всі економічні та соціальні процеси так чи інакше стосуються інтересів населення та відображаються в демографічних показниках. Основними категоріями населення, за якими реєструється його чисельність, є наявне та постійне населення.

Для розрахунку чисельності населення на певний прогностичний період використовуються показники природного та механічного руху населення. А під час розрахунку демографічних показників у цілому використовується ще показник соціального руху населення.

Основними категоріями статистики населення є демографічна подія та демографічний процес. Демографічними подіями є факти народження, смерті, укладання шлюбу або його припинення. Сукупність таких подій формує відповідний демографічний процес.

Демографічний процес як процес руху населення може набувати однієї з трьох форм: природного, механічного та соціального руху.

Головними складовими природного руху населення є народжуваність та смертність, а також ті складові, що впливають на нього, – шлюбність і розлучуваність. Отже, об'єктом дослідження природного руху населення є такі статистичні сукупності: чисельність померлих, чисельність народжених, кількість зареєстрованих шлюбів та розлучень, а також чисельність усього населення та його окремих контингентів [1].

Відомості про народжених, померлих, тих, хто уклав шлюб або розлучився, містяться у відповідних книгах реєстрації актів у відділах ЗАГСу (записах актів громадянського стану), а також у свідоцтвах (про народження, смерть, шлюб), які видаються населенню. Деякі відомості беруться з

© Давиденко Г. В., 2013

даних перепису населення, особливо про явища або стани, які реєструються на підставі самовизначення населення (перебування у фактично незареєстрованому шлюбі або у фіктивному шлюбі).

Природний рух населення підлягає вивченню з метою визначення його абсолютних розмірів, оцінки рівнів та ступенів поширення серед окремих контингентів населення, тенденцій зміни природного руху та його складових, а також порівняння інтенсивності цих процесів у регіональному аспекті.

Механічний рух, або міграція населення – це процес зміни чисельності населення за рахунок зміни місця проживання. У процесі вивчення міграційних переміщень виділяють внутрішню і зовнішню міграції.

Основними завданнями під час вивчення міграцій є визначення кількості мігрантів за певний період часу для окремих територій, вивчення динаміки і структури міграційних сукупностей, а також впливу міграційних процесів на демографічні характеристики окремих регіонів.

Міграційні процеси кількісно характеризуються обсягом міграції, її інтенсивністю, розміром та напрямом міграційних потоків. До загальних абсолютних показників обсягу міграції належать: валова міграція та сальдо міграції. Валова міграція (ВМ) є сумою чисельності прибулих (П) та вибулих (В) і характеризує обсяг міграційних потоків за рік. Сальдо міграції характеризує приріст (зменшення) чисельності населення країни за рахунок механічного руху.

Наприклад, для розрахунку чисельності населення Закарпатської області на 2013 рік нам необхідні числові дані таких показників:

- чисельність населення за даними перепису;
- абсолютний природний приріст населення за рік;
- абсолютний механічний приріст населення за рік;
- кількість років у прогнозному періоді (таблиця).

Таблиця

**Показники природного та механічного руху населення
Закарпатської області за 2003 – 2011 рр. [2]**

Рік	Населення, тис. осіб	Природний рух населення	Міграційний приріст
2003	1 251 520	-218	-1514
2004	1 249 088	-46	-1424
2005	1 245 836	-706	-1528
2006	1 244 040	631	-1533
2007	1 242 953	345	-1072
2008	1 243 432	2137	-1023
2009	1 244 895	2632	-938
2010	1 247 281	3354	-772
2011	1 250 517	3872	-393

На основі дослідження даних щодо населення наявність тренду було зроблено висновок, що тренд присутній і має поліноміальний вигляд (рисунок).

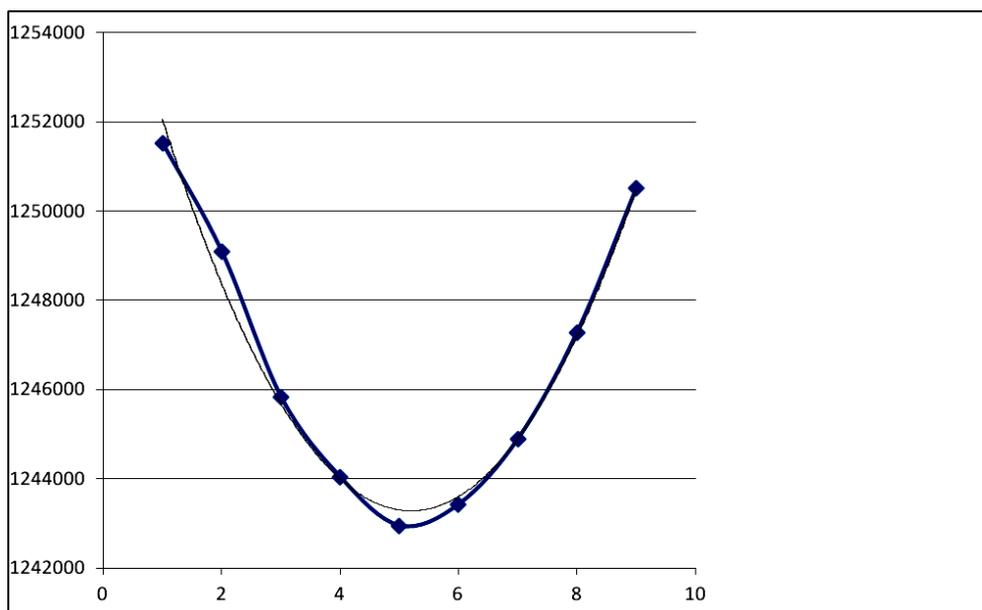

Рис. Дані щодо населення Закарпатської області

Даний тренд описує рівняння:

$$y = 497,50 \times 2 - 5 \ 173,68x + 1 \ 256 \ 732,36;$$
$$2012 = 497,5 \times 10^2 - 5 \ 173,68 \times 10 + 1 \ 256 \ 732,36 = 1 \ 254 \ 745,56;$$
$$2013 = 497,5 \times 11^2 - 5 \ 173,68 \times 11 + 1 \ 256 \ 732,36 = 1 \ 260 \ 019,38$$

Отже, за період з 2003 р. до 2013 р. відбуватиметься збільшення чисельності населення Закарпатської області. Така тенденція зберігатиметься, головним чином, через переважання природного приросту населення над механічним скороченням населення.

Отже, демографічний процес як процес руху населення може набувати однієї з трьох форм: природного, механічного та соціального руху. Внаслідок такого руху відбуваються процеси збільшення або зменшення чисельності населення.

Що стосується Закарпатської області, то тут спостерігається стійка тенденція до зменшення чисельності населення.

У цілому тенденція до зменшення чисельності населення в Закарпатській області негативно впливатиме на зростання економіки країни, оскільки одним із чинників економічного зростання є демографічний процес (кількість населення, склад населення, рівень зайнятості, рівень освіти).

Збільшення чисельності населення вказує на те, який саме прошарок населення зменшується – кількість працездатного населення, кількість пенсіонерів чи кількість зайнятих. Завдяки природному приросту населення на Закарпатті збільшуватиметься чисельність економічно активного населення, але разом із тим збільшуватиметься й чисельність осіб пенсійного віку, чисельність же працездатного населення зменшуватиметься за рахунок еміграції. Отже, збільшення чисельності населення ще не означає, що відбуватиметься економічне зростання – це залежатиме від багатьох економічних показників: зайнятості, безробіття, старіння населення, міграції тощо. Тому дана тема потребує подальшого, більш детального дослідження.

Така ситуація ставить ще одне питання – чи збільшуватиметься кількість продовольчих товарів разом зі збільшенням чисельності населення? З цього приводу Т. Мальтус вважав, що людству загрожують війни, епідемії та голод, які врівноважують чисельність населення з кількістю продовольчих товарів. Але він не враховував розвитку науки та техніки, за допомогою яких і відбувається зростання виробництва товарів і послуг.

Наук. керівн. Мілевський С. В.

Література: 1. Беркіта К. Ф. Економічна статистика: курс лекцій : навч. посібн. / К. Ф. Беркіта. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 208 с. 2. Статистичний щорічник Закарпаття за 2008 рік / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Закарпатській області / за ред. Г. Д. Гриник. – Ужгород, 2009. – 559 с. 3. Населення України старіє – для подолання наслідків таких демографічних змін необхідні реформи [Електронний ресурс] / Звіт Світового банку. – К., 2007. – Режим доступу : <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/UKRAINEINUKRAINIANEXTN/0,contentMDK:21383357~menuPK:455706~pagePK:2865066~piPK:2865079~theSitePK:455681,00.html>. 4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Дудко Н. В.

УДК 334.012.64:338.2

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто питання державної підтримки малого підприємництва України. Визначено складові державної підтримки. Проаналізовано законодавчу базу України щодо запропонованої теми, виявлено проблеми, запропоновано шляхи їх вирішення та зроблено відповідні висновки.

Аннотация. Рассмотрен вопрос государственной поддержки малого предпринимательства Украины. Определены составляющие государственной поддержки. Проанализирована законодательная база Украины по предложенной теме, выявлены проблемы, предложены пути их решения и сделаны соответствующие выводы.

© Дудко Н. В., 2013

Annotation. The peculiarities of state support of small business in Ukraine are studied. The elements of state support are given. The legislative framework of Ukraine on the proposed topic is analyzed, the problems are considered, the ways to solve them are suggested and appropriate conclusions are made.

Ключові слова: державна підтримка малого підприємництва, мале підприємництво, Український фонд підтримки підприємництва, Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні".

Сектор малого підприємництва являє собою сучасний елемент будь-якої розвиненої господарської системи, без якої економіка та суспільство в цілому не можуть нормально функціонувати і розвиватися.

Наявність багатьох проблем у сфері малого підприємництва України, ключовою серед яких є наявність ефективного механізму розробки та реалізації державної підтримки малих підприємств та визначення різноманітних факторів впливу на нього (недосконалість системи ліцензування та реєстрації, бюрократичні дії органів державної виконавчої влади, занадто велика кількість контрольних органів, які дублюють функції, слабка підготовленість населення до підприємницької діяльності), обумовили актуальність дослідження.

На сьогодні питання державної підтримки малого бізнесу в Україні є актуальним, і найбільш відомими в цьому напрямі є публікації таких українських вчених, як Варналій З. С., Воротіна Л. І., Мокій А. І., Реверчук С. К., Кужель О. В. та ін.

На державному рівні це питання розглядається у таких законодавчих документах, як Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" та постановова Кабінету Міністрів України "Про Український фонд підтримки підприємництва".

Метою статті є визначення та аналіз проблем, що виникають у процесі розробки та реалізації механізму державної підтримки малих підприємств та надання пропозицій щодо їх вирішення.

Державна підтримка малого підприємництва – комплекс заходів держави, спрямованих на створення сприятливих умов підприємницької діяльності. Згідно із Законом України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні" державна підтримка включає декілька складових (рисунок [1]):

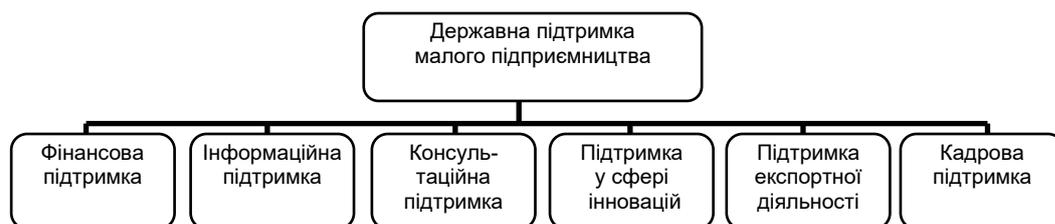

Рис. Складові державної підтримки

Фінансова підтримка спрямована на надання коштів підприємствам (цільових субсидій, прямих і гарантованих позик, дотацій, податкових пільг і кредитів, амортизаційних пільг і т. д.). В Україні ж у зв'язку з відсутністю в держави можливостей пряма фінансова допомога практично відсутня. Раніше основним способом фінансової підтримки малого бізнесу був банківський кредит, але у зв'язку з економічною кризою це джерело залучення фінансових ресурсів для малих підприємств практично перестало існувати. На державному рівні фінансовою підтримкою підприємства займається всього лише кілька структур, таких, як Ощадний банк України, Український фонд підтримки підприємництва, Державна служба з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва [2].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 687 від 27 серпня 1995 р. Український фонд підтримки підприємництва є некомерційною організацією і не має на меті отримання прибутку. Основними завданнями Фонду є:

сприяння реалізації державної політики розвитку підприємництва шляхом залучення й ефективного використання фінансових ресурсів на поворотній і безповоротній основі, фінансування цільових програм та проєктів, часткової сплати відсотків за видані підприємцям кредити установами банків;

співробітництво з міжнародними, іноземними та українськими фінансовими організаціями у питаннях розвитку підприємництва;

участь у реалізації міжнародних договорів у частині фінансового забезпечення розвитку підприємництва в Україні;

участь у створенні організацій, що мають за мету надання підтримки підприємству [1].

Для реалізації основних завдань Фонду використовуються кошти, передбачені Державним бюджетом, на фінансову підтримку підприємства.

Інформаційна державна підтримка суб'єктів малого підприємництва здійснюється за допомогою створення та забезпечення функціонування інформаційних систем і телекомунікаційних мереж, а також за допомогою Інтернету. ЗМІ забезпечують такою інформацією, як: стан виконання програм розвитку малого підприємництва та рівень ефективності державної підтримки, стан розвитку малого підприємництва та інше [3].

В Україні інноваційна та кадрова підтримка реалізується шляхом підготовки менеджерів малого бізнесу за рахунок міжнародної технічної допомоги. Слід відзначити і зусилля органів державної влади та управління в напрямі надання інформаційної допомоги малому підприємництву в Україні. Йдеться, насамперед, про створення розгалуженої мережі бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів. Ці організації здійснюють консультування з проблем управління, планування, реалізації прийнятих рішень і т. д.

Державна підтримка суб'єктів малого підприємництва, що провадять експортну діяльність здійснюється шляхом сприяння просуванню на ринки іноземних держав продукції вітчизняного виробництва (товарів, робіт і послуг), об'єктів інтелектуальної власності та створення сприятливих умов для українських учасників експортної діяльності. Ця підтримка реалізується перш за все гнучкою податковою системою, якою передбачено відміну стягнення податку за вивіз товарів (послуг) за митну територію України.

Разом загальні параметри розвитку малого підприємництва ще не відповідають можливостям і потребам української економіки. З метою вирішення цієї проблеми необхідно здійснити наступні кроки у сфері державного регулювання малого підприємництва:

- 1) формування сприятливого підприємницького клімату; зменшення податкового навантаження, перш за все для підприємців-початківців;
- 2) вдосконалення механізму фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва;
- 3) налагодження контролю у сфері малого підприємництва,
- 4) розробку спеціальних програм підтримки малого підприємництва, а також заходів щодо захисту споживчого ринку від неякісної фальсифікованої продукції.

Таким чином, дослідження проблем малого підприємництва дозволяє зробити висновок про його безсумнівну перспективність у сучасній економіці, не тільки з точки зору реалізації системи антикризових заходів, але і як напрям довгострокової структурної політики держави.

Наук. керівн. Погасій С. С.

Література: 1. Про Український фонд підтримки підприємництва : Постанова Кабінету Міністрів України № 687 від 27 серпня 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua. 2. Варналій З. С. Інституту фінансової підтримки малого підприємництва України: сутність, генеза, перспективи / З. С. Варналій ; Вісник Київського національного торговельно-економічного університету України. – 2008. – № 5. – С. 14 – 24. 3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України № 4618-17 від 22 березня 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua. 4. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – 4-те вид., стер. – К. : ТОВ "Знання", КОО, 2008. – 302 с.

Петрова К. М.

УДК 338.48

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

БАЗОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто сучасний стан ринку туристичних послуг в Україні та визначено основні напрями статистичного дослідження. Також розглянуто основні напрями розвитку туризму та ієрархічну систему показників-індикаторів для його вивчення.

Аннотация. Рассмотрено современное состояние рынка туристических услуг в Украине и определены основные направления статистического исследования. Также рассмотрены основные направления развития туризма и иерархическая система показателей-индикаторов для его изучения.

Annotation. The article considers the current state of tourism in Ukraine and determines the main directions of statistical research. It also covers the key areas of tourism and hierarchical system of indexes-indicators for its investigation.

Ключові слова: туристична індустрія, чинники розвитку, сучасні тенденції, оцінні показники, індикатори розвитку, туристична політика.

© Петрова К. М., 2013

Однією з найбільш диференційованих галузей економіки будь-якої країни, що водночас забезпечує міжнародне пізнання, виступає суттєвим "донором" валютних доходів держави та є практично найвигоднішою формою експорту, оскільки вилучає фінансові ресурси інших держав без сплати митних платежів, є туризм. Особливістю його розвитку, на відміну від більшості галузей економіки, є можливість використання лише окремих видів відновлювальних природних ресурсів і суттєве обмеження використання інших. Така специфіка забезпечує цій галузі високий розвиток у сучасній економіці та перспективу подальшого визнання в майбутньому.

Туризм в Україні – це ключова галузь економічної системи держави, розвиток якої повинен забезпечити відкритість вітчизняної економіки та курс на євроінтеграцію держави.

Політика України на ринку міжнародного туризму базується на активній маркетинговій стратегії, спрямованій на стимулювання іноземного туризму шляхом створення позитивного туристичного іміджу України як країни безпечної та комфортного перебування. З цією метою вводиться спрощення візових формальностей, розбудовується індустрія туризму та підвищується відповідно до європейських стандартів якість обслуговування. Активізація діяльності туристичної сфери забезпечується наявністю розвиненої індустрії туризму, створенням ринку туристичних послуг, підготовкою для галузі кваліфікованих кадрів [1].

Туристичний ринок України перебуває на стадії інтенсивного розвитку. Державну туристичну політику на ринках міжнародного та внутрішнього туризму впроваджує Державне агентство з туризму та курортів України шляхом координації інтересів державних і місцевих органів влади, некомерційних організацій та комерційних суб'єктів ринку [2].

Стан ринку туристичних послуг еквівалентний стану економіки та визначається соціально-економічними й політичними процесами, що відбуваються в країні, відтворюючи перебіг реформування суспільного життя. Україна належить до країн, де туризм як активний спосіб проведення дозвілля заохочувався державою, пропагувався та стимулювався шляхом соціалізації туристичних послуг і тому був сприйнятий більшістю населення як складова способу життя. Поліпшення рівня та умов життя населення спонукає до включення туризму у споживчу суспільну модель, стимулюючи попит і формуючи ринок туристичних послуг.

Головною метою статистичної оцінки ринку туристичних послуг є обстеження явищ, як обмежених ринками відпочинку, так і тих, що охоплюють світовий ринок подорожей у взаємозв'язку різних характеристик туризму, як для самостійного аналізу діяльності в цій галузі, так і для використання в якості джерела даних для розробки пов'язаних із туризмом показників платіжного балансу та подальшого включення в систему національних рахунків.

Необхідність статистичного вивчення туризму обумовлена потребою в отриманні об'єктивної та достовірної інформації про стан і розвиток туристської галузі та оцінки її внеску в загальну величину валового внутрішнього продукту, а також вивчення оцінки туристичних потоків, навантаження на туристичну інфраструктуру, задоволення туристського попиту і відповідності споживчих очікувань пропозиціям на ринку туристських послуг.

Основними завданнями статистики туризму є організація статистичного спостереження за потоками туристів, місцями їх розміщення, характеристиками поїздок, оптовою та роздрібною торгівлею, транспортом, будівництвом, зайнятістю, фінансовим посередництвом, доходами і витратами, пов'язаними з туризмом на основі єдиної наукової методології, яка відповідає міжнародним правилам і стандартам.

Становлення і розвиток туризму як галузі характеризуються системою певних економічних показників, які відображають кількісний обсяг реалізації туристських послуг та їх якісну сторону. Система показників розвитку туризму для країни включає:

- обсяг туристичного потоку;
- середню величину туристичних витрат на добу;
- стан і розвиток матеріально-технічної бази;
- показники фінансово-економічної діяльності туристської фірми;
- показники розвитку міжнародного туризму.

У вітчизняному туризмі сьогодні є чимало позитивного: 1) законодавча база як основа розвитку національного туристичного бізнесу; 2) організаційні засади; 3) система освіти і наукового забезпечення розвитку.

На щоквартальній та річній основі за статистичною формою загальнодержавного статистичного спостереження "Звіт про туристську діяльність" формуються наступні показники, що характеризують діяльність у туристичній галузі:

- кількість обслужених відвідувачів туристськими фірмами (за цілями поїздок, видами туризму і видами транспорту);
- кількість підприємств, що займаються туристичною діяльністю;
- обсяг виконаних робіт і послуг;
- кількість обслужених одноденних відвідувачів;
- кількість людино-днів перебування.

За даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей, загальний внесок індустрії туризму до ВВП країни залишається вагомим та відносно стабільним (рис. 1).

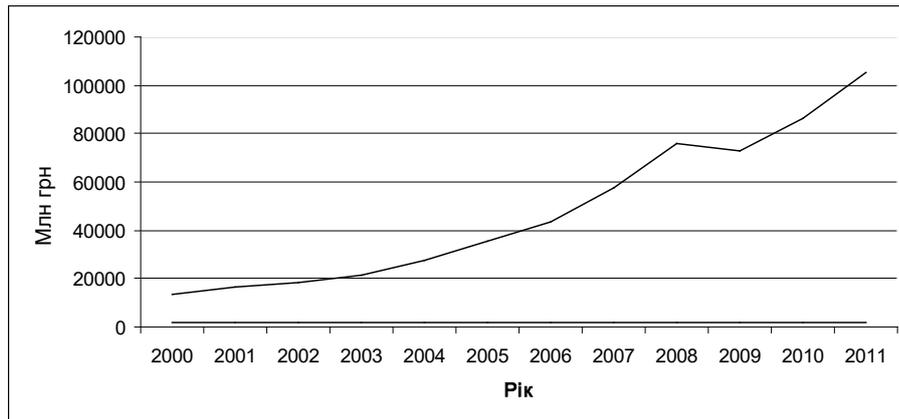

Рис. 1. Загальний внесок індустрії туризму до ВВП країни протягом 2000 – 2011рр. [1]

За даними на 2011 рік, Україна знаходиться на 85-му місці зі 139 країн у рейтингу конкурентоспроможності в секторі туризму і подорожей, який складається раз на два роки Всесвітньою радою з туризму та подорожей. Та, незважаючи на відносно невисокий статус у всесвітньому рейтингу, туристична сфера країни розвивається достатньо активно.

Держава проголошує туризм одним із пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки і створює сприятливі умови для туристичної діяльності, сприяє розширенню та зміцненню міжнародного співробітництва в галузі туризму [1].

Щоб перетворити Україну на туристичну державу світового рівня, необхідно забезпечити ефективну координацію діяльності різних галузей економіки, від яких залежить якісне надання туристичних послуг. Це транспорт, торгівля, зв'язок, виробництво сувенірів, індустрія розваг, видавничо-рекламна діяльність і т. д. [3].

На основі принципів системного підходу в аналітичній практиці розробляють показники ефективності туристичної діяльності, які повинні відображати рівні отримання результатів. Тому система показників-індикаторів для оцінки розвитку туристичної діяльності, що сформована за певними рівнями, може мати наступний вигляд (рис. 2).

Рис. 2. Ієрархія системи індикаторів розвитку туризму

Тривале домінування внутрішнього туризму за соціалістичної доби обумовило в сучасних умовах різке збільшення попиту на міжнародні подорожі, що позначилося зміною статусу та розширенням частки України на ринку міжнародного туризму. З країни-отримувача з дозованим обсягом обслуговування вона перетворилась на країну-генератора туристичних потоків виїзного туризму [2].

Спираючись на дані Державного комітету статистики України, можна зазначити, що на сьогодні у країні існує певна диспропорція виїзного та в'їзного потоку в структурі міжнародного туризму. У період з 2000 р. до 2007 року в'їзний та виїзний потоки мають тенденцію до поступового збільшення, але у 2008 році тенденція змінилась (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка виїзного та в'їзного потоку у структурі міжнародного туризму України за 2000 – 2011 рр., млн осіб [4]

Однак туристський потік – явище нерівномірне. Тому доцільним буде визначення коефіцієнтів нерівномірності туристського потоку (K_H) залежно від мети дослідження різними способами:

$$1) K_H = \frac{D_{\max}}{D_{\min}} \times 100 \% ; 2) K_H = \frac{D_{\max}}{D_{\text{год}}} \times 100 \% ; 3) K_H = \frac{D_{\max}}{D_{\text{см}}} \times 100 \% ,$$

де D_{\max} , D_{\min} – кількість туроднів у місяці максимального і мінімального туристського потоку відповідно, людино-днів;

$D_{\text{год}}$, $D_{\text{см}}$ – річна і середньомісячна кількість туроднів відповідно, людино-днів.

Виходячи з того, що інституційно-організаційна підсистема індустрії туризму країни перебуває у стадії перманентного реформування, на особливу увагу заслуговує визначення послідовності збирання та обробки інформаційного матеріалу щодо визначеного виду діяльності. Це дасть змогу усунути існуючі ускладнення в проведенні послідовної туристичної політики та стимулювати розвиток інвестиційного процесу.

Наук. керівн. Сєрова І. А.

Література: 1. Всесвітня рада з туризму та подорожей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wttc.org/>. 2. Любіцева О. О. Методика розробки турів : навч. посібн. / О. О. Любіцева. – К. : Альтапрес, 2003. – 104 с. 3. Проблемы и перспективы развития туризма в странах с переходной экономикой // Материалы международной научно-практической конференции. – Сумы : СГУ, 2000. – 336 с. 4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 5. Про туризм : Закон України № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. 6. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – К. : Альтапрес, 2002. – 436 с. 7. Туризм: перспективи та проблеми // Матеріали науково-інформаційного вісника Академії наук вищої освіти України. – Суми : СГУ, 2012. – 184 с.

УДК 332.6(477)

Турукало Я. М.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

РОЗВИТОК РИНКУ НЕРУХОМОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто ринок нерухомості в Україні, вплив чинників на вартість нерухомості й розподіл сучасного ринку житлової нерухомості на сегменти. Наведено показники житлового фонду України за 2005 – 2010 роки, що характеризують ринок нерухомості в Україні.

© Турукало Я. М., 2013

Аннотация. Рассмотрены рынок недвижимости в Украине, влияние факторов на стоимость недвижимости и распределение современного рынка жилищной недвижимости на сегменты. Приведены показатели жилищного фонда Украины за 2005 – 2010 годы, характеризующие рынок недвижимости в Украине.

Annotation. The article is devoted to the real estate market in Ukraine, the influence of factors on the value of the property and the division of the market for residential real estate into segments. The indicators of the housing stock of Ukraine for 2005 – 2010, describing the real estate market in Ukraine, are given.

Ключові слова: ринок нерухомості, нерухоме майно, житловий фонд, оцінка вартості майна.

Серед елементів ринкової економіки особливе місце посідає нерухомість, яка виступає в якості засобів виробництва (земля, адміністративні, виробничі, складські, торговельні та інші будівлі та приміщення, а також інші споруди) і предмета чи об'єкта споживання (земельні ділянки, житлові будинки, дачі, квартири, гаражі). Нерухомість виступає основою особистого існування для громадян і служить базою для господарської діяльності та розвитку підприємств і організацій усіх форм власності. В Україні відбувається активне формування і розвиток ринку нерухомості, і все більша кількість громадян, підприємств і організацій бере участь в операціях з нерухомістю. У сучасних умовах вартість нерухомості зазнає впливу великої кількості чинників (рисунк).

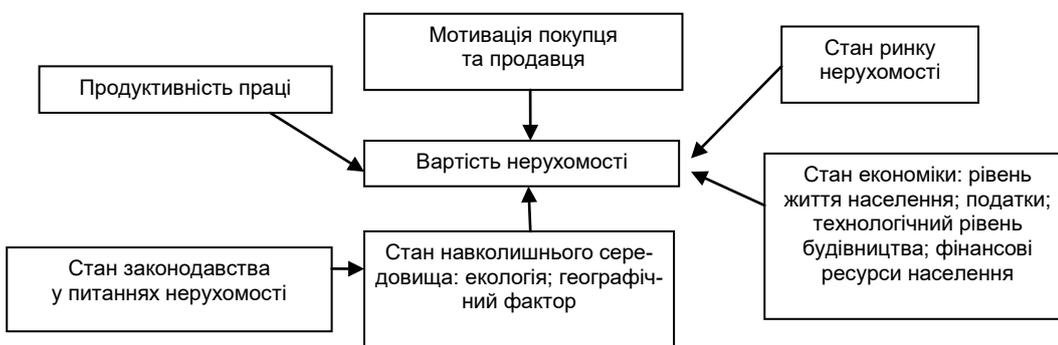

Рис. Вплив чинників на вартість нерухомості

За останні роки в Україні понад 12 млн жителів здійснили приватизацію своїх земельних ділянок загальною площею приблизно 4 млн гектарів. Мешканці міст приватизували приблизно 5 млн квартир та одноквартирних будинків. Ринок нерухомості України функціонує в перехідній економіці, що відрізняє його від ринків нерухомості, які функціонують у країнах з розвинутою ринковою економікою. Найбільш важливими сегментами ринку нерухомості України на сьогодні є ринки житлової нерухомості, нежитлової нерухомості та землі. Житловий фонд складає найбільшу частку національного багатства держави. Житло належить до головних потреб людини і є первинною цінністю для більшості громадян України.

Житловий фонд України за 2005 – 2010 рр. зображено у табл. 1 [1].

Таблиця 1

Житловий фонд України за 2005 – 2010 рр.

Роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Відхилення 2010/2005 (%)
Показники	2	3	4	5	6	7	8
1							
Весь житловий фонд загальною площею, млн м ²	1 046,44	1 049,24	1 057,64	1 066,64	1 072,24	1 079,54	103,16
У середньому на одного жителя, м ²	22,0	22,2	22,5	22,8	23,0	23,3	105,9
Кількість квартир, усього, тис. шт.	191 324	191 074	191 834	192 554	192 884	193 224	100,99
однокімнатних	3 697	3 688	3 693	3 705	3 709	3 719	100,595
двокімнатних	7 132	7 112	7 127	7 145	7 154	7 156	100,336
трикімнатних	6 331	6 313	6 339	6 352	6 358	6 355	100,379
на чотири і більше кімнат	1 967	1 987	2 006	2 025	2 039	2 054	104,423

1	2	3	4	5	6	7	8
Кількість сімей та однаків, які перебували на квартирному обліку на кінець року, тис	1 323	1 300	1 252	1 216	1 174	1 139	86,1
Кількість сімей та однаків, які одержали житло протягом року, тис.	20	20	17	17	11	11	55

Аналізуючи дані табл. 1, можна сказати, що житловий фонд України за 2005 – 2010 рр. має незначну динаміку зростання на 3,16 процентних пунктів, кількість квартир зросла майже на 1 %.

Причиною незначного зростання в динаміці є те, що в Україні після розпаду Радянського Союзу повільно розвивається будівництво та державні програми надання соціального житла. За 20 років житловий фонд України збільшився на 17 %, кількість квартир – на 9,43 %. Слід зазначити, що ціни на житлову нерухомість постійно зростають, причому причини подорожчання різноманітні – від політичного стану до штучного підвищення за допомогою посередників на ринку [2].

Вартість 1 кв. м загальної площі квартир, будинку (з урахуванням ПДВ), за регіонами України наведена в табл. 2 [1].

Таблиця 2

**Вартість 1 кв. м загальної площі квартир, будинку (з урахуванням ПДВ),
грн за регіонами України за 2005 – 2010 рр.**

Найменування регіонів, областей, міст	2005 р.	2008 р.	2010 р.	2011 р.	Відхилення відносно 2011/2005 рр. (%)
Україна	2 063	3 476	4 715	4 660	225,884634
1. Республіка Крим	2 130	3 686	4 961	4 855	227,934272
2. Вінницька	1 963	3 235	4 410	4 318	219,969435
3. Волинська	2 062	3 529	4 811	4 711	228,467507
4. Дніпропетровська	2 157	3 419	4 660	4 564	211,590172
5. Донецька	2 170	3 440	4 689	4 591	211,566882
6. Житомирська	1 935	3 211	4 386	4 295	221,963824
7. Закарпатська	1 958	3 202	4 366	4 276	218,386108
8. Запорізька	2 078	3 483	4 724	4 629	222,762271
9. Івано-Франківська	1 947	3 184	4 342	4 251	218,335901
10. Київська	1 963	3 361	4 584	4 488	228,629648
11. Кіровоградська	1 887	3 113	4 254	4 163	220,614732
12. Луганська	1 967	3 168	4 320	4 229	214,997458
13. Львівська	1 977	3 492	4 762	4 664	235,912999
14. Миколаївська	2 074	3 393	4 704	4 605	222,034716
15. Одеська	2 104	3 469	4 718	4 617	219,439163
16. Полтавська	1 965	3 344	4 500	4 404	224,122137
17. Рівненська	2 035	3 499	4 729	4 629	227,469287
18. Сумська	1 997	3 407	4 633	4 536	227,140711
19. Тернопільська	1 935	3 456	4 714	4 615	238,501292
20. Харківська	1 992	3 538	4 827	4 726	237,248996
21. Херсонська	1 868	3 316	4 523	4 428	237,044968
22. Хмельницька	1 921	3 515	4 752	4 652	242,165539
23. Черкаська	1 980	3 528	4 812	4 712	237,979798
24. Чернівецька	1 940	3 198	4 362	4 271	220,154639
25. Чернігівська	1 967	3 395	4 729	4 632	235,485511
26. м. Київ	2 384	3 900	5 318	5 207	218,41443
27. м. Севастополь	2 230	3 732	5 091	4 985	223,542601

За період з 2005 р. до 2011 р. вартість житлової нерухомості в Україні зросла в середньому у 2,3 раза. При цьому зростав попит, а відповідно, й ціни на однокімнатні квартири. Водночас попит на житло більшої площі дещо знижувався, а отже, й темпи зростання цін були нижчими, ніж на малогабаритне житло. Переважно це було пов'язано зі зростанням витрат на комунальні послуги та загальним рівнем експлуатаційних витрат, непоповненням житлового фонду новобудовами. За даними, наведеними в табл. 2, станом на 2011 р. найдорожчим було житло в столиці України – 5 207 тис. грн за 1 м², друге після м. Києва – м. Севастополь і на третьому місці – АР Крим. Це обумовлено низкою факторів: портове місто з розвинутою промисловістю та інфраструктурою, окрім цього, курортна зона міста має свої переваги як в економіці в цілому, так і на ринку нерухомості. Середня вартість житла по Україні на 2011 рік склала 4 660 тис. грн за 1 м².

Сучасний ринок житлової нерухомості в Україні поділяється на сегменти:

первинний і вторинний ринки житла;

сегменти купівлі-продажу й оренди житла;

ринки ізольованих квартир, кімнат, одноквартирних будинків;

ринок житла обласного центру, районного центру;

ринки житла з низькими якісними характеристиками, середнього класу, елітного [3].

Таким чином, ринок нерухомості є складовою національної економіки, без якого неможливе функціонування ринку взагалі. Формування ринку нерухомості в Україні характеризується нерівномірним розвитком його сегментів, недосконалістю законодавчої бази, низькою платоспроможністю громадян [4]. Аналіз ринку нерухомості дозволяє зробити висновок, що закономірними складовими процесу поліпшення функціонування ринку нерухомості в Україні на державному рівні на сучасному етапі розвитку ринкових відносин є впровадження стандартів об'єктів нерухомості, створення єдиного інформаційного простору та забезпечення законодавчого врегулювання його діяльності [5].

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Официальный сайт Госкомстата Украины. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Ринок нерухомості / В. І. Павлов, А. М. Асаул, І. І. Пилипенко та ін. – К. : Кондор, 2006. – 336 с.
3. Фінагіна О. В. Розвиток ринку нерухомості України та проблеми його інформаційного забезпечення / О. В. Фінагіна // Моделі управління в ринковій економіці : збірник наукових статей. – 2007. – № 10. – С. 253–260. 4. Завора Т. Ринок нерухомості та особливості його функціонування / Т. Завора // Економіст. – 2006. – № 10. – С. 40–43. 5. Мухін О. О. Вплив ринку нерухомості на розвиток експертної оцінки майна в Україні / О. О. Мухін // Економіка України. – 2002. – № 4. – С. 43–50.

Бондаренко Л. А.

УДК 333.329.0.5

Магістр 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. На основі узагальнення сучасних наукових досліджень та спостережень було розглянуто статистичний аналіз розвитку інноваційної діяльності, а також визначено основні проблеми інноваційної діяльності України в сучасних умовах.

Аннотация. На основе обобщенных научных исследований и наблюдений был рассмотрен статистический анализ развития инновационной деятельности, а также определены основные проблемы инновационной деятельности Украины в современных условиях.

Annotation. Basing on generalized research and observations the statistical analysis of the development of innovative activity has been discussed and the main problems of innovative activity in Ukraine have been reviewed.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційна модель.

© Бондаренко Л. А., 2013

Мета статті полягає у проведенні статистичного аналізу та визначенні розвитку інноваційної діяльності України в сучасних умовах.

Розвиток суспільства та економічна стабільність залежать від ефективного розвитку науково-технічного прогресу в країні. Процеси інноваційної діяльності потребують всебічного дослідження та аналізу з метою оцінки інноваційної активності регіонів України та прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо їх розвитку.

На сучасному етапі розвитку суспільства стає більш значущим підвищення ролі нововведень, і це викликано, в першу чергу, підвищенням та більш жорсткою конкуренцією. Для багатьох керівників, які бажують ефективно управляти підприємством, поняття інноваційно розвинутого підприємства є досить актуальним у сучасних умовах господарювання.

На сьогодні в умовах жорсткої конкуренції на ринку національні підприємства втрачають свої позиції, оскільки не мають змоги завойовувати нові ринки збуту продукції. Несприятлива ринкова кон'юнктура, застаріле обладнання, відсутність фінансування – усе це змушує підприємства скорочувати своє виробництво. Стрімкі темпи науково-технічного прогресу та загострення конкуренції на сучасних глобалізованих ринках однозначно визначають пріоритетність інноваційного шляху розвитку економіки, галузей та окремих підприємств.

Проголошена інноваційна модель економічного розвитку України передбачає реалізацію стратегії розвитку національної економіки, спрямованої на істотне підвищення її ефективності, зростання ВВП шляхом цілеспрямованої діяльності зі створення, освоєння у виробництві та просування на ринок технологічних і організаційно-управлінських інновацій.

За роки незалежності в Україні були започатковані трансформаційні процеси в науково-технологічній та інноваційній сферах. Проте темпи розбудови сучасного формату інноваційної сфери сьогодні є занадто низькими.

Нині ключовим чинником розвитку економіки є інтелектуальні ресурси (інтелектуальний капітал). Від ефективного використання інтелектуальної власності багато в чому залежить і конкурентоспроможність країни на світових ринках високотехнологічної продукції. Саме вона, як показує закордонний досвід, підвищує продуктивність господарської діяльності, забезпечуючи динамічний розвиток економіки.

Розвиток науково-технологічної сфери є одним із дієвих важелів поступового входження країни до спільноти розвинених країн світу, розширення та поглиблення участі у відповідних європейських структурах.

Але із самого початку реалізації проголошеного керівництвом України курсу на переведення національної економіки на інноваційний шлях розвитку виникли серйозні труднощі із фінансуванням цього процесу. Таке реформування потребує значних капіталовкладень, але ні держава, ні вітчизняні підприємці їх не мають.

У 2011 р. загальний обсяг витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт власними силами організацій зменшився на 1,1 % порівняно з 2010 р., витрати на капітальні витрати скоротилися на 3 %, у тому числі на придбання устаткування – на 23,6 % [1]. Водночас загальний обсяг витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт власними силами наукових організацій зменшився на 1,3 %.

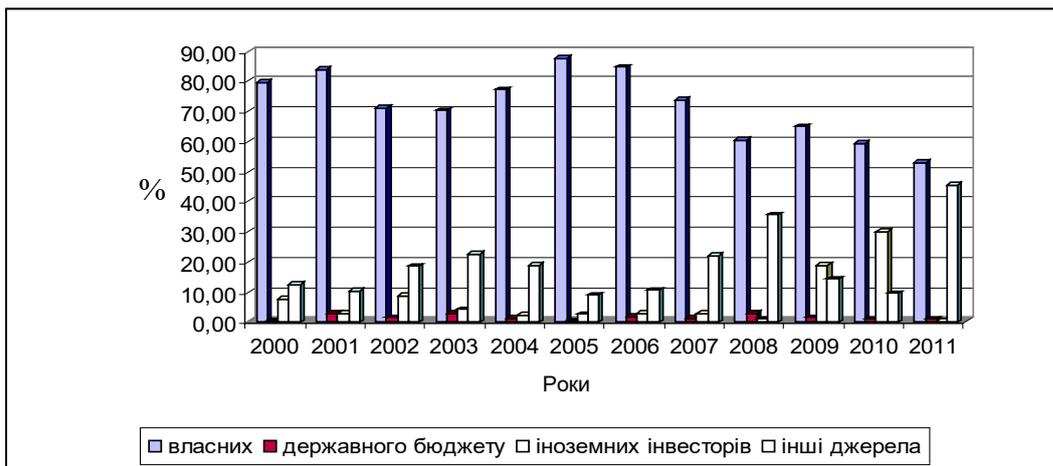

Рис. 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності, %

Сучасний інвестиційний ринок України характеризується недостатністю фінансових ресурсів і відносно невеликим набором методів фінансування інновацій. У зв'язку із цим актуальним є звернення до накопиченого світового та вітчизняного досвіду з питань фінансування інноваційної діяльності.

Основним джерелом фінансування інноваційного розвитку у 2000 – 2011 рр. були власні кошти підприємств, питома вага яких у 2011 р. складала 52,02 % від загального обсягу фінансування технологічних інновацій (рис. 1) [2].

Зважаючи на те, що джерелом власних коштів підприємств, які спрямовуються на інноваційну діяльність, є прибуток, стає зрозумілою причина низького рівня інноваційної активності. Більшість підприємств працює збитково, а ті, що отримують прибуток, не поспішають ним ризикувати, адже інноваціям притаманний високий рівень ризику. Саме тому для розвитку інноваційної діяльності слід активно розвивати банківський сектор у частині залучення цільових інвестицій, вигідного вкладення вільних фінансових коштів підприємств, фінансування перспективних науково-технічних досягнень. Частка банківського сектору у фінансуванні інновацій є занадто низькою.

Як показав проведений аналіз, у 2010 р. порівняно з 2000 р. помітно зросла частка банківських кредитів: з 1,7 до 14,2 %. Отримали кредити 145 підприємств на суму 2,0 млрд грн, кошти іноземних інвесторів отримали 23 підприємства в обсязі 0,3 млрд грн. Але із 1 472 підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, у 2011 р. лише 44 отримали підтримку державного бюджету та 13 – місцевих бюджетів, сукупний обсяг яких склав 152,1 млн [3]. Таке становище обумовлене відсутністю стабільної державної підтримки інноваційної діяльності. Усе це є причиною низького рівня інноваційної активності основної частини підприємств України.

Питома вага загального обсягу фінансування витрат на інновації у ВВП становила 0,84 % (2010 р. – 0,86 %), у тому числі коштів державного бюджету – 0,41 %. Для порівняння обсяг фінансування витрат на наукові дослідження та розробки в таких державах, як Швеція, Ізраїль, Фінляндія, Японія, США, Корея, Австрія, Німеччина, становить від 2,5 до 4,0 % ВВП [3].

Динаміка показників стосовно інноваційної діяльності України за 2000 – 2011 рр. наведена на рис. 2. Як видно з рис. 2, найбільша питома вага спостерігається у підприємств, що займалися інноваціями. Це свідчить про те, що підприємства зацікавлені в розробці нових науково-технічних продуктів, але витрати на їх впровадження залишають бажати кращого, тому питома вага підприємств, що впроваджували інновації, менша. А питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової займає останню позицію, що свідчить про зниження рівня інвестиційної привабливості проектів, пов'язаних зі значним рівнем новизни, та пояснює високий рівень залежності промисловості від імпорту високотехнологічної продукції [4].

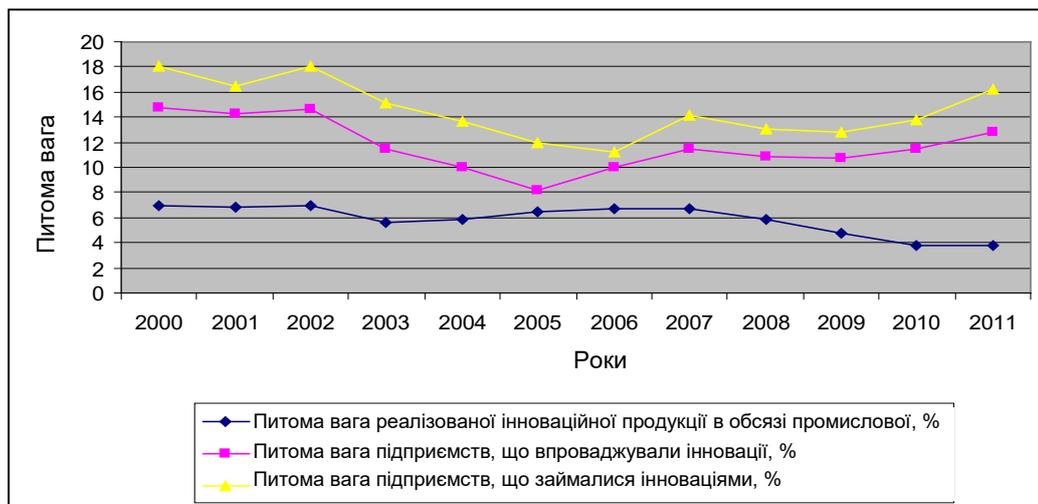

Рис. 2. Динаміка показників інноваційної діяльності підприємств за 2000 – 2011 роки

Згідно з даними Державної служби статистики України, інноваційна активність промислових підприємств за останнє десятиліття перебуває на низькому рівні. У 2010 році інновації були впроваджені лише на 12 % підприємств України, в той час як у Греції цей показник складав 23 %, в Португалії – 39 %, а в Німеччині близько 70 % підприємств використовують інноваційні технології [3]. Ефективний економічний розвиток країни неможливий без прискорення темпів переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку. У зв'язку з неефективністю заходів, які застосовує держава для стимулювання інноваційної діяльності, рівень активності промислових підприємств залишається на низькому рівні.

У процесі дослідження було виявлено, що порівняно з країнами Європи, в Україні частка підприємств, які використовують у своїй діяльності інформацію від державних науково-дослідних інститутів і університетів, вища. Але відсоток інноваційних підприємств, що користуються власними або приватними джерелами інформації (консультанти та консультаційні об'єднання) вищий, ніж відсоток тих, що використовують інформацію державного сектору. Це свідчить про те, що зв'язок між державним та підприємницьким сектором досить обмежений. Це також є однією із проблем розвитку інноваційного потенціалу підприємств країни.

Таким чином, на державному рівні необхідно розвивати законодавчу базу для більш тісного співробітництва державного та підприємницького секторів, оскільки тільки за ефективного стимуляційного розвитку підприємств Україна буде економічно стабільною та розвинутою державою.

Наук. керівн. Аксьонова І. В.

Література: 1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні // Статистичний збірник. – К. : Держкомстат України, 2011. – 526 с. 2. Юркевич О. М. Фінансове забезпечення науково-технічної інноваційної діяльності / О. М. Юркевич // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 106 – 111. 3. Резнік Н. П. Способи активізації інноваційних процесів на промислових підприємствах / Н. П. Резнік // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 10. – С. 80 – 82. 4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К. : ДП "Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України", 2011. – 362 с. 5. Андросова О. Ф. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності : монографія / О. Ф. Андросова, А. В. Череп. – К. : Кондор, 2009. – 356 с.

УДК 502/504

Шириня Я. Р.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Розглянуто основні проблеми сталого екологічного розвитку України. Досліджено міжнародну та національну нормативно-правову базу для регулювання природоохоронної діяльності, а також визначено основні екологічні індикатори. Запропоновано конкретні заходи для вирішення екологічних проблем в Україні.

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы устойчивого экологического развития Украины. Исследована международная и национальная нормативно-правовая база для регулирования природоохранной деятельности, а также определены основные экологические индикаторы. Предложены конкретные меры по решению экологических проблем в Украине.

Annotation. The article discusses the basic problems of environmental sustainability of Ukraine. The international and national legal framework of nature protection activity and the main environmental indicators were examined. The measures to solve the environmental problems in Ukraine were proposed.

Ключові слова: сталий розвиток, концепція сталого розвитку, екологія, екологічні проблеми, статистичні індикатори.

Починаючи із середини ХХ століття, коли спостерігалось швидке зростання населення на планеті, посилювалися процеси індустріалізації та урбанізації, господарське навантаження стало перевищувати можливості планети до самоочищення та регенерації, тобто виникла гостра проблема погіршення стану екосистеми Землі.

Багато вчених, таких, як: Г. Марш, Ж. Лемарк, В. Вернадський, М. Мойсєєв та інші, розвивали ідею врегулювання взаємовідносин між людьми та природою і намагалися донести її до різних політиків, державних діячів. Їхні зусилля були сприйняті ООН, і офіційно така ідея отримала назву "сталого розвитку" [1].

Дослідженням сталого розвитку в Україні займалась велика кількість вчених: Данилишин Б. М., Шостак Л. Б., Герасимчук З. В., Ляшенко І. М., Степанов В. М., Криниця С. О., Максимова Т., Балабанов Г. В., Нагірна В. П., Нижник О. М., Масловська Л. Ц., Карпінський Б. А., Божко С. М., Мельник Л. Г., Галушак В. А., Леоненко П. М., Черепніна О. І., Царик Л. П., Вахович І. М., Гулич О. І., Лісовський С. А., Згуровський М. Г., Гвішіані А. Д., Недін І. В., Кондіус І. С.

На міжнародному рівні принципи, ідеї, стратегія і концепція сталого розвитку були висвітлені завдяки таким нормативно-правовим документам, як Стокгольмська Декларація (16 червня 1972 року) та Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища і розвитку (14 червня 1992 року) [2].

У документах ООН, прийнятих у 1992 році в Ріо-де-Жанейро, під сталим розвитком розуміють таке співіснування людства і природного довкілля, яке забезпечує потреби сучасного суспільства без ризику для задоволення потреб майбутніх поколінь. Інакше кажучи, це забезпечення права кож-

ної людини нинішнього й майбутнього покоління жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту [1].

Згідно з цими документами концепція сталого розвитку розглядається у трьох основних напрямках (рис. 1) [3].

Рис. 1. Напрями концепції сталого розвитку

Економічний підхід полягає в оптимальному використанні обмежених ресурсів та використанні природо-, енерго- і матеріалозберігальних технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів для збереження сукупного капіталу (фізичного, природного або людського).

З погляду екології сталий розвиток має забезпечити цілісність біологічних і фізичних природних систем, їх життєздатність, від чого залежить глобальна стабільність усієї біосфери.

Соціальна складова орієнтована на людський розвиток, на збереження стабільності суспільних і культурних систем, на зменшення кількості конфліктів у суспільстві. Людина повинна брати участь у процесах формування своєї життєдіяльності, прийнятті й реалізації рішень, контролі за їх виконанням. Велике значення для забезпечення цих умов має справедливий розподіл благ між людьми, плюралізм думок та толерантність у стосунках між ними, збереження культурного капіталу і його розмаїття.

Отже, в концепції сталого розвитку на міжнародному рівні одним із основних завдань є вирішення екологічних проблем. Адже вони стосуються всіх і кожного, для них не існує кордонів, і якщо в одній країні станеться екологічна катастрофа, то наслідки будуть відчутними і в інших країнах. Яскравими прикладами таких катастроф є аварія на Чорнобильській АЕС, цунамі в Японії, повінь в Італії, Англії. Тобто вирішення даної проблеми можливе тільки за умови співпраці всіх країн світу.

Пріоритетними напрямками для подолання глобальних наслідків порушення екології є такі:

визнання того, що люди повинні мати право на здорове та плідне життя в злагоді з природою;

невід'ємною складовою розвитку суспільства є охорона навколишнього середовища;

зменшення розбіжності між рівнями життя країн світу;

розвиток кожної країни повинен здійснюватися таким чином, щоб задовольнити потреби в розвитку та збереженні навколишнього середовища як для теперішнього, так і для майбутнього покоління.

Вирішення питання сталого екологічного розвитку є досить актуальним і для України, адже досить довго в нас використовувався принцип одержання максимальної вигоди за мінімальних витрат. Це призвело до комплексної еколого-економічної кризи. Втілення розглянутої концепції для України вимагатиме напруженої роботи та злагоджених зусиль політиків, вчених, управлінців та всього населення взагалі.

Щоб визначити, чи в правильному напрямі розвивається країна, в процесі аналізу екологічної ситуації та запровадження відповідних дій потрібно порівняти екологічні індикатори України із закордонними. Наприклад, можна порівняти основні екологічні показники України та Європейського Союзу.

У ЄС, згідно із Шостою програмою дій щодо навколишнього середовища (6th EAP), відстежуються такі показники:

викиди парникових газів в атмосферу;

показники біорізноманіття;

кількість природних заповідників;

переробка та утворення відходів;

показники якості води та інші [4].

В Україні розраховуються наступні показники:

основні показники поводження з відходами;

викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря;

основні показники використання та охорони водних ресурсів;

основні показники використання й охорони лісу, тваринних ресурсів та заповідних територій [5].

Отже, національні екологічні показники майже повністю співпадають з європейськими, що говорить про правильний напрям розвитку екологічного моніторингу в Україні. На основі даних статистичних індикаторів можна не тільки судити про стан та динаміку екологічної ситуації в державі, а також здійснювати порівняльний аналіз з іншими країнами світу. У світовій практиці такий аналіз проводиться за допомогою індексного методу [6]. Окрім того, розрахунок індексу екологічного виміру може використовуватися як дієвий інструмент для прийняття рішень на аналітичній основі з урахуванням соціального та економічного вимірів сталого розвитку держави.

Позитивним моментом є те, що міжнародне співробітництво в галузі охорони довкілля посідає одне з вагомих місць у зовнішньополітичному курсі України.

Серйозною подією, що стимулювала розвиток інтернаціонального права навколишнього середовища на європейському рівні, стало прийняття Програми дій з охорони навколишнього середовища для Центральної і Східної Європи на Конференції міністрів охорони довкілля (Люцерн, Швейцарія, 28 – 30 квітня 1993 р.). Подібні конференції стали традиційними. Вони проходили у 1995 році в Софії (Болгарія), у 1998 році – в Орхусі (Данія). У 2003 році в Києві відбулася конференція "Довкілля для Європи", що свідчить про високий міжнародний престиж України в галузі охорони навколишнього середовища. Але також це свідчить і про значну кількість екологічних проблем у країні, у вирішенні яких зацікавлені інші держави [7].

Для регулювання природоохоронної діяльності в Україні було прийнято низку нормативно-правових актів, наприклад:

Закон України "Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року";

Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року";

Закон України "Про ратифікацію Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат";

Постанову Верховної Ради № 1289-XIV від 14.12.1999 р. "Про об'єднання проектів законів України про Програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки і про Національну програму збереження біологічного різноманіття на 2000 – 2015 роки".

Україна досі перебуває серед країн, які орієнтовані на нераціональне природокористування. Це викликано низкою чинників (рис. 2).

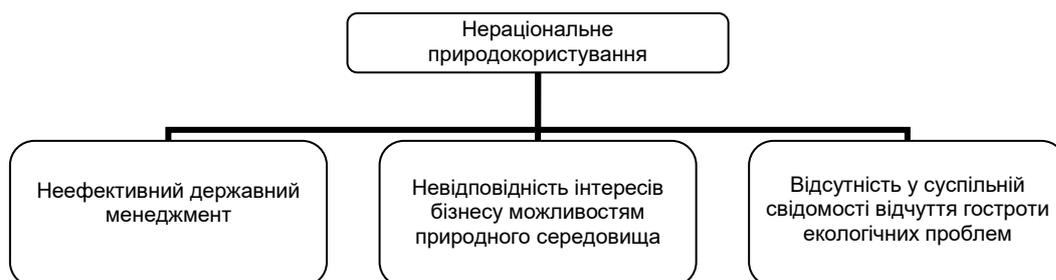

Рис. 2. Фактори нераціональності природокористування в Україні

Так, наприклад, неефективна діяльність держави проявляється в тому, що вона пропонує зарубіжному інвестору як переваги дешеві ресурси, невисокий рівень кваліфікованої робочої сили, часте ігнорування думки громадськості тощо.

Для вирішення екологічних проблем в Україні необхідно вжити певних заходів:

технологічних – це розробка і впровадження нових технологій, очисних споруд, видів палива; архітектурно-планувальних – це озеленення населених пунктів, організація санітарно-захисних зон, раціональне планування підприємств і житлових масивів;

інженерно-організаційних – це зниження інтенсивності руху транспорту на перевантажених автомагістралях, організація екологічно-патрульного контролю;

економічних – це вкладання коштів у розвиток нових, ресурсозберігальних технологій;

правових – це прийняття і дотримання законодавчих актів щодо підтримання якості атмосфери, водойм, ґрунту;

освітньо-виховних – це формування екологічної культури, насамперед у молоді.

Отже, Україна може забезпечити перехід до сталого розвитку лише шляхом ефективного використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічної модернізації виробництва, використання творчого потенціалу суспільства для розбудови і процвітання держави. Одним із головних пріоритетів залишається вирішення саме екологічних проблем. Для цього необхідно вдосконалювати систему екологічного моніторингу, застосовувати ті статистичні підходи, які визнані на міжнародному рівні.

Наук. керівн. Раєвцева О. В.

Література: 1. Добровольський В. В. Екологічні знання : навч. посібн. / В. В. Добровольський. – К. : Професіонал, 2005. – 304 с. 2. Екологія та соціальний захист [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://esz.org.ua/?page_id=485. 3. Акімова Т. А. Економіка устійного розвитку : учебн. посіб. / Т. А. Акі-

мова, Ю. Н. Мосейкин. – М. : ЗАО "Изд. "Экономика", 2009. – 432 с. 4. European Commission. Eurostat. Statistics. Environment: introduction [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/environment/introduction>. 5. Державна служба статистики. Статистична інформація: навколишнє середовище [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 6. Згуровський М. З. Україна в глобальних вимірах сталого розвитку / М. З. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2006. – № 19. – 20 травня. 7. Дорогунцов С. І. Екологія : навч. посібн. / С. І. Дорогунцов, К. Ф. Коценко, М. А. Хвесик та ін. – К. : КНЕУ, 2005.

Осипчук В. В.

УДК 338.470

Магістр 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ АГРЕГОВАНИХ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

Анотація. Проаналізовано агреговані макроекономічні показники, які відображають економічний стан та тенденцію розвитку економіки держави. Кризові явища в країні мали несприятливий вплив як на стан підприємств та організацій, так і економіку в цілому. Розуміння кризових явищ як інструментів виявлення прихованих проблем та шляхів попередження подальших спадів дасть можливість забезпечити стійке зростання економіки в майбутньому.

Аннотация. Проанализированы агрегированные макроэкономические показатели, которые отображают экономическое состояние и тенденцию развития экономики страны. Кризисные явления в стране неблагоприятным образом повлияли как на состояние предприятий и организаций, так и на экономику в целом. Понимание кризисных явлений как инструментов выявления скрытых проблем и путей предупреждения последующих спадов даст возможность обеспечить устойчивый рост экономики в будущем.

Annotation. Aggregative macroeconomic indexes, which reflect the economic state, and the trend of state economy development, are analysed in the article. The crisis phenomena in a country unfavourably influenced both the state of enterprises and organizations and economics as a whole. Understanding the crisis phenomena as instruments of revealing the hidden problems and the ways of preventing the further slumps will enable to provide sustainable growth of the economy in the future.

Ключові слова: макроекономічні показники, валовий національний продукт, валовий регіональний продукт, валова додана вартість, агрегування.

Загальні положення теорії макроекономічних показників викладені в роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких: Р. Кемпбелл, Л. Стенлі, А. Гальчинський, Б. Дратавер, О. Кривцов, В. Мельникова, С. Панчишин, А. Савченко, Л. Харкянен, Є. Ларіонова, Л. Нестеров, О. Лугінін, В. Сопко, В. Завгородній, Ю. Іванова, Р. Моторин, Е. Чекотовський, С. Герасименко, Т. Уманець, Ю. Пігарєв, А. Штангрет, О. Копиліюк.

Разом із тим у наявних роботах не розкриваються істотно сторони даної проблеми макроекономічних показників.

Метою статті є аналіз агрегованих макроекономічних показників, які відображають економічний стан та тенденцію розвитку економіки держави.

Валовий регіональний продукт (ВРП) є узагальнюючим показником у процесі комплексної оцінки економічного розвитку регіону, що дозволяє визначити його роль і місце в економіці країни, оцінити ефективність проведеної регіональної політики [1].

Показниками, які застосовуються у процесі визначення ВРП, є випуск, проміжне споживання, валова додана вартість, оплата послуг фінансових посередників, податки та субсидії на продукти, базою подальшого дослідження було обрано річні значення показників ВРП за 2002 – 2010 рр.

За виробництвом валового регіонального продукту Харківська область посідає одне з провідних місць серед регіонів України. У 2010 р. її частка становила 6,5 % (58 923/913 345 × 100 % = 6,5 %) від усього валового внутрішнього продукту держави. За цим показником область стабільно посідає 4 місце після м. Києва (18,6 %), Донецької (11,4 %) та Дніпропетровської областей (10,2 %).

У фактично діючих цінах валовий регіональний продукт, вироблений суб'єктами господарювання області у 2010 р., склав 58 923 млн грн. При цьому вперше за останні роки було зафіксовано зменшення фізичного обсягу ВРП. Така ситуація відображає загальнодержавні тенденції:

© Осипчук В. В., 2013

порівняно з 2009 р. обсяг валового внутрішнього продукту України знизився на 14,8 %, ВРП області – на 13,7 %.

ВРП визначається як підсумок валової доданої вартості (ВДВ) усіх видів економічної діяльності, скоригований на величину непрямо вимірюваних послуг фінансового посередництва та податків за винятком субсидій на продукти.

Валова додана вартість відображає додатково створену вартість у процесі виробництва і визначається як різниця між вартістю вироблених (випуск) і вартістю повністю використаних у процесі виробництва товарів і послуг (проміжне споживання) [2].

Валова додана вартість у фактичних цінах, створена суб'єктами господарювання області у 2010 р., склала 55 129 млн грн. Її обсяг, обрахований у цінах 2009 р., зменшився на 11,9 % (по Україні – на 12,6 %).

У виробництві валової доданої вартості області домінує промисловість (добувна, переробна промисловість, виробництво та розподілення електроенергії, газу й води), частка якої у 2010 р. склала 21,6 % і знизилась на 1,6 відсоткового пункта.

Вагомий внесок у створення валової доданої вартості області у 2010 р. зробили також підприємства, організації та установи, що належать до таких видів економічної діяльності, як фінансова діяльність (16,2 % від загального обсягу), торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (15,7 %), операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям (11,4 %), діяльність транспорту та зв'язку (9,7 %).

Найбільше відхилення від структури попереднього року спостерігалось у промисловості (-1,6 відсоткового пункта), щодо решти видів економічної діяльності коливання відбувались у межах 1 відсоткового пункта в той чи інший бік [3].

Якщо розглянути структуру валової доданої вартості за видами економічної діяльності за 9 років (2002 – 2010 рр.), її зрушення відбувались поступово. При цьому питома вага сільського господарства, мисливства, лісового господарства у загальнообласному показнику з 2002 р. неухильно зменшувалась і знизилась у 3,2 раза (з 18,5 % у 2001 р. до 5,7 % у 2010 р.), виробництва та розподілення електроенергії, газу й води – знизилась у 2,1 раза (з 7,3 % у 2002 р. до 3,5 % у 2010 р.), фінансової діяльності – навпаки, зросла у 4,5 раза (з 3,6 % у 2002 р. до 16,2 % у 2010 р.), торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – зросла у 2,2 раза (з 7,3 % у 2002 р. до 15,7 % у 2010 р.) [4].

Якщо останнім часом у регіоні зберігалась позитивна тенденція до зростання валової доданої вартості, то у 2010 р. відбулося її зниження на 11,9 % (по Україні – на 12,6 %). Індекси фізичного обсягу валової доданої вартості наведені на рисунку.

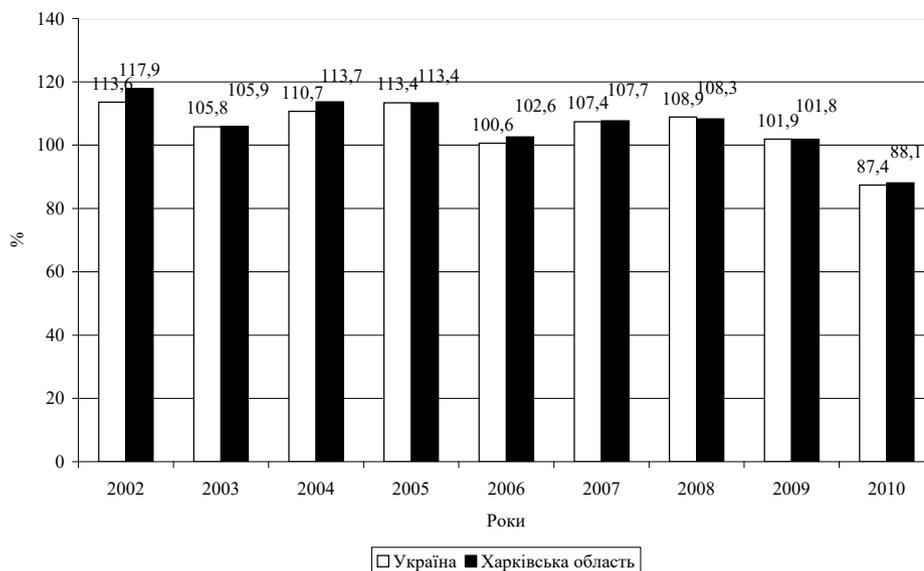

Рис. Індекси фізичного обсягу валової доданої вартості з 2002 до 2010 рр.

У 2010 р. зменшення обсягу ВДВ спостерігалось майже у всіх видах економічної діяльності, найбільше – у таких, як будівництво (-30,5 %), діяльність готелів та ресторанів (-20,6 %), торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (-20,5 %), надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту, діяльність домашніх господарств, діяльність екстериторіальних організацій (-20,1 %).

Разом із тим позитивна динаміка відзначились у державному управлінні (107,1 %), охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги (106,3 %), освіті (101,2 %). На рівні минулого року залишився обсяг ВДВ у рибальстві та рибництві, майже на тому ж рівні (99,9 %) – у добувній промисловості [5].

Валова додана вартість кожного виду економічної діяльності залежить від обсягів виробленої продукції, виконаних робіт і наданих послуг (випуску), а також проміжного споживання [6].

У 2010 р. підприємствами та організаціями області було випущено товарів та надано послуг у фактичних цінах на суму 122 585 млн грн, що менше від рівня 2009 р. на 17,4 %. Частка випуску області в загальному випуску України становила 6,3 %.

Кризові явища у країні несприятливо вплинули на стан як підприємств та організацій, так і економіки в цілому. Розуміння кризових явищ як інструментів виявлення прихованих проблем та шляхів попередження подальших спадів дасть можливість забезпечити стійке зростання економіки в майбутньому.

В ідеальній економіці реальний ВВП зростає би швидкими, сталими темпами, рівень цін залишався б незмінним або ж зростає досить повільно. У результаті незначними були б інфляція та безробіття.

Проте досвід свідчить, що економічні умови ніколи не залишаються сталими – піднесення прокладає шлях до спаду.

У роки спаду ВВП зайнятість та реальні доходи населення падають, прибутки зменшуються, люди втрачають роботу, невдовзі знову починається поживалення. Цей етап характеризується підвищенням життєвого рівня. Але за піднесенням настає новий спад економіки.

Зростання і падіння обсягів виробництва, цін, відсоткових ставок і зайнятості складають діловий цикл, що є характерною рисою ринкової економіки.

Наук. керівн. Погасій С. С.

Література: 1. Мельник А. Ф. Макроекономіка та макроекономічна політика : навч. посібн. / А. Ф. Мельник, Т. Л. Желюк, О. В. Длугопольський ; А. Ф. Мельник (наук. ред.). – К. : Знання, 2008. – 699 с. 2. Савченко А. Г. Макроекономіка : навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / А. Г. Савченко, Д. М. Євдокимова // Державний вищий навч. заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Vadима Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2008. – 256 с. 3. Сопко В. В. Організація бухгалтерського обліку, контролю та аналізу / В. В. Сопко, В. П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2000. – 214 с. 4. Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К. : Лелека, 2010. – С. 116. 5. Экономическая статистика : учебник / под ред. Ю. Н. Иванова. – 2-е изд. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 168 с. 6. Моторин Р. Статистика: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Руслан Моторин, Едуард Чекотовський ; М-во освіти і науки України, КНЕУ. – К. : КНЕУ, 2005. – 265 с.

Дригола Д. О.

УДК 339.35

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

АНАЛІЗ РИНКУ КЕРАМІЧНОЇ ПЛИТКИ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНА СХЕМА ТА СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Наведено аналіз ринку керамічної плитки України. Визначено загальну схему аналізу на основі структурно-динамічного підходу. Розглянуто взаємозв'язок запропонованої схеми аналізу та специфіки статистичного дослідження ринку керамічної плитки.

Аннотация. Представлен анализ рынка керамической плитки Украины. Определена общая схема анализа на основе структурно-динамического подхода. Рассмотрена взаимосвязь предложенной схемы анализа и специфики статистического исследования рынка керамической плитки.

Annotation. The paper considers the analysis of the market of ceramic tiles of Ukraine. A common framework for the analysis on the basis of the structural and dynamic approach is defined. The relationships between the proposed scheme of analysis and specific statistical study of ceramic tiles are examined.

Ключові слова: кон'юнктура ринку, регіональна структура, імпорт та експорт керамічної плитки.

© Дригола Д. О., 2013

Ринок є територіальною організацією сфери обігу, де відбувається узгодження інтересів виробників і споживачів. При цьому він розглядається з позицій процесу відтворення/переплетення численних взаємодій економічних суб'єктів, що виступають виробниками і споживачами різних видів товарів і послуг. Ринок має відкритий характер і розвинені економічні зв'язки з регіонами та країнами.

Однією з перших спроб вивчення просторового аспекту ринку була теорія порівняльних витрат виробництва. Д. Рікардо сформулював закон порівняльних витрат, відповідно до якого країни повинні провадити й експортувати ті товари, які коштують відносно дешево, і імпортувати товари, виробництво яких за кордоном вимагає менших витрат, ніж усередині країни [1].

Виходячи з цього, слід провести аналіз сучасного стану розвитку ринку керамічної плитки в Україні.

Проведений аналіз показав, що у 2011 році на ринку спостерігалась позитивна динаміка 2010 року (рисунок).

Лідерами виробництва плитки в Україні протягом декількох років є ТОВ "Атем", "Харківський плитковий завод" і "Церсаніт Інвест", які разом виробляють близько 70 % плитки в Україні. Ці підприємства не тільки зберегли свої позиції, але й збільшили обсяги виробництва у 2011 році. Так, у ТОВ "Атем" приріст виробництва у 2011 році склав 21 %.

За досліджуваний період обсяг імпорту плитки в Україні збільшився майже у два рази, а приріст обсягу експорту склав 70 % порівняно з 2010 роком. Але якщо збільшення темпів зростання виробництва відставало від темпів зростання експорту та імпорту, то падіння обсягів виробництва в кризові роки не спостерігалось.

Показники експорту та виробництва плитки у 2011 році перевищили обсяги сприятливого 2008 року, а темп зростання імпорту та експорту керамічної плитки в Україні був вищим, ніж у зовнішній торгівлі в цілому.

У структурі імпорту за видами керамічної плитки значно зросло постачання плитки з кам'яної кераміки, її частка перевищила постачання глиняної глазурованої плитки. А в регіональному розрізі збільшився імпорт із Китаю.

Рис. Динаміка виробництва, експорту та імпорту керамічної плитки в Україні

На ринку імпортової керамічної плитки після кризового падіння на 63 % у 2009 році спостерігалась позитивна динаміка. Загальний обсяг імпорту керамічної плитки в Україну виріс на 21 % у 2010 році і на 69 % у 2011 році, практично досягнувши рівня 2007 року. Даний показник виявився вищим, ніж по Україні в цілому (36 %), що показує прагнення ринку досягти докризового рівня. Зниження імпорту у 2011 році порівняно з докризовим 2008 роком склало 24 % [2].

Аналіз регіональної структури імпорту плитки показав, що основна частка керамічної плитки (більше 90 %) завозиться в Україну з 10 країн. У 2011 році країни-лідери минулих років – Польща,

Іспанія, Росія – поступилися першістю Китаю, частка якого порівняно з 2010 роком зросла вдвічі і склала майже чверть загального обсягу імпорту плитки.

У цілому ринок імпорту плитки характеризується значною регіональною концентрацією: 4 країни-лідери ввозять 76 % плитки, а ТОП-10 країн – 97 %.

Різні країни спеціалізуються на імпорті різних видів плитки, але переважно постачається кам'яна глазурована плитка. Плитку з кам'яної кераміки переважно ввозять Китай та Іспанія, серед імпортерів керамічної плитки лідерами є Польща, Білорусь та Італія.

Найбільші постачальники плитки за кордоном – це Китай, Польща, Іспанія, Білорусь, Італія (табл. 1).

Китайські виробники – беззаперечні лідери за кількістю компаній, що займаються імпортом плитки в Україну, з кожним роком їх кількість зростає. У 2012 році кількість імпортерів з Китаю збільшилася більш ніж у 2 рази порівняно з попереднім роком і склала 484 компанії. Китайський імпорт дуже фрагментований – ТОП-5 компаній контролюють тільки 17 % загального обсягу постачання.

Постачання з Польщі здійснюють головним чином компанії Ceramika Paradyz та Oroczo SA Cersanit S.A., яка з третього місця у 2010 році опустилася на сьоме місце серед імпортерів плитки у 2011 році. Трійці лідерів належить більше 50 % імпорту в Україну [2].

Ринок іспанської імпорту плитки у 2011 році став більш концентрованим – два лідери контролюють половину постачання. Імпортом плитки з Іспанії займаються 89 компаній.

Таблиця 1

Найбільші компанії-імпортери за 2011 рік

Назва підприємства	Частка загального обсягу, %	Частка постачання різних країн, %				
		Китай	Польща	Іспанія	Росія	Італія
ЗАТ "Край Керама"	8,6	0,0	0,0	0,0	99,0	0,6
ТОВ "Агрос"	6,5	46,0	0,0	50,0	0,0	1,0
ТОВ ПТК "Агромат"	5,8	0,6	0,1	36,0	16,0	44,0
ТОВ "Вайс Плюс"	5,7	90,0	0,0	0,1	0,0	0,1
ПП "Космолендо"	5,0	96,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ПП "Сандіс"	5,0	90,0	0,1	0,0	0,2	1,0
ТОВ "Церсаніт Інвест"	4,8	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
ПП "Термтех"	4,8	0,0	100,0	0,0	0,0	0,0
ТОВ "Бестлайн"	3,7	3,0	0,0	69,0	0,0	7,0

Ринок імпорту керамічної плитки з Росії концентрований – загальну кількість імпортерів у 2011 році склали 16 компаній.

Лідер постачання з Італії, компанія Cooperativa Ceramica D'Imola, зберегла свої позиції й у 2011 році, дещо втративши в частці ринку. У цілому ТОП-4 імпортери контролюють близько 35 % постачання.

Приймаюча сторона в Україні представлена кількома сотнями імпортерів, найбільшими з яких є ЗАТ "Край Керама", ТОВ "Агрос" та ТОВ "Агромат" (контролюють 21 % у сукупності). При цьому "Край Керама" займається в основному плиткою з Росії, "Агрос" із Іспанії та Китаю, а Агромат постачає переважно з Італії, Іспанії та Росії [2].

Аналіз експорту плитки показав, що має місце значне його збільшення у 2010 – 2011 рр. Зростання склало 80 % і 90 % відповідно, що значно більше, ніж у зовнішній торгівлі України в цілому (35 % зростання експорту по Україні в цілому). Дана ситуація свідчить про досить високий рівень розвитку ринку.

Основним одержувачем української керамічної плитки у 2011 році була Росія. Ця країна утримує першість із 2008 року. Її частка у 2011 році склала 69 %, що на 10 відсоткових пунктів більше від попереднього року. На другому місці Молдова з часткою ринку 10 %. Білорусь, яка займала в минулі роки третє місце, цього року опустилася на четверте місце, поступившись місцем Казахстану. Зростання частки Казахстану на 1 відсотковий пункт є значним, враховуючи зростання експорту керамічної плитки в цілому.

Таким чином, ці країни отримують більше 90 % українського експорту плитки.

Найбільшим експортером української плитки за кордон у 2011 році став вітчизняний виробник плитки ЗАТ "Харківський плитковий завод". Ця компанія контролює понад третину експортованої плитки. Друге і третє місця посідають компанії ЗАТ "ІНТЕРКЕРАМА" і ТОВ "АТЕМ" з частками ринку 23 % і 13 % відповідно (табл. 2) [3].

Найбільші компанії-експортери за 2011 рік

Назва підприємства	Частка загального обсягу, %	Частка постачання різних країн, %			
		Росія	Молдова	Казахстан	Білорусь
ЗАТ "Харківський плитковий завод"	32,0	63,0	9,0	15,0	2,0
ЗАТ "Інтеркерама"	23,0	88,0	2,0	3,0	6,0
ТОВ "АТЕМ"	13,0	51,0	20,0	8,0	9,0
АТ "Зевс КЕРАМІКА"	11,0	66,0	7,0	3,0	2,0
ТОВ "Полфрост-Україна"	7,0	78,0	0,0	16,0	4,0
ЗАТ "Піастрела"	4,0	72,0	1,0	1,0	17,0

Таким чином, проведений аналіз є базовим підґрунтям для формування статистичної оцінки кон'юнктури ринку керамічної плитки.

На думку автора, в аналітичній практиці необхідно поєднати показники розвитку сфери виробництва й показники конкурентного середовища ринків з показниками міжрегіональних та зовнішньоекономічних зв'язків, що дасть змогу простежити як обсяг, динаміку та структуру експорту й імпорту, так і показники руху коштів у зарубіжній валюті по рахунках підприємств.

Наук. керівн. Серова І. А.

Література: 1. <http://www.info-library.com.ua/books-book-68.html>. 2. Аналіз українського ринку керамічної плитки, сантехники і натурального строительного каменя. Отчет о результатах исследования для "Украинской ассоциации керамики". – 2012. – Май. – 72 с. 3. Статистика ринків : підручник для вищ. навч. закл. / ДАСОА Держкомстату України ; наук. ред. Н. О. Парфенцевої. – К. : ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2007. – 863 с.

УДК 364.01

Крамаренко Я. В.

Магістр 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто основну сутність соціального захисту, а також проблеми, які існують у країні. Здійснено статистичний аналіз соціального захисту населення України, який відображає тенденцію його розвитку, та розглянуто ряд пропозицій щодо вирішення наявних проблем.

Аннотация. Рассмотрена основная сущность социальной защиты, а также проблемы, которые существуют в стране. Осуществлен статистический анализ социальной защиты населения Украины, который отображает тенденцию ее развития и рассмотрен ряд предложений относительно решения существующих проблем.

Annotation. This article has considered the main essence of social protection, as well as the problems that exist in the country. The statistical analysis of social protection of the population of Ukraine has been held, reflecting the trend of developing a number of proposals to solve the existing problems.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна забезпеченість, соціальна забезпеченість громадянства, соціальна допомога.

Мета статті полягає у проведенні статистичного аналізу та визначенні стану соціального захисту населення України.

Стратегічна мета будь-якої держави – це досягнення найкращої якості життя громадян. Однією з важливих внутрішніх функцій держави є соціальний захист населення, який передбачає турботу держави, суспільства про громадян, які потребують допомоги, сприяння у зв'язку з віком, станом здоров'я, соціальним становищем, недостатньою забезпеченістю засобами існування [1].

Соціальний захист – необхідний елемент функціонування будь-якої достатньо розвиненої держави. Сама система соціального захисту в широкому сенсі – це система правових, соціально-економічних і політичних гарантій, що надають умови для забезпечення засобів існування [2]:

1) працездатним громадянам – за рахунок особистого трудового вкладу, економічної самостійності та підприємництва;

2) соціально вразливим верствам – за рахунок держави, але не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму.

В Україні існує гостра проблема стосовно витрат держбюджету, це пов'язано з тим, що відбувається нерациональне використання державних коштів, які виділяються на соціальні потреби. Більшість цих коштів виплачується людям, які навряд чи потребують цієї допомоги.

Проаналізувавши ресурси державного бюджету, було зроблено висновки, що, в першу чергу, вони спрямовуються на фінансування основних захисних статей бюджету, зокрема на: соціальний захист у разі непрацездатності та соціальний захист ветеранів війни і праці, а потім на інші: соціальний захист і соціальне забезпечення, соціальне забезпечення пенсіонерів і допомогу на забезпечення житлом та ін.

Структура населення говорить про те, що упродовж 2004 – 2011 років відбувається поступове скорочення населення, спостерігається, що у 2011 році порівняно з 2004 роком чисельність населення віком від 15 – 24 років скорочується на 2 %, 0 – 14 років – на 1 %, а також у 2011 році порівняно з 2004 роком спостерігається збільшення чисельності населення на 1 % віком 25 – 44 роки, і на 3 % – 45 – 64 роки, а численність населення віком понад 65 зменшується на 1 %, оскільки в цьому віці збільшується смертність, але при цьому з кожним роком знижується народжуваність.

У 2011 році порівняно з минулим роком кількість пенсіонерів збільшилася на 16,9 тис. осіб, а у відносному значенні – на 1 %, а в цілому з 2001 по 2011 роки спостерігається, що кількість пенсіонерів скоротилася на 708,6 тис. осіб, або на 1,05 %. Також спостерігається скорочення населення у працездатному та непрацездатному віці, яке не отримує пенсії, в цілому за 10 років на 1,07 % [3].

У процесі проведення динамічного аналізу було виявлено, що у 2011 році порівняно з 2009 роком спостерігається зниження кількості пенсіонерів на 11,8 тис. осіб, в цьому ж році порівняно з 2006 роком мало місце зниження чисельності пенсіонерів на 312 тис. осіб, якщо спостерігати ситуацію з 2001 по 2011 року, то можна зазначити, що відбувається зниження кількості пенсіонерів на 708,6 тис. осіб. Найбільше зниження кількості пенсіонерів спостерігається з 2001 до 2011 року.

Співвідношення середнього розміру пенсії і заробітної плати в Україні і в Харкові упродовж 2001 – 2011 років значно не змінюється, в Харкові спостерігається невелике збільшення співвідношення середнього розміру пенсії і заробітної плати, що наведено на рисунку.

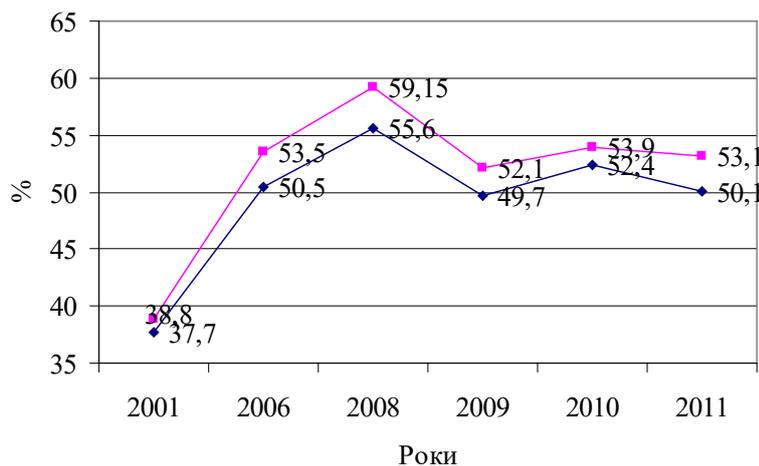

Рис. Динаміка співвідношення середнього розміру пенсії і заробітної плати по Україні і в Харківській області з 2001 до 2011 року

У 2008 році в Україні і Харкові спостерігається збільшення цього співвідношення, але у 2009 і в 2010 роках відбувається незначне зниження, проте з кожним роком спостерігається збільшення середнього розміру пенсій і заробітної плати.

Таким чином, у теорії і практиці реформування пенсійного забезпечення України є чимало невирішених проблем. Не сформувалося остаточне цілісне бачення системи соціального забезпечення, тільки формуються її нові напрями [4].

Проведений аналіз дозволяє надати пропозиції щодо стабілізації пенсійної системи в Україні:

1) створення реальних механізмів гарантій збереження і зворотності пенсійних накопичень громадян;

2) необхідність розробки концепції розвитку накопичувального пенсійного забезпечення і відповідного пакету законопроектів.

Слід зазначити, що подібне реформування потребує значних витрат часу і може викликати соціальні конфлікти.

Наук. керівн. Мілевський С. В.

Література: 1. Савинов А. Н. Организация работы органов социального обеспечения : учебник / А. Н. Савинов. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 192 с. 2. Соловьев А. А. Оформление пенсий : методические указания / А. А. Соловьев. – М. : Изд. "Приор", 2003. – 245 с. 3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.org>. 4. Сирота І. М. Право социального обеспечения в Украине : учебник / И. М. Сирота. – Х. : "Одиссей", 2000. – 384 с.

УДК 331.215.53

Половнюва А. О.

Магістр 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА: РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Анотация. Проанализовано уровень минимальной заработной платы. З'ясовано значення мінімальної заробітної плати для формування політики соціального захисту населення. Виділено основні напрями соціальної політики з урахуванням специфіки статистичного аналізу.

Аннотация. Проанализирован уровень минимальной заработной платы. Определено значение минимальной заработной платы для формирования политики социальной защиты населения. Выделены основные направления социальной политики с учетом специфики статистического анализа.

Annotation. The article analyzes the level of minimum wage. The significance of minimum wage for social protection policy is defined. The basic trends of social policy in terms of the specificity of statistical analysis are emphasized.

Ключові слова: заробітна плата, мінімальна заробітна плата, соціальний захист, рівень життя.

Мета статті полягає у проведенні статистичного аналізу мінімальної заробітної плати та визначенні її ролі та значення у формуванні політики соціального захисту.

В умовах трансформації економіки України гостро постала проблема соціального захисту населення.

Створення ринкової економіки супроводжується стрімким розшаруванням суспільства за матеріальним і соціальним статусами. Перед державою постала проблема забезпечення та підтримки малозабезпечених прошарків населення.

Прагнення України до міжнародної інтеграції неможливе без створення як державними, так і недержавними установами та організаціями системи правових, економічних та організаційних заходів щодо сприяння підтримці соціальної стабільності в суспільстві, створення умов для зростання добробуту населення, забезпечення належного рівня та якості його життя.

Взаємодію зазначених заходів, дій, принципів та основ щодо соціального захисту малозабезпечених верств населення, їх соціальної безпеки в суспільстві відбиває соціальна політика держави.

Основні напрями соціальної політики наступні: захист рівня життя населення від підвищення цін через використання різних форм компенсацій; надання допомоги незаможним сім'ям; надання допомоги в разі безробіття; здійснення політики соціального страхування; встановлення оптималь-

ної мінімальної заробітної плати для працюючих; забезпечення коштом держави розвитку освіти, охорони здоров'я, захисту довкілля; надання допомоги в отриманні громадянами кваліфікації, надання відповідно до чинного законодавства гарантії процесу трудової діяльності [1].

Оскільки соціальна економіка орієнтована на людину, то про стан і рівень розвитку економіки свідчить те, як живуть люди.

Увесь діапазон особливостей соціальної політики, що відбиває вдовolenість людей наданими їм матеріальними та духовними благами, характеризується рівнем життя населення. А якість життя прямо пропорційно залежить від соціальної політики, що проводиться в країні.

Якщо захищеність працюючих здійснюється завдяки державному регулюванню мінімальної заробітної плати таким чином, щоб особа, яка працює, не опинилася за межею бідності, то соціальний захист на рівні держави повинен, окрім розв'язання індивідуальних проблем кожної людини, забезпечувати й інтереси всього суспільства [2].

Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України, як правило, один раз на рік під час затвердження Державного бюджету України з урахуванням пропозицій, сформульованих у процесі переговорів представників професійних спілок, власників або уповноважених ними органів, які об'єдналися для ведення колективних переговорів і укладення генеральної угоди.

Розмір мінімальної заробітної плати переглядається залежно від зростання індексу цін на споживчі товари і тарифів на послуги за згодою сторін колективних переговорів.

Основною метою законодавчого встановлення мінімальної заробітної плати є боротьба з бідністю, причому введення й підвищення рівня мінімальної заробітної плати є більш продуктивним методом боротьби з бідністю, аніж різнопланові форми соціального забезпечення.

Мінімальна заробітна плата (МЗП) є одним із базових соціальних стандартів, який був затверджений в Україні згідно зі ст. 3 Закону України № 108/95-ВР від 24.03.1995 р. "Про оплату праці", а також державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності та господарювання.

Мінімальна заробітна плата повинна встановлюватися в розмірі, не нижчому за вартісну величину межі малозабезпеченості, в розрахунку на працездатну особу. Вона виконує роль показника для розрахунку мінімального рівня більшості соціально гарантованих виплат – пенсій, допомоги, стипендій тощо – та є основою для побудови системи державного забезпечення соціальних гарантій населення.

Якщо спостерігати ситуацію за період з 1998 до 2012 року, то можна відзначити збільшення мінімальної заробітної плати у 23 рази. Динаміку зміни мінімальної зарплати та середньої зарплати наведено на рисунку.

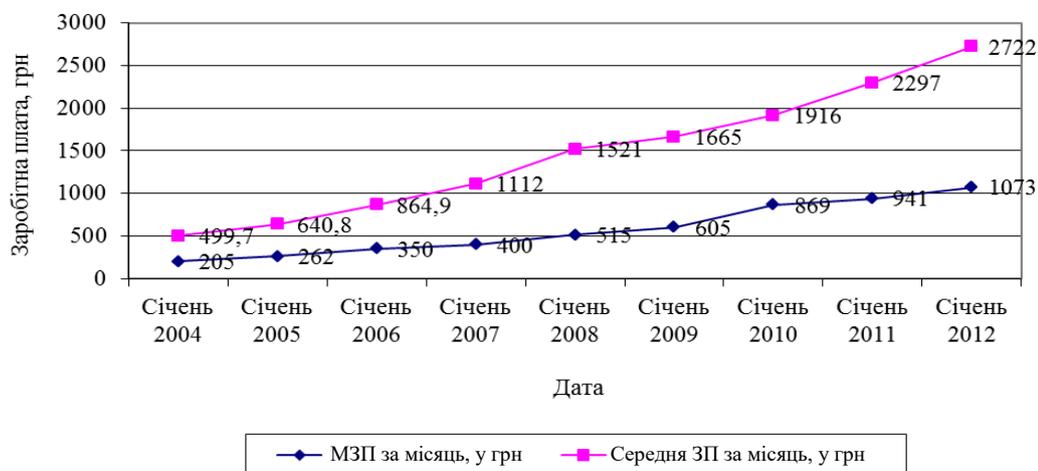

Рис. Динаміка зміни МЗП та середньої зарплати в Україні

Аналіз значення показника абсолютного процента приросту показує, що з кожним роком спостерігається збільшення його значення щодо рівня МЗП. Так, найменше абсолютне значення 1 % приросту спостерігалось у 1999 році й становило 0,45 грн, а найбільше – у 2012 році – 9,41 грн.

За визначений період в середньому щорічний приріст МЗП складав 41,66 %.

Виходячи з того, що заробітна плата є одним із основних регуляторів ринку праці, співвідношення мінімальної заробітної плати і її середнього рівня виступає орієнтиром для встановлення державних соціальних стандартів і гарантій у країні.

У країнах Європейського Союзу справедливою вважається мінімальна зарплата, яка сягає 68 % від середньої.

В Україні співвідношення мінімальної середньої зарплати тільки в січні 2012 року склало 39,4 %, що на 28,6 % нижче від справедливої МЗП за методикою ЄС.

Порівняльна оцінка МЗП із країнами Європи показала, що в Україні вона найнижча навіть порівняно з найближчими сусідами, такими, як Польща (2011 рік – 348 євро), Угорщина (287 євро), Румунія (158 євро).

У 2008 році МЗП України складала 60 євро (515 грн), а у 2011 році – 95 євро (1 004 грн). Темп приросту за 3 роки склав 35 євро.

У 2011 році мінімальна заробітна плата в Україні була в 14 разів меншою, ніж у Франції.

Найбільший середньорічний темп приросту МЗП в період з 2011 по 2008 роки спостерігався у Латвії (89 %), а найменший – у Великобританії (скорочення на 20 %).

Отже, питання ефективної системи оплати праці є одним із важливих критеріїв сталого економічного розвитку країни.

Виокремлені проблеми можуть бути вирішені за наявності: державної підтримки розглянутих заходів через дію законів та норм, орієнтованих на непрямий характер впливу на оплату праці; умов для формування заробітної плати на принципах вартості й ціни робочої сили; заходів щодо посилення соціальної захищеності працюючих у разі введення мінімальної погодинної заробітної плати.

Наук. керівн. Серова І. А.

Література: 1. Беседін В. Ф. Державне регулювання економіки / В. Ф. Беседін. – К. : Знання-Прес, 2009. – 176 с. 2. Власенко Н. С. Статистика ринку праці: міжнародні стандарти та національний досвід : навч. посібн. / Н. С. Власенко, Н. В. Григорович, Н. В. Рубльова. – К. : ТОВ "Август Трейд", 2006. – 320 с. 3. Про оплату праці : Закон України № 108/95-ВР від 24.03.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

УДК 330.33.01

Мухіна Д. І.

Магістр 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АНАЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ В ДОСЛІДЖЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто питання підвищення ефективності аналітичного процесу дослідження фінансової стійкості підприємства. Акцентовано увагу на специфіці оцінок фінансової стійкості підприємства. Визначено доцільність розгляду взаємозв'язку типів фінансової стійкості та стратегій.

Аннотация. Рассмотрен вопрос повышения эффективности аналитического процесса исследования финансового состояния предприятия. Акцентировано внимание на специфике оценок финансовой устойчивости. Определена целесообразность рассмотрения взаимосвязи типов финансовой устойчивости и стратегий.

Annotation. The issue of improving the efficiency of the analytical process of financial stability of enterprise research is discussed. The specificity of estimates of financial stability is emphasized. The expediency of considering the relationship types of financial stability and strategies is determined.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансова стійкість, платоспроможність.

Мета статті полягає у визначенні підходів до аналітичної оцінки фінансової стійкості підприємства.

З переходом економіки країни до ринкових відносин підвищується самостійність підприємств, їх економічна та юридична відповідальність, що потребує нових підходів у дослідженні діяльності підприємств.

Спроможність підприємства своєчасно сплачувати борги, фінансувати свою діяльність на розширеній основі, долати непередбачувані потрясіння та підтримувати свою платоспроможність у несприятливих обставинах свідчить про його фінансовий стан.

© Мухіна Д. І., 2013

Стійкий фінансовий стан є складовою частиною загальної стійкості підприємства, що характеризується збалансованістю фінансових потоків, наявністю засобів, котрі дозволяють організації підтримувати свою діяльність протягом певного періоду часу, в тому числі обслуговуючи отримані кредити та виробництво продукції [1].

Специфіка оцінок фінансової стійкості традиційно полягає у визначенні її типів:

абсолютна стійкість фінансового стану характеризується співвідношенням, де всі запаси повністю покриваються власними оборотними коштами (підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів). Така ситуація трапляється вкрай рідко, і, як правило, її не можна розглядати як позитивну, адже за цих умов адміністрація не має можливості використати зовнішні джерела коштів для основної діяльності. Нормальний стан для підприємства – такий, коли частка власних оборотних коштів становить трохи більше 50 %.

нормальна стійкість фінансового стану підприємства гарантує його платоспроможність, за якої для покриття запасів використовуються як власні, так й залучені кошти;

нестійкість є порушенням платоспроможності підприємства, коли підприємство для покриття частини своїх запасів повинно звертатися до додаткових джерел покриття;

кризовий фінансовий стан передбачає ситуацію, коли підприємство перебуває на межі банкрутства (грошові кошти, короткострокові цінні папери та дебіторська заборгованість підприємства навіть не покривають його кредиторської заборгованості та прострочених позик).

Фінансова стійкість вважається нормальною (допустимою), якщо величини короткострокових кредитів й позичкових коштів, що залучені для формування запасів і затрат, не перевищують сумарної вартості виробничих запасів готової продукції (найбільш ліквідної частини запасів і затрат). У випадку коли зазначені умови не виконуються, фінансова нестійкість набуває характеру ненормальної і веде до істотного погіршення фінансового стану.

Фінансова стійкість підприємства визначається за таких умов, коли власні й залучені ним кошти використовуються так, що грошові надходження від його діяльності, насамперед прибуток, є достатніми для погашення кредиторської.

У сучасних умовах господарювання правильно вироблена господарська стратегія, оптимально складений план економічного розвитку, продумана облікова політика й система управління в сукупності забезпечують фінансову стійкість, котра є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин, а отже, визначається сукупністю виробничо-господарських і фінансових чинників.

Якщо виробничий та фінансовий плани успішно виконуються, то це позитивно впливає на фінансове становище підприємства. І навпаки, в результаті недовиконання плану на виробництво та реалізацію продукції виникає підвищення собівартості, зменшення виторгу та суми прибутку і, як наслідок, погіршення фінансового стану підприємства та його платоспроможності. Внаслідок цього стійкий фінансовий стан не є випадковістю, а підсумком грамотного, вмілого управління всім комплексом факторів, які визначають результати господарської діяльності підприємства.

В умовах ринку фінансовий стан підприємства розкриває ступінь його життєдіяльності та потужність чинників розвитку, яка акумулюється в його стійкості. Очевидно, що найстійкішим є статичний стан, тобто стан стабільності.

Стабільність фінансового стану підприємства виявляється у:

ритмічності виробництва якісної і дешевої продукції, яка має сталий попит;

стійкому становищі підприємства на ринку;

високому рівні матеріально-технічної оснащеності виробництва та відтворення;

застосуванні передових технологій;

налагодженості економічних зв'язків із партнерами;

ритмічності кругообігу основного й оборотного капіталу;

ефективності господарських і фінансових операцій;

незначному ступені ризику в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності [2].

Виходячи з того, що суб'єкти господарювання мають різні масштаби та показники обігу, необхідно враховувати останні під час проведення економічно-статистичного аналізу фінансової стійкості підприємств.

Аналіз фінансової стійкості важливий як для великих підприємств, так і для малих, але їхні стратегії відрізняються.

Основними стратегіями фінансової стійкості великого підприємства є:

визначення способів проведення успішної фінансової стратегії та використання фінансових можливостей;

визначення перспективних фінансових взаємовідносин із суб'єктами господарювання;

вивчення економічних та фінансових можливостей імовірних конкурентів.

Основними стратегіями фінансової стійкості малого підприємства є:

формування фінансових ресурсів та стратегічне управління ними;

створення та підготовка стратегічних резервів;

визначення головної загрози з боку конкурентів та розроблення заходів щодо усунення цієї загрози.

Таким чином, загальними питаннями в аналізі фінансової стійкості як великих, так і малих підприємств є необхідність їх збалансованого зростання. Але якщо великі підприємства прагнуть зростати, що гарантує підприємству підтримку стійкості, то малі підприємства орієнтовані на пошук шляхів організаційного розвитку [3].

На сьогодні як малі, так і великі підприємства мало уваги приділяють вибору комп'ютерних технологій задля врахування особливостей їх функціонування відповідно до завдань аналізу.

Переважна більшість спеціалізованих програм аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств є програмами ретроспективного аналізу даних фінансової звітності, що слабо адаптовані до вимог управління суб'єктом господарювання.

На думку автора, розробка формальних критеріїв, використовуючи які можна зіставляти різні програми фінансового аналізу, дасть змогу зменшити суб'єктивний фактор в оцінці їх можливостей і дозволить формувати висновки за результатами проведеного аналізу, виокремлювати проблемні питання в аналізі фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Таким чином, ґрунтуючись на наявній практиці фінансового аналізу, правомірно розглядати в оцінці фінансового стану підприємств як базові можливості системи, так і засоби розширення базових можливостей з метою підвищення ефективності аналітичного процесу.

Наук. керівн. Чернишов С. І.

Література: 1. Хелферт Э. Техника финансового анализа / Э. Хелферт ; пер. с англ. – М. : Аудит. ЮНИТИ, 1996. – 664 с. 2. Шеремет А. Д. Финансы предприятий / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М. : ИНФРА-М, 1998. – 344 с. 3. Котляр М. Л. Оцінка фінансової стійкості підприємства на базі аналітичних коефіцієнтів / М. Л. Котляр // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 113–117.

УДК 631.1

Матюхова О. С.

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЙОГО ВИДИ

Анотація. Розглянуто сутність сільського господарства, яке відіграє важливу роль у зміцненні економіки нашої країни, підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем. Здійснено теоретико-методичний аналіз визначення сутності сільського господарства та основних його галузей.

Аннотация. Рассмотрена сущность сельского хозяйства, которое играет важную роль в укреплении экономики нашей страны, повышении жизненного уровня населения и решении социально-экономических проблем. Осуществлен теоретико-методический анализ определения сущности сельского хозяйства и основных его отраслей.

Annotation. The article discusses the essence of agriculture, which plays an important role in strengthening the economy of our country, increase of living standards of the population, and solving the socioeconomic problems. The theoretic and methodical analysis of determining the essence of agriculture and its basic industries has been carried out.

Ключові слова: сільське господарство, сільськогосподарське виробництво, рослинництво, тваринництво, сільськогосподарська продукція.

Сільське господарство України являє собою складний і різноманітний об'єкт, що визначається сукупністю природних, технічних і суспільних чинників та вивчається різноманітними науками. Виходячи з цього великого значення набуває підвищення рівня теоретичної, а особливо практичної підготовки майбутніх економістів, зокрема опанування ними професійних знань і практичних навичок з методики і форм, видів і способів проведення статистичного спостереження сільськогосподарського виробництва, розробки та аналізу статистичних даних з урахуванням особливостей даної галузі народного господарства та сьогоденного стану її розвитку [1].

Саме в аграрному секторі виробляються продукти харчування для населення країни, сировина для переробної промисловості, забезпечуються інші потреби суспільства. Від розвитку сільського господарства багато в чому залежать життєвий рівень і добробут населення: розмір і структура харчування, середньодушовий дохід, рівень споживання товарів і послуг, соціальні умови життя. Попит населення на товари народного споживання майже на 75 % покривається за рахунок цієї галузі економіки.

Основною метою статті є розкриття сутності сільського господарства та основних його видів.

Питанням ефективності сільськогосподарського виробництва, її аналізу та засобам підвищення присвячено безліч наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема Доманчука Д. П., П. Друкера, Месель-Веселяка В. Я., Саблука П. Т., Шпичака О. М., М. Мескона та інших. Питанням виробництва продукції рослинництва займалися багато науковців: Саблук П. Т., Крестьянінова В. В., Мармуль Л. О., Лукомець В. М., В. Федоренко, Євчук А. Л., П. Гайдучкий, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Б. Пасхавер, Вершина Л. М., Борисенко О. П., Соколов І. Д. та багато інших. Проте більшість досліджень містить рекомендації загальнодержавного значення, а вивчення окремо кожного регіону вимагає більш детального опрацювання.

Сільське господарство є досить специфічною галуззю матеріального виробництва, і йому притаманний ряд особливостей. В економіко-статистичній літературі зустрічаються різні точки зору на це питання. Так, першою особливістю сільського господарства вважають або землю – головний засіб виробництва, або переплетіння економічного процесу відтворення з природним процесом відтворення. Окремі економісти називають тільки ці дві головні особливості, інші – значно більше. За певної умовності всі особливості сільського господарства можна згрупувати в такі три основні групи: природні, економічні та соціально-економічні [1].

Сільське господарство – одна з найважливіших галузей господарського комплексу України, яка відіграє важливу роль у зміцненні економіки нашої країни, підвищенні життєвого рівня населення і розв'язанні соціально-економічних проблем. Проте рівень розвитку його продуктивних сил значно відстає від народногосподарських проблем. Сільськогосподарське виробництво розвивається на основі тих самих економічних законів, які визначають розвиток і розміщення всього народного господарства. Водночас тут відзначаються і деякі специфічні умови розвитку цієї галузі, пов'язані з природними особливостями сільськогосподарського виробництва.

Великий вплив на розвиток і розміщення сільського господарства має дія природних факторів, таких, як кліматичні умови, ґрунтовий покрив, водні ресурси. Саме вони впливають на розвиток і розміщення цієї галузі народного господарства.

У структурі сільського господарства виділяють дві основні галузі – рослинництво і тваринництво. Залежно від соціально-економічних умов та рівня розвитку сільського господарства співвідношення між цими галузями в обсягах його продукції змінюються. Дана структура наведена на рисунку.

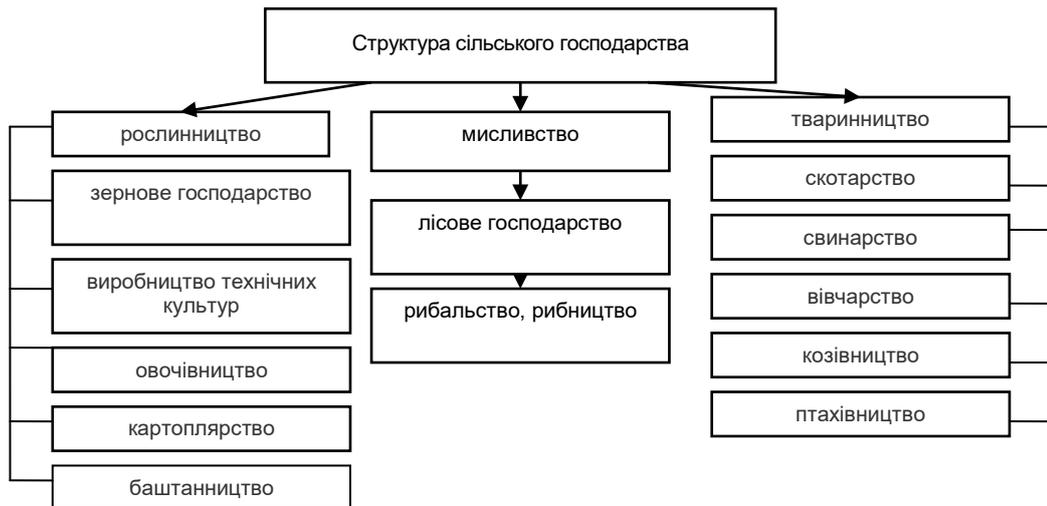

Рис. Структура сільського господарства

У свою чергу, рослинництво за видом продукції, що виробляється, поділяється на ряд галузей: зернове господарство, виробництво технічних культур, картоплярство, овочівництво і баштанництво, плодівництво, польове кормовиробництво [2].

Що стосується способу виробництва окремих культур, то до складу рослинництва входять такі галузі, як ріпництво, овочівництво, баштанництво, плодівництво, ягідництво та луковництво.

Основними галузями тваринництва є скотарство, свинарство, вівчарство з козівництвом, птахівництво та ін.

Рослинництво є однією з найважливіших галузей сільського господарства України, яка забезпечує виробництво продуктів харчування рослинного походження, сировини для харчової, легкої, фармацевтичної, комбікормової та інших галузей промисловості, кормів для сільськогосподарських тварин. Рослинництво – це певна сукупність видів економічної діяльності і послуг, у результаті яких виробляється продукція рослинного походження.

Завдання статистики рослинництва такі: всебічна характеристика стану і розвитку рослинництва; вивчення масових явищ і процесів, що відбуваються в цій галузі сільського господарства; виявлення і дослідження впливу факторів, що визначають її стан і розвиток; встановлення невикористаних резервів збільшення обсягів продукції рослинництва та підвищення її якості; характеристика місця і значення рослинництва в аграрному секторі і в народному господарстві країни. Тваринництво, як і рослинництво, є основною галуззю аграрного сектору [2].

Тваринництво – це сукупність споріднених галузей сільського господарства, що займаються розведенням сільськогосподарських тварин, тобто свійських тварин для виробництва цінних продуктів харчування (молока, м'яса, яєць, меду та ін.) і сировини для багатьох галузей переробної промисловості (м'яса, вовни, шкіри, пуху тощо). Тваринництво дає живу тяглову силу (коней, волів та ін.) і основне органічне добриво (гній). З продуктів і відходів тваринництва одержують деякі корми (молочні відвійки, кісткове борошно тощо), а також лікарські препарати (лікувальні сироватки, гормональні препарати і т. д.).

Сільське господарство є однією з основних галузей народного господарства, оскільки виробництво продуктів харчування – перша умова життя безпосередніх виробників. Водночас воно є сировинною базою легкої та харчової промисловості. Попит на сільськогосподарську продукцію постійно зростає, оскільки збільшується кількість населення, особливо міського. У сільському господарстві, як і в інших галузях суспільного виробництва, відбувається постійний розвиток і вдосконалення продуктивних сил, і на цій основі зростає ефективність сільськогосподарської праці, що дає змогу з меншою кількістю робочої сили виробляти більше продукції.

Наук. керівн. Гриневич Л. В.

Література: 1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с. 2. Лукінов І. І. Стратегія і механізм реформування АПК України / І. І. Лукінов // Вісник ХДАУ. – 2001. – № 5. – С. 26–34. 3. Мочерний С. В. Економічний словник-довідник / С. В. Мочерного ; за ред. д.е.н., проф. С. В. Мочерного. – К. : Феміна, 1995. – 368 с. 4. Бланк І. А. Словник-довідник фінансового менеджера / І. А. Бланк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 480 с.

УДК 330.322.0.1

Сокольська Т. А.

Магістр 1 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВНУТРІШНІХ ІНВЕСТИЦІЙ УКРАЇНИ

Анотація. Проведено структурний аналіз капітальних інвестицій, на основі даних про інвестиції в основний капітал проведено динамічний аналіз інвестицій в основний капітал України. Розглянуто динаміку капітальних інвестицій за регіонами України.

Аннотация. Проведен структурный анализ капитальных инвестиций, на основе данных об инвестициях в основной капитал проведен динамический анализ инвестиций в основной капитал Украины. Рассмотрена динамика капитальных инвестиций по регионам Украины.

Annotation. Structural analysis of the capital investment has been carried out. Basing on data about the investment into fixed assets the dynamic analysis of investments in fixed assets of Ukraine has been held. The dynamics of capital investment in regions of Ukraine has been discussed.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, внутрішні інвестиції.

Мета статті полягає у проведенні статистичного аналізу внутрішніх інвестицій України та визначенні основних проблем внутрішнього інвестування країни.

Сучасний стан економіки України потребує вирішення ряду кардинальних проблем, пов'язаних із підвищенням інвестиційної активності підприємств та регіонів країни. Вирішення даного питання досягається шляхом збільшення реалізованих інвестиційних ресурсів і найбільш ефективного їхнього використання в пріоритетних секторах матеріального виробництва і соціальної сфери. Саме інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі і визначають конкурентні позиції країн на світових ринках. Інвестиційна діяльність, а також сукупність практичних дій із реалізації внутрішніх інвестицій є одним з основних засобів зростання національного доходу.

Невирішеною проблемою залишається те, що розмаїття трактувань сутності інвестицій свідчить не лише про різні підходи до розкриття їх змісту, але й про незавершеність дослідження цієї проблеми. Крім того, аналіз наукової літератури довів, що недостатньо уваги приділяється розгляду форм інвестицій, зокрема, реальних інвестицій, які на сьогодні набули певного поширення у зв'язку з активізацією вкладень коштів в об'єкти будівництва.

© Сокольська Т. А., 2013

Метою даної статті є розгляд теоретичних основ інвестування та проведення аналізу внутрішніх інвестицій України.

Дослідження проблеми інвестування економіки завжди було в центрі уваги економічної думки. Це обумовлено тим, що інвестиції стосуються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому. У сучасних умовах вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, зростання технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним із найнадійніших механізмів соціально-економічних перетворень. Економічна ситуація, яка склалася сьогодні в Україні, дуже складна. Серед сукупності причин, що сприяли економічній кризі та утримують перехід України на траєкторію економічного зростання, чи не найголовнішою є низька інвестиційна активність [1]. Загальновідомо, що ефективне реформування економіки будь-якої країни, її структурне перетворення з якісним оновленням товаровиробництва, ринкової та соціальної інфраструктури важко уявити без відповідних капіталовкладень, тобто без належного інвестування. Без надійних капіталовкладень неможливо забезпечити створення і впровадження новітніх технологій, систем сучасної організації та управління товаровиробництвом і збутом продукції, розвиток ринкової інфраструктури, інформатизацію суспільства тощо. Це фундаментальні основи для забезпечення конкурентоспроможності національного товаровиробництва, без чого не може бути й успішної інтеграції нашої країни в Європейське співтовариство. Складні відтворювальні процеси відбуваються виключно на базі інвестування. Чим воно активніше, тим швидші темпи відтворення й ефективних ринкових перетворень.

Інвестиції є найважливішим фактором, який сприяє економічному зростанню і забезпечує щорічне збільшення частки реального національного продукту країни. Визначення структурних змін в інвестуванні в основний капітал за видами економічної діяльності, міжрегіональних інвестицій за допомогою структурно-динамічних показників дає можливість проведення всебічного аналізу структури внутрішніх інвестицій країни.

Серед усіх напрямів інвестиційної діяльності провідне місце посідають капітальні інвестиції. За допомогою капітальних інвестицій відтворюються на простій і розширеній основі основні засоби виробництва, тобто створюється матеріальна основа для підвищення продуктивності живої праці на базі впровадження комплексної механізації та автоматизації виробництва. Завдяки капітальним інвестиціям реалізуються досконаліші форми суспільної організації виробництва: його спеціалізація, кооперування і комбінування. Капітальні інвестиції включають: нове будівництво, реконструкцію, модернізацію, технічне переозброєння підприємства та інші напрями поповнення основних засобів.

Зміна структури капітальних інвестицій у 2011 році порівняно з 2010 роком наведена в таблиці [2].

Таблиця

Структурний аналіз капітальних інвестицій за 2010 – 2011 рр.

Капітальні інвестиції	Освоєно (використано) капітальних інвестицій			
	2010 рік		2011 рік	
	у фактичних цінах, млн грн	у % від загального обсягу	у фактичних цінах, млн грн	у % від загального обсягу
Усього	189 060,6	100	259 932,3	100
Інвестиції в матеріальні активи, у тому числі:	182 075,8	96,3	250 501,6	96,4
інвестиції в основний капітал, з них:	150 666,5	79,7	209 130	80,5
капітальне будівництво	83 550,4	44,2	118 445,8	45,6
машини, обладнання та транспортні засоби	61 456,4	32,5	85 305	32,8
земля	614,4	0,3	1 945	0,8
існуючі будівлі та споруди	4 832,4	2,6	8 055,3	3,1
нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва	2 863,6	1,5	2 439,3	0,9
довгострокові біологічні активи тваринництва	961	0,5	1 056,4	0,4
інші необоротні матеріальні активи	3 786,4	2	4 453,6	1,7
капітальний ремонт	18 351,5	9,7	23 422	9
Інвестиції в нематеріальні активи	6 984,8	3,7	9 430,7	3,6

Як видно з таблиці, інвестиції в матеріальні активи у 2011 р. порівняно з 2010 р. збільшилися з 96,3 до 96,4 % і склали 250 501,6 млн грн. Це, насамперед, зумовлено зростанням у 2011 р. потоку інвестицій в основний капітал з 79,7 до 80,5 %. Зміни відбулися також у структурі капіталь-

ного будівництва (збільшення з 44,2 до 45,6 %). Незначні зміни відбулись у структурі інвестицій в нематеріальні активи (зменшилися з 3,7 до 3,6 % у 2011 р. порівняно з 2010 р. і склали у 2011 р. 9 430,7 млн грн.).

Слід розглянути динаміку інвестицій в основний капітал та ВВП за роками (рис. 1).

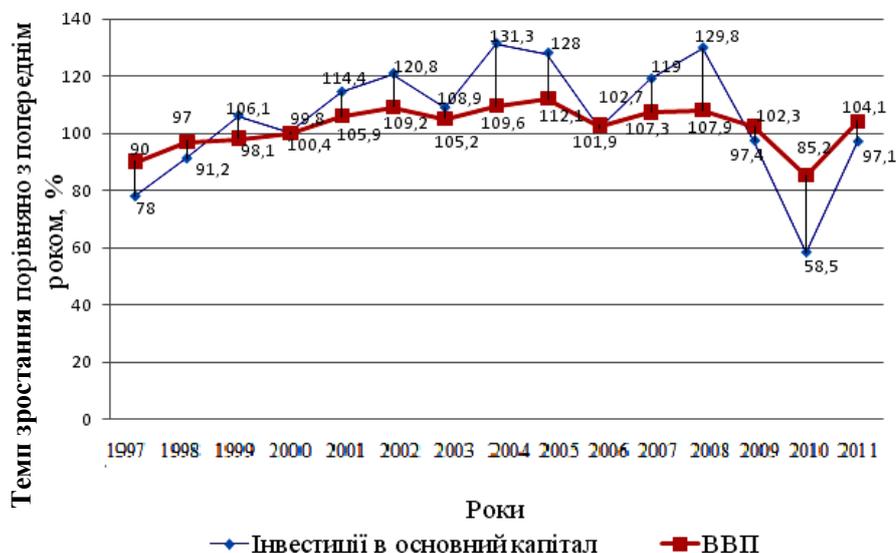

Рис. 1. Порівняння динаміки обсягу інвестицій в основний капітал та ВВП

Як видно з рис. 1, динаміка обсягу інвестицій в основний капітал та динаміка ВВП характеризуються наступним чином: у 1997 році спостерігався спад рівня ВВП на 10 % за рахунок зниження рівня інвестицій в основний капітал до 78 %. У 2010 році ВВП зріс на 7,9 %, при цьому в інвестиціях в основний капітал спостерігалось значне зростання (на 29,8 %), починаючи з 2008 року починається спад ВВП країни та інвестицій в основний капітал, і у 2009 році зафіксовано мінімальний розмір ВВП (зниження до 85,2 %). 2011 рік характеризується підйомом рівня ВВП та інвестицій в основний капітал (зростання до 104,1 та 97,1 % відповідно). Як бачимо, зростання ВВП тісно пов'язане зі зміною обсягів інвестування, і навпаки.

На рис. 2 [2] показана динаміка капітальних інвестицій за регіонами України у 2010 – 2011 рр.

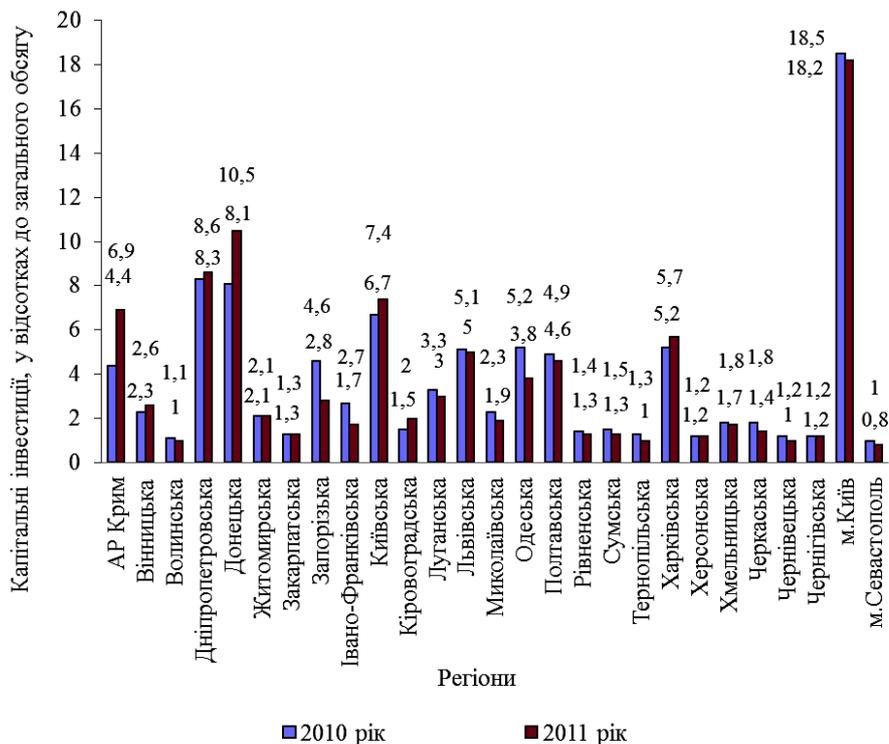

Рис. 2. Динаміка капітальних інвестицій за регіонами України у 2010 – 2011 рр.

Як видно з рис. 2, для регіонів України характерна нерівномірність розподілу внутрішніх інвестицій, а саме капітальних інвестицій. Найбільше їх зосереджено, насамперед, у Києві, Донецькій, Дніпропетровській та Київській областях.

Таким чином, проблеми інвестування економіки завжди були в центрі уваги економістів. Це обумовлено тим, що інвестиції стосуються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому. Якісний аналіз інвестиційної діяльності має велике значення для економіки країни в цілому. За його допомогою керівництвом приймаються більш ефективні управлінські рішення щодо розширення, відтворення основних засобів як виробничого, так і невиробничого характеру, а також щодо укріплення та ефективного використання інвестиційного потенціалу регіонів країни.

Наук. керівн. Аксьонова І. В.

Література: 1. Гриньова В. М. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності : монографія / В. М. Гриньова ; за заг. ред. В. М. Гриньової. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 464 с. 2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Бровченко О. О.

УДК 339.924.331.556.4

Магістр 2 року навчання
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ТА ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ БЕЗРОБІТТЯМ В УКРАЇНІ

Анотація. Проаналізовано проблеми безробіття в Україні, розкрито роль трудової міграції українців, її основні напрями, тенденції та наслідки. Наведено характерні особливості зовнішньої міграції залежно від різних чинників. Розглянуто взаємозв'язок зовнішньої трудової міграції з безробіттям, запропоновано напрями регулювання зайнятості населення.

Аннотация. Проанализированы проблемы безработицы в Украине, раскрыта роль трудовой миграции украинцев, основные направления, ее тенденции и последствия. Приведены характерные особенности внешней миграции в зависимости от различных факторов. Рассмотрена взаимосвязь внешней трудовой миграции с безработицей, предложены направления регулирования занятости населения.

Annotation. This article analyzed the problems of unemployment in Ukraine, described the role of migration of the Ukrainians, its basic directions, trends and consequences. The characteristic features of migration, depending on various factors were discussed. The interrelation of labor migration and unemployment was considered, the ways of regulating employment of the population were offered.

Ключові слова: ринок праці, безробіття, зайнятість населення, трудова міграція, міграційні процеси.

Безробіття населення є одним з істотних факторів, який впливає на соціально-економічне становище населення, зокрема, визначає його бідність і масштаби трудової міграції за межі України.

Вагомий внесок у вивчення питання інтернаціоналізації робочої сили теорії і практики перерозподілу робочої сили, нормативно-правових аспектів регулювання міграційних процесів і вдосконалення організаційно-економічних механізмів їх регулювання зробили провідні вітчизняні вчені Д. Богиня, В. Геєць, М. Долішній, С. Злупко, Є. Лібанова, Л. Семів, У. Садова. Дана тема розглядалася і в працях зарубіжних вчених: С. Брю, В. Врума, П. Кругмана, М. Курбатова, Є. Щепанського. Однак стан досліджуваності проблеми не вичерпує її актуальності й тому вона потребує подальшого дослідження та опрацювання.

© Бровченко О. О., 2013

Метою статті є аналіз проблеми безробіття як основного мотиву населення України щодо зовнішньої трудової міграції, визначення наслідків міграції та розробка пропозицій щодо розширення зайнятості і зниження безробіття в Україні.

Рівень безробіття – один із найважливіших рушійних чинників у намірах щодо трудової міграції [1].

Особливо небезпечним є безробіття серед молоді, що закінчує середні навчальні заклади. Відсутність професійної підготовки робить для них досить складною проблему працевлаштування [2]. А за результатами опитування студентів Інституту демографії і соціальних досліджень ім. Птухи, взагалі 56 % молоді віком від 16 до 26 років хотіли б виїхати з України.

За даними Інституту соціології НАН України, отриманими в рамках проекту "Українське суспільство: моніторинг соціальних змін", три чверті дорослого населення вважають, що найважче знайти роботу, яка б відповідала їх кваліфікації та з гідною оплатою. Майже половина дорослого населення України (47 %) досі переконана, що важко влаштуватися на будь-яку роботу [3]. Фактично третина працездатного населення України на сьогодні не має повноцінної роботи, що й пояснює причину масового заробітчанства наших співвітчизників за кордоном.

Слід зауважити, що у країнах Європи та в Російській Федерації рівень безробіття не є нижчим, а подекуди навіть і вищим, ніж в Україні (рис. 1). Рівень безробіття у 2011 році, визначений за методологією МОП (Міжнародної організації праці), склав в Україні 7,9 %. Якщо ранжувати країни від нижчого рівня безробіття до вищого, то Україна за цим показником ділить 18 – 19-те місце з Кіпром. Найнижчий рівень безробіття – лише 0,6 % – зафіксовано офіційною статистикою Білорусі, на другому місці Норвегія – там безробітних всього 3,3 % економічно активного населення, на третьому місці Швейцарія з показником 4 %. А найвищий рівень безробіття зафіксовано в колишніх югославських республіках: Македонії (31,4 %), Боснії та Герцеговині (27,6 %) й Сербії (23 %).

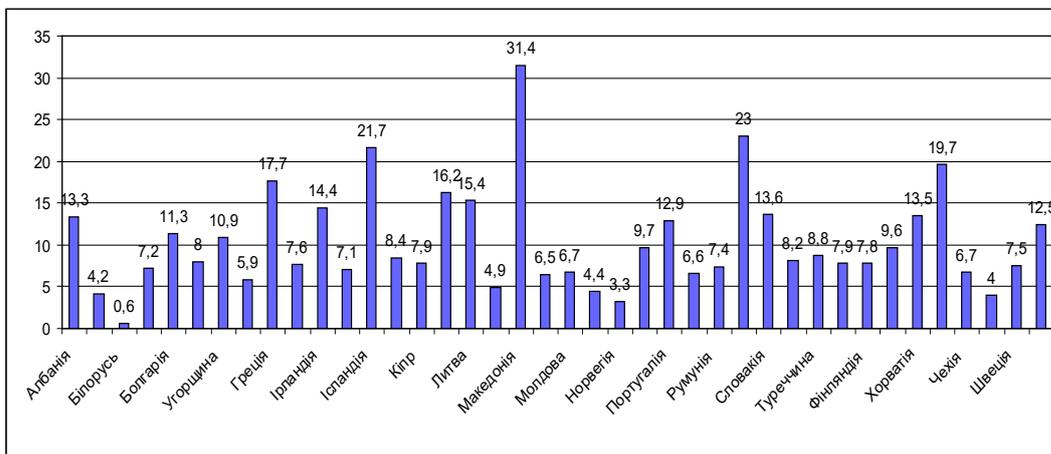

Рис. 1. Рівень безробіття країн Європи за 2011 р., %

Однак поряд із високим загальним рівнем безробіття, зазначені країни мають нагальну потребу в працівниках робітничих спеціальностей, таких, як будівельники, працівники сільського господарства, прибиральники тощо. Такі непривабливі для місцевих мешканців робочі місця доволі часто заповнюються за рахунок мігрантів із менш розвинених країн, до складу яких входить і Україна. Міграція робочої сили в Україні стала невід'ємною рисою її соціальної дійсності та специфічним чинником формування національного ринку праці. Вона спричинена економічним становищем держави, незадовільним життєвим рівнем широких прошарків населення, високим рівнем безробіття [1].

Незважаючи на зменшення, за даними Державної служби статистики, у 2011 році кількості громадян, що емігрували з України, на 8,7 %, або на 1 тис. 167 осіб, порівняно з 2010 роком до 12 тис. 272 осіб, проблема досі залишається актуальною. Так, до країн Європи у 2011 році з України переїхало 9 тис. 154 особи. При цьому на першому місці за популярністю йде Росія – туди виїхало, знявши із реєстрації в Україні, 4 тис. 524 особи. Друге місце серед країн Європи посідає Німеччина, куди у 2011 році перебралося з України 1 тис. 778 громадян, а третє – Білорусь (617 громадян). До країн Америки у 2011 році переїхали з України 1 тис. 172 людини, в тому числі до Сполучених Штатів Америки – 1 тис. 81 особа, до Канади – 83. До країн Азії, за даними Державної служби статистики, з України переїхало 1 927 громадян, у тому числі в Ізраїль – 1 тис. 616 осіб. Також 7 громадян з України перебралося у 2011 році в країни Африки, 12 – до країн Австралії та Океанії [4].

Спостерігаються істотні відмінності рівнів міграційної активності населення залежно від регіону проживання. Найактивнішу участь у зовнішніх трудових міграціях беруть мешканці західних регіонів (12,9 % населення працездатного віку), найменше залучені до них жителі північних регіонів (1,7 % населення працездатного віку).

Розподіл трудових мігрантів за територіальними зонами та рівнем освіти наведено в табл. 1

Таблиця 1

Трудові мігранти за територіальними зонами та рівнем освіти, %

Територіальні зони	Рівень освіти			
	повна вища	базова або неповна вища	повна загальна середня	базова або початкова загальна середня
Північ	23,1	26,3	49,4	1,2
Центр	22,9	12,2	45,3	19,6
Південь	13,1	13,7	61,5	11,7
Схід	21,5	25,3	44,9	8,3
Захід	9,1	15,2	66,4	9,3

Найбільш поширена серед трудових мігрантів – повна загальна середня освіта, зокрема із Західної та Південної територіальних зон. Приблизно на однаковому рівні мігранти із повною вищою та базовою або неповною вищою освітою з Північного та Східного регіонів.

Найширший географічний спектр трудових міграцій мешканців західних регіонів (Волинська, Рівненська, Хмельницька, Тернопільська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська, Львівська області) пояснюється їх межуванням із багатьма європейськими країнами. Загалом вихідці з західних регіонів становлять переважну більшість трудових мігрантів – 57,4 % від їх загальної кількості. Хоча майже третина (31,8 %) трудових мігрантів із західних регіонів виїздили на роботу у Російську Федерацію, значна їх частина працювала в Італії (19,0 %), Чеській Республіці (18,1 %), Польщі (10,6 %), Угорщині (5,5 %).

Мешканці північних (Чернігівська, Сумська, Київська, Житомирська області та м. Київ), східних (Харківська, Луганська, Донецька, Запорізька, Дніпропетровська області) та південних (Одеська, Миколаївська, Херсонська області, АР Крим, м. Севастополь) регіонів виїздили на заробітки здебільшого до Російської Федерації (відповідно, 54,1 %, 84,1 % та 65,7 % від загальної кількості мігрантів з цих територій) та Італії (16,6 %, 4,6 % та 4,9 %).

З південних регіонів трудові міграції в незначних масштабах здійснювалися також до Чеської Республіки, Польщі, Португалії.

Жителі центральної частини України (Вінницька, Черкаська, Полтавська, Кіровоградська області) працювали переважно в Російській Федерації (56,0 %), Чеській Республіці (9,7 %), Польщі (8,5 %), рідше – в Італії, Португалії та Іспанії (відповідно, 2,9 %, 3,4 % та 1,0 % від загальної кількості мігрантів із цих регіонів) [5].

Розподіл трудових мігрантів за територіальними зонами, статтю та місцем проживання до виїзду наведено в табл. 2

Таблиця 2

Трудові мігранти за територіальними зонами, статтю та місцем проживання, %

Територіальні зони	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Північ	6,1	5,5	7,7	3,3
Центр	10,4	8,8	10,7	7,5
Південь	9,1	8,7	11,2	6,1
Схід	18,2	19	29,9	5,5
Захід	56,2	58	40,5	77,6

За статтю чоловіки-мігранти переважають жінок лише на 2%. А за місцем проживання кількість мігрантів сільської місцевості суттєво перебільшує кількість мігрантів із міської місцевості. Найбільш поширені за територіальними зонами серед трудових мігрантів Західний та Східний регіони.

Також дослідники погоджуються, що основною сферою зайнятості українців за кордоном є будівництво (понад половина мігрантів – 51,6 %). На другому місці – хатні робітники (16,3 %), далі – сільське господарство (8,5 %), торгівля (8,1 %), промисловість (5,4 %) [4].

Немає заперечень і стосовно того, що значна частина трудових мігрантів з України працюють за кордоном без належних дозволів, тобто нелегально. За даними обстеження Держкомстату 2011 р., 35,1 % заробітчан мали дозвіл на проживання та роботу, 39,3 % – тимчасову реєстрацію, жодного

офіційного статусу перебування за кордоном не мали 25,6 % мігрантів. Найбільше таких було в Польщі (56,2 %) та Італії (36,2 %), найменше – в Іспанії (13,4 %), Чехії (14,8 %), Португалії (17,4 %) та Росії (17,3 %) [4]. Разом із тим унаслідок проведення в низці країн перебування міграційних амністій (Італія, Іспанія, Португалія, Греція), запровадження нового законодавства, що розширило можливості легального працевлаштування (Росія, Польща), ситуація поліпшилася.

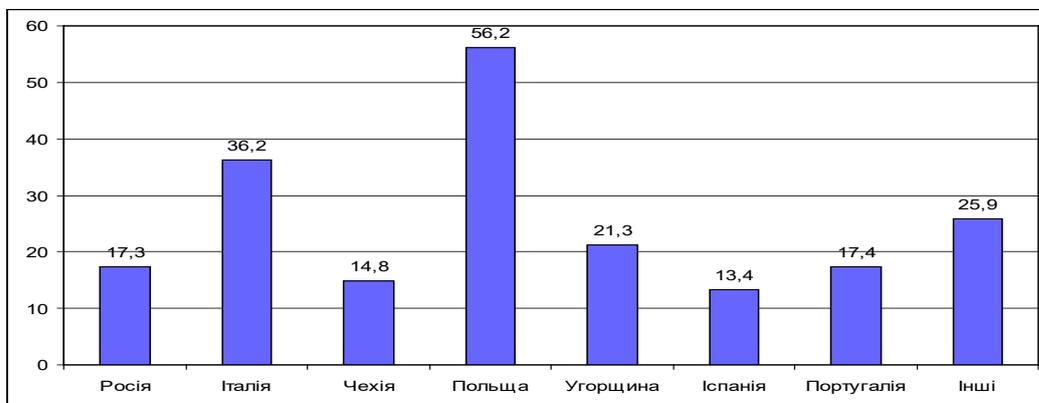

Рис. 2. Частка працівників-мігрантів без офіційного статусу за країнами перебування, %

Зовнішня трудова міграція має й матиме неоднозначний вплив на економічну та соціальну сфери, оскільки призводить як до позитивних, так і до негативних наслідків:

- більшість наших мігрантів перебувають за кордоном нелегально і не мають правового захисту; дискримінація в оплаті праці;

- у більшості випадків українці влаштовуються на допоміжні роботи, маючи навіть вищу освіту та професійний досвід;

- фізичне каліцтво та загибель на робочих місцях через небезпечні умови праці;

- міграція охоплює осіб економічно продуктивного віку (20 – 40 років);

- тривала відсутність обох чи одного з батьків призводить до так званого соціального сирітства й розпаду сімей;

- наші громадяни працюють на благоустрій іноземних держав [6].

Це не повний перелік негативних чинників трудової міграції населення, але трудова міграція не повинна розглядатися виключно як проблемне соціальне явище, адже трудові міграційні поїздки громадян України мають і позитивний аспект. З одного боку, у трудівників-мігрантів – громадян України – можливість використати свою робочу силу і знання й отримати за це гідну винагороду. З іншого боку, держава, яка поки що не може запропонувати своїм громадянам належні робочі місця, отримує потужне зовнішнє фінансове джерело формування національного багатства і формування мігрантами підвалин для майбутнього розвитку підприємницької діяльності [3].

Щоб подолати негативні наслідки трудової міграції, держава повинна приділити особливу увагу регулюванню зайнятості та соціальному захисту економічно активного населення. Усе це можливо тільки за умов політичної та економічної стабільності в нашій державі.

Отже, суперечливість трудової міграції свідчить про те, що основний зміст політики держави у відповідній сфері має полягати в мінімізації її негативних наслідків, максимальному використанні позитивних для громадян (у тому числі працівників-мігрантів) та суспільства результатів. Реалізація основних напрямів розвитку трудового потенціалу в Україні забезпечить ефективне зростання виробничої активності та зайнятості населення, що сприятиме підвищенню життєвого рівня в нашій державі і запобігатиме трудовій міграції населення.

Наук. керівн. Раєвська О. В.

Література: 1. Лихолат С. М. Аналіз соціально-економічних причин та наслідків трудової міграції населення України / С. М. Лихолат, О. Б. Трухан // Науковий вісник. – 2007. – Вип. 17.8. – С. 216–220. 2. Гаркавенко Н. Проблеми зайнятості та безробіття на національному ринку праці / Н. Гаркавенко // Формування ринкових відносин України. – 2008. – № 4. – С. 168–172. 3. Безматерных В. Влияние международной миграции рабочей силы на формирование рынка труда в Украине / В. Безматерных, С. Чжан // Проблемы материальной культуры. Экономические науки. – 2008. – № 5. – С. 75–78. 4. Малиновська О. А. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи реагування / О. А. Малиновська. – К.: НІСД, 2011. – 40 с. 5. Лібанова Є. М. Зовнішня трудова міграція населення України / Є. М. Лібанова, О. В. Лоздяк. – К., 2009. – 206 с. 6. Ляницька О. В. Проблеми безробіття і трудова міграція українців / О. В. Ляницька // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 8(50). – С. 167–172.

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ДЕПОЗИТИ ЯК РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВ

Анотація. Досліджено актуальні питання, пов'язані з механізмом формування ресурсної бази банків України, а саме: розглянуто депозитну політику банків як основну стратегію щодо залучення банківських ресурсів, наведено фінансові показники, які характеризують діяльність банківського сектору.

Аннотация. Исследованы актуальные вопросы, связанные с механизмом формирования ресурсной базы банков Украины, а именно: рассмотрена депозитная политика банков как основная стратегия по привлечению банковских ресурсов, приведены финансовые показатели, которые характеризуют деятельность банковского сектора.

Annotation. The paper studies the topical issues connected with the formation of mechanism of banks resource base in Ukraine, namely: the deposit policy of banks is considered as the main strategy for attracting bank resources, financial indicators which characterize activity of the banking sector are given.

Ключові слова: банк, депозитна політика, ресурсна база.

У сучасних ринкових умовах господарювання виникнення економічно самостійних банків та побудова дворівневої банківської системи сприяли істотній зміні характеру банківських ресурсів.

У зв'язку із цим успішний розвиток і ефективне функціонування банку неможливе без детально відпрацьованої та економічно обґрунтованої депозитної політики, що враховує обрані пріоритети подальшого зростання і поліпшення якісних показників діяльності банку, особливості його клієнтів, соціально-економічні умови, в яких здійснюється банківська діяльність. Це вимагає перегляду підходів, покладених в основу формування та оцінки депозитної політики [1].

Питаннями банківської системи, зокрема ресурсної політики банків, займалися такі провідні іноземні вчені, як: Е. Гілл, Дж. Едвін, Б. Едрадс, Дж. Розмарі Кемпбелл, Р. Котлер, Е. Рід, Ж. Рівуар, П. С. Роуз, Д. Синк та ін. Але дослідження зарубіжних вчених не завжди можна адаптувати до сучасного стану банківської системи країни, оскільки переважна більшість висновків цих економістів не відповідає умовам діяльності банків в Україні [2].

У нашій країні дослідження в банківській сфері здійснювали такі провідні вчені, як: Васюренко О. В., Лаврушин О. І., Царьков В. А., Мороз А. М. У їхніх роботах проаналізовано проблеми банківської системи, досліджено основні проблеми ресурсної політики, проаналізовано сучасні методи управління ресурсами банку. Однак наявні наукові роботи не дають повної відповіді на всі питання, пов'язані з формуванням досконалої ресурсної політики банків [2].

Ресурсна база банку складається з власних, залучених та запозичених коштів. Така структура засобів визначається специфікою посередницької діяльності банку, яка полягає в залученні заощаджень фізичних та юридичних осіб із їх подальшим наданням іншим суб'єктам фінансового ринку на умовах повернення, платності та терміновості [3].

Серед залучених ресурсів використовуються як традиційні для банків України, так і нові для них види ресурсів. До перших належать кошти підприємств, організацій, установ та населення на рахунках у банку. Поява другого виду ресурсів пов'язана із залученням банків у нові для них сфери діяльності – операції з цінними паперами, факторингів, лізингові та інші операції. Це спричинило включення до складу банківських ресурсів не тільки грошових коштів у національній та іноземній валютах, але й цінних паперів, майна і пов'язаних із ним майнових прав [2].

До визначення сутності депозитної політики банку не можна підійти однозначно, оскільки вона змінюється залежно від її суб'єкта. Депозитна політика є стратегією і тактикою банку щодо залучення коштів клієнтів на зворотній основі.

Депозитна політика банку повинна включати:

розробку стратегії для здійснення діяльності банку щодо залучення коштів у внески, засновану на всебічному дослідженні ринку, тобто аналіз навколишнього фінансового середовища, місця й ролі банку у сфері залучення коштів, діагностику і прогнозування;

формування тактики комерційного банку щодо розробки, пропозиції і просування нових банківських депозитних продуктів для клієнтів (у галузі товарної, цінової, збутової та комунікаційної політики);

реалізацію розробленої стратегії та тактики;
контроль за реалізацією політики та її ефективністю;
моніторинг діяльності комерційного банку щодо залучення коштів.
Депозитна політика повинна відповідати наступним вимогам:
економічної доцільності;
конкурентоспроможності;
внутрішньої несуперечливості [4].

Кожен з етапів формування депозитної політики банку безпосередньо пов'язаний з іншими і є обов'язковим для формування оптимальної депозитної політики і правильної організації депозитного процесу. У процесі розробки механізму депозитної політики банку беруть участь різні структурні підрозділи банку. У контексті даного питання також необхідно зазначити, що важливим фактором, який визначає ліквідність банку, є якість його депозитної бази. Критерієм якості депозитів є їх стабільність. Чим більш стабільна частина депозитів, тим вища ліквідність банку, оскільки в цій частині акумульовані ресурси не залишають банк. Збільшення стабільної частини депозитів знижує потребу банку в ліквідних активах [4].

Згідно з аналітичним звітом UCRA, банківська система України за результатами діяльності в I півріччі 2012 року сприяла посиленню конкуренції на ресурсному ринку, що спричинило зростання процентних ставок за депозитами й подорожчання міжбанківських ресурсів. Сформована ситуація частково стала наслідком скорочення припливу нових депозитів у банківський сектор, а також збереження жорсткої політики НБУ, який кредитував банки вкрай обмежено.

Власний капітал станом на 01.07.2012 р. (162,0 млрд грн; приріст з початку року склав 6,56 млрд грн) формує 14,7 % пасивів банківської системи. Статутний капітал банківської системи в I півріччі збільшився із 7,6 млрд грн до 179,5 млрд грн. Згідно з даними НКЦПФР, у I півріччі було зареєстровано 27 емісій акцій з метою збільшення капіталу банків на суму 7,82 млрд грн (капітал збільшували переважно банки з українським капіталом).

Це дозволило вийти на позитивний фінансовий результат за наслідками півріччя, незважаючи на високу чутливість доходів банків до ситуації в економіці, грошово-кредитної та валютно-курсової політики в країні, зміни в законодавстві, а також платоспроможність окремих компаній і стан галузей економіки. Банківський сектор у цілому досить капіталізований, хоча все ще має високу вразливість до зовнішніх чинників. Велика частина банківських установ орієнтована на внутрішній ресурс спочатку, або переорієнтовується на нього із зовнішніх ринків через нестабільність останніх. При цьому внутрішньодержавні депозити також мають високу волатильність залежно від економічної та політичної ситуації [1].

За період з 01.10.2011 р. до 01.10.2012 р. населення розмістило найбільше грошей на депозитах Приватбанку. За цей період загальний обсяг строкових депозитів населення виріс більш ніж на 11 млрд грн. На другому місці Ощадбанк України, який збільшив портфель строкових депозитів фізичних осіб на 3,5 млрд грн. Простежується вміння активно залучати клієнтів, добре налагоджена система утримання старих клієнтів.

Майже на 3 млрд грн виросли портфелі строкових депозитів фізичних осіб за минулі дванадцять місяців в Дельтабанку і Ощадбанку Росії. На даний момент Дельтабанк дуже активно залучає депозити. Його рекламна кампанія не припиняється, як і його політика платити високі ставки за депозитами. А ось Ощадбанк Росії бере своїм іміджем. У цього банку ставки нижчі, ніж у Дельтабанку. Але сама назва дає впевненість українцям, що це солідний банк.

Щодо інших великих банків, загальна сума строкових депозитів населення за період з 01.10.2011 по 01.10.2012 р. зросла на: майже 2,5 млрд грн в Альфа-банку, 1,8 млрд грн в Укрексімбанку, близько 1,5 млрд грн в ОТП банк і банку "Фінанси і кредит", 1,3 млрд грн в Укрсоцбанку. На 2,2 млрд грн виросла загальна сума строкових депозитів фізичних осіб у ВіЕйБі Банку за минулі дванадцять місяців.

У банку "Форум" за період з 01.10.2011 р. до 01.10.2012 р. загальна сума строкових депозитів фізичних осіб зменшилася майже на 1,5 млрд грн (позначився процес продажу банку). Крім банку "Форум", зменшилася сума строкових депозитів і в Укрсіббанку майже на 600 млн грн, а у Промінвестбанку сума строкових депозитів населення зменшилася більш ніж на 1 млрд грн [5].

Таким чином, формування ресурсної бази включає в себе не тільки залучення нової клієнтури, а й постійну зміну структури джерел залучення ресурсів, яка є складовою частиною гнучкого управління активами і пасивами комерційного банку. Ефективне управління пасивами визначає можливість здійснення активних операцій банку, а тому передбачає здійснення грамотної депозитної політики, в основу якої покладена підтримка необхідного рівня диверсифікованості, забезпечення можливості залучення грошових ресурсів з інших джерел і підтримка збалансованості з активами за термінами, обсягами і процентними ставками [2].

Наук. керівн. Молдавська О. В.

Література: 1. <http://ucra.com.ua>. 2. <http://be5.biz/ekonomika1/r2010/01049.htm>. 3. Кравцова Г. И. Деньги, кредит, банки / Г. И. Кравцова. – Изд. 2-е. – Мн. : БГЭУ, 2007. – 444 с. 4. Материал, теми, книги, пособия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ponauke.com/dkb/044.html>. 5. <http://finance.ua>.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ ТА МЕТОДИКИ АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Анотація. Розглянуто різні підходи до визначення мети та методики проведення аудиту дебіторської заборгованості. Обґрунтовано визначення мети та розроблено рекомендації щодо вдосконалення методики аудиту дебіторської заборгованості.

Анотация. Рассмотрены различные подходы к определению цели и методики проведения аудита дебиторской задолженности. Обосновано определение цели и разработаны рекомендации по совершенствованию методики аудита дебиторской задолженности.

Annotation. The paper considers different approaches to defining the purpose and methodology of the audit receivables. Definition of the purpose has been proved and recommendations for improving the methodology of audit receivables have been developed.

Ключові слова: аудит дебіторської заборгованості, резерв сумнівних боргів, методика аудиту, аудит фінансової звітності.

Дебіторська заборгованість значно впливає на фінансовий стан підприємства, особливо зараз, коли гостро постає проблема неплатежів. Як свідчать статистичні дані, фактичний розмір дебіторської заборгованості в загальній сумі активів на більшості вітчизняних підприємств становить 50 %. За 2011 рік обсяг дебіторської заборгованості збільшився на 14,7 % і на 1 січня 2012 року становив 16 млрд 289,6 млн грн [1].

Важливість інформації про стан дебіторської заборгованості підприємств для користувачів фінансової звітності обумовлює постійну увагу до питань організації та методики аудиту дебіторської заборгованості. Зокрема це стосується неоднозначної класифікації дебіторської заборгованості, різних способів розрахунку резерву сумнівних боргів, які часто протистоять один одному, різних методологічних підходів до аудиту тощо. Це, відповідно, потребує подальшого перегляду нормативних актів і регламентуючих документів, формування шляхів удосконалення організації та методики аудиту дебіторської заборгованості. У зв'язку з цим дослідження теоретичних і практичних питань щодо розробки методики аудиту дебіторської заборгованості є актуальним.

Проблемами дослідження аудиту дебіторської заборгованості займалися такі вчені, як Бутинець Ф. Ф., Іванова Н. А., Мултанівська Т. В., Огійчук Ф. М., Савченко В. Я., Кулаковська Л. П., Піча Ю. В., Сопко В. В. та інші. Разом із цим через багатоаспектність дослідження і різноманітність суб'єктів та об'єктів розрахунково-платіжних відносин багато нормативних документів мають суперечливий характер, що також вплинуло на рівень розробки окремих теоретичних і практичних аспектів аудиту дебіторської заборгованості.

Метою дослідження є аналіз підходів до визначення мети аудиту дебіторської заборгованості та розробка рекомендацій, щодо вдосконалення методики аудиту дебіторської заборгованості.

Об'єктом дослідження є аудит дебіторської заборгованості.

Предметом є мета та методика аудиту дебіторської заборгованості.

Згідно із Законом України "Про аудиторську діяльність", аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно з вимогами користувачів [2].

Проведення аудиту дебіторської заборгованості є одним з найскладніших питань аудиту, адже саме в даному розділі бухгалтерської звітності допускається найбільше навмисних помилок, а користувачі даної інформації повинні бути впевнені в достовірності відображення дебіторської заборгованості для прийняття управлінських рішень.

Вивчення спеціальної літератури з питань аудиту дебіторської заборгованості показало, що існують різні визначення мети аудиту дебіторської заборгованості. Так, на думку Іванової Н. А., метою аудиту дебіторської заборгованості є підтвердження інформації щодо повноти, достовірності, законності та правильності відображення в обліку та своєчасності розрахунків [3]. Мултанівська Т. В. метою аудиту дебіторської заборгованості вважає перевірку правильності відображення в обліку розрахунків підприємства з покупцями і замовниками та іншими дебіторами [4]. Білуха Н. А. метою аудиту дебіторської заборгованості вважає підтвердження достовірності, повноти, реальності і законності відображення дебіторської заборгованості в обліку і фінансовій звітності підприємства [5].

Ураховуючи зміни в МСА 200 [6], мета аудиту фінансової звітності полягає в підвищенні ступеня довіри користувачів до фінансової звітності. А оскільки аудит дебіторської заборгованості є складовою аудиту фінансової звітності, то доцільно прийняти таке визначення мети аудиту дебіторської заборгованості. Метою аудиту дебіторської заборгованості є підвищення ступеня довіри користувачів, перевірка та підтвердження інформації щодо повноти, достовірності, законності, реальності, правильності відображення в обліку підприємства дебіторської заборгованості.

Важливо зазначити, що відповідно до різного трактування мети аудиту дебіторської заборгованості існують і різні підходи до визначення методики проведення аудиту дебіторської заборгованості.

Наприклад, Собко В. В. та Верхоглядова Н. І. визначають такі напрями методики проведення аудиту дебіторської заборгованості [7]:

- визначення причин і термінів виникнення заборгованості;
- перевірка правильності відображення заборгованості в балансі;
- визначення правильності відображення сумнівної заборгованості;
- перевірка правильності відображення заборгованості на рахунках обліку та у фінансовій звітності.

Чернелевський Л. М. визнає необхідною лише перевірку: правильності класифікації зобов'язань відповідно до нормативних актів, правильності оцінки відображення зобов'язань у бухгалтерському обліку та звітності, наявності та оформлення первинних документів, оцінки стану внутрішнього контролю й аудиту зобов'язань підприємства [8]. Згідно з МСА, для того щоб підкреслити достовірність будь-якої статті балансу, в тому числі й дебіторської заборгованості, необхідно враховувати твердження: наявність, повнота, права та обов'язки, оцінка, наведення і розкриття [6].

Через різноманітність підходів до методики проведення аудиту, на думку автора, доречною є розробка єдиної типової методики здійснення аудиту дебіторської заборгованості (таблиця).

Таблиця

Методика аудиту дебіторської заборгованості
(узагальнено автором на основі робіт [6–9])

Твердження	Аудиторська процедура
Наявність	Отримання аудитором підтвердження від покупців та інших дебіторів наявності в них заборгованості перед клієнтом. Перевірка наявності договорів реалізації продукції. Проведення документального підтвердження сум заборгованостей шляхом перевірки рахунків-фактур, актів прийому-передачі ТМЦ та виписок банку
Повнота	Проведення звіряння даних реєстру реалізації, актів прийому-передачі ТМЦ, аналітичних рахунків та виписок банку. Зіставлення дат розрахункових документів з датами документів щодо відвантаження (реалізації). Проведення аналітичних процедур. Розрахунки: оборотності дебіторської заборгованості, питомої ваги дебіторської заборгованості в структурі балансу, обсягу реалізації на одиницю активів
Оцінка	1. Перевірка дотримання правил розрахунково-платіжної дисципліни (правильності розрахунку резерву сумнівних боргів). 2. Виявлення фактів незаконного відволікання коштів у дебіторську заборгованість та неотримання доходу від упущеної вигоди
Права і зобов'язання	Вивчення договорів на кожну реалізацію
Наведення і розкриття	Проведення аналізу рахунків дебіторської заборгованості з метою її класифікації за різними ознаками

Запропонована методика аудиту дебіторської заборгованості відповідно до МСА дозволить отримати необхідні аудиторські докази та сформулювати думку щодо повноти і достовірності інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності та примітках до неї.

Таким чином, аудит повинен бути організований так, щоб адекватно відображати всі аспекти діяльності суб'єкта, що перевіряється, настільки наскільки вони відповідають перевіреним фінансовій інформації. Для того щоб аудитор висловив незалежну думку, він повинен одержати гарантію того, що інформація у бухгалтерській документації та інших джерелах інформації достовірна і достатня [9].

Проведення аудиту дебіторської заборгованості підприємств різних форм власності має велике значення, оскільки сприяє впорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних щодо розрахункових операцій із дебіторами. Звичайно, кожен аудитор має право самостійно визначати методику проведення аудиту, та все ж чітко поставлена мета і визначена методика проведення аудиту дебіторської заборгованості спростить роботу виконавця й дасть можливість отримати повну та достовірну інформацію щодо питань дебіторської заборгованості.

Напрямами подальших досліджень може бути розробка єдиної класифікації дебіторської заборгованості, гармонізація обліку дебіторської заборгованості за міжнародними та національними стандартами тощо.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Оборотні активи за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/fin/oaktuvu/oa_ed/oa_ed_u/oa_ed_4_11_u.htm 2. Про аудиторську діяльність : Закон України № 140-V від 14.09.2006 року (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua> 3. Іванова Н. А. Організація і методика аудиту : навч. посібн. / Н. А. Іванова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 216 с. 4. Мултанівська Т. В. Аудит : навч. посібн. / Т. В. Мултанівська, Т. С. Воїнова, О. О. Вороніна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 366 с. 5. Білуха Н. А. Курс аудиту : підручник / Н. А. Білуха. – 2-ге вид., перероб. – К. : Вища школа ; КОО Тов. "Знання", 2010. – 574 с. 6. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг : видання 2010 року. Частина 1 / переклад з англ. О. Л. Ольховікова, О. В. Селезньов, О. О. Зеніна та ін. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів ; Аудиторська палата України, 2010. – 846 с. 7. Організація і методика проведення аудиту : навч. посібн. / В. В. Собко, Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило та ін. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 624 с. 8. Чернелевський Л. М. Аудит : навч. посібн. / Л. М. Чернелевський. – К. : ВД "Міленіум", 2008. – 466 с. 9. Кулаковская Л. П. Основы аудита : учебное пособие для вузов / Л. П. Кулаковская, Ю. В. Пича. – 2-е изд., исправл. и доп. – К. : Каравела, 2011. – 496 с. 10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 "Дебіторська заборгованість", затв. Міністерством фінансів України від 25.10.2010 року № 725/4018: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

Колісник В. Ю.

УДК 657.6:657.37

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Анотація. Теоретично обґрунтовано та запропоновано визначення поняття "організація аудиту фінансової звітності". Систематизовано та уточнено зміст стадій аудиту фінансової звітності в умовах дії нової редакції "Міжнародних стандартів контролю якості аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг" видання 2010 р.

Аннотация. Теоретически обосновано и предложено определение понятия "организация аудита финансовой отчетности". Систематизировано и уточнено содержание стадий аудита финансовой отчетности в условиях действия новой редакции "Международных стандартов контроля качества аудита, обзора, другого предоставления уверенности и сопутствующих услуг" издания 2010 г.

Annotation. The definition of "organization of financial statements audit" concept has been theoretically proved and proposed. The content of the stages of the financial statements audit has been systematized and clarified in terms of the new edition of the "International Standards of Audit Quality Control, Review, Other Assurance and Related Services" issued in 2010.

Ключові слова: аудит, організація аудиту, фінансова звітність, стадії та етапи аудиту.

Розширення зовнішньоекономічних зв'язків підприємств, розвиток глобалізаційних процесів, збільшення обсягів прямого іноземного інвестування надають актуальності питанню достовірності інформації у фінансових звітах як обов'язковій умові її оприлюднення.

Основним призначенням аудиту фінансової звітності є підвищення довіри користувачів до фінансової звітності через висловлення аудитором незалежної думки щодо її достовірності в усіх суттєвих аспектах та відповідності чинному законодавству. Достовірність усіх об'єктів, що відображені в обліку, є необхідною умовою облікової та звітної інформації як про майновий стан підприємства, так і про результати його діяльності. Саме тому питання теоретичного обґрунтування організації аудиту фінансової звітності є актуальним у наш час та потребує глибокого дослідження.

Вагомий внесок у дослідження теорії й методології аудиту фінансової звітності зробили такі провідні вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Білуха М. Т., Бодюк А. В., Бутинець Ф. Ф., Давидов Г. М., Дорош Н. І., Петрик О. А., Рудницький В. С., Сопко В. В., Р. Адамс, Аренс Е. А., Дж. Робертсон,

© Колісник В. Ю., 2013

Суїц В. П., Шараф Х. Ф., Шеремет А. Д. та ін. Разом із тим подальшого розвитку потребують теоретичні засади організації аудиту фінансової звітності в умовах запровадження нового видання МСА.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо вдосконалення організації аудиту фінансової звітності.

Об'єктом дослідження виступає аудит фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження є організація аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [1]. Під аудитом фінансової звітності мається на увазі виконання завдання щодо надання впевненості, в якому аудитор виражає судження, що має на меті підвищити ступінь довіри майбутніх користувачів [2].

Уніфікація та формалізація підходів до забезпечення достовірності отриманих результатів і якості здійснення аудиту, оцінки аудиторського ризику та визначення рівня суттєвості вимагає дотримання єдиної методики проведення аудиту.

Вивчення спеціалізованих літературних джерел з питань аудиту фінансової звітності дає можливість говорити про існування різних підходів до поняття "організація аудиту фінансової звітності".

Так, Білуха М. Т. трактує це поняття як упорядкованість, взаємодію окремих елементів, що перебувають у функціональній залежності [3, с. 24]. Давидов Г. М. дає визначення поняття організації аудиту як системи заходів, яка забезпечує раціональне використання наявних ресурсів [4, с. 88]. Таким чином, мова йде про належне впорядкування заходів суб'єктом аудиту, які в сукупності складають певну систему для досягнення встановленої мети.

Можна сформулювати визначення поняття організації аудиту фінансової звітності як сукупності дій суб'єкта аудиту, спрямованих на впорядкування складових аудиторського процесу від отримання завдання до надання результатів аудиту замовнику й формування остаточного аудиторського файлу для забезпечення якісного та ефективного виконання умов договору.

Важливо зазначити, що складові аудиторського процесу залежно від ступеня їх деталізації називають стадіями та етапами [2]. При цьому існують різні підходи до визначення стадій аудиту. Так, Бутинець Ф. Ф. виділяє чотири стадії аудиту: організаційну, підготовчу, технологічну та результативну [5]. Савченко В. Я. систематизує процес аудиту таким чином: укладання угоди на проведення аудиторських послуг; планування аудиту; вивчення і тестування внутрішнього контролю на підприємстві; підтвердження залишків на рахунках бухгалтерського обліку; аналіз тенденцій, коефіцієнтів, системний аналіз, статистичний метод аналізу фінансової звітності; підготовка та підписання аудиторського висновку [6, с. 134]. Р. Адамс пропонує таку послідовність процесу аудиту: планування й розробка аудиторського підходу; тестування контрольних моментів й перевірка господарських операцій; перевірка статей балансу; завершення аудиту та складання висновку [7, с. 111].

Оскільки організація аудиту це поетапний процес, спрямований на об'єднання частин чи елементів у систему [4], то існує необхідність більш детального розгляду результатів досліджень науковців щодо етапів аудиту фінансової звітності.

Так, Кудрицький Б. В. виділяє такі етапи, послідовність яких є достатньо логічною, а перелік досліджуваних питань – доречним:

етап прийняття рішення про проведення аудиту (дослідження сфери діяльності потенційного клієнта; причини, які зумовили зміну попереднього аудитора);

етап підготовки до проведення аудиту (визначення особливостей діяльності суб'єкта господарювання; виявлення можливих зовнішніх та внутрішніх ризиків; розуміння специфіки бізнесу клієнта);

планування (визначення стратегії аудиторської перевірки; оцінка рівня суттєвості; визначення рівня ризику; складання загального плану аудиту та розроблення детальної програми перевірки);
перевірка;

етап узагальнення результатів аудиту (оцінювання доказів та якості проведеного дослідження; підготовка та передання клієнту аудиторського висновку та іншої документації) [8, с. 111].

Заслуговує на увагу також висновок Редько О. Ю. та Редько К. О. щодо послідовності етапів аудиту [9]:

отримання замовлення, розуміння позиції замовника, оцінка ресурсів, перша оцінка ризиків виконання;

ознайомлення з бізнесом замовника (вивчення бізнесу та системи менеджменту замовника, внутрішнього контролю (аудиту) та бухгалтерського обліку, розрахунки ризиків та суттєвості, визначення мети замовлення та його предмету і критеріїв останнього; оцінка наявного потенціалу виконавців; прийняття замовлення до виконання);

планування роботи;

виконання замовлення (перевірка, документування, контроль якості, перегляд ризиків і суттєвості, залучення експертів і т. п.);

формулювання результату (оцінка достатності й відповідності доказів; обговорення результатів із замовником; написання аудиторського звіту (висновку); офіційна здача результатів аудиторських послуг).

Наведена характеристика стадій та етапів аудиту загалом досить повно розкриває зміст аудиторського процесу. Разом із тим введення в дію "Міжнародних стандартів контролю якості аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг" видання 2010 р. зобов'язує аудито-

ра вносити додаткові елементи. Тому, на думку автора, з урахуванням вимог нової редакції МСА, доцільно доповнити зміст стадій аудиту (рисунок).

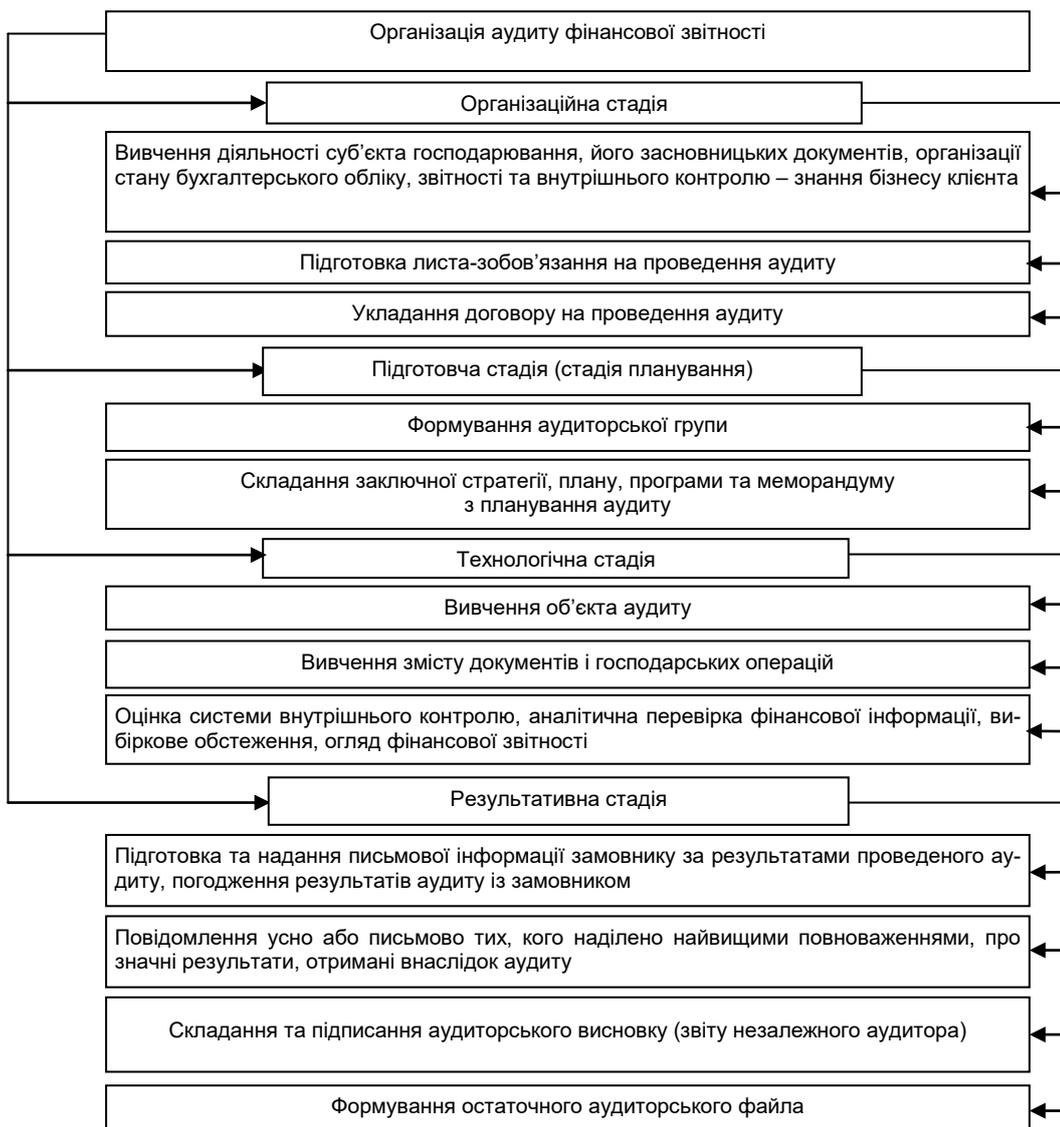

Рис. **Організація аудиту фінансової звітності** (узагальнено на основі робіт [5;10])

Застосування запропонованої схеми організації аудиту фінансової звітності дозволить збільшити ефективність контрольних параметрів проведеної аудиторської перевірки шляхом повідомлення про отримані внаслідок проведеного аудиту результати тих, кого наділено найвищими повноваженнями.

Судження аудитора щодо достовірності фінансової звітності має надзвичайне значення для прийняття користувачами обґрунтованих управлінських рішень. Організація процесу аудиту фінансової звітності за запропованою схемою забезпечить більш високу якість його проведення, що важливо для виконання вимог МСА видання 2010 р.

Надалі доцільним є проведення більш детальних досліджень стадій та етапів аудиту з урахування його специфіки в окремих галузях.

Наук. керівн. *Воїнова Т. С.*

Література : 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua. 2. Мултанівська Т. В. Аудит : навч. посібн. / Т. В. Мултанівська, Т. С. Воїнова, О. О. Вороніна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 336 с. 3. Белуха Н. Т. Аудит / Н. Т. Белуха. – М. : Знание, 2006. – 769 с. 4. Давидов Г. М. Аудит : навч. посібн. / Г. М. Давидов. – 3-тє вид., стер. – К. : Тов. "Знання" ; КОО, 2005. – 363 с. 5. Бутинець Ф. Ф. Аудит :

стан і тенденції розвитку в Україні та світі : монографія / Ф. Ф. Бутинець, Н. І. Петренко. – Житомир : ЖДТУ, 2003. – 408 с. 6. Савченко В. Я. Аудит : [навч. посібн.] / В. Я. Савченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 322 с. 7. Адамс Р. Основы аудита / Р. Адамс ; пер. с англ. под ред. Я. В. Соколова. – М. : Аудит : ЮНИТИ, 2005. – 398 с. 8. Кудрицький Б. В. Методичні та організаційні аспекти аудиту фінансової звітності в умовах сучасних інформаційних технологій : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / Б. В. Кудрицький. – К. : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2007. – 211 с. 9. Редько О. Ю. Методи аудиторської практики / О. Ю. Редько, К. О. Редько // Бухгалтерський облік та аудит. – 2011. – № 5. – С. 44–46. 10. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року. Частина 1 / пер. з англ. О. Л. Ольховікова, О. В. Селезньов, О. О. Зеніна та ін. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2010. – 842 с.

УДК 657.62:657.44

Овсійчук О. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Теоретично узагальнено та систематизовано основні завдання аудиту фінансових результатів, визначено його особливості та головні проблеми здійснення, обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення аудиторської перевірки фінансових результатів підприємства.

Аннотация. Теоретически обобщены и систематизированы основные задачи аудита финансовых результатов, определены его особенности и главные проблемы осуществления, обоснованы рекомендации по совершенствованию аудиторской проверки финансовых результатов предприятия.

Annotation. The main objectives of the audit of financial results have been theoretically generalized and systematized, its characteristics and main problems of its implementation have been defined, recommendations for improving the audit enterprise of financial results have been proved.

Ключові слова: фінансовий результат, аудит фінансових результатів, завдання аудиту, якість аудиту.

Фінансові результати є надзвичайно важливим показником для суб'єкта господарювання, адже в них відображаються всі сторони діяльності підприємства. Внутрішні служби на підприємстві не завжди можуть забезпечити якісний контроль за достовірністю та правильністю відображення фінансових результатів в обліку та звітності, тому дуже важливим стає зовнішній контроль – незалежний аудит, мета якого полягає в підвищенні міри довіри користувачів до фінансової звітності. Саме це визначає актуальність дослідження питань аудиту фінансових результатів.

Дослідженням проблем аудиту фінансових результатів підприємства займалися такі вчені, як: Бутинець Ф. Ф., Барановський О. І., Жаліло Н. Ф., Кузнецова І. С., Кондратюк Т. В., Рудницький В. С., Утенкова К. Р. та ін. Разом з тим недостатньо розробленими залишаються питання щодо особливостей аудиту фінансових результатів в умовах запровадження нової редакції Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг.

Метою дослідження є теоретичне узагальнення та систематизація основних завдань аудиту фінансових результатів, визначення його особливостей та обґрунтування рекомендацій щодо вдосконалення аудиторської перевірки фінансових результатів підприємства.

Завданням дослідження є виокремлення та аналіз особливостей здійснення аудиторської перевірки фінансових результатів діяльності підприємства та розробка рекомендацій щодо вдосконалення організації та методики їх проведення.

Об'єктом дослідження є аудит фінансових результатів.

Предметом дослідження є теоретичні засади аудиту фінансових результатів діяльності підприємства.

Метою ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище та результати діяльності суб'єкта господарювання [1]. Тому для визначення правильності відображення фінансових результатів діяльності підприємства в бухгалтерському обліку та підвищення міри довіри користувачів до даної інформації проводять аудит фінансових результатів.

Згідно із Законом України "Про аудиторську діяльність" [2], аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

Реалізуючи функцію контролю, зовнішній аудитор має спланувати перевірку суб'єкта господарювання. Планування починається з визначення особливостей діяльності підприємства. Також проводиться тестування системи внутрішнього контролю, визначення аудиторського ризику та розробка загальної стратегії, плану та програми аудиту. Аудитор визначає обсяг господарських операцій і кількість первинних та зведених документів, що підлягають суцільній перевірці.

Після визначення суттєвості групи доходів і встановлення оцінки системи внутрішнього контролю й бухгалтерського обліку аудитор вирішує, які групи доходів він перевірятиме та із застосуванням якого методу організації перевірки (суцільного, вибіркового, комбінованого).

Починаючи перевірку, аудитор повинен ознайомитися з балансом (Форма № 1) та звітом про фінансові результати (Форма № 2), звітом про рух грошових коштів (Форма № 3), що дасть можливість зорієнтуватися в джерелах формування доходу підприємства, мати загальну оцінку фінансового стану підприємства, ефективності виробництва [3].

Також аудитор повинен визначити реальність планових показників та встановити можливість їх використання під час аудиторської перевірки фінансових результатів. Однак нестабільність економічної ситуації в Україні призводить до того, що перспективи підприємницької діяльності прогнозувати важко. У таких умовах на багатьох підприємствах планові завдання визначаються формально і, як правило, далекі від реальності. Відсутність реальних планових показників для аудитора означає втрату частини інформації для аналізу фінансових результатів та підвищує аудиторський ризик [4].

Здійснюючи аудит фінансових результатів, необхідно вирішити ряд завдань. Узагальнення головних з них на основі робіт [3 – 5] наведено в таблиці.

Як видно з таблиці, виокремлення та систематизація основних завдань аудиту фінансових результатів, у яких розкриваються його особливості, створює умови для більш повного їх урахування в процесі планування та організації проведення аудиту.

Таблиця

Основні завдання аудиту фінансових результатів (узагальнено автором)

Завдання аудиту	
Встановлення	відповідності визначення фінансових результатів прийнятій на підприємстві облікової політиці; повноти відображення фінансових результатів підприємства на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності; дотримання підприємством межі звітного періоду
Перевірка	правильності використання рахунків класів 7, 8 та 9 Плану рахунків бухгалтерського обліку; правильності відображення в обліку списання збитків минулих періодів, довгострокової дебіторської заборгованості тощо; правильності розрахунку сум, які мають бути сплачені до бюджету; правильності ведення книг аналітичного обліку реалізації продукції, матеріалів, робіт та послуг, а також оборотних відомостей
Дослідження	організації обліку фінансових результатів; достовірності визначення фінансових результатів; причин відхилень фактично отриманого прибутку від планового
Контроль	за дотриманням чинного законодавства щодо формування фінансових результатів; за правильністю віднесення витрат до собівартості продукції; за правильністю визначення, розподілу та використання чистого прибутку

Важливим елементом аудиту є визначення впливу окремих факторів на величину фінансових результатів. Аудитор насамперед має оцінити вплив прогресивних факторів формування прибутку – зниження собівартості продукції, підвищення якості та поліпшення асортименту продукції. Виявляються також негативні фактори – завищення цін, тарифів, порушення встановлених стандартів тощо.

На основі комплексу аудиторських робіт і отриманої при цьому інформації складають звіт незалежного аудитора, в якому аудитор висловлює думку про достовірність фінансової звітності у всіх суттєвих аспектах відповідно до застосовуваної концептуальної основи фінансової звітності [6]. Також, як стверджує Утенкова К. О., аудитором можуть надаватися пропозиції щодо поліпшення системи бухгалтерського обліку і контролю на підприємстві.

Необхідно підкреслити, що нераціонально та неефективно побудований аудит фінансових результатів підприємства може призвести до невиявлення викривлень, фальсифікацій у звітності, що надалі може негативно вплинути на прийняття управлінських рішень користувачами.

Серед проблем аудиту фінансових результатів науковці виділяють та конкретизують такі елементи: нестабільність законодавчої бази; формальний підхід до здійснення аудиту фінансової звітності; використання шаблонних методів у процесі здійснення аудиту об'єкта перевірки, недостатній рівень розуміння аудитором діяльності підприємства та ін. [4].

Для вирішення проблем проведення аудиту пропонується впроваджувати такі заходи: вдосконалити законодавчу та нормативну базу, що стосується фінансової звітності; розробити єдину систему розрахунку вартості послуг аудиторської фірми; підвищити якість аудиту та ступінь довіри до вітчизняних аудиторів шляхом посилення вимог до підвищення кваліфікації та виконання аудитором стандартів аудиту; вдосконалювати документальне оформлення аудиторської перевірки та комп'ютеризувати складання і збереження документів; підвищити рівень проінформованості керівників підприємств з питань аудиторських перевірок.

Отже, висловлення думки аудитора щодо достовірності фінансової звітності підприємства має велике значення для прийняття будь-якими користувачами обґрунтованих ефективних рішень. Систематизація завдань аудиту дозволяє краще зрозуміти особливості проведення аудиту фінансових результатів, що підвищить якість планування і, відповідно, сприятиме покращенню якості аудиту.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua> 2. Про аудиторську діяльність : Закон України № 140-V від 14.09.2006 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua> 3. Утенкова К. О. Аудит : навч. посібн. / К. О. Утенкова. – К. : Алерта, 2011. – 408 с. 4. Актуальні проблеми обліку аналізу та аудиту в Україні, 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ea.donntu.edu.ua:8080>. 5. Сулейманова Е. Р. Методичні аспекти аудиту фінансових результатів та шляхи його вдосконалення / Е. Р. Сулейманова // Управління розвитком. – 2011. – № 2(99). – С. 94–96. 6. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року. Частина 1 / пер. з англ. О. Л. Ольховікова, О. В. Селєзньов, О. О. Зеніна та ін. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів ; Аудиторська палата України, 2010. – 846 с.

УДК 657.6:657.421

Пересічанська А. С.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАВДАНЬ АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Систематизовано основні завдання аудиту основних засобів на підприємстві, виділено спільні та відмінні завдання відповідно до підходів щодо їх деталізації. Запропоновано класифікацію завдань аудиту основних засобів, застосування яких дозволить раціоналізувати процес аудиту.

Аннотация. Систематизированы основные задачи аудита основных средств на предприятии, выделены общие и различные задачи в соответствии с подходами к их детализации. Предложена классификация задач аудита основных средств, использование которой позволит рационализировать процесс аудита.

Annotation. Basic tasks of fixed assets audit at an enterprise have been systematized, common and different tasks have been defined in compliance with the approaches to their specification. The classification of tasks of fixed assets audit, which will help to streamline the audit process has been proposed.

Ключові слова: основні засоби, завдання аудиту, класифікація завдань, підприємство.

Основні засоби є основою матеріально-технічного забезпечення підприємства, що беруть безпосередню участь у створенні його доходу. Відповідно аудит основних засобів є однією з найважливіших та найвідповідальніших ланок аудиту загалом. Тож потрібно приділяти достатню увагу

розробці основних завдань аудиту основних засобів, які б охоплювали всі аспекти щодо їх достовірності й повного обліку та відображення у фінансовій звітності.

Розробкою даного питання займалися такі вчені, як: Ф. Бутинець, Б. Кругляк, Л. Кулаковська, Утенкова К. О. тощо. Проте дотепер надається лише розрізнена інформація щодо даного питання, якій не вистачає системного характеру та комплексності. Тому дослідження теоретичних засад аудиту основних засобів є досить актуальним.

Метою даної роботи є теоретичне узагальнення та уточнення основних завдань аудиту основних засобів.

Відповідно до поставленої мети вирішені такі завдання: розглянуто основні підходи до визначення завдань аудиту основних засобів на підприємстві; теоретично узагальнено, систематизовано та уточнено перелік завдань аудиту основних засобів; зроблено висновки щодо практичного застосування запропонованого переліку завдань.

Об'єктом дослідження є аудит основних засобів, предметом – конкретні завдання аудиту, що мають бути розглянуті в процесі перевірки основних засобів підприємства.

Метою аудиту основних засобів є об'єктивний збір і оцінка свідчень про економічні дії та події з основними засобами з метою встановлення ступеня відповідності цих тверджень прийнятим нормам податкового і бухгалтерського обліку та надання результатів перевірки зацікавленим користувачам. Аудиторська перевірка основних засобів покликана підтвердити достовірність відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності:

- початкової вартості основних засобів;
- сум нарахованої амортизації основних засобів;
- операцій, пов'язаних із рухом основних засобів у періоді, що перевіряється;
- витрат на поліпшення основних засобів та ремонт;
- результатів переоцінки;
- інших питань [1].

Виконаний автором аналіз дозволив систематизувати завдання аудиту основних засобів та виокремити як низку завдань, які визнає більшість дослідників, так і відмінні завдання, що характеризують особливості підходу окремих авторів до деталізації цих завдань (таблиця).

Таблиця

Перелік завдань аудиту основних засобів на підприємстві
(узагальнено автором)

Автори	Спільні завдання	Відмінні завдання
Утенкова К. О. [2]	наявність на підприємстві основних засобів; встановлення правильності документального оформлення і своєчасного відображення в обліку операцій, пов'язаних із рухом основних засобів; перевірка відповідності оцінки та класифікації основних засобів чинним П(С)БО;	1) порядок присвоєння відповідного інвентарного номера; 2) повнота і порядок виписки інвентарних карток; 3) наявність договорів про повну матеріальну відповідальність з особами, що відповідають за збереження основних засобів
Іванова Н. А., Ролінський О. В. [3]	оцінка організації синтетичного й аналітичного обліку основних засобів у бухгалтерії підприємства в місцях експлуатації основних засобів, як власних, так і орендованих;	–
Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. [1]	перевірка правильності розрахунку, своєчасного відображення зносу (нарахування амортизації) основних засобів; перевірка доцільності проведення ремонту основних засобів, контроль за витратами на капітальний ремонт, за правильністю їх відображення	1) перевірка того, що основні засоби, відображені у звітності, належать підприємству; 2) перевірка достовірності відображення залишків основних засобів і нематеріальних активів у звітності підприємства; 3) аналіз використання підприємством основних засобів за часом і потужністю з урахуванням специфіки виробничої діяльності підприємства, якщо це обумовлено укладеним з аудитором договором
Мултанівська Т. В., Воїнова Т. С., Вороніна О. О. [4]		контроль за збереженням основних засобів
Немченко В. В., Редько К. О. (у процесі перевірки балансу) [5]		перевірка наявності змін у методології обліку основних засобів за звітний період
Андренко О. А. [6]		1) перевірка того, що основні засоби використовуються за призначенням; 2) наявність періодичних інвентаризацій; 3) перевірка права власності на об'єкти

Задля забезпечення більш раціональної організації аудиту основних засобів пропонується така класифікація завдань (рисунок).

Рис. Класифікація завдань аудиту основних засобів підприємства

Застосування наведеної на рисунку класифікації в практичній діяльності допоможе більш чітко планувати час на проведення перевірки та дозволить виявити найбільш проблемні ланки в діяльності підприємства щодо обліку та використання основних засобів. Слід також зазначити, що запропонована класифікація не є завершеною і може бути розширена додатковими пунктами та зв'язками.

Підводячи підсумок проведеному дослідженню, слід зазначити, що існує дуже багато поглядів на найважливіші завдання аудиту, що відрізняються за своєю спрямованістю, змістом та суттєвістю. Задля систематизації цих завдань була запропонована їх класифікація за групами фактичної, документальної та нормативної відповідності, що впорядковує необхідні напрямки аудиту основних засобів на підприємстві.

Розглянуте питання потребує подальшого розгляду та вдосконалення, що має відобразитися в розробці запропонованої класифікації з точки зору специфіки діяльності підприємств, загальних масштабів аудиту та з урахуванням вимог нової редакції міжнародних стандартів аудиту. Також може бути запропонована наведена класифікація, яка б не лише включала перелік основних завдань за певними блоками, але й демонструвала б зв'язок між такими завданнями.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Кулаковська Л. П. Організація і методика аудиту : навч. посібн. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – К. : Каравела, 2004. – 568 с. 2. Утенкова К. О. Аудит : навч. посібн. / К. О. Утенкова. – К. : Алерта, 2011. – 408 с. 3. Іванова Н. А. Організація і методика аудиту : навч. посібн. / Н. А. Іванова, О. В. Ролінський. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 216 с. 4. Мултанівська Т. В. Аудит : навч. посібн. / Т. В. Мултанівська, Т. С. Воїнова, О. О. Вороніна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010 – 336 с. 5. Аудит. Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту : підручник / за ред. проф. В. В. Немченко, О. Ю. Редько. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 540 с. 6. Андренко О. А. Конспект лекцій і завдання до практичних занять з курсу "Аудит" / О. А. Андренко. – Х. : ХНАМГ, 2011. – 89 с.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ СТЯГНЕННЯ ПОДАТКОВОГО БОРГУ З ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ – ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Анотація. Розглянуто поняття "примусове стягнення податкового боргу" та "погашення податкового боргу" платника податків в умовах зміни податкового законодавства України. Проаналізовано та виділено особливості процедури стягнення податкового боргу з платника податків – фізичної особи.

Аннотация. Рассмотрены понятия "принудительное взыскание налогового долга" и "погашение налогового долга" налогоплательщика в условиях – изменения налогового законодательства Украины. Проанализированы и выделены особенности процедуры взыскания налогового долга с налогоплательщика – физического лица.

Annotation. The concepts "forced penalty of tax debt" and "tax debt penalty" of a taxpayer are considered under the conditions of tax legislation change in Ukraine. The features of the procedure of a physical person's tax debt penalty are analysed.

Ключові слова: податковий борг, процедура стягнення податкового боргу, платник податків.

Податковий борг як предмет дослідження дедалі більше цікавить вітчизняних вчених. Підвищений інтерес зумовлений тим, що, по-перше, мінімізація податкової заборгованості дозволить поповнити бюджет держави, по-друге, проблема неплатежів зачіпає глибокі питання оподаткування, дослідження яких через призму податкового боргу дасть змогу вдосконалити податкову систему, покращити фінансову поведінку платників, підвищити ефективність податкового менеджменту. У зв'язку з цим дослідження теоретичних та практичних аспектів процедури стягнення податкового боргу з платників податків, у тому числі з фізичних осіб, залишається актуальним.

Теоретичні та практичні аспекти стягнення податкового боргу розглянуто в роботах таких вчених, як: О. Тимченко, І. Пліс, В. Тарасенко, Я. Мороз, О. Долгого, А. Новицького, В. Антипова, А. Леміш, В. Гаркуша, В. Форостовець, Т. Коляда, Л. Касьяненко, М. Кучерявенко тощо. Так, досить докладно розглянуто питання погашення податкового боргу, економіко-правового забезпечення мінімізації податкового боргу та особливостей регулювання судової процедури стягнення податкового боргу з платника податків – фізичної особи. Разом із тим аналіз наукових праць та законодавчої бази з оподаткування показав, що подальшого вивчення потребують питання, пов'язані зі стягненням податкового боргу з платника податків – фізичної особи – в умовах дії Податкового кодексу України (далі – ПКУ). Відповідно теоретичне узагальнення особливостей стягнення податкового боргу з фізичних осіб – платників податків – є актуальним.

Метою дослідження є теоретичне узагальнення особливостей процедури стягнення податкового боргу з платника податків – фізичної особи.

У січні 2011 року в Україні прийнято ПКУ, в якому зазначені нові правила адміністрування податків, у тому числі з питань погашення податкового боргу платника податків – фізичної особи. Процедура погашення податкового боргу платників податків регулюється статтями 87–102 ПКУ [1].

Спочатку в Україні заходи зі стягнення податкового боргу платників податків (з 1993 року) регламентувалися Декретом Кабінету Міністрів України "Про стягнення не внесених у строк податків і неподаткових платежів" (далі – Декрет) [2], а з 1998 року – Указом Президента України № 167/98 "Про заходи щодо підвищення відповідальності за розрахунки з бюджетами та державними цільовими фондами" (далі – Указ) [3]. Законодавчу процедуру стягнення податкового боргу платника податків було регламентовано Законом України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами" (далі – Закон) [4], яка набрала чинності у 2001 р. та застосовувалась близько 10 років.

У Декреті [2] щодо питання податкового боргу вживалося поняття стягнення, в Указі Президента [3] України вживалися терміни "погашення" та "стягнення".

Згідно із Законом [4] поняття "примусове стягнення" – це звернення стягнення на активи платника податків у рахунок погашення його податкового боргу, без попереднього узгодження його суми таким платником податків. У ПКУ вживається поняття "погашення податкового боргу", під яким розуміють зменшення абсолютного значення суми такого боргу, що підтверджено відповідним документом [1]. Відповідно до ПКУ, податковий борг може бути погашено як самостійно платником

податків, так і за рахунок вжиття відповідних заходів органом стягнення. Згідно із ПКУ, орган стягнення – це державний орган, уповноважений здійснювати заходи із забезпечення погашення податкового боргу в межах повноважень, встановлених даним Кодексом та іншими Законами України [1]. У ПКУ саме визначення поняття "стягнення" відсутнє, що є недоліком, оскільки погашення та стягнення податкового боргу платником податків зовсім різні поняття. Стягнення – це захід примусового виконання, а погашення – добровільного. Проте термін стягнення вживається в ПКУ в статтях 87.5, 87.6, 95.1, 95.2, 95.3, 95.5, 95.16, 95.22, 102.2, 102.4 [1]. Тому, на думку автора, доцільно доповнити ст. 14 ПКУ трактуванням терміна "стягнення".

У контексті розгляду особливостей порядку погашення податкової заборгованості заслуговують на увагу міркування заступника директора Департаменту погашення прострочених податкових зобов'язань ДПА України В. Тарасенка та начальника відділу методології Департаменту Я. Мороза, які виділяють особливості порядку погашення податкової заборгованості згідно з Указом [3] та Законом [4]. У цілому порядок стягнення податкового боргу платників податків за ПКУ є подібним до встановленого попередніми законодавчими актами з цього питання. По суті, ця процедура виконується в такому самому порядку, складається з тих самих заходів, залишився також незмінним механізм їх застосування. Водночас окремі положення актуалізовано та оновлено, зокрема: кількість контрольних органів порівняно із Законом [4] зменшено з чотирьох до двох, серед яких залишилися тільки податкові та митні органи; існуючий раніше механізм направлення першої та другої податкових вимог на 30 днів кожна замінено направленням лише одного документа з вимогою погасити податковий борг протягом 60 днів з дня його виникнення. Разом із тим, ПКУ запровадив можливість не направляти податкові вимоги, якщо загальна сума податкового боргу платника податків не перевищує двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1]. Це нововведення суттєво збільшить ефективність від реалізації заходу з направлення податкових вимог, кількість яких зменшиться вдвічі, за рахунок чого відбудеться скорочення бюджетних витрат та заощадиться час. Найпринциповішою новацією ПКУ в частині погашення податкового боргу та адміністративного арешту майна є те, що суто адміністративний статус (прийняття рішення про стягнення податкового боргу та застосування адміністративного арешту майна і виконання таких заходів належало до компетенції податкових органів) замінено на адміністративно-судовий, оскільки без рішення суду рішення керівника податкового органу не матиме юридичної сили і, власне, не підлягатиме виконанню, або його виконання має бути припинене [5].

Особливості процедури стягнення податкового боргу з платника податків – фізичної особи – зазначені в Листі Вищого адміністративного суду України (далі – ВАСУ) [6]. Згідно з Листом ВАСУ, особливості процедури стягнення податкового боргу з платника податків – фізичної особи – полягають у такому:

по-перше, за змістом пункту 87.11 статті 87 ПКУ процедура стягнення податкового боргу з фізичної особи може ініціюватися виключно через звернення органу стягнення з відповідним позовом до суду. Тому вирішення справ за позовом податкового органу про стягнення податкового боргу з платника податків – фізичної особи – повинне здійснюватися за загальними правилами позовного провадження. Звернутися з поданням у порядку статті 183-3 Кодексу адміністративного судочинства України [7] у випадку, що розглядається, податковий орган не має права;

по-друге, у порядку позовного провадження розглядаються вимоги про стягнення податкового боргу в цілому. При цьому окремі процедури стягнення коштів за податковим боргом та продажу майна, що перебуває в податковій заставі, не застосовуються;

по-третє, виконання рішення суду про стягнення податкового боргу з фізичної особи – платника податків – здійснюється не податковими органами, а Державною виконавчою службою відповідно до Закону України "Про виконавче провадження" [8].

Важливо зазначити, що пунктом 87.11 статті 87 ПКУ не встановлено особливостей визначення моменту, з якого в податкового органу виникає право на стягнення податкового боргу. Зокрема, не передбачено особливостей щодо направлення платникові податку – фізичній особі – податкової вимоги як умови для виникнення права на примусове стягнення податкового боргу, передбаченої пунктом 95.2 статті 95 ПКУ [1].

Отже, фізичним особам податкова вимога надсилається в тому самому порядку і з тих самих підстав, що і платникам податку – юридичним особам. Зазначене впливає зі змісту статті 59 ПКУ, яка передбачає уніфіковані правила направлення податкових вимог усім платникам податків.

При цьому правове значення факту надіслання податкових вимог не розрізняється залежно від того, фізичній чи юридичній особі надсилається відповідна податкова вимога. Право на стягнення податкового боргу виникає у податкового органу через 60 календарних днів з моменту надіслання такому платнику податкової вимоги, як це передбачено пунктом 95.2 статті 95 ПКУ [1].

Таким чином, можна виділити такі особливості процедури стягнення податкового боргу з платника податків – фізичної особи:

процедура стягнення податкового боргу з фізичної особи може ініціюватися виключно через звернення органу стягнення з відповідним позовом до суду;

у порядку позовного провадження розглядаються вимоги про стягнення податкового боргу в цілому;

виконання рішення суду про стягнення податкового боргу з фізичної особи – платника податків – здійснюється Державною виконавчою службою відповідно до Закону України "Про виконавче провадження" [8];

право на звернення з позовом про стягнення податкового боргу з фізичної особи – платника податків – виникає через 60 календарних днів з моменту надіслання такому платнику податкової вимоги.

Як предмет подальших досліджень питання стягнення податкового боргу з платника податку – фізичної особи – можна запропонувати визначення особливостей направлення платникові податку – фізичній особі – податкової вимоги як умови для виникнення права на примусове стягнення податкового боргу.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 571/11/13–11 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 2. Про стягнення не внесених у строк податків і неподаткових платежів : Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 № 8-93. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/8-93>. 3. Про заходи щодо підвищення відповідальності за розрахунки з бюджетами та державними цільовими фондами : Указ Президента України № 167/98 від 04.03.98 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/167/98>. 4. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами : Закон України №2181-III від 21.12.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2181-14>. 5. Тарасенко В. Погашення податкового боргу / В. Тарасенко, Я. Мороз // Вісник податкової служби України. – 2011. – № 24. – С. 18–24. 6. Лист Вищого адміністративного суду України № 1198/12/12-12 від 04.05.2012 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vvlas.kiev.ua/component/content/article/160/897.html>. 7. Кодекс адміністративного судочинства України № 2747-IV від 06.07.2005 р. (зі змінами). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. 8. Про виконавче провадження : Закон України № 606-14 від 19.11.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/606-14>.

Золотих К. С.

УДК 657.6:347.728.1

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПИТАННЯ СЕРТИФІКАЦІЇ

Анотація. Визначено основні елементи системи регулювання аудиторської діяльності в Україні, розглянуто основні кваліфікаційні вимоги до претендентів на отримання сертифіката та необхідні документи для отримання допуску до сертифікації, теоретично обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення організаційних засад сертифікації аудиторів.

Аннотация. Определены основные элементы системы регулирования аудиторской деятельности в Украине, рассмотрены основные квалификационные требования к претендентам на получение сертификата и необходимые документы для получения допуска к сертификации, теоретически обоснованы предложения по поводу организационных мероприятий процесса сертификации аудитором.

Annotation. The key elements of audit's regulation system, the basic qualifying requirements for applicants for a certificate and the necessary documents for admission to the certification were considered in this research. The suggestions of organizing the process of auditors' certification were theoretically grounded.

Ключові слова: аудиторська діяльність, регулювання аудиторської діяльності, сертифікація аудиторів, Комісія із сертифікації та освіти аудиторів.

Здійснення будь-якої діяльності неможливе без належного її регулювання. Це також стосується аудиторської діяльності. Потреба регулювання аудиторської діяльності обумовлена тим, що користувачами інформації, яку перевіряє аудитор, є широке коло осіб, а саме юридичні та фізичні особи, органи державної влади, органи місцевого самоврядування й органи суду тощо, які приймають відповідальні економічні рішення на підставі фінансової (бухгалтерської) звітності. Користувачі інформації мають бути впевнені, що аудитори дотримуються єдиних вимог у процесі здійснення аудиторської діяльності.

Питання організації аудиторської діяльності знайшли відображення у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Бурлаков Р. М., Бутинець Ф. Ф., Вакаров В. М., Кулаковська Л. П., Максименко Н. Г., Микитенко Т. М., Пилипенко Я. І., Редько О. Ю., Соколов Я. В., Шалімова Н. С. та ін.

Разом із тим у процесі обговорення проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо провадження аудиторської діяльності" (далі – Проект) [1] було виявлено низку проблем у сфері регулювання аудиторської діяльності, які потребують вирішення. Зокрема неузгодженість чинних нормативно-правових актів, що регламентують аудиторську діяльність в Україні, необхідність страхування ризиків аудиторської діяльності, наявність невирішених питань щодо сертифікації аудиторів. Усе це обумовлює актуальність теми дослідження.

Метою цього дослідження є розгляд основних складових системи регулювання аудиторської діяльності та обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення організаційних засад сертифікації аудиторів.

Для досягнення поставленої мети були вирішені такі завдання: систематизовані елементи регулювання аудиторської діяльності в Україні; теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення організації процесу сертифікації аудиторів.

Об'єктом дослідження є процес регулювання аудиторської діяльності.

Предметом дослідження є порядок сертифікації аудиторів.

Аналіз спеціальної літератури [2 – 4] дозволив виявити такі основні складові системи регулювання аудиторської діяльності в Україні (рис. 1).

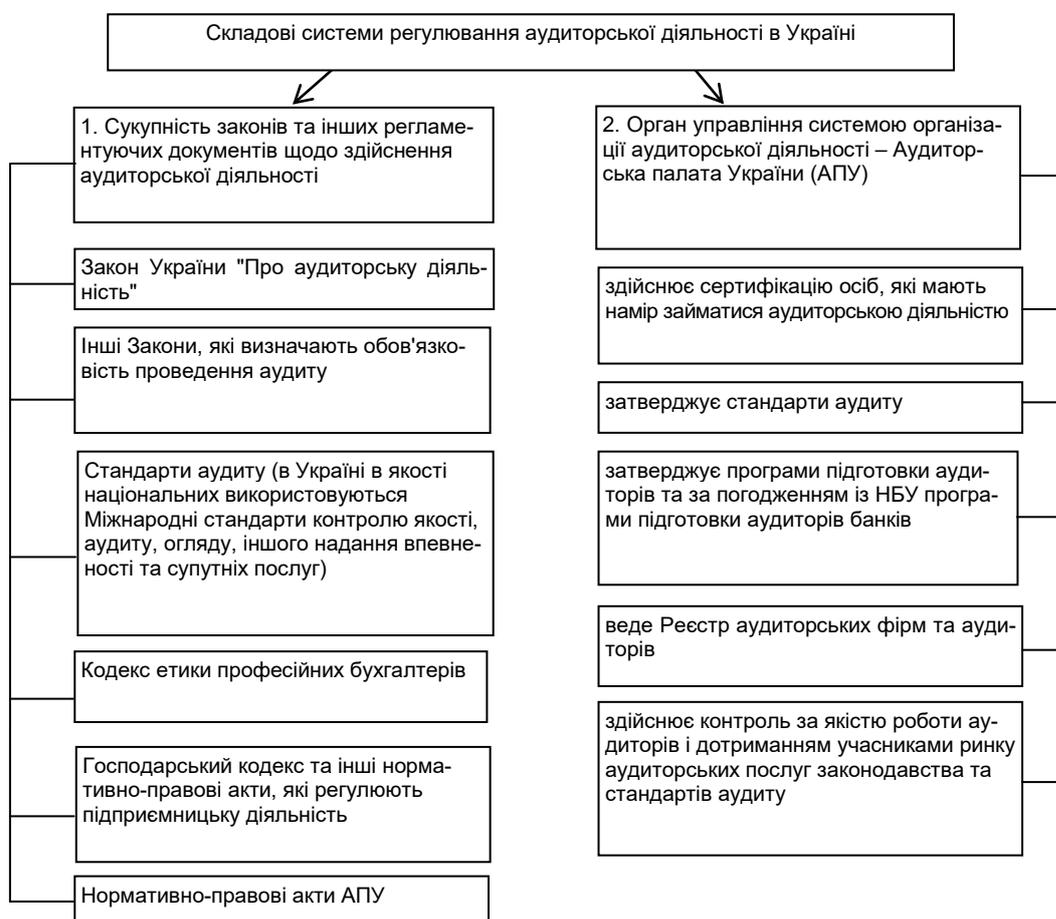

Рис. 1. Складові системи регулювання аудиторської діяльності в Україні

Як видно з рис. 1, важливою складовою регулювання аудиторської діяльності є законодавче визначення та нормативне регулювання, а також практичне здійснення сертифікації аудиторів.

Сертифікація – це визначення кваліфікаційної придатності до зайняття аудиторською діяльністю [5]. Сертифікований аудитор може займатися аудиторською діяльністю індивідуально або створити аудиторську фірму з дотриманням вимог чинного законодавства.

У процесі проведення процесу сертифікації Аудиторська палата України (АПУ) керується нормами закону України "Про аудиторську діяльність" [5] та Положенням про сертифікацію аудиторів [6]. Право на отримання сертифіката мають кандидати з повною вищою економічною або юридичною освітою, документ про здобуття якої визнається в Україні (не нижче освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста чи магістра). Основні кваліфікаційні вимоги до претендентів на отримання сертифіката показано на рис. 2.

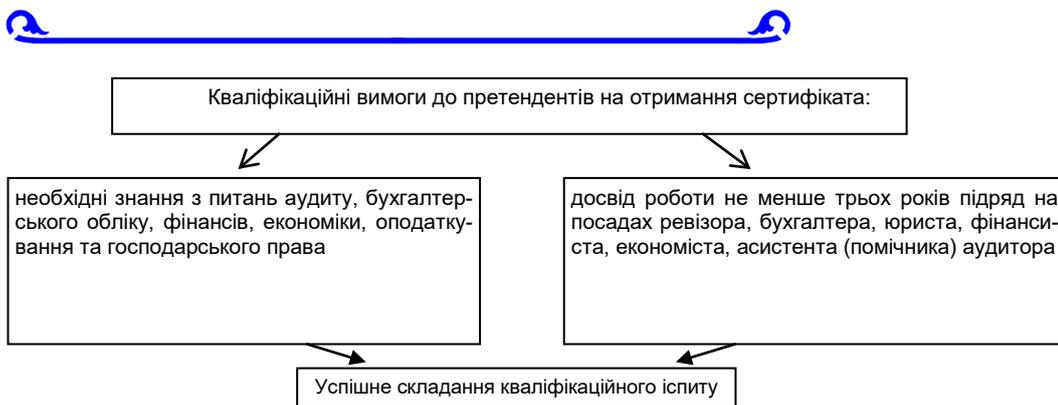

Рис. 2. Основні кваліфікаційні вимоги до претендентів на отримання сертифіката в Україні

Для отримання допуску до сертифікації кандидат подає до АПУ такі документи:
 заяву за встановленою формою;
 копію диплома, засвідчену нотаріально або за місцем роботи;
 копію трудової книжки, засвідчену нотаріально або за місцем роботи;
 документ про плату за проведення сертифікації;
 копію першої сторінки паспорта;
 згоду на обробку персональних даних [7].

Кандидати, які не склали кваліфікаційного іспиту, мають право скласти його вдруге на загальних умовах. Результат успішно складеного першого етапу іспиту дійсний упродовж одного року [7].

Протокол Комісії АПУ з сертифікації та вдосконалення професійних знань аудиторів АПУ за результатами складання кваліфікаційного іспиту затверджується на засіданні АПУ. Секретаріат АПУ здійснює видачу сертифікатів. Термін чинності сертифіката – п'ять років.

Вивчення спеціальної літератури показало, що аналітики звертають увагу на наявність проблем, що обумовлюють необхідність внесення змін до законодавства щодо організації проведення сертифікації, у тому числі це стосується визначення підрозділів АПУ, які мають проводити сертифікацію, та їх повноважень.

Так, Проектом [1] пропонується вдосконалити систему сертифікації аудиторів, поклавши відповідні функції на Комісію із сертифікації як відокремлений від АПУ орган. Метою створення і діяльності цієї Комісії є координація всіх організаційних процедур, які необхідні для організації та проведення кваліфікаційного іспиту, а також узагальнення його результатів, продовження терміну чинності сертифікатів аудиторів, координація роботи комісій із сертифікації регіональних відділень АПУ.

У цьому контексті заслуговує на увагу висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України [7] щодо Проекту [1], в якому визнаються спірними та недостатньо обґрунтованими пропозиції щодо позбавлення АПУ функції здійснення із сертифікації аудиторів, яку зараз виконує Комісія АПУ з сертифікації та освіти аудиторів.

На думку автора, доцільно погодитися з даним висновком стосовно відсутності в поданому Проекті [1] переконливої аргументації, чому АПУ не може проводити сертифікацію аудиторів: Комісія АПУ з сертифікації та освіти аудиторів вже набула певного досвіду та спроможна досить успішно функціонувати в структурі АПУ, а не як паралельний щодо неї орган.

Згідно з Проектом [1], матеріально-технічне забезпечення діяльності нової Комісії із сертифікації аудиторів має здійснюватись Секретаріатом АПУ. Однак при цьому в поданих до Проекту документах відсутнє обґрунтування збільшення витрат на утримання нової структури та не визначається, за рахунок яких джерел вони покриватимуться. У зв'язку з цим можна прогнозувати подальше зростання плати за сертифікат і відповідне створення перешкод на шляху кандидатів на його отримання.

Заслуговують на увагу також думки щодо регулювання аудиторської діяльності в Україні Н. Гаєвської [8], яка вважає, що процедура сертифікації повинна бути такою, щоб забезпечити розподіл чотирьох функцій: 1) підготовки завдань; 2) експертизи завдань; 3) адміністрування процесу складання іспиту; 4) перевірки відповідей.

Крім того, повинна існувати процедура апеляції. У разі забезпечення такого поділу немає значення, хто приймає рішення "здав", "не здав", воно завжди буде об'єктивним.

Таким чином, для вдосконалення процесу організації порядку сертифікації пропонується на законодавчому рівні визначитися з процедурою закріплення функцій під час проведення сертифікації. Доцільним є продовження функціонування Комісії із сертифікації та освіти аудиторів у структурі АПУ. Повноваження органу регулювання в аудиторської діяльності, порядку сертифікації повинні бути адекватні його завданням, а також має бути можливість гнучкої їх зміни згідно зі змінами зовнішніх потреб.

Стосовно напрямів подальшого розвитку, доцільним вважається більш детальний розгляд та оцінка здобутків і недоліків функціонування Комісії із сертифікації та освіти аудиторів у структурі АПУ.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Про внесення деяких змін до законодавчих актів України щодо провадження аудиторської діяльності : Проект Закону України № 10285 від 29.03.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF7XP001.html. 2. Гончарук Я. А. Аудит / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. – Вид. 2-ге. – Львів : Оріяна-Нова, 2004. – 292 с. 3. Понікаров В. Д. Аудит : конспект лекцій. Ч. 1. / В. Д. Понікаров. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2001. – 100 с. 4. Мултанівська Т. В. Аудит : навч. посібн. / Т. В. Мултанівська, Т. С. Воїнова, О. О. Вороніна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 335 с. 5. Про аудиторську діяльність : Закон України № 3125-ХІІ від 22.04.1993 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>. 6. Положення про сертифікацію аудиторів : затверджено рішення АПУ № 187/6 від 31.05.2007 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-zmin-do-polozhennja-pro-sertifikaciju-aud-doc99255.html>. 7. Борденюк В. І. Висновок на проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо провадження аудиторської діяльності" / В. І. Борденюк // Аудитор України. – 2012. – № 4(198). – С. 3–8. 8. Гаєвська Н. Роздуми щодо регулювання аудиторської діяльності в Україні / Н. Гаєвська // Аудитор України. – 2012. – № 2(196). – С. 7–12.

УДК 657.6-051:331.36

Сметана В. А.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ АУДИТОРІВ

Анотація. Розглянуто особливості здійснення підвищення кваліфікації аудиторів України, подано визначення поняття "кваліфікація аудитора", обґрунтовано необхідність появи нових програм удосконалення професійних знань аудиторів та проаналізовано динаміку постійного вдосконалення професійних знань аудиторів України за 2007 – 2011 рр.

Аннотация. Рассмотрены особенности осуществления повышения квалификации аудиторов Украины, дано определение понятия "квалификация аудитора", обоснована необходимость появления новых программ усовершенствования профессиональных знаний аудиторов и проанализирована динамика постоянного усовершенствования профессиональных знаний аудиторов Украины за 2007 – 2011 гг.

Annotation. The peculiarities of auditors' advance training in Ukraine have been discussed, the definition of "qualification of auditor" term is given, the necessity of new programmes to improve professional knowledge of auditors has been proved, and the dynamics of continuous improvement of professional skills of auditors in Ukraine during 2007 – 2011 has been analyzed.

Ключові слова: компетентність, кваліфікація, кваліфікація аудитора, підвищення кваліфікації аудиторів, програма вдосконалення професійних знань аудиторів.

Правдива фінансова інформація, впевненими в якій користувачі інформації можуть бути завдяки аудиту, є суттєвим елементом чіткого функціонування ринкової економіки. Вона відіграє важливу роль у створенні єдиного ринку і є ключовим чинником на шляху успішної інтеграції європейського капіталу та фінансових ринків. У цьому контексті висока якість організації аудиторської діяльності є дуже важливою.

Сучасне суспільство вимагає від аудиторів високої якості послуг, що надаються. Тому кожному аудитору необхідно щорічно вдосконалювати професійні знання з урахуванням вимог часу. Систематичне вдосконалення професійних знань відповідає принципу професійної етики та базовій засаді аудиту – вимозі компетентності як запоруки якості послуг [1]. Тому вивчення специфіки здійснення підвищення кваліфікації аудиторів є актуальним і має теоретичне та практичне значення.

Даною проблемою займалися багато вчених. Передусім, проблема підвищення кваліфікації аудиторів розглядається в працях таких вітчизняних та зарубіжних авторів, як: Рядська В. В., Огічук М. Ф., Утенкова К. О., Кулаковська Л. П., Гетьман В. Г., Кобозева Н. В., Полякова С. І., Суханов С. С., Шеремет А. Д. тощо. У роботах цих авторів висвітлюються особливості підготовки аудиторів, питання контролю якості професійних аудиторських послуг тощо. Разом із тим питанню вдосконалення кваліфікації аудиторів на сьогодні приділяється недостатньо уваги.

Метою даного дослідження є визначення особливостей здійснення підвищення кваліфікації аудиторів України.

Для досягнення поставленої мети вирішено такі завдання:

подано визначення поняття "кваліфікація аудитора";

наведено оцінку стану організації системи підвищення кваліфікації в Україні.

Перш ніж перейти до розгляду системи підвищення кваліфікації аудиторів в Україні, потріб-но дати визначення понять "компетентність" та "кваліфікація".

У постанові Кабінету Міністрів України "Про затвердження Національної рамки кваліфікацій" [2] компетентність розглядається як "здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості". Це визначення відносно компетентності аудитора доцільно застосовувати з таким уточненням: здатність особи до виконання аудиту та надання супутніх аудиторських послуг.

Кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважений компетентний орган встановив, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами [2]. У тлумачному словнику зазначено, що кваліфікація – це ступінь придатності, підготовленості до будь-якого виду праці [3]. Таким чином, узагальнюючи зазначене, можна дати таке визначення кваліфікації аудитора: офіційно визнаний уповноваженим органом результат оцінювання рівня досягнення компетентності особи у сфері аудиту.

Уповноваженим органом у процесі оцінки компетентності аудиторів є Аудиторська палата України (АПУ).

Висококваліфікований аудитор добре володіє методикою аудиту, досконало знає нормативну щодо предмета перевірки та предметну галузь досліджень. Разом із тим аудитор не зупиняється на досягненні професійної компетентності. Він має постійно підвищувати рівень своєї компетентності та підтверджувати свою кваліфікацію. На це спрямовані вимоги Кодексу етики професійних бухгалтерів [1].

В Україні рішенням АПУ від 18.04.2003 р. запроваджено в дію Кодекс етики професійних бухгалтерів Міжнародної федерації бухгалтерів, який запроваджує фундаментальні принципи етики та правила надання аудиторських послуг. Одним з найважливіших принципів, на який необхідно звернути увагу, є принцип професійної компетентності та належної ретельності, який зобов'язує професійних бухгалтерів:

підтримувати професійні знання та навички на рівні, необхідному для надання клієнтам або роботодавцям компетентних, професійних послуг;

діяти сумлінно і відповідно до застосованих технічних та професійних стандартів [1].

Компетентні професійні послуги вимагають обґрунтованих суджень у застосуванні професійних знань та навичок. Професійну компетентність можна розділити на два окремі етапи:

досягнення професійної компетентності;

підтримка/збереження професійної компетентності, яка вимагає від професійного бухгалтера постійної обізнаності та розуміння відповідних технічних, професійних і ділових здобутків для надання клієнтові чи роботодавцеві компетентних професійних послуг (рис. 1) [1].

Безперервний професійний розвиток забезпечує вдосконалення та підтримку можливості професійного бухгалтера компетентно працювати в професійному середовищі. Також важливим моментом є той факт, що продовження дії сертифіката аудитора можливе лише за умови отримання свідчення про проходження постійного вдосконалення професійних знань.

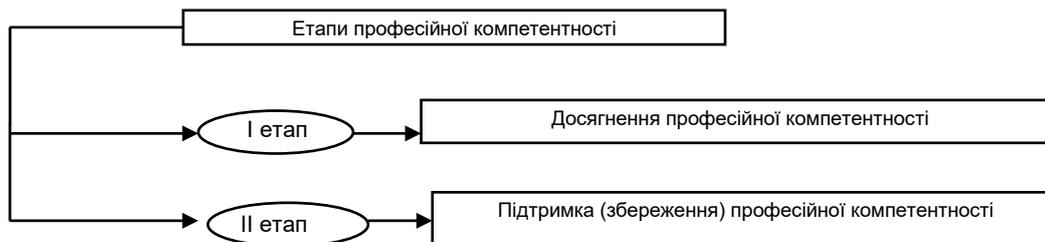

Рис. 1. Етапи професійної компетентності

З метою постійного обов'язкового вдосконалення професійних знань аудиторів рішенням АПУ затверджене Положення про постійне обов'язкове вдосконалення професійних знань аудиторів України [4], яке рішенням АПУ від 5 липня 2012 р. № 252/8 "Про затвердження змін до Положення про постійне удосконалення професійних знань аудиторів" [5] зазнало змін (було викладено в новій редакції мету постійного вдосконалення професійних знань аудиторів, включено до Положення новий розділ: V. Проведення контрольного тестування тощо).

Для забезпечення належної реалізації вимог Кодексу етики професійних бухгалтерів АПУ розробляє відповідні програми, які вміщують питання з аудиту, бухгалтерського обліку і фінансової звітності, системи оподаткування, правового забезпечення підприємницької діяльності, аналізу фінансової звітності, математичних методів та фінансового менеджменту в бізнесі. За своїм обсягом вони розраховані на щонайменше 40 годин і повинні включати лекції, семінарські й практичні заняття.

У 2007 – 2011 рр. АПУ було розроблено та прийнято програми вдосконалення професійних знань аудиторів з багатьох актуальних питань, що викликані вимогами часу та умовами ринкової економіки. На сьогодні чинними є 20 програм, які розглядають та деталізують різноманітні аспекти проведення аудиту та надання супутніх послуг (аудит фінансової звітності суб'єктів інвестиційної

діяльності, особливості аудиту податкової звітності, завдання з аудиту спеціального призначення, актуальні питання застосування МСА, надання впевненості та етики тощо).

В Україні постійно вдосконалюється законодавча база і з'являються нові закони, і Аудиторська палата України реагує на ці зміни розробкою нових програм. Як приклад можна навести випадок, коли 17 вересня 2008 року набрав чинності Закон України "Про акціонерні товариства" [6], який містить низку різних суперечностей, і через деякий час була запропонована програма "Сучасний аудит акціонерних товариств" [7]. АПУ щорічно переглядає тематику Програм з метою визначення необхідності їх актуалізації або зміни відповідно до потреби практики аудиту.

На рис. 2 наведена динаміка кількості аудиторів, які пройшли підвищення кваліфікації, в Україні за 2007 – 2011 рр. [8].

Кількість аудиторів, які пройшли підвищення кваліфікації, осіб

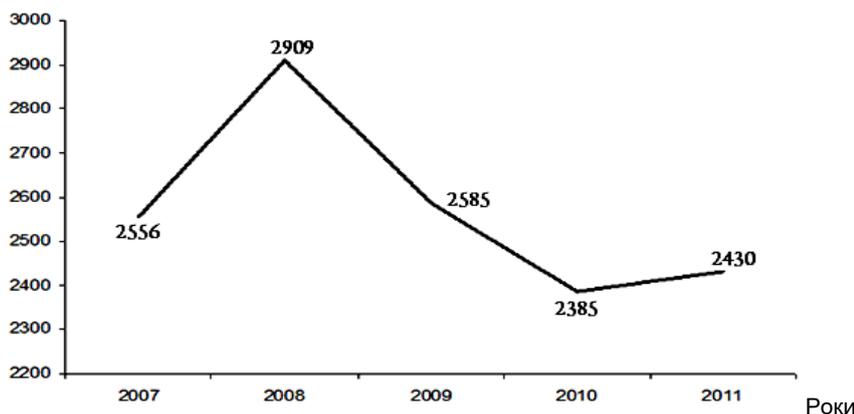

Рис. 2. Динаміка кількості аудиторів, які пройшли підвищення кваліфікації, в Україні за 2007 – 2011 рр.

Як видно з рис. 2, у 2011 році, порівняно з 2007 роком, кількість аудиторів, які пройшли підвищення кваліфікації, зменшилася на 126 осіб, або на 4,97 %. При цьому у 2008 році порівняно з 2007 роком спостерігалось підвищення кількості таких аудиторів на 353 особи, а з 2008 до 2010 року відбувалося зменшення кількості і лише у 2011 році порівняно з 2010 вона дещо зросла (на 45 осіб). Ці тенденції загалом відповідають динаміці кількості аудиторів в Україні, які мають сертифікати. Така ситуація може бути пояснена тим, що бурхливе зростання ринку аудиту в Україні припинилося, і він поступово переходить у стабільну фазу розвитку. Ринок, безумовно, поповнюється новими фахівцями в галузі аудиту, та разом із тим зростає кількість аудиторів, які припиняють свою діяльність і не подовжують термін дії сертифіката. Слід зазначити, що в Україні існує велика кількість невеликих аудиторських компаній, які мають складнощі з фінансуванням заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації своїх працівників, тому аудиторам часто доводиться проходити підвищення кваліфікації за власні кошти.

Таким чином, ураховуючи вимоги суспільства до якості аудиторських послуг і відповідальність суб'єктів аудиту за заподіяні збитки в результаті неналежного виконання аудиту, можна зробити висновок, що ефективність діяльності аудиторської фірми залежить від знань і практичного досвіду аудиторів. Тому в підвищенні кваліфікації аудиторів зацікавлені як суспільство в цілому, так і суб'єкти аудиту. У ході роботи було визначено особливості здійснення підвищення кваліфікації аудиторів, які полягають у їх постійному безперервному та систематичному характері, в кількісних та якісних змінах програм постійного вдосконалення знань аудиторів.

Також у майбутньому доцільним буде звернути увагу на подальше вдосконалення змісту програм постійного підвищення рівня знань аудиторів, поділ функцій сертифікації аудиторів, контролю за якістю аудиторських послуг.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Кодекс етики професійних бухгалтерів / пер. з англ. за ред. С. Я. Зубілевич. – К. : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2010. – 124 с. 2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23.11.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.liga.kiev.ua>. 3. Словник української мови : Академічний тлумачний словник, 1980. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>. 4. Положення про постійне удосконалення професійних знань аудиторів України: Рішення АПУ № 210/9 від 28.01.2010 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.liga.kiev.ua>. 5. Про затвердження змін до Положення про постійне удосконалення професійних знань аудиторів України : Рішення АПУ № 252/8 від 05.07.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.liga.kiev.ua>. 6. Про акціонерні товариства : Закон України № 514-V від 17.09.2008 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>. 7. Програма постійного удосконалення професійних знань аудиторів України "Сучасний аудит акціонерних товариств": Рішення Аудиторської палати України № 219/7 від 14.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.liga.kiev.ua>. 8. Доповідь Голови Аудиторської палати України на II з'їзді аудиторів України // Аудитор України. – 2012. – № 3 (197). – С. 3–17.

Зміст

Михайленко О. К. Механізм державного регулювання та контролю над цінами в зарубіжних країнах та Україні.....	3
Джоракулыев У. Глобализация мировой экономики и её социально-экономические последствия.....	6
Коваль І. А. Світовий фінансовий ринок в умовах глобалізації.....	8
Чарыева К. К. Экологическая составляющая устойчивого развития в Украине: проблемы и возможности.....	10
Керимова Ж. Н. Макроэкономический аспект инновационных процессов и направления их активизации.....	12
Рахманова Ж. Фирма: институциональные подходы к исследованию.....	14
Соболева І. В. Аналіз інвестиційних надходжень у господарську діяльність України.....	16
Логінова К. С. Методичні особливості оцінки масштабів "тіньової" економіки за структурним критерієм.....	18
Белова О. А. Основні засади сучасної монетарної політики України.....	21
Корнєєва Г. Ю. Основні проблеми екологічної безпеки в контексті глобалізації.....	24
Коцюба О. В. Антикризова політика України.....	26
Дурдыев А. Д. Тенденции и перспективы глобализации мировых финансовых рынков.....	29
Худайназарова Д. А. Экономическая оценка инновационно-инвестиционной деятельности предприятия.....	31
Марченко А. О. Теоретичні аспекти людського розвитку в Україні.....	33
Скоблєков С. В. Механізм функціонування ринку праці в Україні.....	35
Ставич К. О. Дефіцит бюджету України та шляхи його балансування.....	38
Кохан О. К. Доцільність залучення іноземних інвестицій в економіку України. Аналіз інвестиційного клімату в Харківській області.....	42
Гребченко М. М. Україна в системі міжнародних економічних відносин.....	45
Музика Є. І. Проблема розвитку соціальної сфери України та шляхи підвищення рівня життя населення.....	48
Жукова А. О. Оподаткування та його проблеми в економічній системі України.....	51
Наумова М. В. Перспективи розвитку грошово-кредитної системи України.....	54
Леонова А. В. Заробітна плата в Україні.....	57
Бабаєва Г. М. Человеческий капитал в условиях реформирования национальной экономики.....	61
Рахимова Г. Анализ способности и готовности предприятий к инновационному развитию.....	63
Войтенко К. В. Валютний ринок як об'єкт статистичного вивчення.....	66

Верзіліна Л. В. Банківський моніторинг у формуванні та оцінюванні фінансової стійкості банків України.....	69
Гречанікова А. О. Порівняльний аналіз підходів до статистичної оцінки рівня життя населення за регіонами України.....	72
Чорний І. С. Статистичне дослідження якості продукції на підприємстві.....	74
Костюк В. Ю. Особливості формування міжбюджетних відносин в Україні.....	76
Циліорик А. О. Проблеми розвитку системи соціального захисту населення в Україні.....	78
Лядська Д. М. Статистичний аналіз прямих іноземних інвестицій у Східний регіон України.....	80
Довбиш О. В. Статистичний аналіз ринку страхових послуг в Україні.....	83
Риженко О. Є. Підходи до аналізу конкурентоспроможності регіонів України.....	86
Шаповалов В. В. Попит та пропозиція на ринку праці в Україні.....	88
Гринченко О. Ю. Зайнятість населення як об'єкт статистичного вивчення.....	90
Дикань Є. Г. Працевлаштування випускників вищих навчальних закладів як результат взаємодії ВНЗ та ринку праці.....	92
Середа К. В. Статистичний інструментарій в аналізі основних засобів підприємств.....	95
Адаменко Ю. І. Аналіз тенденцій шлюбно-сімейної ситуації в Україні.....	97
Горохов В. І. Теоретичні підходи до визначення поняття "зайнятість населення".....	99
Ляшенко Д. В. Особливості статистичної оцінки діяльності малого підприємства.....	102
Капліна А. О. Аналіз класифікаційних аспектів економічної безпеки України.....	104
Філоненко О. С. Методологічні засади дослідження кон'юнктури споживчого ринку.....	107
Удовиченко Г. М. Особливості й тенденції сучасних процесів природного руху та відтворення населення в Україні.....	109
Пузікова Я. О. Тенденції розвитку промисловості України.....	111
Давиденко Г. В. Статистичне прогнозування природного та механічного руху населення Закарпатської області.....	114
Дудко Н. В. Державна підтримка малого підприємництва України.....	116
Петрова К. М. Базові основи дослідження ринку туристичних послуг в Україні.....	118
Турукало Я. М. Розвиток ринку нерухомості в Україні.....	121
Бондаренко Л. А. Аналіз розвитку інноваційної діяльності України в сучасних умовах.....	124
Шириня Я. Р. Проблеми сталого розвитку в Україні: екологічний аспект.....	127
Осипчук В. В. Економіко-статистичний аналіз агрегованих макроекономічних показників.....	130
Дригола Д. О. Аналіз ринку керамічної плитки України: загальна схема та статистичний аспект.....	132

Крамаренко Я. В. Статистичний аналіз соціального захисту населення України.....	135
Половнєва А. О. Мінімальна заробітна плата: роль та значення у формуванні політики соціального захисту.....	137
Мухіна Д. І. Питання підвищення ефективності аналітичного процесу в дослідженні фінансової стійкості підприємства.....	139
Матюхова О. С. Економічна сутність сільського господарства та його види.....	141
Сокольська Т. А. Статистичний аналіз внутрішніх інвестицій України.....	143
Бровченко О. О. Трудова міграція та її взаємозв'язок із безробіттям в Україні.....	146
Долженко К. Ю. Депозити як ресурсний потенціал банків.....	150
Різняк І. В. Основні підходи до визначення мети та методики аудиту дебіторської заборгованості.....	152
Колісник В. Ю. Організація аудиту фінансової звітності.....	154
Овсійчук О. В. Особливості проведення аудиту фінансових результатів діяльності підприємства.....	157
Пересічанська А. С. Визначення завдань аудиту основних засобів на підприємстві.....	159
Підбуцька Н. О. Особливості процедури стягнення податкового боргу з платника податків – фізичної особи.....	162
Золотих К. С. Нормативно-правове забезпечення регулювання аудиторської діяльності. Питання сертифікації.....	164
Сметана В. А. Підвищення кваліфікації аудиторів.....	167